

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI

İSTANBUL'DAKİ KAPTANPAŞA ESERLERİ:
ENVANTER ve HARİTALANDIRMA ÇALIŞMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EZGİ AKTÜRK

İSTANBUL, 2024

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI

İSTANBUL'DAKİ KAPTANPAŞA ESERLERİ:
ENVANTER ve HARİTALANDIRMA ÇALIŞMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EZGİ AKTÜRK
(210121030)

Danışman
(Doç. Dr. İlhami Danış)

DÜZELTİLMİŞ TEZ

İSTANBUL 2024

11/09/2024

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tarih Anabilim Dalı Tarih tezli yüksek lisans programı öğrencisi 210121030 numaralı Ezgi AKTÜRK 'nın hazırladığı "İstanbul'daki Kaptan Paşa Eserlerinin: Envanter ve Haritalama Çalışması" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 11/09/2024 günü saat 14:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Çokluğu/Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının İstanbul'daki Kaptan Paşa Eserlerinin: Envanter ve Haritalama Çalışması şeklinde değiştirilmesi uygundur.

	Jüri Üyesi	Karar
1.	(Danışman) <u>Doç. Dr. İlhami DANIŞ</u>	<u>Kabül</u>
2.	<u>Doç. Dr. M. Saif TÜRKHAN</u>	<u>Kabül</u>
3.	<u>Prof. Dr. Turan ÇEKİÇ</u>	<u>Kabül</u>
4.		
5.		
6.	(İkinci Danışman)*	

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ezgi Aktürk

DÜZELTME METNİ

- Literatür taraması genişletirmiştir.
- Harita eklemeleri yapılmıştır.
- Haritalarda koordinatlar kontrol edilip hatalar düzeltilmiştir.
- Tablo eklemeleri yapılmıştır.
- Kaynakçalar güncellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Tezin yazılmasında ve uzun soluklu bu süreçte fikirlerini ve katkılarını benden esirgemeyen öğrencisi olduğum için kendimi şanslı saydığım, çalışmanın sonuna dek bana yol gösteren kıymetli tez danışmanım Doç. Dr. İlhami Danış hocama şükranlarımı sunarım.

Değerli jüri üyelerim Prof. Dr. Turan Gökçe ve Doç. Dr. Mehmet Sait Türkhan'a hocalarıma da katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Tezin yazım sürecinde her türlü desteklerini hissettiğim değerli FSMVÜ TÜMER müdürü Dr. Ayşe Çıpan Büyükcı ve müdür yardımcısı Öğr. Gör. Harun Altun'a aynı zamanda haritalandırma çalışmalarında büyük yardımını benden esirgemeyen mesai arkadaşım Zakaria İbrahim'e teşekkürlerimi belirtmek isterim.

Tez çalışma sürecinde kaynaklara ulaşmam konusunda FSMVÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı çalışanlarına ve rahat çalışma imkânı sunan İSAM Kütüphanesine teşekkür ederim.

Dershanede sıra arkadaşlığıyla başlayan ve on yılı aşkındır devam eden dostluğumuzu bir kenara bırakırsak, akademik yolculuğumda desteğini yazdığım her satırda hissettiğim kıymetli arkadaşım Feride Özmen'e en kalbi teşekkürlerimi borç bilirim.

Tezim yazımı ve düzenlenmesi aşamasında teknik destek bağlamında yardımını esirgemeyen Nektel Demir'e teşekkür ederim.

Tez yazma sürecinde sabrımın tükendiği noktalarda manevi desteğini uzakta da olsa hep yanımda hissettiğim değerli ablam Buket Aktürk Hınçal ve mimar adayı olan kız kardeşim Sudenaz Aktürk'e minnettarım.

Ve en büyük teşekkürümü aileme tüm akademik yolculuğuma eşlik eden annem Nurten Aktürk ve babam Cengiz Aktürk'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Ezgi Aktürk

İSTANBUL'DAKİ KAPTANPAŞA ESERLERİ: ENVANTER ve HARİTALANDIRMA ÇALIŞMASI

Ezgi Aktürk

ÖZET

İstanbul, Fatih Sultan Mehmed tarafından fethedildikten sonra yeniden imar ve ihya edilmeye başlanmıştır. Bu imar ve ihya sürecinde devlet ricalinin vakıflar eliyle inşâ ettiği eserlerin önemli bir yeri vardır. Bu devlet adamları arasında çok sayıda kaptanpaşa da yer almaktadır. Osmanlı denizcilerinin siyasi ve askeri yönü dışında imâr faaliyetlerinde de etkin olduğu görülmektedir. Bundan dolayı kaptanpaşalara oldukça ayrıcalıklı tevcihlerde bulunulduğu görülmektedir. Kaptanpaşalara verilmiş olan tevcihlerin mülki yansımaları mevcuttur. Temelde göze çarpan, kaptanpaşaların özellikle deniz kuvvetlerinin başı olmaları hasebiyle sosyal ve kültürel olarak eser bırakmış olmalarıdır. Bunların başında kaptan-ı deryâ külliyesi gelmektedir. Kaptanpaşa eserleri genel olarak İstanbul özelinde denize yakın mevkielede yaygınlık göstermektedir. Bazı kaptanpaşalar külliye yaptırırken bazı kaptanpaşalar ise tek bir yapı çeşme veya küçük mescitler inşâ ettirdikleri anlaşılmaktadır. Çalışmamızda kaptanpaşa eserleri ayrı ayrı değerlendirilmiş, semtlere göre dağılımı ele alınmış ve İstanbul'un imârına katkıları ortaya konulmuştur. Bununla beraber kaptanpaşa eserlerinin haritalandırmaları yapılarak İstanbul'un şehirleşmesine etkisi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Osmanlı, İstanbul, Harita, Kaptanpaşa, Kaptan-ı Deryâ

CAPTAIN PASHA WORKS IN ISTANBUL: INVENTORY AND MAPPING

Ezgi Aktürk

ABSTRACT

After Istanbul was conquered by Fatih Sultan Mehmed, it began to be reconstructed and revived. In this reconstruction and revival process, the works built by statesmen through foundations have an important place. There are many Captain Pasha among these statesmen. It is seen that the Ottoman sailors were also active in construction activities apart from their political and military aspects. For this reason, it is seen that the Captain Pasha were given very privileged privileges. The privileges given to the Captain Pasha have territorial reflections. Basically, what stands out is that the Captain Pasha left social and cultural artefacts, especially since they were the heads of the naval forces. The most important of these are Kaptan-ı Derya complexes. Captain Pasha works are generally widespread in locations close to the sea, especially in Istanbul. It is understood that some Captain Pasha had social complexes built, while others had single structures, fountains or small mosques built. In our study, Captain Pasha' works were evaluated separately, their distribution according to districts was discussed and their contributions to the development of Istanbul were revealed. In addition, mapping of Captain Pasha' works was done and an attempt was made to evaluate their impact on the urbanization of Istanbul.

Keywords: History, Ottoman, Istanbul, Map, Kaptanpaşa, Kaptan-ı Deryâ,Captain pasha

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın temel amacı, Osmanlı Donanma Teşkilatı'nın lideri olan kaptanpaşaların (kaptan-ı deryâ veya kapudane) İstanbul'daki eserlerinin belirlenmesi ve haritalandırılmasıdır. Haritalandırma için oluşturulan envanterde, coğrafi referanslama ve mekânsal analizin yapılması hedefiyle Coğrafi Bilgi Sistemi ArcGIS programı kullanılmıştır. Bu çerçevede kaptanpaşa ve Osmanlı denizcilerinin İstanbul'daki eserlerinin dağılımını ortaya koyarken şehir ile tersanenin birbiriyle bütünleşmesi gösterilecektir. Aynı zamanda kaptanpaşaların yaptırdıkları eserlerin İstanbul'un gelişmesindeki etkisine dikkat çekilecektir. Hazırlanan envantere 1453'te İstanbul'un fethinden 19. yüzyılın ortalarına kadar kaptanpaşalık makamında görev almış olan paşaların eserleri dahil edilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, kaptanpaşa veya kaptan-ı deryâ kavramları ele alınıp bu makamın statüsü hakkında bilgi verilmiş ve kaptanpaşaların yaptırdıkları eserlerin türleri açıklanmıştır. İkinci bölümde, kaptanpaşaların biyografileri hakkında kısa bilgiler verilip yaptırdıkları eserlere dair haritalandırma çalışmaları yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise kaptanpaşalar tarafından yapılan eserlerin İstanbul'un şehirleşmesindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

Tezin genelinde yapılan çalışma ile kaptanpaşaların Osmanlı Devleti'ndeki yeri, önemi izah edilmiş ve yaptırdıkları eserlerin toplu bir şekilde envanter ve haritalandırması yapılarak bu alana bir katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında kaptanpaşaların yaptırdıkları eserlerin şehirleşmeye katkısı açıklanmıştır.

Kasım, 2024

Ezgi Aktürk

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ.....	vii
HARİTA LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
1. KAPTANPAŞA VE/VEYA KAPTAN-I DERYÂ	5
1.1. KAPTANPAŞA VE KAPTAN-I DERYÂ KAVRAMLARI	5
1.2. OSMANLI'DA KAPTANPAŞALIK MAKAMI ve STATÜSÜ.....	7
1.3. KAPTANPAŞALARIN YATIRDIKLARI ESERLER	11
İKİNCİ BÖLÜM	13
2. KAPTANPAŞALARIN HAYATI VE ESERLERİ.....	13
2.1. VELİ MAHMUD PAŞA (1469- 1470)	13
2.2. GEDİK AHMED PAŞA (1477-1478).....	15
2.3. MESİH PAŞA (1480).....	18
2.4. KÜÇÜK KARA NİŞANCI DAVUD PAŞA (1493).....	20
2.5. GÜZELCE KASIM PAŞA (1525)	22
2.6. BARBAROS HAYREDDİN PAŞA (1534).....	24
2.7. SOKULLU MEHMET PAŞA (1546)	28
2.8. SİNAN PAŞA (1549).....	32
2.9. PİYALE PAŞA (1555).....	34
2.10. KILIÇ ALİ PAŞA (1571).....	36
2.11. BOSNALI DAMAD İBRAHİM PAŞA (1587)	39
2.12. ULUÇ HASAN PAŞA (1588)	41
2.13. CİĞALZADE YUSUF SİNAN PAŞA (1591).....	42
2.14. KAYSERİLİ HALİL PAŞA (1607)	45
2.15. ÖKÜZ MEHMED PAŞA (1611)	47
2.16. GÜZELCE ALİ PAŞA (1617)	49
2.17. KARA DAVUD PAŞA (1617)	51
2.18. ÇATALCALI HASAN PAŞA (1626).....	52
2.19. KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA (1635).....	54
2.20. TÜCCARZADE SİLAHTAR MUSAHİP MUSTAFA PAŞA (1638)	57
2.21. SADRAZAM SİYAVUŞ PAŞA (1640 -1641).....	59
2.22. UZUN PİYALE PAŞA (1642).....	61

2.23. SİLAHTAR YUSUF PAŞA (1644)	63
2.24. MUSA PAŞA (1646).....	65
2.25. KENAN PAŞA (1656)	66
2.26. MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA (1661).....	67
2.27. KÖSE ALİ PAŞA (1672)	70
2.28. KÜÇÜK SİPAHİ MUSTAFA PAŞA (1681).....	71
2.29. AMCAZADE HÜSEYİN PAŞA (1694).....	73
2.30. MORALI- BASMACIZADE İBRAHİM PAŞA (1706).....	75
2.31. KAYMAK MUSTAFA PAŞA (1721)	77
2.32. MARYOL HACI HÜSEYİN PAŞA (1731)	80
2.33. EBU BEKİR PAŞA (1732)	81
2.34. PİR MUSTAFA PAŞA (1743)	83
2.35. MELEK MEHMET PAŞA (1752)	85
2.36. SÜLEYMAN PAŞA (1755).....	86
2.37. NİŞLİ MEHMED PAŞA (1763)	88
2.38. CEZAYİRLİ/ GÂZİ HASAN PAŞA (1770).....	89
2.39. GİRİTLİ HÜSEYİN PAŞA (1789)	92
2.40. KÜÇÜK HÜSEYİN PAŞA (1792)	93
2.41. KOCA HÜSREV MEHMED PAŞA (1811)	95
2.42. KASAPBAŞI HASAN PAŞA (1818)	98
2.43. ABDULLAH-HAMDULLAH PAŞA (1819)	99
2.44. MEHMED ALİ PAŞA (1845).....	100
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	102
3. KAPTANPAŞA ESERLERİNİN İSTANBUL’UN ŞEHİRLEŞMESİNDEKİ	
ETKİSİNİN İNCELENMESİ	102
SONUÇ	111
KAYNAKÇA	113
EKLER.....	127

HARİTA LİSTESİ

Sayfa

Harita 1: Veli Mahmud Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	14
Harita 2: Gedik Ahmed Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	17
Harita 3: Mesih Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserinin Haritası	19
Harita 4: Küçük Davud Paşa'nın Fatih ve Üsküdar İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	21
Harita 5: Güzelce Kasım Paşa'nın Beyoğlu İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	23
Harita 6: Barbaros Hayreddin Paşa'nın Beşiktaş İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	26
Harita 7: Barbaros Hayreddin Paşa'nın Fatih ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	27
Harita 8: Sokullu Mehmed Paşa'nın Fatih ve Sarıyer İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	30
Harita 9: Sokullu Mehmed Paşa'nın Fatih ve Büyükçekmece İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	31
Harita 10: Sinan Paşa'nın Beşiktaş İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	33
Harita 11: Piyale Paşa'nın Fatih ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	35
Harita 12: Kılıç Ali Paşa'nın Beyoğlu İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	37
Harita 13: Bosnalı Damad İbrahim Paşa'nın Fatih ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	40
Harita 14: Uluç Hasan Paşa'nın Fatih ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	42
Harita 15: Cağaloğlu Yusuf Sinan Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	44

Harita 16: Kayserili Halil Paşa'nın Fatih ve Üsküdar İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	46
Harita 17: Öküz Mehmed Paşa'nın Fatih ve Üsküdar Bulunan Eserlerinin Haritası	48
Harita 18: Güzelce Ali Paşa'nın Beyoğlu ve Sarıyer İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	50
Harita 19: Kara Davud Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	52
Harita 20: Çatalcalı Hasan Paşa'nın yaptırdığı eserler	53
Harita 21: Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın Fatih, Beyoğlu ve Üsküdar İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	55
Harita 22: Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın Silivli, Fatih, Beyoğlu, Üsküdar ve Pendik İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	56
Harita 23: Tüccarzade Silahtar Mustafa Paşa'nın Üsküdar İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	58
Harita 24: Siyavuş Paşa'nın Bahçelievler Eyüp ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	60
Harita 25: Uzun Piyale Paşa'nın Beyoğlu İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	62
Harita 26: Silahtar Yusuf Paşa'nın Eyüp ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	64
Harita 27: Musa Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	65
Harita 28: Kenan Paşa'nın Beyoğlu İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	67
Harita 29: Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Fatih'teki külliyesi ve diğer eserleri	68
Harita 30: Köse Ali Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	70
Harita 31: Küçük Sipahi Mustafa Paşa'nın Üsküdar İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	72
Harita 32: Amcazade Hüseyin Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	74
Harita 33: Moralı Basmacızade İbrahim Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	76
Harita 34: Kaymak Mustafa Paşa'nın Beyoğlu ve Üsküdar İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	78
Harita 35: Maryol Hacı Hüseyin Paşa'nın Beyoğlu İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	80

Harita 36: Ebu Bekir Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	82
Harita 37: Pîr Mustafa Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	83
Harita 38: Pîr Mustafa Paşa'nın Beykoz İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası ...	84
Harita 39: Melek Mehmet Paşa'nın Eyüp İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası .	86
Harita 40: Kaptan-ı Deryâ Süleyman Paşa'nın Eyüp ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	87
Harita 41: Nişli Mehmed Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası ...	88
Harita 42: Cezayirli Hasan Paşa'nın Beyoğlu, Beşiktaş ve Sarıyer İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası-1	90
Harita 43: Cezayirli Hasan Paşa'nın Beyoğlu, Beşiktaş ve Sarıyer İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası-2	91
Harita 44: Giritli Deli Hüseyin Paşa'nın Üsküdar İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	93
Harita 45: Küçük Hüseyin Paşa'nın Beyoğlu İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası .	95
Harita 46: Koca Hüsrev Paşa'nın Eyüp, Fatih ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	96
Harita 47: Kasapbaşı Hasan Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası .	98
Harita 48: Abdullah Hamdullah Paşa'nın Üsküdar İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası	99
Harita 49: Mehmed Ali Paşa'nın Fatih, Beyoğlu ve Beykoz İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası	101
Harita 50: Kaptanpaşaların İstanbul'daki Eserlerinin Genel Haritası.	102
Harita 51: Kaptanpaşaların İstanbul'daki Eserlerinden Camilerin Haritası	103
Harita 52: Kaptanpaşaların İstanbul'daki Eserlerinden Çeşmelerin Haritası	104
Harita 53: Kaptanpaşaların İstanbul'daki Eserlerinden Hamamların Haritası	105
Harita 54: Kaptanpaşaların İstanbul'daki Eserlerinden Türbelerin Haritası	106
Harita 55: Kaptanpaşaların İstanbul'daki Eserlerinden Medreselerin Haritası	107
Harita 56: Kaptanpaşaların Faith İlçesindeki Eserlerinin Genel Haritası	108
Harita 57: Kaptanpaşaların Beyoğlu İlçesindeki Eserlerinin Genel Haritası	109
Harita 58: Kaptanpaşaların Üsküdar İlçesindeki Eserlerinin Genel Haritası	110

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
Ayrıca bkz.	Ayrıca bakınız
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
ed.	Editör
haz.	Yayına hazırlayan
H.	Hicri
M.	Miladi
s.	Sayfa/sayfalar

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin denizlerle tanışması 14. yüzyılın başlarına denk gelmektedir. Bu tanışmanın kökenleri, Batı Anadolu beyliklerinin faaliyetlerine dayanmaktadır. Bu beyliklere ait deniz gazileri (guzât fi'l bahr),¹ Venedik ve Ceneviz ile Latin ve Bizans egemenliğine karşı tehdit oluşturacak konuma gelmişlerdir.² Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine geçen ve deniz gücünden faydalanan Batı Anadolu beylikleri arasında Menteşe, Aydın, Saruhan beylikleri ile coğrafi yakınlığı sebebiyle Karesi Beyliği'ni sayabiliriz.³ Gelibolu tersanesi ile başlayan Osmanlı donanma yapısının teşkilatlanması, İstanbul'un fethinden sonra bu şehirde bir imparatorluk donanmasının inşâsıyla gelişmiştir.

Osmanlı Donanmasının gelişimi, bir yandan tersane ve gemi inşâsı gibi teknik konularda oluşan birikim diğer yandan da insan kaynağı noktasında tecrübeli denizciler eliyle olmuştur. Fetihler ve Doğu Akdeniz'de bir güç haline gelmek Osmanlı donanmasını Müslüman denizciler için cazip hale getirmiştir. Başta Gelibolu olmak üzere deniz kıyısındaki şehirlerde denizciler ile, Akdeniz'de faal olan Müslüman korsanlar ve denizciler Osmanlı Devleti'nin donanmasının gelişimine önemli katkılar sunmuşlardır. II. Bayezid ve devamında Yavuz Sultan Selim'in iktidara geçmesiyle, ünlü denizcilerin Osmanlılara katıldığı görülmektedir. Artık Osmanlı donanması dış politikada etkili hale gelmiştir. 1495 tarihinde Kemal Reis'in Osmanlı donanmasına katılması ile donanma kaptanları süreci başlamış; bir taraftan deniz yolu ile fetihleri gerçekleştirirken, diğer taraftan kaptanlar donanmayı yeniden teşkilatlandırmıştır.⁴

16. yüzyılda Osmanlı donanması denizlerde ve gemicilikte en kuvvetli olduğu zamanlardan birini yaşamıştır. Yavuz Sultan Selim'in Mısır fethinden sonraki hedefi

¹"Deniz gazileri" demektir.

²Halil İnalçık, "Batı Anadolu'da Yükselen Denizci Gazi Beylikleri, Bizans ve Haçlılar", **Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999 s.173.

³İdris Bostan, **Osmanlılar ve Deniz: Deniz Politikaları, Teşkilat, Gemiler, Küre** yayınları, İstanbul, 2017, s.13.

⁴Ali İhsan Gencer, "Bahriye", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bahriye#2> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).

olan Rodos'un fethi 1522'de Kanuni Sultan Süleyman tarafından gerçekleştirilmiş ve Doğu Akdeniz üzerindeki Osmanlı hakimiyeti Kanuni Sultan Süleyman döneminde Orta ve Batı Akdeniz'e doğru genişlemiştir. Osmanlı donanmasının güçlendiğini gösteren en iyi örnek ise Preveze Deniz Savaşı'dır (1538). Preveze Deniz Savaşı'nda Ceneviz, Portekiz, Malta, İspanya ve Venedik gibi Avrupa devletleri ancak ittifak yaparak Osmanlı donanmasının karşısına çıkabilmişlerdi. Barbaros Hayreddin Paşa'nın Osmanlı Devleti'nin himayesine girmesi ile Cezayir-i Bahr-i Sefid Beylerbeyliği⁵ kurulmuş ve sonraki süreçte Osmanlı Devleti Akdeniz'in en önemli güçlerinden biri olduğunu ilan etmiştir.

Kaptan-ı deryâlar, Osmanlı donanmasında önemli başarılar elde ederken bir yandan İslam geleneğinin bir parçası olan vakıf medeniyetinin de temsilcileri olmuşlardır. Şehirlerin inşasında Osmanlı devlet adamlarının vakıflar eliyle inşâ ettikleri yapıların önemli bir yeri vardır. Bu yapıların inşasında kaptan-ı deryâlar da önemli bir rol oynamışlardır. Özellikle İstanbul ve İstanbul'un denize kıyısı olan bölgeleri kaptan-ı deryâların yaptırdıkları vakıf eserleriyle donatılmıştır. Eserler cami, mescid, çeşme, hamam, medrese, kütüphane, sebil ve darülcerra şeklinde çeşitlenmiştir. Vakıf eserlerinin bazıları vakfın kendisini oluştururken diğer şehirlerde yaptırılmış olan eserler ise vakıflara gelir olması adına yaptırılmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı; Osmanlı donanma teşkilatının lideri olan kaptanpaşa/kaptan-ı deryâların İstanbul'da yaptırmış oldukları eserleri tespit etmek, bunların envanterini ortaya koymak, yapı türlerini ve yapıldıkları ilçelere göre yoğunluklarını belirleyip haritalandırmaktır. Haritalandırma için oluşturulan envanterin, Coğrafi Bilgi Sistemi ArcGIS programı kullanılarak coğrafi referanslama ve mekânsal analizinin yapılması hedeflenmiştir. Bu çerçevede kaptanpaşaların İstanbul'da yaptırdıkları eserlerin dağılımı ortaya konulacaktır. Bu sayede kaptanpaşa eserlerinin İstanbul'un inşâ sürecine katkılarının da fark edilmesi sağlanacaktır. Çalışma için dönemlendirme 1453 İstanbul'un fethedilmesi ile 19. yüzyılın ortalarında

⁵Bostan, İdris (2011). "Cezayir-i Bahr-ı Sefid Eyaletinin Kuruluşu". **Tarih Dergisi** (38), 61-78. Barbaros Hayreddin Paşa'nın 29 Kasım 1533 yılında Mağrib beyi olarak İstanbul'a gelmiştir. Sonrasında Ocak 1534'te ise "mirimiran-ı cezâyir sud der deryâ-yı sefid Akdeniz adalarının hilat giydirilerek beylerbeyi görevine getirilmiştir. Bu eyalete bağlı olan sancaklar ise Gelibolu sancağı merkez olarak Midilli ve Rodos sancakları da dahil edilmektedir. Osmanlı kaynaklarında Afrika'daki Cezayir için esas itibarıyla "Cezâyir-i Garb" veya "Mağrib-i Zemin" tabirleri kullanılmıştır.

Bahriye Nezareti'nin kuruluşuna kadar olan zamanı kapsamış, bu zaman aralığında kaptanpaşa makamında görev almış olan paşaların eserleri dikkate alınarak envanter oluşturulmuştur. Kaptanpaşa makamı, 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar varlığını devam ettirdiği için bu döneme kadar inşa edilmiş olan yapılar envantere dahil edilmiştir.

Envanter oluşturma sırasında kaptanpaşaların 3 ay ila 10 yıl arasında görev yapmış oldukları görülmüştür. Bununla beraber envantere dahil edilen paşaların, kaptanpaşa olma süreleri değil hayatları boyunca yaptırmış oldukları eserleri tespit edilerek envantere dahil edilmiştir. Kaptanpaşa isimlerinin tespitinde ise kroniklerden ve yazmalardan yararlanılmıştır. Benzer şekilde haritalandırma sınırları bugünkü İstanbul sınırları dikkate alınarak envanter listesi oluşturulmuştur. Eserleri incelerken saha araştırması yoluyla da kaptanpaşaların İstanbul'daki eserleri, yerinde tespit edilmeye çalışılmıştır. Ardından vakıfnâmeler ve kroniklerden yararlanılarak eserlerin konumları tespit edilmiş ve ArcGIS Coğrafi Bilgi Sistemi programı yoluyla haritada yerleri gösterilmiştir.

Envantere dahil edilmeyen, Murad Reis ve Seydi Ali Reis gibi donanma serdarlarının kullandıkları “reis” unvanı zorunlu olarak kaptan-ı deryâlığı ifade etmemektedir. Bunların kaptan-ı deryâlık görevinde bulunmamaları sebebiyle, yaptırdıkları eserler bu çalışmadaki envantere dahil edilmemiştir. Buna benzer şekilde, Tom Tom Kaptan ve Kaptan Hoca Ali gibi isimler için kullanılan “kaptan” unvanı da zorunlu olarak kaptan-ı deryâlığı ifade etmemektedir. Bu nedenle bu isimler de envantere eklenmemiştir. Metinde kaptan-ı deryâların biyografilerin ele alındığı kısımlarda parantez içinde verilen tarih makama geliş tarihlerini ifade etmektedir. Genel olarak çalışmamız içerisinde yer alan kaptanpaşa isimleri, yer isimleri ve bunların dışındaki özel kavramların yazımında *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* esas alınmıştır. Bunun yanında eserlerin haritalarının paylaşıldığı kısımlarda bugün mevcut olmayan eserlerin geçmişte bulundukları ilçe bilgisine ulaşılmış, ancak konumları kesin olarak tespit edilemeyenler için olabilecek en yakın konum belirtilmiştir.

Bundan sonraki bölümlerde kaptanpaşa kavramı ve makamının vasıfların tartışılacak, ardından bu çalışmadaki envantere dahil edilen eserleri yaptıran kaptanpaşalar hakkında biyografik bilgiler verilecek ve son olarak bu eserlerin İstanbul'un şehirleşmesindeki etkileri izah edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAPTANPAŞA VE/VEYA KAPTAN-I DERYÂ

1.1. KAPTANPAŞA VE KAPTAN-I DERYÂ KAVRAMLARI

Bu çalışmada, kaptanpaşalar hakkında bilgiler içeren yazma eserlerden yararlanılmıştır. Kâtib Çelebi tarafından 17. yüzyılda kaleme alınmış olan *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihar*, Kazasker Mehmed Hafîd Efendi'nin 18. yüzyılda telif ettiği *Sefinetü'l-Vüzerâ*, 1808 yılında birkaç ay kaptan-ı deryâlık yapmış olan Abdullah Râmiz Paşa'nın oğlu Râmizpaşazâde Mehmed İzzet Bey tarafından kaleme alınan *Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ* ve son olarak 18. yüzyılın ilk yarısında Şehrîzâde Mehmed Saîd Efendi tarafından yazılmış olan *Tuhfe-i Mustafâviyye fî Beyân-ı Kapudanân-ı Devlet-i Aliyye* adlı eserlerde kaptanpaşa kavramı hakkında kısa bilgilerle birlikte kaptanpaşaların görev tanımları ve bunların dışında kronolojik olarak deniz seferleri ve kaptanpaşaların biyografileri hakkında bilgiler vermektedir. İlk olarak “kaptan” kelimesinin etimolojik yapısına baktığımızda Venedik dilinde *capitán* veya İtalyanca *capetano* “kumandan, özellikle gemi kumandanı” sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük gemiyi yöneten kimse anlamına gelmektedir.⁶

Osmanlılar kaptanpaşa kavramını 15. yüzyılın ortalarından itibaren kullanmaya başlamışlardır. Osmanlılar bu kavramı Bahriye Nâzırı ve Donanma Âmiri durumunda olan, deniz kuvvetlerinin en büyük askeri ve mülkî âmiri/amiralini⁷ ifade etmek için kullanmışlardır. Aynı zamanda bazı kaptanpaşaların “reis” kavramı ile anıldıklarını da görmekteyiz. “Reis” kelimesine *Kamûs-ı Türkî*'de, kelimenin dördüncü manasında gemi kaptanı, tüccar gemilerinde kaptandan sonra en kıdemli zabıta ve kaptan muavini anlamları verilmektedir.⁸ “Reis” ifadesi ile anılan meşhur kaptanpaşalar arasında Hızır Reis'i sayabiliriz. Seydi Ali Reis ve Kemal Reis ise

⁶Şemseddin Sami, *Kamûs-ı Türkî*, Yeditepe yayınları, İstanbul, 2006, s. 1054-1055; Andreas Tietze, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*, 4.cilt, TÜBA Türkiye Bilimler Akademisi yayınları, 2016, s.117.

⁷Kubbealtı Lugat <http://lugatim.com/s/kaptanpaşa>. (Erişim Tarihi: 30.05.2024)

⁸Şemseddin Sami, *Kamûs-ı Türkî*, 2006, s. 678.

donanma serdarlığı yapmış ve gemi kaptanlığı görevinde bulunmuşlardır. Bu ifade dışında donanma kumandanını ifade etmek için “kaptanpaşa” kavramından önce Osmanlılar “deryâ beyi” kavramını kullanmışlardır. Osmanlıların denizlerle tanıştığı yer olan Gelibolu’ya sancak beyi olarak görevlendirilen aynı zamanda donanmanın lideri sayıldığı için bu ifade onlar için kullanılmıştır. Ne var ki bu tabirin tam olarak ne zaman kullanılmaya başlandığı bilinmese de 15. yüzyılda kaptan-ı deryâlığın kuruluşuna kadar donanma liderini ifade ettiği söylenebilir. Deryâ beylerinin sayıları zaman zaman değişiklik göstermiştir. Bunlar kendilerine ait sancaklarda tımar ve zeametle elde edilen yıllık dirlik gelirlerine göre tayin edilen kadırgalarla seferlere katılmışlardır.⁹ Yavuz Sultan Selim döneminde “bey gemileri” adı verilen gemilerle merkez donanmadan ayrı olarak bir ihtiyat donanması oluşturulmuştur. “Deryâ beyi” kavramı, 1534’te kaptanpaşa eyaletinin (Cezâyîr Bahr-î Sefîd) kurulmasıyla birlikte yalnızca bu eyalete bağlı sancak beyleri için kullanılmıştır. İlk kurulduğu zamanlar eyalete bağlı beş sancak bulunurken, 16. yüzyılda Gelibolu, Eğriboz, Karlı-ili, İnebahtı, Rodos, Midilli, Sakız ve bunlara bağlı birkaç ada daha eklenmiştir. 17. yüzyıla gelindiğinde ise sancakların sayısı on üçe çıkmıştır.¹⁰

Donanma kumandanlığı anlamına gelen kaptanpaşalık makamı, kaptanpaşalar sancakbeyi veya vezir rütbesindeki kimselere verilmekteydi. Ancak bunun herhangi bir kanunî zorunluluğu yoktu. Özellikle bir sancak beyi makamına getirilmiş olan kaptanların, görev yerleri ve terfi ettikleri mevkilere dikkat edildiğinde diğer sancak beylerinden farklı bir konumda oldukları gözlemlenmektedir.¹¹ Ancak 16.yüzyılda Osmanlı donanmasına katılan Barbaros Hayreddin Paşa’nın, 1534’te Cezayir-i Bahr-i Sefid Beylerbeyliğine tayin edilmesinden itibaren, kaptanpaşalık, artık beylerbeyliği rütbesindeki devlet adamlarına verilmeye başlanmıştır. Beylerbeyi makamındaki Barbaros Hayreddin Paşa için, “mîrîrân-ı deryâ”, “mîrmîrân-ı cezâyir ve “kapudâne” gibi unvanlarla da hitap edilmiştir.¹² Vezirlikten kaptanpaşa makamına gelmiş biri değilse, rütbesi Cezayir-i Bahr-i Sefid Beylerbeyliğidir. Kaptanpaşaların, sadrazam

⁹Tanju Demir, **Denizlerdeki Osmanlı: Kısa Bir Tarihçe: Kaptan Paşalar, Tersaneler ve Ticari Denizcilik**, Yakın Kitabevi, İstanbul, 2016, s. 62.

¹⁰İdris Bostan, "Deryâ Beyi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/deryâ-beyi> (30.05.2024).

¹¹İdris Bostan, "Kapudan Paşa", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kapudan-pasa> (30.05.2024).

¹²İdris Bostan, **Osmanlılar ve Deniz: Deniz Politikaları, Teşkilat, Gemiler**, s. 78.

veya daha yüksek makamda bulunan paşalara verildiği de bilinmektedir.¹³ Osmanlılarda ilk kapudan, Yıldırım Bayezid döneminde tersanenin kurulması ve donanmanın geliştirilmesi için görevlendirilen aynı zamanda Gelibolu sancak beyi olarak atanan Saruca Paşa'dır (1390). Kaptanpaşa ifadesi ilk defa, Sinan Paşa ve daha sonra Piyale Paşa için kullanıldığı tespit edilmiştir. 18. yüzyıl başlarında kaptanpaşa kavramı yerine kaptan-ı deryâ tabiri, ilk olarak Kayserili Halil Paşa için kullanılmıştır.¹⁴ Özetle, Cezayir-i Bahr-i Sefid Beylerbeyliği makamına gelen devlet adamları için 16. ve 17. yüzyıllar arasında kaptanpaşa kavramı kullanılırken, 18. yüzyıla geldiğimizde kaptan-ı deryâ kavramının kullanıldığı görülür.¹⁵

1.2. OSMANLI'DA KAPTANPAŞA MAKAMI ve STATÜSÜ

Genel olarak bakıldığında kaptanpaşa makamına denizcilikten gelen birinin tayin edilmesi şart değildi; eyalet valileri ve kubbe vezirlerinden de kaptanpaşa makamına gelenler olmuştu. Denizcilikten yetişmeyen kimselerin bu makama gelmesi Osmanlı donanmasını zarara uğratmıştır. Buna rağmen bir kaptanpaşanın denizci olması kati bir kural olmamıştır. Bazen donanmanın en büyük kumandanlarından olan kapudâne-i hümayun denilen amiralden, bazen de kaptanpaşa eyaletine bağlı en yaşlı sancakbeyinin kaptanpaşa makamına görevlendirildiğini görülmekteydi. Kaptanpaşa eyaletinin kurulmasıyla kaptanpaşa statüsü değişmiş; tayin edilecek olan kaptanpaşalar beylerbeyi statüsünü kazanmıştır. 16. yüzyılda kurulmuş olan bu eyalet Cezayîr-i Bahr-i Sefid olarak anılmaktadır. Kaptanpaşa eyaleti Gelibolu'dan Cezayîr-i Bahr-i Sefid eyaletine taşınmış ve böylelikle, Gelibolu sancak beyi veya deryâ beyi tarafından idare edilmekte olan Osmanlı donanmasının başına Barbaros Hayreddin Paşa getirilerek Cezayir-i Bahr-i Sefid Beylerbeyliği kurulmuştur (1534). Bu beylerbeyliği Kuzey Afrika ve Ege adalarını idaresinde bulundurmaktaydı. Bu dönemden sonra Kaptanpaşa makamına gelen kimseler, artık beylerbeylik unvanı ile kaptanpaşa olmaya başladılar.¹⁶

¹³İbrahim Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, s. 414.

¹⁴İdris Bostan, "Kapudan Paşa", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kapudan-pasa> (30.05.2024).

¹⁵İdris Bostan, "Kapudan Paşa", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kapudan-pasa> (30.05.2024).

¹⁶Mahmut H. Şakiroğlu, "Cezâyir-i Bahr-i Sefid", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cezayir-i-bahr-i-sefid> (30.05.2024).

Kaptanpaşa makamına görevlendirilecek olan kimse için kronikler tavsiye niteliğinde bazı özelliklere yer verilmektedir.

Evvelki vasiyyet budur ki, kapudan kendi korsan değil ise deryâ husûsunda ve deryâ cengi ahvâlinde korsanlar ile meşveret edüp dinleye. [Yalnız kendi re'yi ile amel eylemeye]. Yalnız kendi bildüğüne gidenler ekser nâdim ola gelmiştir. Husûsâ bu babda bir hata vâki' olursa zararı yalnız kendüyye değildir.¹⁷

Kâtip Çelebi'nin yukarıdaki ifadeleri dışında, Lûtfî Paşa, kaptanpaşaların görevleri arasında deniz ticaret güvenliğinin sağlanmasını saymakta ve bu göreve gelecek olanların yaşlı, korsanlık yapmış, deniz işlerinde tecrübeli kimseler arasından seçilmesini tavsiye etmekteydi.¹⁸ Kroniklerin özellikle üzerinde durdukları nokta işin ehli olan ve denizcilikten anlayan kimselerin bu makama getirilmesi gerektiğidir. Özellikle 16. yüzyıla baktığımızda, genellikle kaptanpaşalar denizcilikle alakalı kimselerden seçilmiştir. Ancak denizcilik dışında kimselerinde yine bu yüzyılda kaptanpaşa makamına geldiği bilinmektedir. Bunun için birkaç örnek vermek gerekirse; Müezzinzâde Ali Paşa yeniçeri ağalığından, Derviş Mehmed Paşa bostancıbaşılıktan ve Köse Ali Paşa sadaret kaymakamlığından kaptanpaşa makamına getirilmişlerdir.¹⁹

Kaptanpaşa makamına gelen kişi için tören yapıldı ve törende kaptanpaşalık görevi, hangi makamdan (beylerbeylik ve vezirlik) geldiyse ona göre top atışı yapıldı. Kaptanpaşa makamına tayin olunan kişi, ilk önce Bab-ı Âlî'ye davet edilir ve veziriâzam huzurunda kaptanpaşalığa tayin edildiğine dair ferman okunurdu. Top atışından sonra kaptanpaşaya samur kürk giydirilerek görevi tevcih edilirdi. Samur kürk giyen kaptanpaşa alayla beraber Tersaneye götürülür ve tören yapıldı.²⁰ Kaptanpaşa makamını temsil eden sedefkârî asası ile tersanede bulunurdu. Tersanede bulunduğu süre zarfında “divanhâne” denilen binada kalırdı. Kaptanpaşa tersanede bulunmadığı zamanlar, yerine Tersane Ağası vekillik ederdi. İstanbul'da bulunduğu

¹⁷Kâtip Çelebi, **Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr**, haz: İdris Bostan, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2018, s. 237-238.

¹⁸Mübahat Kütükoğlu, **Lutfî Paşa Âsâfnâmesi: Yeni Bir Metin Tesisi Denemesi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1991. s. 31-33.

¹⁹İdris Bostan, **Osmanlılar ve Deniz: Deniz Politikaları, Teşkilat, Gemiler**, s. 78.

²⁰Aybars Pamir, “Kaptan Paşa ve Hukukî Statüsü”. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** 53, sy. 3 (Ağustos 2004): 39-60. s. 42, https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000468. (Erişim Tarihi: 30.05.2024).

zamanlar kaptanpaşa, Cuma namazı sonrasında veziriâzamla Arz Odası'nda görüşürlerdi. Eğer veziriâzam seferde ise sadaret kaymakamıyla görüşür ve bazen de kaptanpaşa sadaret kethüdasının odasına uğrardı.

Kaptanpaşanın görev ve sorumlulukları; donanma ile alakalı bütün tayinleri yapmak ve denizcilikle ilgili bütün davalara bakmaktı. Eğer bir sonuca ulaştıramadığı dava olur ise davayı kadiya taşıma yetkisine sahip olmasıyla beraber, önemli konuları sadrazama arz edebilir ve denizcilikle ilgili meseleler hakkında hüküm yazabilir ve tuğra çekebilirdi. Deryâ kalemine dair zeamet ve tımarların tevcihinden sorumluydu. Ancak ilk verilecek olan tımar için sadrazama telhis ile taktim ederdi.²¹ Bazı denetlemeler kaptanpaşa tarafından yapılmaktayken, 1701 Bahriye Kanunnâmesi ile bütün deniz ricalinin denetiminden sorumlu olmuşlardı. Diğer taraftan kaptanpaşalar, Dîvân-ı Hümayûn toplantılarına da katılmaktaydı. Dîvân Hümayûn'daki yeri, kaptanpaşa olmadan önceki makamına göre belirlenmekteydi. Eğer vezirlikten gelmiş ise Dîvân-ı Hümayûn'da veziriâzama daha yakın bir noktada bulunurken, vezirlik dışından gelmiş ise bütün paşaların en arkasında yer almaktaydı. Dîvân-ı Hümayûn'da oturduğu sofrada zamanla itibarına göre değişiklik göstermiş, ilk başlarda üzengi ağalarıyla bir sofraya otururken, itibarının artmasıyla müstakil bir sofraya sahibi olmuştur.²² Kaptanpaşa, veziriâzamanın divanı olan İkinci Divanı'na da katılmaktaydı. Divân-ı Hümayûn'da karara bağlanmayan konular, İkinci Divanı'nda sonuçlandırılması için tekrardan görüşülmekteydi. İkinci Divanı'nın da karara bağlanan konular, tekrar Dîvân-ı Hümayûn toplantısında sunulurdu.²³

Kaptanpaşaların gelirleri, sancakbeyi olmaları durumunda veya Cezayir Beylerbeyi olarak tayin edilmelerinde farklılık göstermekteydi. Gelibolu Sancak Beyi olarak atanan bir paşa, 550.000 akçe almaktadır. Cezayir Beylerbeyi olarak tayin olunan paşaya ise, 700.000 akçelik has geliri verilirdi.²⁴

Padişah ve veziriâzamanın tersane ziyaretlerinden veya donanmanın sefere çıkmasından önce özel merasimler yapılmaktaydı. Bu merasimlerin kendi için özel teşrifat kuralları bulunnurdu. Bahar mevsimi ile donanma denize açılması ve yeni bir

²¹İbrahim Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, s. 415-416.

²²Aybars Pamir, "Kaptan Paşa ve Hukukî Statüsü". s. 44.

²³Aybars Pamir, "Kaptan Paşa ve Hukukî Statüsü". s. 45.

²⁴İdris Bostan, **Osmanlılar ve Deniz: Deniz Politikaları, Teşkilat, Gemiler**, s. 81.

gemi inşasına başlanması durumlarında törenler düzenlenmekteydi. Donanmanın denize açılması rastgele bir zamanda değildi. Müneccimbaşının hesaplayıp belirlediği vakit pusula ile veziriâzama bildirilir, sonrasında tören gerçekleşirdi. Törenin yapılacağı yer genellikle Yalı Köşkü'ydü. Davetlilerin katılımı sonrasında, padişah sandalla törene teşrif eder ve Reîsülküttap, defterdâr ve rikâb-ı hümayun ağaları padişahı karşılar ve kaptanpaşa gelir, veziriâzam ile arza çıkarlar, sonrasında hilat giydirilmesi ile kaptanpaşa, donanmanın başına geçerdi. Toplar atılır ve donanma Dolmabahçe önünden geçiş merasimine devam ederdi. Kaptanpaşa gibi veziriâzam ve şeyhülislam kendi çadırlarına geçerler, padişah huzurunda hilat giyerlerdi. Törenin sardıbdan kaptanpaşa çadırında dinlenmeye başlar, sonrasında veziriâzama ziyaret eder ve son olarak tersane ricâline de hilat giydirilirdi. Kaptanpaşa veziriâzama güllab ve buhur ikramlarında bulunurdu.²⁵

Padişah ve veziriâzam tersaneyi zaman zaman ziyarette bulunmuşlardı. Bu ziyaretlerdeki amaç mühimmatın ve inşâ faaliyetlerinin durumu hakkında bilgi almak ve inceleme yapmaktı. Özellikle veziriâzamanın tersaneyi ziyareti kanunlaşmıştı. Bu ziyaret esnasında kaptanpaşa, iskelede karşılayıp elindeki sedefkârî asayı veziriâzama verir ve kaptanpaşa önde, veziriâzam arkada tersaneyi teftiş etmeye başlarlardı.²⁶ Kaptanpaşaların sefere çıkmadan önce Yalı Köşkü'nde padişahın huzuruna kabul edilmesi ve huzura kabulde iç hazineye 'döşeme baha' ismiyle 20.000 kuruş para vermesi usûldendi. Bunun dışında kaptanpaşaların kullandığı kayık, yedi çift ve kadirga burunlu idi. Diğer vezirlerin kanca burunlu kayıklarından farklı olarak veziriâzamanın kayığı ise, kıçlı yeşil çuha ile diğer kayıklardan ayrılmaktaydı.²⁷

18. yüzyılda başlamış olan yenilik hareketleri, Osmanlı devlet teşkilatının her alanını etkilediği gibi kaptanpaşa makamını da etkilemiştir. Kaptanpaşa makamını kaldırma fikri ilk defa 1845 yılında öne sürülmüştür. Ancak daha sonra Seraskerlik ve Tophane-i Âmire'de olduğu gibi bir meclis toplanarak kaptanpaşa makamı için Bahriye Müşirliği olarak anılması tavsiye edilmiş, bu fikir önemsenmeyerek kaptanpaşa unvanı devam ettirilmiştir. 1867 yılına kadar kaptan-ı deryâ unvanı

²⁵Aybars Pamir, "Kaptan Paşa ve Hukukî Statüsü". s. 49. Zarif Orgun, "Osmanlı İmparatorluğunda Kaptan Paşalara ve Donanmaya Yapılan Merasim Teşrifat-I Kadime" **Tarih Vesikaları Dergisi**, C. 1.Sayı 2, 1941., s.135-144.

²⁶İbrahim Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, s. 416.

²⁷İbrahim Hakkı Uzunçarşılı, **a.e.** s. 417.

kullanılmış ve kaptanpaşa makamı korunmuştur. Ancak Bahriye Nezareti'nin 17 Mart 1867 yılında kurulmasıyla donanmanın kontrol yetkisi, kaptanpaşadan alınıp Bahriye Nezareti'ne verilmiştir.²⁸

1.3. KAPTANPAŞALARIN YAPTIRDIKLARI ESERLER

Kaptanpaşaların yaptırdıkları mimarî eserler oldukça fazladır. Bu eserlerin çoğunluğu hayrat olarak inşâ edilmiştir. Bunları incelediğimizde; cami, medrese, çeşme, mekteb vb. vakıf eserlerini görmekteyiz. Vakıflar, Osmanlı kültür medeniyetini ve şehir yapısını ortaya koymaktadır. Vakıf sözlükte; durmak, durdurmak, alıkoymak anlamalarına gelmektedir. Terim olarak ise “bir malın mâliki tarafından dini, içtimaî ve hayrî bir gayeye ebediyen tahsis” etmesi manasını ihtiva etmektedir.²⁹ Osmanlı'da vakıflar bir amaç doğrultusunda inşâ edilmektedir. Vakıflar Sahih vakıf ve Gayr-ı Sahih vakıf olarak ikiye ayrılmaktadır. Sahih vakıflar, mülkî arazi olarak yapılan vakıflardır. Gayr-ı Sahih vakıflar ise, devlet tarafından yaptırılan vakıflardır. Vakıfların işleyişi için düzenli bir gelire ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaçlar için inşâ edilen yapılara “akarât” denilmektedir. Büyük bir külliye inşâsının devamlılığını sağlaması için hamam, odalar, fırın, değirmen, su kuyusu ve dükkân gibi akarlar yapıldığı görülmektedir.³⁰

Vakfiyelerde kurulan yapının mütevellisi kimler olacağını, yapıların maddi ihtiyaçlarını, kimlerin vakfedilen müessesede çalışacağını, çalışan kişilere ne kadar ücret verileceğini, akarı olarak yapılan yerlerin nereler olduğu, vakfedilen şeylerin vakfedildikleri şartların dışında kullanılmaması gerektiği, vakfedilen eğer bir arazi ise konumu, özellikle vakfedilen yapıdan kimlerin faydalanacağı bilgisi ayrıntılı bir şekilde verilmektedir. Vakfiyelerin son bölümlerinde, şahitlerin isimleri yer almaktadır.³¹

²⁸Ali İhsan Gencer, "Bahriye Nezâreti", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bahriye-nezareti> (30.05.2024).

²⁹Hacı Mehmet Günay, "Vakıf", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/vakif#1> (30.05.2024).

³⁰Ömer Faruk Teber, “Osmanlı Toplumunda Bir Sosyal Kurum Olarak Vakıf Çeşitleri ve İşleyişi” **Dini Araştırmalar** 4/12 (Haziran 2002), s. 203-204.

³¹Ömer Faruk Teber, “Osmanlı Toplumunda Bir Sosyal Kurum Olarak Vakıf Çeşitleri ve İşleyişi” Vakıflar Umum Genel Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara, 2006. s. 205; Bkz: **Vakıflar Dergisi**, Sayı: II (Tıpkı Basım).

Fatih Sultan Mehmet İstanbul’u fetih sonrasında özellikle İstanbul’un imâr faaliyetlerine büyük önem göstermiştir. Fatih’in, vakfiyesinde İstanbul’un fethedilmesinin Cihâd-ı ekber olarak nitelendirilmesi yine aynı vakfiyede yer alan “hüner bir şehri bünyâd eylemektir-reaya kalbin âbâd eylemektir” beytinde şehirleşme için ne kadar önem verdiğini ifade etmektedir.³² Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’un imarına verdiği önemin, devlet adamları tarafından da benimsendiği ve sonraki asırlarda bu imar faaliyetlerine başta hanedan mensupları olmak üzere farklı görevlerdeki Osmanlı yöneticilerinin katkı sundukları görülmektedir. Kaptanpaşalar da yaptırdıkları eserlerle donanmanın gelişimine katkı sağladıkları gibi İstanbul’un inşâ ve ihyasına yardımcı olmuşlardır.

Kaptanpaşaların eserlerine baktığımızda, yaptırdıkları vakıflar bazen külliye bazen tek bir yapı şeklinde inşâ edildiğini görürüz. Külliye olarak büyük bir kompleks yaptıranların, kaptanpaşa görevi dışında sadrazamlık yapmış veya vezirlikten kaptanpaşa makamına geldiğinden kaynakladığını ifade edebiliriz. Saraya damat olan kaptanpaşaların da büyük külliyeler yaptırdıkları, II. Bölüm ’de daha iyi anlaşılabacaktır. Bazı kaptanpaşaların tek yapı veya birkaç eser bırakmış olan kaptanpaşalar ise kısa bir süre bu göreve gelmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. İstanbul’da uzun süre ikamet etmeyen kaptanpaşaların, fazla eser bırakmayanlar arasındadırlar.

³²Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri 953(1546) Târihli**, Baha Matbaası, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü 61.sayı, İstanbul, 1970, s. 10.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAPTANPAŞALARIN HAYATI VE ESERLERİ

2.1. VELİ MAHMUD PAŞA (1469- 1470)

Veli Mahmud Paşa'nın kökeni hakkında çeşitli rivayetler bulunmakta olup, kendisinin Rum, Hırvat veya Bulgar asıllı olduğu ve Sırp despotu Angeliler ailesine mensup olabileceği belirtilmektedir; ayrıca, saraya ne zaman alındığına dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Kaynaklardaki bilgilere göre kendisinin memleketi Novo Bordo'ya giderken Mehmed Ağa isimli bir bey tarafından esir alındığı bilgisi verilmektedir. Menakıbnâmesi'nde³³ ise babasının kasap, kendisinin ise rahip olduğundan bahsedilmekte olup, ilk tahsil ve eğitimi Edirne Sarayı'nda aldığı belirtilmektedir. Fatih Sultan Mehmed'in tahta çıkışıyla beraber Mahmud Paşa ocak ağalığına tayin olmuş ve İstanbul kuşatmasına katılmıştır.³⁴ Veli Mahmud Paşa, 1456 yılında veziriazamlık makamına getirilmiştir. 1462'de ise Midilli'nin fethi görevi kendisine verilmiş ve yirmi yedi gün süren kuşatma başarıyla sonuçlanmıştır. Osmanlı-Venedik savaşları sırasında, Venediklilerin Limni, İmroz ve Enez adalarını işgal girişimlerine karşı bir sefer düzenleyen Mahmud Paşa, Venediklilere karşı bu harekâta da başarılı olmuştur. Fatih Sultan Mehmet, Mahmud Paşa'yı sadareten görevinden almış, 1469 yılında Gelibolu sancakbeyliğine görevi ile donanma komutanlığına atamıştır. Bu göreve gelmesinin ardından, birçok gemiyle donanmayı sefere hazırlayıp Eğriboz'a hareket etmiştir. On yedi gün süren kuşatmanın sonunda, Eğriboz fethedilmiştir (1470).³⁵ Dört yıl kaptanpaşa görevini yapmış ve 1472 yılında tekrar sadrazam olmuştur. Otlukbeli Savaşı'nda (1473) almış olduğu tedbirler sonucunda zafer elde edilmiştir. Rumeli Beylerbeyi Has Murad Paşa'nın öldürülmesinde Mahmud Paşa'nın ihmali olduğu düşünülerek ve diğer paşaların

³³Neşe Çelik, **Menakıb-ı Mahmut Paşa**, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 1998, İstanbul. s. 64.

³⁴Şehabeddin Tekindağ, "Mahmud Paşa", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahmud-pasa> (30.05.2024).

³⁵İbn Kemal, **Tevarih-i Âl-i Osman VII.Deftter**, haz. Dr. Şerafettin TURAN, s.284-285, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1957.

kışkırtmaları sonucunda Mahmud Paşa sadrazamlıktan azledilmiştir.³⁶ Edirne civarındaki çiftliği olan Hasköy’e çekilmiştir. 1474 yılında katledilerek öldürülmüştür. Mahmud Paşa ilim ve sanata önem vermektedir. Özellikle Ulemaya son derece hürmet etmekte cuma akşamları evinde ulema ve kıymetli kimseleri toplayıp onlara ziyafetler verdiği bilinmektedir.³⁷ Veli Mahmud Paşa’ya “veli” sıfatının verilmesi, halk arasında çok sevilmesinden ve diğer paşalarda bulunmayan güzel bir ahlaka sahip olmasından kaynaklanmaktadır.³⁸

Harita 1: Veli Mahmud Paşa’nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Veli Mahmud Paşa’nın İstanbul, Edirne, Bursa ve Ankara’da birçok hayır eseri (vakıf) bulunmaktadır. İstanbul’daki yaptırmış olduğu vakıflara baktığımızda cami,

³⁶İdris Bostan, **İstanbul’un 100 Denizcisi**, s. 19. Bkz: Feridun DİRİMTEKİN, Sadr-ı Âzam Adnî Mahmud Paşa, İstanbul Enstitüsü Mecmuası, cilt IV, İstanbul-Baha Matbaası, 1958 s.167-190.

³⁷Feridun Dirimtekin, “Sadr-ı Âzam Adnî Mahmud Paşa”, **İstanbul Enstitüsü Mecmuası IV**, İstanbul Baha Matbaası, s. 186, 1958.

³⁸Şehabeddin Tekindağ, "Mahmud Paşa", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahmud-pasa> (30.05.2024). Veli Mahmud Paşa hakkında daha fazla bilgi için bkz. Enverî, Düstûrnâme-İ Enverî (19-22.Kitaplar) [Osmanlı Tarihi] (1299-1465), haz. Prof. Dr. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, s.54-64, İstanbul, 2012.

türbe, hamam, mahkeme, mektep, medrese, kütüphane, imâret, çeşme, han, tekke ve 265 dükkândan oluşmaktadır. Veli Mahmud Paşa'nın bugün hâlâ Kürkçü Han olarak bilinen ve çarşı olarak kullanılan hanı, hâlâ aktif durumdadır. Kürkçü han, Çakmacılar yokuşu ve Çakırcılar sokağının çevrelediği ada üzerinde kurulan ilk handır.³⁹ Aynı zamanda saymış olduğumuz vakıf eserleri bugünkü İstanbul'da Mahmutpaşa olarak adlandırılan semtinde bulunmaktadır. Eserlerin yapımı Cami inşâsı ile 1463 yılından başlayarak peyder pey devam etmiştir. Mahmud Paşa cami kapısının kemerindeki yazı “*Yesserallâhu lenâ kâ’-ı makâm-ı Mahmûd*” H.868 (1463) tarihini vermektedir.⁴⁰ Yine İstanbul'da Hasköy'de bulunan bir hamam ve medrese inşâ ettirmiştir.⁴¹ Bununla beraber dört adet çeşme inşa ettirmiş, ancak bu çeşmeler günümüze ulaşmamıştır. Mahmutpaşa Kütüphanesi, İstanbul'un fethinden sonra kurulan ilk vakıf kütüphanesi olma özelliğine sahiptir. Kütüphane, medresedeki öğrencilerin yararlanabilmesi amacıyla yapılmıştır. Kütüphanede 195 eserin mevcut olduğu ancak eserlerin rutubet sebebiyle büyük hasar gördüğü bilinmektedir.⁴²

2.2. GEDİK AHMED PAŞA (1477-1478)

Gedik Ahmed Paşa'nın vakfiyesinde adı “Emîr-i Kebîr Ahmed Paşa Bin Abdullah” olarak geçmektedir. Buradan anlaşıldığı üzere kendisi bir devşirmedir. Lakabı olan ‘Gedik’, kale açma ve kale tamirindeki başarısından gelmektedir. II. Murad döneminde saraya iç oğlan olarak alınan Gedik Ahmed Paşa, çalışkanlığı sayesinde Fatih Sultan Mehmed zamanında, 1462 yılında Rum beylerbeyliğine kadar yükselmiştir.⁴³ Vezirlik makamına geldikten sonra deniz seferi düzenleyerek Alanya'yı fetheden Gedik Ahmet Paşa, 1474 yılında veziriazam olmuştur. Ancak daha sonra planlanan Arnavutluk seferine katılmak istememesi nedeniyle sadrazamlık görevinden alınmıştır. 1477 yılına gelindiğinde artık Gelibolu sancakbeyliğine

³⁹Semayi Eyice, Kürkçü Han maddesi. **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kurkcuhani> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).

⁴⁰İbrahim Hilmi Tanışık, **İstanbul Camileri**, I. Cilt, Üsküdar Belediyesi Kültür Yayınları, s.381, İstanbul, 2023.

⁴¹Süheyl Ünver, “Mahmud Paşa Vakıfları ve Ekleri”, **Vakıflar Dergisi**, s. IV, 2006.

⁴²İsmail E. Erünsal, “Mahmud Paşa Kütüphanesi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahmud-pasa-kutuphanesi> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).; Berat Açıl, Fetihten sonra İstanbul'un kültürel imarı Mahmud Paşa Kütüphanesi, **Z kültür, Sanat, Şehir Tematik Dergi**, s.82-83.

⁴³Hedda Reindl-Kiel, “Gedik Ahmed Paşa”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gedik-ahmed-pasa> (erişim Tarihi: 30.05.2024).

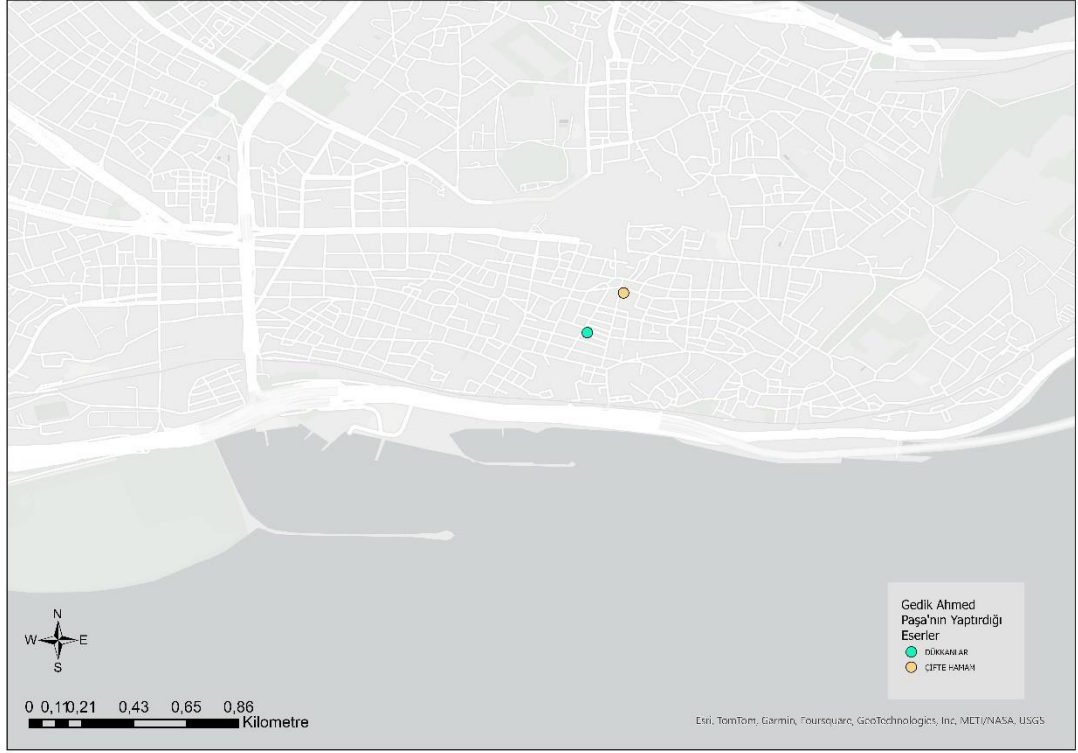
getirilmiş ve kaptanpaşa olmuştur. Donanama başında ilk görev olarak 1478 tarihinde Limni Ada'sını fethetmiştir.⁴⁴ Sonraki yıllarda Yunan Deniz'indeki bazı adaları ele geçirmiş, Fatih Sultan Mehmed'in İtalya fethi için ön hazırlık olmuştur. Bu başarısı sebebiyle Gedik Ahmed Paşa'ya tekrardan vezirlik rütbesi verilmiş ve 1480 yılında Avlonya sancakbeyliğine getirilen Gedik Ahmed Paşa Pulya⁴⁵ (İtalya) üzerine sefer için görevlendirilmiştir. İlk olarak on beş günlük kuşatma sonrasında Otronta şehri teslim olmuştur.⁴⁶ İtalya seferi için zemin hazırlanmışken, Fatih Sultan Mehmed'in vefatı üzerine taht mücadelesi Cem Sultan ve II. Bayezid arasında yaşanan çekişmeye sahne olmuştur. II. Bayezid, kendisini hükümdar ilan ederek, İshak Paşa'nın tavsiyesiyle, Bursa'yı ele geçiren kardeşi Cem Sultan'a karşı Gedik Ahmed Paşa'yı görevlendirmiştir. Gedik Ahmed Paşa, Cem Sultan'ın lalası olması sebebiyle Cem Sultan tarafından kendi tarafına çekilebileceği umuduyla karşılanmıştır. Gedik Ahmed Paşa, Cem Sultanı takip etmiş ancak onu yakalayamamıştır. Cem Sultan Memluk Sultanlığına iltica etmiştir. Bu durumdan şüphelenen Cem Sultan'ın kaçmasına yardımcı olabileceği ve kendisine tam destek vermediği düşüncesiyle II. Bayezid'in Edirne Saray'ında verdiği ziyafet sonrasında vezirlere hilatlar giydirilmiştir. Gedik Ahmed Paşa'ya ise ölüm alameti olan siyah kaftan giydirilerek 18 Aralık 1482 yılında idam edilmiştir.⁴⁷

⁴⁴Oruç b. Âdil, **Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi – 1288-1502]**, haz. Prof. Dr. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2007, s. 130.

⁴⁵Mevlânâ Mehmed Neşrî, **Cihânnümâ [Osmanlı Tarihi (1288-1485)]**, haz. Prof. Dr. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul, 2008, s. 366.

⁴⁶İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 20-22.

⁴⁷İbrahim Hakkı Uzunçarşılı, "Değerli Vezir Gedik Ahmet Paşa II. Bayezid Tarafından Niçin Katledildi?", **TTK Belleten**, c. 29, sayı. 115, s. 491-498, 1965, s. 492-497.

Harita 2: Gedik Ahmed Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Gedik Ahmed Paşa'nın Afyonkarahisar, Kütahya, Denizli ve İstanbul şehirlerinde birçok vakıf eseri bulunmaktadır. Bu eserler arasında cami, çeşme, hamam, mescit, kütüphane ve bedesten gibi yapılar yer almaktadır. İstanbul'da bugün hâlâ mevcut ve faaliyette olan bir çifte hamam ile artık kullanılmayan balıkçı (berber ve kalaycı) dükkânları inşa ettirmiştir. Günümüzde hamamın bulunduğu semt, Gedikpaşa adıyla anılmaktadır. Ancak, İstanbul'da belli aralıklarla meydana gelen yangınlar sebebiyle balıkçı dükkânları ve birçok eser günümüze ulaşmamıştır. Çifte hamamın kitabesinin aslı günümüze ulaşmamıştır; ancak metni bilinmektedir. Kitabedeki metin:

“târih-i Hamam-ı Ahmed Paşa ders şehir-i Konstantiniyye... / hayr be yed-i Ahmed”

kaydı 1474 tarihini vermektedir.

Kitabenin tarihine bakıldığında Gedik Ahmed Paşa'nın İstanbul dışında Afyonkarahisar'a yaptırmış olduğu külliye ile aynı tarihlidir. Her iki eserin yapılış amacı Afyonkarahisar'da yaptırmış olduğu cami ve medresesine akar olarak

vakfedilmiştir.⁴⁸ Gedik Paşa Hamam'ı İstanbul'un en eski hamamı olduğu gibi, çifte hamam özelliğinde inşâ edilmiştir. Hamam çalışanlarının 56 kişi olduğu tahmin edilmektedir. Hamamın yapım tarihi 1474'tür. Erkekler kısmı kadınlar kısmından daha büyüktür. İstanbul'un en güzel ve büyük hamamlarından biridir.⁴⁹

2.3. MESİH PAŞA (1480)

Rum asıllı olan Mesih Paşa, son Bizans İmparatoru IX. Konstantinos'un kardeşinin oğlu olup Paleologos hanedanına mensuptur. Ağabeyi Has Murad Paşa'dır. Fatih Sultan Mehmed'in saltanatının son yıllarında vezirlik makamına gelmiş ve 1480 yılında vezir olarak Rodos kuşatmasında görevlendirilmiştir. Ancak kuşatmada başarılı olamayınca vezirlikten azledilip Gelibolu sancakbeyliğine tayin edilmiştir.⁵⁰ Mesih Paşa Rodos seferinde başarısız olmasından mütevellit gözden düşmüş olsa da Cem Sultan Vakası sırasında Rodos elçileriyle yaptığı görüşmelerde etkin rol oynaması padişahın teveccühünü kazanmasını sağlamıştır.⁵¹ 1499'da hacdan dönüşünde yeniden iki ay süreyle sadrazamlık yapmış, ardından ikinci vezir olarak Venedik'e karşı Mora seferine katılmıştır. 1501 yılına gelindiğinde tekrar sadrazam olmuş ve Karamanoğlu isyanını bastırmıştır. Fransız ve Venedik donanmalarının Midilli Adası'nı işgali sırasında gerekli tedbirleri alamaması nedeniyle II. Bayezid'in öfkeleniği, paşanın başına yayıyla vurduğu ve padişahın Paşa'ya hakaretlerde bulunduğu bilinmektedir. Mesih Paşa 1501 yılında Galata'da çıkan bir yangını denetlerken başına düşen tuğla sebebiyle yaralanmış ve hastalanarak hayatını

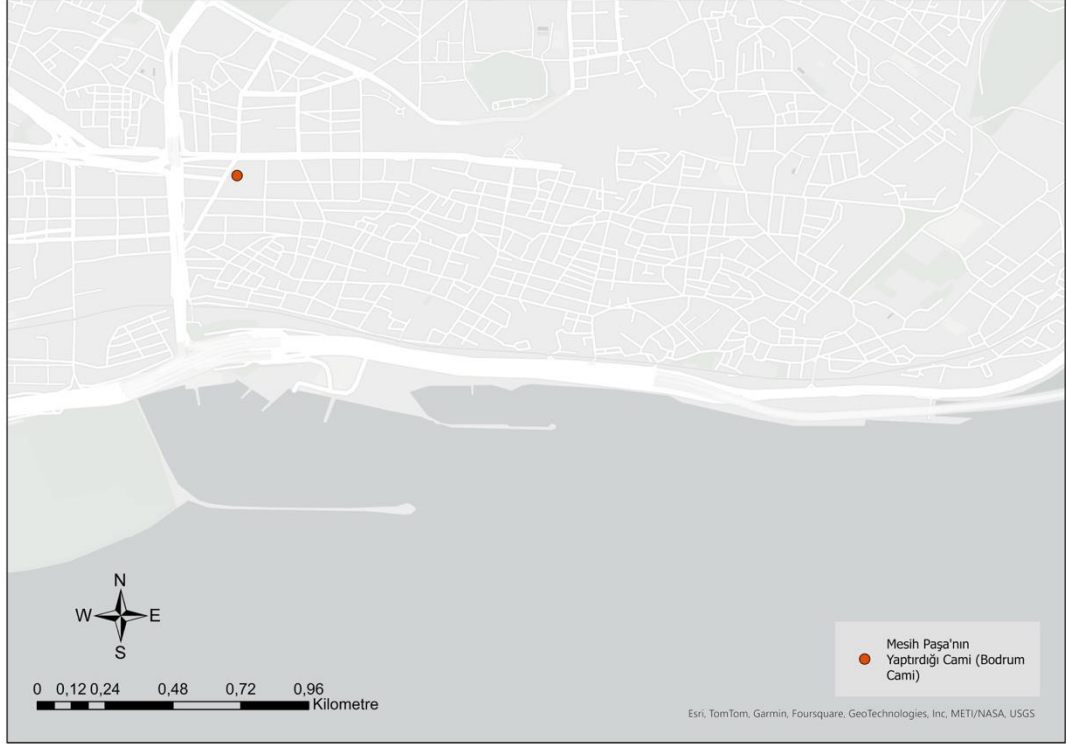
⁴⁸Gökçen Günek Görgöz, **Gedik Ahmed Paşa'nın Hayatı ve Eserleri (Ö.1482)**, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Afyonkarahisar, 2019, s. 133-135.

⁴⁹M. Mermi Haskan, **İstanbul Hamamları, Türkiye Turing ve Otomobil Yayınları**, İstanbul, 1995, s. 150.; Bkz. Ebuziyya Tevfik, **Yeni Osmanlılar Tarihi**, Kapı Yayınları, Temmuz, 2019, s.541-565.; Külhan Beyi olma meselesinin Gedik Paşa Hamam'ı ile başladığı ifade edilmektedir. "...O tarihte elli yaşında "Külhanbeyi" lakabıyla bilinen bir mahpus bulunmaktaydı ki ismi Sâmî'ydi, Bu Sâmî aslen İstanbullu olarak Gedikpaşa Hamamı Külhanının -ki İstanbul halkı lisanında meşhur tabirlerden olmuştur-...", Nina Ergin, 1752 İstanbul'unda Hamamların ve Hamam Çalışanlarının Haritasını Çıkarmak, s.125-153.

⁵⁰Hedda Reindl-Kiel, "Mesih Paşa", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mesih-pasa> (30.05.2024).; Hoca Sadettin Efendi, **Tacü't- Tervarih III**, haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992, Ankara, s. 175-176.)

⁵¹Mehmet İzzet Bey, **Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ Osmanlı Kaptanıderyâları (1352-1853)**, (Haz. Cemil Sağlam) Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2021, s.33.

kaybetmiştir. Ağabeyi tarafından İstanbul'un Aksaray semtinde yaptırılan Murad Paşa Camii'nin haziresine defnedilmiştir.⁵²

Harita 3: Mesih Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserinin Haritası

Mesih Paşa'nın İstanbul ve Gelibolu'da yaptırmış olduğu eserleri vardır. Gelibolu'da cami, kervansaray, bozahane ve inşâsı yarım kalmış bir medrese yaptırmıştır. İstanbul'da kiliseden camiye çevrilmiş olan ve bugün Aksaray'da mevcut olan camiyi yaptırmıştır. Hüseyin Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-Cevâmi'* isimli eserinde Bodrum Cami'nin bu isimle anılmasının sebebini altında bulunan bodrum sebebiyle olduğunu belirtmektedir.⁵³ Laleli'de bulunan Bodrum Cami VII. Konstantinos ile ortak olan I.Romanos Lekapenos (990-994) tarafından, özel sarayın yanına Myrelaion adındaki manastırın kilisesi olarak yaptırılmıştır. Daha sonra geç Roma dönemin kalıntılarının da bulunduğu bölge üstü tonozlarla örtülerek su sarnıcına dönüştürülmüştür. Bu sebepten Bodrum Cami olarak anılmaktadır. Cami, yukarıda

⁵²İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 23-24. Bkz: Dr. Y. Mimar İ. Aydın Yüksel, **Murad Paşa Câmii Kabristanındaki Mesih Paşa Kabri Hakkındaki Birkaç Söz**, Semavi Eyice Armağanı (İstanbul Yazılar), İstanbul, 1992, s.121-138.

⁵³Hüseyin Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi'**, I-II, İstanbul 1281.

bilgilerini paylaşmış olduğumuz II. Bayezid dönemin vezirlerinden Mesih Paşa tarafından yaptırılmıştır.⁵⁴ Kilise içerisine mihrap, minber ve sağ tarafına kesme taştan yapılmış bir minare eklenmiş ve camiye dönüştürülmüştür.⁵⁵

2.4. KÜÇÜK KARA NİŞANCI DAVUD PAŞA (1493)

Kara-Nişancı Davud Paşa, Üsküdar'daki vakfına ait bir kayıta 'Davud Paşa bin Abdülhay' olarak anılmaktadır. Bu kayıttan, kendisinin bir devşirme olduğu anlaşılmaktadır. Koca Davud Paşa ile karıştırılmaması için kendisine Kara, Nişancı, Küçük Davud ve Davud Paşa-yı Sani gibi lakaplar verilmiştir.⁵⁶ Fatih Sultan Mehmed döneminde saraya hizmetkâr olarak alınan Davud Paşa, II. Bayezid döneminde Enderun'da eğitim görmeye başlamıştır. 1483 yılında Gelibolu Sancakbeyliği görevine getirilmiş ve aynı zamanda kaptanpaşa unvanını almıştır.⁵⁷ Ancak aynı sene azledilmiş fakat 1493'te tekrar kaptanpaşalık makamına getirilmiştir. Daha sonra II. Bayezid'in emriyle Venedik idaresindeki Mora'ya yapılacak olan İnebahtı (1499-1500) seferine donanma kaptanı olarak katılmıştır. Komutasındaki donanma ile İnebahtı, Modon, Koron ve Anavarin'i ele geçirmiştir. Ancak seferde Davud Paşa'nın kadirgası Venedikliler tarafından esir alındıysa da Piri Reis'in hamleleriyle Davud Paşa kurtulmuştur. Daha sonra Fransa ve Venedik donanmasının Midilli adasını işgal etmesi üzerine Veziriazam Hersekzade Ahmed Paşa ve kaptan-ı deryâ Davud Paşa donanmayla harekete geçmişlerdir. 1502'de Midilli adası işgalden kurtarılmıştır. Bu seferden sonra üç yıl vezirlik görevini yerine getirmiştir. 1505 yılında vefat etmiştir.⁵⁸

⁵⁴Prof. Dr. Semavi Eyice, Prof. Dr. Metin Sözen, Doç. Dr. Murat Belge, **İstanbul**, Kültür Bakanlığı yayınları, 1993 Ankara, s.65.

⁵⁵Semavi Eyice, "Bodrum Camii", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bodrum-camii> (30.05.2024).

⁵⁶Nevzat Sağlam, "Kara Davud Paşa Camii İmâreti Vakfı", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** 45 (Aralık 2018), 243-290, s. 244 <https://doi.org/10.17120/omuifd.453452>. (Erişim Tarihi: 30.05.2024)

⁵⁷Mehmed Süreyya, **Sicill-İ Osmani Yahut Tezkire-İ Meşâhir-İ Osmaniyye Iı**, yayına hazırlayanlar: Doç. Dr. Mustafa Keskin, Yrd. Doç. Dr. Ayhan Öztürk, Yrd. Doç. Dr. Ramazan Tosun, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 355.

⁵⁸İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 24-25.

Harita 4: Küçük Davud Paşa'nın Fatih ve Üsküdar İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Küçük Davud Paşa Cami ve çevresine yaptırmış olduğu imarethâne ile vakıf kültürünün en eski örneklerine katkı sağlamıştır. Cami bugün hala ayakta ancak imarethaneden herhangi bir iz kalmamıştır. Küçük Davud Paşa vefatından sonra Müslümanların namaz kılmaları için bir mescit ve yolcuların konaklamaları için mutfak, oda bulunan bir misafırhane gibi ihtiyaçların karşılanması için inşâ ettirmiştir.⁵⁹ Davud Paşa Cami bugün Hakimiyet-i Milliye Caddesi'nde yer almakta ve Üsküdar'ın en eski cami örneğini yaşatmaktadır. Cami üç kubbe, sekiz sütunlu çatı ile örtülü son cemaat yeri ve minareden oluşmaktadır. Sağ tarafında yer alan minaresine dışarıdan çapraz olarak girilmektedir. Caminin mihrabı Kütahya çinileri ile bezenmiştir.⁶⁰ Cami, günümüze ulaşana kadar birçok kez restorasyon sürecinden geçmiş ve tamir görmüştür. 1817 tarihli tamir kitabesine göre, Hüseyin Ağa tarafından onarılmıştır. Yine caminin penceresi üzerinde yer alan 1831 tarihli kitabe, Hüseyin Ağa'nın yenileme çalışmalarını üstlendiğini ve vakfa yeni gelir kaynakları sağladığını

⁵⁹Nevzat Sağlam, "Kara Dâvud Paşa Camii İmâreti Vakfı", **On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Aralık 2018, s.246.

⁶⁰İ. Aydın Yüksel, "Kara Davud Paşa", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, c.4, Numune Matbaacılık, 2003, İstanbul, s. 438.

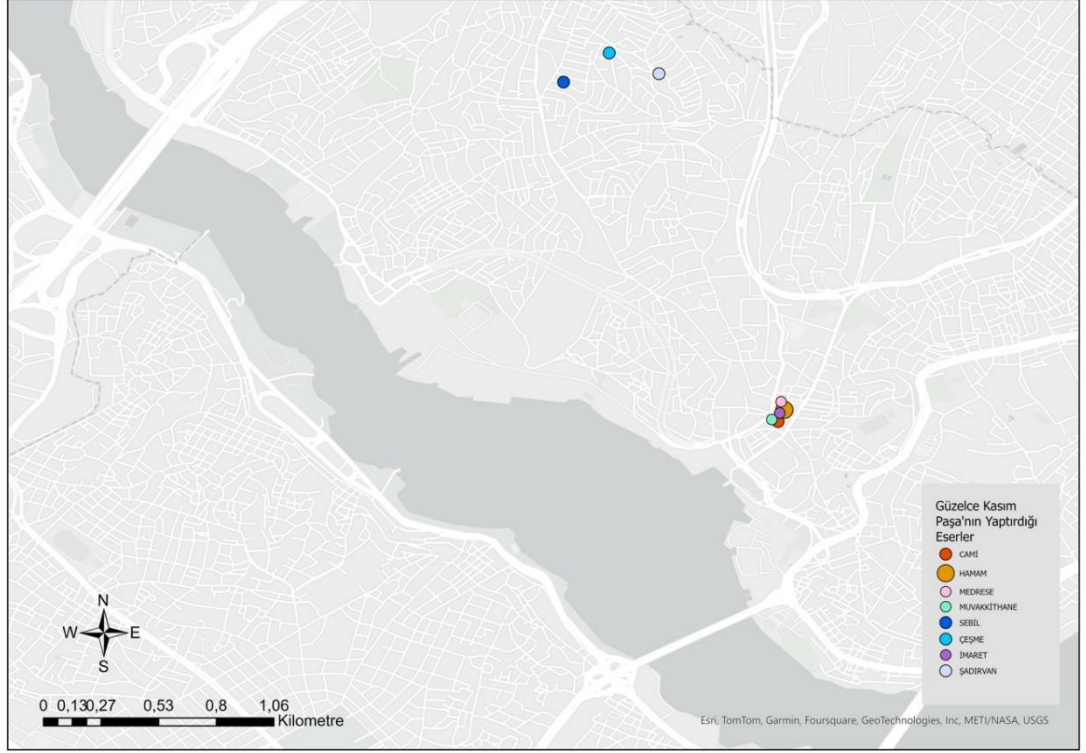
belirtmektedir. Avlu kapısı üzerinde bulunan üçüncü kitabeye göre camiye 1867-1868 yıllarında Hacı Aziz Ağa isimli biri tarafından 1867 tekrar onarım yapılmıştır.⁶¹

2.5. GÜZELCE KASIM PAŞA (1525)

Güzelce Kasım Paşa, doğum tarihi bilinmemekle birlikte devşirme olarak saraya alınmıştır. Yavuz Sultan Selim döneminde rikâb-ı hümayun görevine getirilmiş ve bir rivayete göre Kanuni Sultan Süleyman ile süt kardeşir. Yavuz Sultan Selim ile Mısır Seferi'ne katılmış olup, 1516 yılında Trablusşam sancakbeyliğine atanmıştır. 1521 yılında Halep sancakbeyi olan Güzelce Kasım Paşa, ardından Anadolu beylerbeyliği görevine getirilmiş ve 1522'de Rodos Seferi'ne beylerbeyi olarak katılmıştır. 1524 yılında Mısır beylerbeyliğine tayin edilmiş; ancak Mısır'da düzeni sağlayamaması sebebiyle görevinden alınmıştır. 1526'da Kasım Paşa İstanbul'a dönmüştür ve kaptan-ı deryâ olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan seferine katılmıştır. 1540'lı yıllarda Mora beylerbeyliği yapmış ve emekli olmuştur. Emeklilik sonrasında İstanbul'a geldiği bilinmektedir. Gelibolu ve Mora bu iki şehirden birinde 1553 yılında vefat ettiği tahmin edilmektedir.⁶²

⁶¹Semavi Eyice, "Dâvud Paşa Camii", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/davud-pasa-camii> (Erişim Tarihi 01.08.2024).; İbrahim Hakkı Konyalı, **Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi**, c. II, Üsküdar Belediyesi Kültür yayınları, Mayıs, 2021, s.125.

⁶²Faruk Sümer, "Kasım Paşa, Güzelce", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kasim-pasa-guzelce> (30.05.2024).; Mehmed Süreyyâ, **Sicilli Osmani Yahud**, cilt. IV, Sebil yayınevi, İstanbul, 1997, s.54.; **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, I. Kitap, hazırlayanlar: Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, s.72.

Harita 5: Güzelce Kasım Paşa'nın Beyoğlu İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

İstanbul'un fethinden sonra Kasımpaşa semti Müslüman mezarlığı olarak kullanılmaya başlanmıştır. 16. yüzyılda Güzelce Kasım Paşa, Osmanlı donanmasının Gelibolu'dan Haliç'e taşınmasında görev almış ve kendi eserlerini bir külliye olarak inşa ettirmiştir. Külliye; cami, hamam, medrese, muvakkithane, sebیل, çeşme, imaret ve şadırvandan oluşmaktadır. Şadırvan, caminin avlusunda yer almakta olup günümüze ulaşmıştır. Kitabesinde yer alan tarihler, 1880 ve 1870 yıllarında Esmâ Hanım adına birisi tarafından tamir edildiğini göstermektedir. Haliç semti için imar ve iskân faaliyetleri başlatmıştır. Güzelce Kasımpaşa Caminin mimarı Mimar Sinan'dır. Caminin 1723 tarihli yenileme kitabesinde 1533 yılında yapıldığı bilgisi verilmektedir.⁶³ Caminin asıl malzemesi ahşaptır. 1722 yılında yaşanan yangın sonrasında tekrardan vakfın mütevellisinde olan Hekimoğlu Ali Paşa'nın kardeşi Feyzullah Efendi tarafından yenilenmiştir. 19. yüzyılda talihsiz bir şekilde tekrar yangın geçirmiş olan yapı son olarak Sultan Abdülaziz tarafından kare planlı, tek kubbeli ve çift minareli bir cami olarak

⁶³İbrahim Hilmi Tanışık, **İstanbul Camileri**, Cilt 1, s.476. Şerife Tali, Tarihi İstanbul Şadırvanları, Kariyer Matbaacılık, Ankara, 2011, s.182- 185.

yapılmış ve bugünkü haline gelmiştir. Yine caminin yakınında bulunan bir medrese ve avlu içinde bir mahkeme bulunduğu bilinmektedir. Ancak her iki yapı da günümüze ulaşmamıştır.⁶⁴ Bu yapının dışında Haliç'in sağ tarafına doğru imar faaliyetlerini genişletmiştir. Haliç Tersanesi Kasım Paşa Tersanesi olarak da anılmış olup, semtin adı hâlâ Kasımpaşa adını yaşatmaktadır.⁶⁵ Kudüs'te 1527 yılında Mescid-i Aksa'nın içine yaptırmış olduğu bir sebil bulunamaktadır.

2.6. BARBAROS HAYREDDİN PAŞA (1534)

Kırmızı sakallı olması nedeniyle Batılılar tarafından 'Barbaros' olarak anılan Barbaros Hayreddin Paşa'nın diğer bir lakabı ise başarılı bir denizci olması sebebiyle Yavuz Sultan Selim tarafından verilen 'Hayreddin'dir. Asıl adı Hızır olan Barbaros, Midilli Adası'nda sipahi olarak yaşayan Yakup Bey'in oğludur.⁶⁶ Barbaros'un Cezayir'de inşa ettirmiş olduğu cami kitabesinde kendisi için kullanılan ifade şöyledir: *“es-Sultânül 'l-mücâhid fî sebîli 'llâhi Rabbi 'l-âlemîn Mevlâna Hayreddin ibn emîrû 'ş-şehîr mücâhid Edbî Yusuf, Yakub et-Türkî”* (Allah yolunda cihâd eden Sultan Hayreddin ki Türk soyundan meşhur Yakub'un oğlu). Buradan devşirme olmadığını ve Cezayir'deki hayatından bir hükümdar makamında olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁷ Doğum tarihiyle ilgili günümüze ulaşmış bir belge bulunmadığından kesin olarak bilinmemektedir. Kaynaklarda bazı ihtilaflar mevcut olmakla birlikte, Türk kaynaklarında 1466 ile 1483 yılları arasında olduğu öngörülmektedir. Kendi adına yazdırdığı *Gazavatname* 'de ise doğum yılı tam olarak belirtilmemiştir. Yakup Bey'in dört oğlundan ve iki kızından üçüncüsü olduğu düşünülen Barbaros'un, Oruç Reis ile

⁶⁴Sema Doğan, "Kasım Paşa Camii ve Külliyesi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kasim-pasa-camii-ve-kulliyesi> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).

⁶⁵Faruk Sümer, "Kasım Paşa, Güzelce", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kasim-pasa-guzelce> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).

⁶⁶Barbaros Türk olduğunu ifade etmektedir. **Barbaros Hayreddin Paşa Gazavâtnamesi ve Zeyli**, Panama Yayıncılık, Abdullah Gündoğdu, Hüseyin Güngör Şahin, Dilek Altun, Aralık 2019, s. 79. Şerafettin Turan, "Barbaros Hayreddin Paşa", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/barbaros-hayreddin-pasa> (Erişim Tarihi: 30.05.2024). (Ayrıca Bkz. Rhoads Murphey, Seyyid Muradi's Prose Biography Of Hızır Ibn Yakub, Alıad Hayreddin Barbarossa, Acta Orientalia Academia Scientiarum Hun. Volume 54 (4), 519-532, 2001. Prof. Dr. Aldo Gallotta, Gazavat-I Hayreddin Paşa, Çev: Dr. Salih. Akdemir, S.473-500., Fahir İz, Barbaros Hayreddin Paşa Gazavatnamesi Üzerinde Yeni Bir Araştırma, s.81-92.)

⁶⁷İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 47.

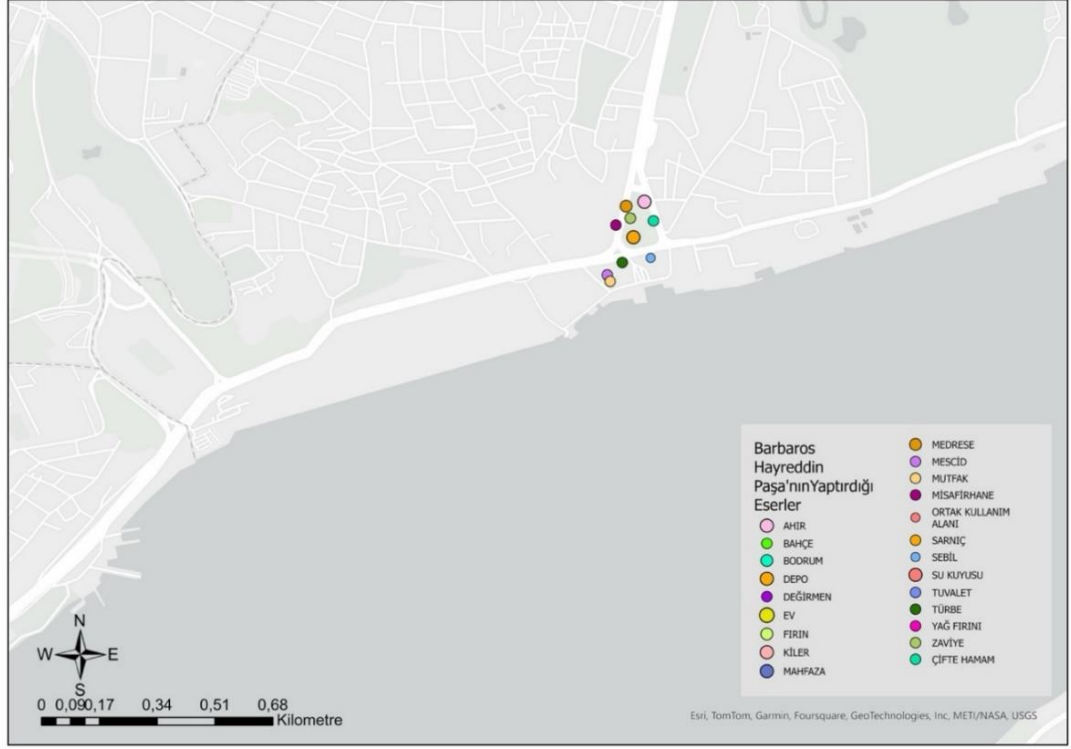
ilk deniz seferine çıktığında on altı, Oruç Reis'in ise on sekiz yaşında olduğu tahmin edilmektedir.⁶⁸

Oruç ve Hızır Reis birleşerek Tunus sultanın izniyle Halku'l-vâd'e yerleştiler. 1513 tarihine geldiğimizde Oruç ve Hızır Reislerin başarılarıyla ünlenmesi hasebiyle başarılı bazı denizciler de onların filosuna katıldılar. Bu denizciler Kurdoğlu Muslihiddin ve Muhyiddin Reis'tir. Bu süreçten sonra Afrika'daki insanlar, İspanya tehdidine karşı Oruç ve Hızır Reis'ten yardım istemiştir. Artık Oruç ve Hızır Reisler Cezayir'e yerleşmiş oldular. Oruç Reis'in vefatı ile Cezayir sultanı olan Hızır Reis elindeki kuvvetlerle İspanya'ya karşı durulmayacağını fikriyle Yavuz Sultan Selim'den yardım istemiştir. Yavuz Sultan Selim tarafından Hızır Reis'e emirlik beratı verilmiş ve gereken askeri destek sağlanmıştır. Savaş sonrasında elde edilen ganimetlerin belli bir kısmını padişaha gönderen Hızır Reis artık Hayreddin olarak anılmaya başlanmıştır.

1492 yılında Endülüslü Müslümanlara yardım ederek yetmiş beş bin Müslümanı Cezayir ve Afrika kıyılarına yerleştirmiştir. Cenevizli Amiral Andrea Doria'nın 1532 yılında Mora'daki Koron Kalesi'ni ele geçirmesi üzerine, Kanuni Sultan Süleyman tarafından Barbaros Hayreddin Paşa'ya deniz beylerbeyliği görevi verilmek istenmiş ve İstanbul'a davet edilmiştir. 1534 yılında büyük bir merasimle karşılanan Hayreddin Reis, atlas, çeşitli renkte kumaşlar, köleler ve daha birçok kıymetli hediyeği padişaha sunmuştur. 1538 yılına gelindiğinde, Barbaros Hayreddin Paşa Osmanlı denizcilik tarihindeki en başarılı zaferlerinden birini kazanarak 122 çektiriden oluşan Haçlı donanmasını Preveze'de mağlup etmiştir. Barbaros'un ölümüne yakın İspanya ve Avusturya arasında anlaşma imzalanması sebebiyle tekrar deniz seferine çıkmamıştır. Bu anlaşmadan iki yıl sonra 4 Temmuz 1546 yılında vefat etmiş, hemen hemen seksen yaşına kadar yaşamıştır. Beşiktaş'ta kendi adına yaptırmış olduğu türbeye defnedilmiştir. Türbe'nin kitabesinde "*Mate reîsü'l-bahr / denizlerinden reis öldü*" terkibi vefat tarihini vermektedir.⁶⁹

⁶⁸Hüseyin Güngör Şahin, "**İspanyol ve Osmanlı Kroniklerinde Barbaros Hayreddin Paşa**" Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Dilleri ve Edebiyatları İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 2018. s. 151. Bkz. Barbaros'un doğum tarihi ile ilgili; Heath W. Lowry, Lingerin Quesyions Regarding the Lineage Life & Death of Barbaros Hayreddin Paşa, Chapter 8, Koninklijke Brill Nv. Leiden, 2015, P. 185-212.

⁶⁹İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 48-51.

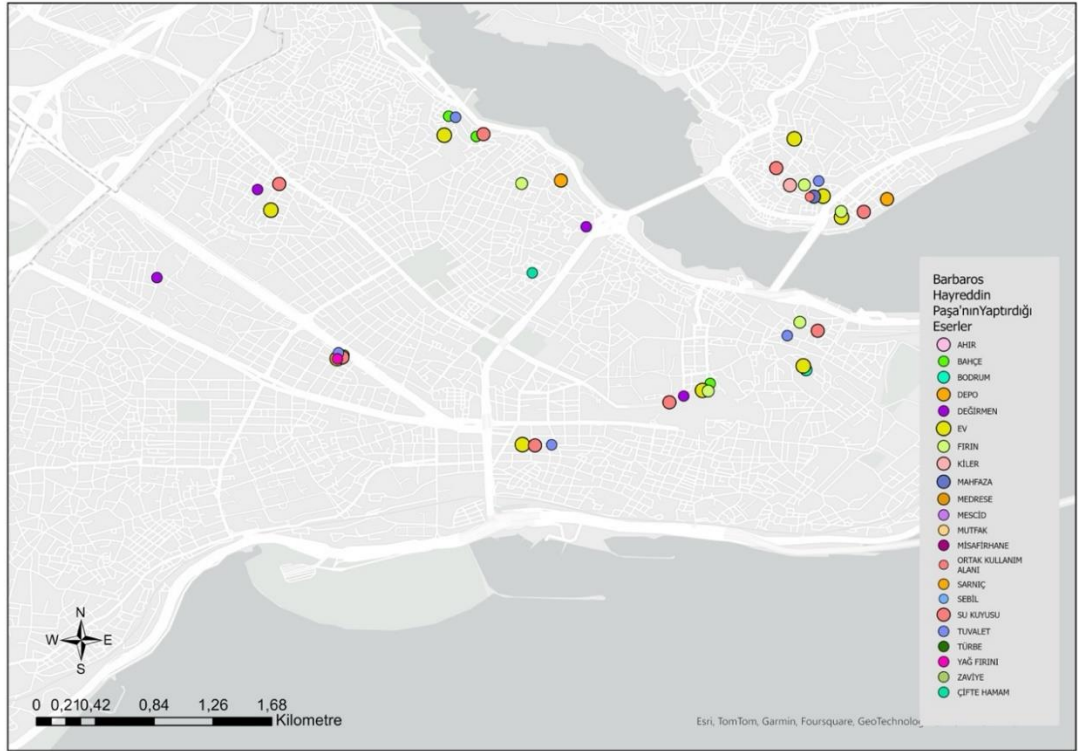
Harita 6: Barbaros Hayreddin Paşa'nın Beşiktaş İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

1547 yılında yazılmış vakfiyesine göre, Barbaros Hayreddin Paşa'nın İstanbul'daki vakıfları Beşiktaş'tan başlayarak Fatih, Bayezid, Galata ve Karaköy semtlerine dağılmaktadır. Beşiktaş'a yaptırdığı medrese merkezli sebil, çifte hamam, depo ve misafirhane, vakıf eserlerinin ana yapısını oluştururken; diğer semtlere yaptırdığı eserler ise Beşiktaş'taki vakıflarına gelir sağlamak amacıyla inşa edilmiştir. Özellikle vakfiyede yaptırmış olduğu medrese için her tarafta bilinen seçkin öğrenci ve hocaların bulunması gerektiği dikkatle vurgulanmaktadır.⁷⁰ *Hadîkatü'l-Cevâmî*'de, Barbaros Hayreddin Paşa'ya ait olduğu belirtilen Hayreddin İskele Mescidi'nden bahsedilmektedir.⁷¹ 1541 yılında Barbaros Hayreddin Paşa için Mimar Sinan tarafından inşa edilen türbe, günümüze ulaşmıştır. Türbenin kubbesinde besmeleyle birlikte altın yaldızla yazılmış A'raf Suresi'nin 89. ayeti, madalyon şeklinde yer almaktadır. Aynı zamanda türbenin içinde 4 sanduka mevcut olup Câfer Paşa,

⁷⁰BOA.EV.VKF.6.7 (H:29.12.954) /1547 48, Bkz. Hüseyin Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-Cevâmî*, s.494-496 ve Dz. Gv.Yzb. Emin Yakıtıl tarafından bir gazetede köşe yazısı olarak yayınlamıştır.)

⁷¹Howard Crane, "The Garden Of The Mosque Hafız Hüseyin Al-Ayvansarayî's Guide To The Muslim Monuments Of Ottoman Istanbul", *Brill*, Leiden, Boston, Köln, 2000, p.410.

Barbaros Hayreddin Paşa, Cezayirli Hasan Paşa ve Barbaros'un hanımı Balâ Hatun bulunmaktadır.⁷² Barbaros'un Beşiktaş'ta yaptırmış olduğu eserler aslında köy olan bir yerin canlanmasına ve dikkatlerin Beşiktaş'a çekilmesini sağlamıştır. Öyle ki Barbaros ile başlayan Beşiktaş imar faaliyetleri diğer paşa ve devlet erkanı ile devam etmiştir diyebiliriz. Beşiktaş'ı kendisine mesken tutan denizciler arasında Murat Reis, Cafer Reis ve Şaban Reis gibi isimleri sayabiliriz. Beşiktaş'ın dönüşümüne hanedanın katkısı ise Kanuni'nin küçük bir cami inşâ ettirmesi ve Barbaros'un vefatı sonrasında Hürrem Sultan'ın Beşiktaş'taki kervansarayının yakınına Rüstem Paşa'nın kardeşi Sinan Paşa'nın bir külliye inşâ ettirmesi devamlılığı göstermektedir.⁷³

Harita 7: Barbaros Hayreddin Paşa'nın Fatih ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Barbaros Hayreddin Paşa'nın yaptırdığı eserler arasında Fatih ve Beyoğlu bölgelerinde birçok yapı bulunmaktadır. Bu eserler içinde günümüze ulaşan ve en meşhur olanı Çinili Hamam'dır. Fatih'in Zeyrek Mahallesi'nde, İtfaiye Caddesi

⁷²Özkan Ertuğrul, "Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/barbaros-hayreddin-pasa-turbesi> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

⁷³Fikret Yılmaz, "Osmanlı Hanedanı, Kullar ve Korsanlar: Beşiktaş'ın Doğuşu ve İktidar Rekabeti (1534-1557)", **Türklük Bilgisi Araştırmaları**, c.52, Aralık 2019, s.397-425.

üzerinde yer alan Çinili Hamam, 1540-1546 yılları arasında Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Çinili Hamam, Beşiktaş'ta yaptırmış olduğu meşhur medreseye akar olarak vakfedilmiştir. Yapının meşhur çinileri erkek kısmında sıcaklık bölümünde yer almaktadır. Çinilerin hepsi şeffaf, renksiz ve mavi ve firûze boyalarla yapılmış, koyu mavi ile tarihlendirilmiştir.⁷⁴ Hamam, 2010 yılında The Marmara Grubu tarafından satın alınmış ve 13 yıl süren bir restorasyon çalışması başlatılmıştır. 2023 yılının Eylül ayı itibarıyla ziyaretçilerini ağırlamaya başlamıştır. Bunun dışında, günümüze herhangi bir kalıntısı ulaşmamış olan Fatih'teki dört odalı iki ev, atlı değirmen, altı odalı bir ev, su kuyusu ve kenif (tuvalet) gibi yapılar bırakmıştır. Ayrıca yapı eserlerinin yanı sıra birçok kitap ve nakit gelir kaynakları da vakfetmiştir.⁷⁵

2.7. SOKULLU MEHMED PAŞA (1546)

Sokullu Mehmed Paşa, 1505 yılına yakın bir tarihte, Vişegrad kadılığına bağlı Rudo kasabasının yakınlarındaki Sokoloviç köyünde dünyaya gelmiştir. Ailesi, kırsal kökenli küçük soylulardan oluşmaktadır. Kaynaklarda, soyunun Sırp veya Boşnak olduğuna dair farklı yorumlar bulunmaktadır. İlk eğitimini Mileseva Manastırı'nda almıştır.⁷⁶ Sokullu Mehmed Paşa, Müslümanlar tarafından sevilmesinin yanı sıra, düşmanları, yabancılar ve hatta Ortodoks Hristiyanlar tarafından da takdir edilmiştir.⁷⁷ Sokullu Mehmed, Kanuni Sultan Süleyman zamanında devşirilmiştir. Devşirildikten sonra ilk eğitimini Edirne Saray'ında almıştır. Enderun'da aldığı eğitimle çeşitli görevlerde bulunarak kabdar, çuhadar, çaşnigirbaşı ve kapıcıbaşı olmuştur. Denizcilik kökenli olmamasına rağmen, 1546 yılında (1543-1544) Barbaros Hayreddin Paşa'nın vefatı üzerine Gelibolu sancakbeyi olarak kaptanpaşalık makamına yükselmiştir. Bir yıl sonra "Mîrmirân-ı Cezayir" unvanıyla Cezayir-i Bahr-i Sefid Beylerbeyliği

⁷⁴Şerare Yetkin, "Çinili Hamam", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cinili-hamam> (Erişim Tarihi: 30.05.2024). Bkz: <https://zeyrekcinilihamam.com/tr/history> (Erişim Tarihi: 30.05.2024), Editörler: Aslı Özbay, Aykut Şengözer, **Barbaros'un Çinili Hamamı: Sinan'dan bir başyapıt, İstanbul**, Yem yayın, s.341.

⁷⁵BOA.EV.VKF.6.7 (H:29.12.954) /1547 48, Bkz: Hüseyin Ayvansârayî, **Hadikatü'l-Cevâmi** s.494-496 ve Dz. Gv. Yzb. Emin Yakıtıl tarafından bir gazetede köşe yazısı olarak yayımlanmıştır.)

⁷⁶Radovan Samarcic, **Dünyayı Avuçlarında Tutan Adam Sokullu Mehmed Paşa**, Çev: Meral Gaspiralı, Sabah Kitapları, Temmuz 1995, İstanbul, s.8.

⁷⁷Olga Zirajevic, "Yugoslav Kaynak ve Rivayetleri Işığında Sokullu Mehmed Paşa", çev: Mehmet Yılmaz Akbulut, **Journal of Balkan and Black Sea Studies**, Year 5, June 2022, s.157.

verilmiştir.⁷⁸ Akdeniz’de hakimiyeti sağlanmasının ardından Rumeli beylerbeyi olmuştur. 1553 yılında Kanuni ile üçüncü İran seferine katılmıştır.⁷⁹ Semiz Ali Paşa’nın sadrazam olmasıyla birlikte ikinci vezirliğe yükselmiş ve 1562 II. Selim kızı İsmihan Sultan ile evlenmiştir. Evlilikleri on sekiz yıl sürmüş ve İsmihan Sultan otuz dört gibi genç bir yaşta dul kalmıştır.⁸⁰ 1565 yılında Semiz Ali Paşa’nın vefatıyla Sokullu Mehmed Paşa sadrazamlık makamına yükselmiştir. II. Selim döneminde bu göreve gelmiş ve Kanuni Sultan Süleyman’ın hedeflerini sürdürmüştür. 1571’de Sokullu’nun muhalefetine rağmen Kıbrıs hareketi başlamış ve ada Venediklilerden alınmıştır. 1573 yılında Venedik, Kıbrıs’ın Osmanlı himayesinde olduğunu kabul etmiş, savaş tazminatı ödeyerek ve bir ahitname imzalayarak imtiyaz elde etmiştir. Sokullu Mehmed Paşa, 1579 yılında evinde düzenlenen bir divan toplantısı sırasında hançerle saldırıya uğrayarak vefat etmiştir. Yarım asrı aşkın süre devlete hizmet etmiştir. Mezarı, İstanbul’da Eyüp Sultan’da Sokullu Mehmed Paşa Türbesi’ndedir.⁸¹

⁷⁸Ahmed Cevdet Paşa, *Târih-İ Cevdet I*, haz. Prof. Dr. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara 2018, s.153-154.

⁷⁹Erhan Afyoncu, "Sokullu Mehmed Paşa", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sokullu-mehmed-pasa> (Erişim Tarihi: 30.05.2024). Bkz: Abdullah Zararsız, "Osmanlı Kroniklerinde Sokullu Mehmed Paşa ve Sokoloviç Ailesi", **Mediterranean Journal of Humanities**, XI, 2021, s.321-354.)

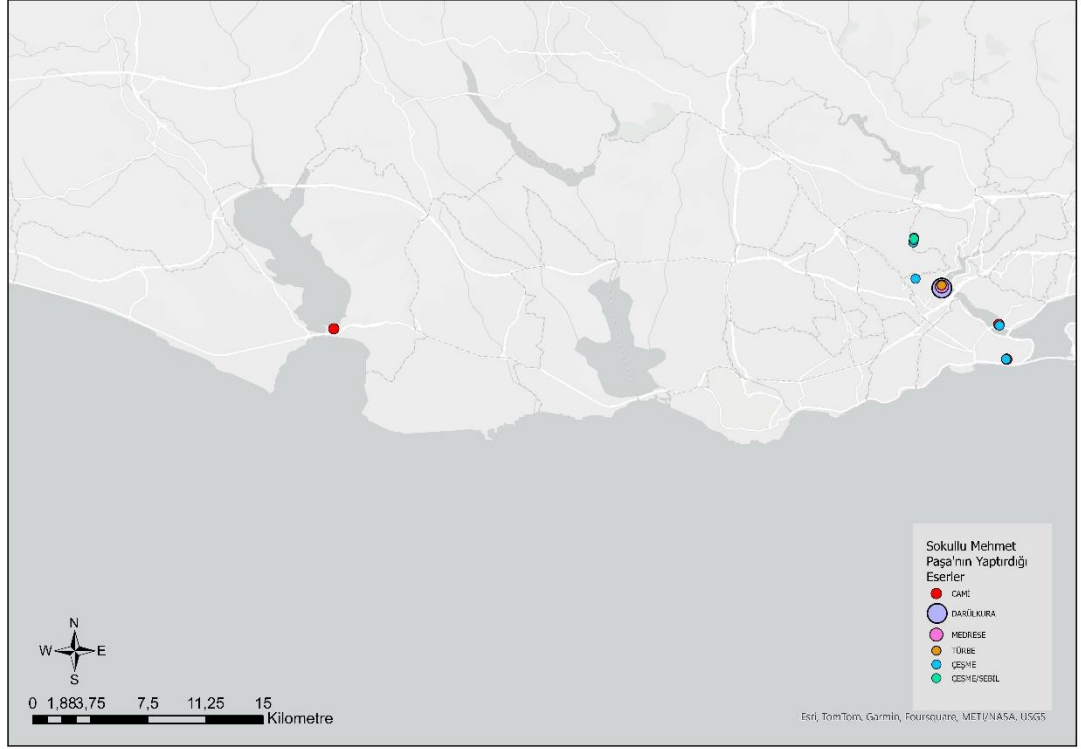
⁸⁰M. Çağatay Uluçay, **Padişahların Kadınları ve Kızları**, Türk Tarih Kurumu, 1980, Anakara, s.40.; Ayrıca Bkz. Feridun Fazıl Tülbentçi, "Sokullu Mehmet Paşa’nın Dul Zevcesi", **Resimli Tarih Mecmuası Dergisi**, Ekim 1956, s.623-624.

⁸¹Ahmed Refik Altınay, **Sokullu (Tarihte Yolculuk, Geçmiş Asırlarda Osmanlı Hayatı)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları (İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001, s.234-235. İdris Bostan, **İstanbul’un 100 Denizcisi**, s. 525 526.

Harita 8: Sokullu Mehmed Paşa'nın Fatih ve Sarıyer İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Sokullu Mehmed Paşa, İstanbul'un imarına büyük katkılarda bulunmuş ve birçok vakıf kurmuştur. Bu vakıflar, Kadırga Limanı, Tahtakale, Eyüp, Galata (Azapkapı), Kasımpaşa, Büyükçekmece ve Üsküdar semtlerinde çeşitli yapılar inşa ettirmiştir. Sokullu Mehmed Paşa'nın yaptırmış olduğu eserler Azapkapı'da bir cami (1578), Kadırga'da (1574) ise cami, medrese, tekke ve çeşmeden oluşan bir külliye ve Eyüp'te türbesinin (1568) dahil olduğu medrese, çeşme ve darülkurra (1579) bulunan külliye ve son olarak Büyükçekmece'de Köprübaşı Cami olarak bilinen bir mescid (1567-68) inşâ ettirmiştir.

Harita 9: Sokullu Mehmed Paşa'nın Fatih ve Büyükçekmece İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Sokullu Mehmed Paşa'nın vakıfları arasında 127 adet dükkân ve 5 adet dükkân binası (iş hanı), yukarıda saymış olduğumuz külliye ve camiler, dükkânlardan sonra vakıflara akar oluşturması için 15 mahzen, 2 adet han, 4 adet menzil, 4 arazi bulunmaktadır. Ayrıca, vakıf gelir kaynakları arasında 58 kayık yeri, çeşitli ev ve odalar, Azapkapı'da bir çifte hamam, Kasımpaşa'da bir ahır ve mezbaha, Üsküdar'da bir hangah (tekke), ekmek fırını ve değirmen yer almaktadır.⁸² Üç padişah döneminde sadrazamlık yapmış, kaptanpaşa görevinde bulunmuş ve aynı zamanda saraya damat olmuş bir zat olarak yoğun bir imar faaliyeti yürütmüştür. İlk olarak Eyüp bölgesinde yaptırmış olduğu külliye; medrese, darülcürra, türbe ve çeşmeden oluşmaktadır. Türbe, medrese ve çeşmenin yapım tarihleri 1568'dir. Darülcürra ise daha sonradan Mimar Sinan tarafından inşa edilmiş, 1579 yılında külliyeye eklenmiştir. Sokullu Mehmet Paşa Türbesi'nin, Paşa'nın kendisinden önce vefat eden oğulları için inşa ettirildiği, erken tarihli mermer kitabesinden anlaşılmaktadır. Sokullu Mehmet Paşa

⁸²Fatma Zehra Polattaş, "Sokullu Mehmed Paşa'nın İstanbul'daki İmar Faaliyetleri", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Aralık, 2017, İstanbul, s.74-76.

vefat ettiğinde ise aynı türbeye defnedilmiştir. Sokullu Mehmet Paşa'nın, Kadırga'daki külliye, Mimar Sinan tarafından 1560'lı yıllarda inşa edilmeye başlanmış ve 1570'lerde tamamlanmıştır. Külliye; cami, medrese, tekke, dükkânlar ve çeşmelerden oluşmaktadır.⁸³ Bunların dışında Azapkapı'da bulunan Cami ise 1577-78 yıllarında yine Mimar Koca Sinan tarafından yapılmıştır. Tersane'nin 15. yüzyılda Kasımpaşa'ya gelmesi azapların kışlalarının bu çevrede olması nedeniyle bu isimle anılmaya başlanmıştır.

2.8. SİNAN PAŞA (1549)

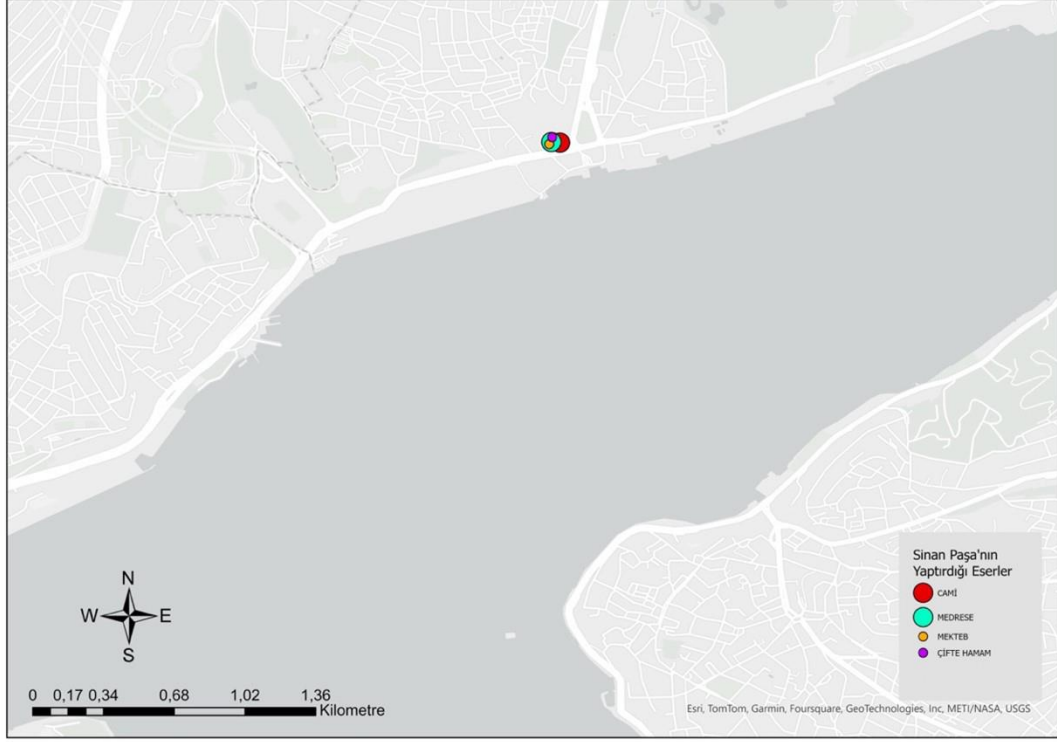
Rüstem Paşa'nın biraderi olan Sinan Paşa, dolayısıyla aslen Hırvat kökenlidir. Sokullu Mehmet Paşa'nın vefatının ardından, 13 Mart 1549'da 'Mîrmîrân-ı Cezâyir-i Bahr-i Sefid ve Kapudânî' unvanıyla Cezayir beylerbeyi ve kaptanpaşa olarak atanmıştır. Sinan Paşa'nın gemilerinde kendisi tarafından yapılan özel resimlerin bulunduğu bilinmektedir. Donanması ile Akdeniz'de bulunduğu sırada Turgut Reis ile tanışmış ve İstanbul'a davet etmiştir.⁸⁴ Kaptan-ı deryâ Sinan Paşa 120 kadırgadan oluşan donanmasıyla 1551 yılında Akdeniz'de Mehdiye sancakbeyi olan Turgut Reis ile birleşerek Trablusgarp üzerine sefere çıkmış ve şehri teslim almışlardır. 1554 yılında İstanbul'da iken vefat etmiştir. Kabri Üsküdar'daki Mihrimah Sultan camii haziyesinde mihrabın ön tarafında yer almaktadır.⁸⁵ Mezar taşında Sihri Mehmed Efendi tarafından yazılmış olan "*Daldı rahmet denizine kapudan (961) (1554)*" mısrasında vefat tarihi yazmaktadır.⁸⁶

⁸³Dr. H. Fahrünissa (Ensari) Kara, "Eyüp'te Yatan Bir Büyük Devlet Adamı Sokullu Mehmet Paşa", **Eyüp Sultan Sempozyumu X**, Kasım 2006, 201-237; Sevgi Parlak, "Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sokullu-mehmed-pasa-kulliyesi--eyup> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).

⁸⁴İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, Türkiye Yayınevi, Cilt 5, 1972 İstanbul, s.181.

⁸⁵İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 57-59 (Trablusgarp'ın fethi hakkında ayrıntılı bilgi için: Kâtip Çelebi, **Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr**, s.114. Ayrıca bkz: Esra Ergüz, Nakkaş Nigârî'nin Kaptan-ı Deryâ Sinan Paşa'nın Gazavatnamesi, Palet yayınları, Kasım, 2020, İstanbul. Sinan Paşa'nın denizlerdeki seferleri hakkında aynı zamanda eserin bir bölümünde Sinan Paşa'ya övgü ve sonrasında İspanyol donanmasının Arapların desteğini alarak Mehdiye'yi ele geçirmesi üzerine Kanuni Sultan Süleyman'ın Sinan Paşa'yı donanmasıyla birlikte Mağrib'e sefere göndermesi ile başlar ve devam eden seferlerden bahsedilir

⁸⁶Kâtip Çelebi, **Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr**, s.220.

Harita 10: Sinan Paşa'nın Beşiktaş İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Kaptan-ı Deryâ Sinan Paşa, Beşiktaş'ta külliye inşa ettirmiştir. Külliye'nin parçaları cami, medrese, mektep ve çifte hamamdan oluşmaktadır. Külliye'nin inşâsı bitmeden vefat etmiş ve külliye sonrasında tamamlanmıştır. Külliye'nin kitabesinde yazan tarihe göre 1555-1556 tarihinde inşa edilmiştir. Ancak, Sinan Paşa caminin yanına bir türbe yapılmasını istemesine rağmen, türbe inşa edilmediği için Mihrimah Sultan Camii haziresine defnedilmiştir.⁸⁷ Camii Sinan Paşa tarafından 1550 yılında Mimar Sinan'a ısmarlanmış ancak 1552 yılında vefatı üzerine kardeşi Rüstem Paşa tarafından tamamlanmıştır. Yapı Edirne'deki üç şerefeli camiye benzetilmiş olup, ancak avlu kısmının daha ferah olduğu düşünülmektedir. Avlunun ortasında şadırvan ve onunla paylaşan medresesi bulunmaktadır.⁸⁸ Caminin avlusunda bulunan dört köşeli şadırvanında yazan kitabe metni:

⁸⁷Filiz Gündüz, "Sinan Paşa Külliyesi", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sinan-pasa-kulliyesi--istanbul> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).

⁸⁸Prof. Dr. Aptullah Kuran, **Mimar Sinan'ın Camileri, Mimar Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri 1**, T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1988, s.200. (Sâî Çelebi, **Tezkiretü'l Bünyan Mimar Sinan'ın Kendi Ağzından Hayatı ve Eserleri**, Binbirdirek Yayını, haz: Dr. Sadık Erdem, İstanbul, 1988, Cami s.35, Medrese s.42.)

*Bir kerîm idi sebîlullâhda
Kıldı mâlın mâ-i cârî-veş sebîl
Bir nice hayra sebeb oldu bugün
Ana rahmet eyleye yarın Celîl
Ehl-i cennetdir dinilse hakdır
Oldu âsârı ana çün kim delil
Kapudân ve mîr-i mîrân idi hem
Kılmış idi kâfiri gayet zelil
Yûsuf-ı sâni disem nola ana
Kâdedir hulk-ı hasen hüsn-i celîl
Merve hakkıçün diye ehl-i safâ Ka'be'de zemzem sebîl itdi Halîl
Gûyâ hâtif didi târîhini
“Çeşme-i âb-ı hayât selsebîl” (H. 963)⁸⁹ şu tarih düşülmüştür.*

Sinan Paşa'nın yaptırdığı şadırvan günümüze kadar ulaşmıştır. Külliye'nin bir parçası olan çifte hamamın bazı bölümleri de günümüze ulaşmış, hamamın kapı söveleri ve bazı parçalarının Beşiktaş Hamamı'na taşındığı bilinmektedir. Sinan Paşa'nın yaptırdığı hamamdan başka kalıntı bulunmamaktadır; ancak Beşiktaş Hamamı hâlâ faal durumdadır.⁹⁰

2.9. PİYALE PAŞA (1555)

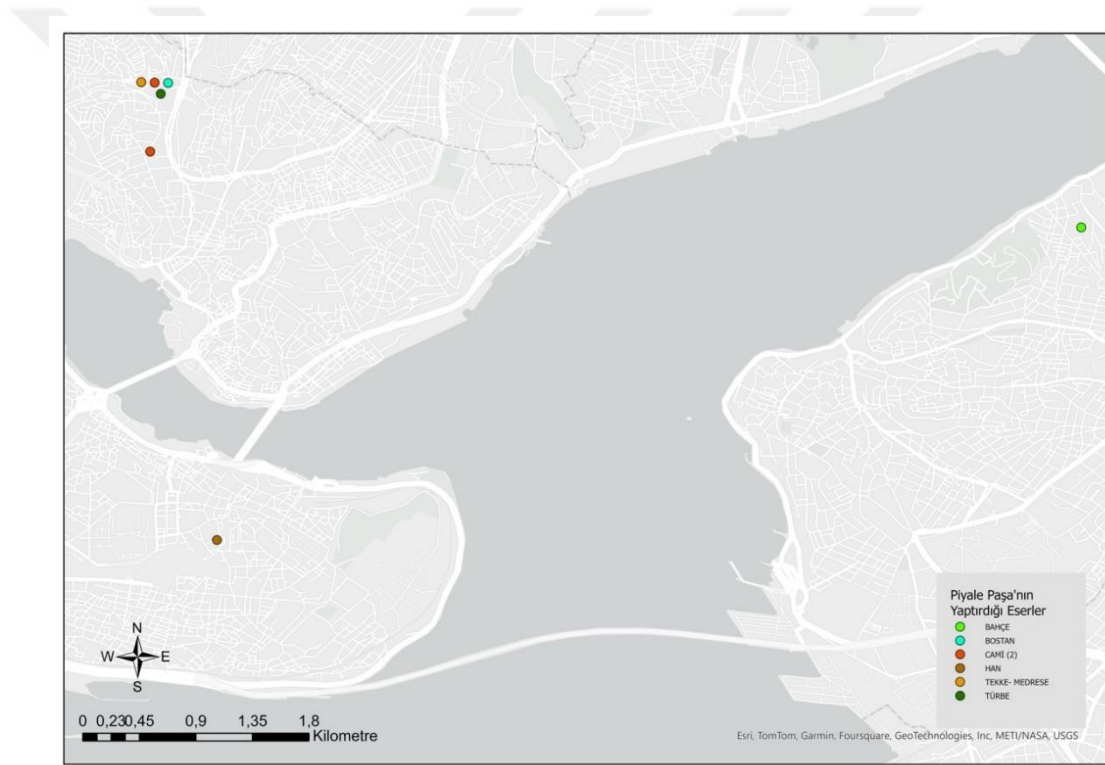
Pertev Paşa vakfiyesinin şahitleri arasında 'Piyâle b. Abdurrahman' olarak anılması, Piyale Paşa'nın devşirme olduğunu göstermektedir. Osmanlı kaynaklarında soyu hakkında farklı rivayetler bulunmaktadır; bazı kaynaklarda Hırvat olduğu belirtilirken, daha güçlü bir rivayete göre Mohaç Savaşı'nda esir düşen bir Macar olduğu düşünülmektedir. Endurun'da eğitim aldıktan sonra 1547'de kapıcıbaşı olmuş, 1555 yılına geldiğimizde Sinan Paşa'nın vefatı üzerinde başkapıcıbaşılıktan Gelibolu sancakbeyliğine getirilerek kaptanpaşa makamına gelmiştir. Kaptanpaşa görevine 14 seneye yakın devam etmiştir.⁹¹ Donanmanın başına geçen Piyale Paşa Akdeniz'e açıldıktan sonra Turgut Reis'in desteğiyle İtalya'dan İspanya sahillerine kadar ciddi bir deniz harekâtı başlatarak Elbe Adası'nı kuşattı ve sonrasında İspanya kontrolündeki Vahran Kalesi'ni sonrasında Tunus'un Bizerte şehrini almasıyla “mirmirân-ı Cezayir ve kapudan” ünvanıyla Cezayir beylerbeyi olmuştur. Turgut

⁸⁹İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Camileri*, I. Cilt, S. 535.

⁹⁰Akif Kuruçay, *İstanbul'un 100 Hamamı*, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2012. s.55.

⁹¹İdris Bostan, “Esaretten Vezarete Bir Osmanlı Kaptanıderyâsı: Piyale Paşa”, *Piyale Paşa Camii 2005-2007 Restorasyonu*, Gürsoy Grup Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 13, İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c.5, s.181.

Reis'in de katıldığı iki aylık kuşatma sonucunda donanmanın Cebre Adası'nı fethetmesiyle İstanbul'a başarıyla dönülmüştü. 1560 yılında zafer kutlamaları yapılırken, Piyale Paşa, Şehzade Selim'in kızı Gevher Han ile evlenmiş; ardından 1565 yılında Malta'ya bir sefer düzenlenmiş ancak istenilen başarı elde edilememiştir. Bunun sonrasında, 1566 yılında Sakız Adası fethedilmiş⁹² ve Piyale Paşa "gazi" ünvanı almıştır. Kaptan-ı Deryâ Müezzinzade Ali Paşa ile çıkmış olduğu İnebahtı Seferinde başarısız olunmasından dolayı emekli olmuştur. Son zamanlarında seferlere katılmamış ve 21 Ocak 1578 yılında vefatından sonra kendi adına Kasımpaşa'da yaptırmış olduğu türbeye defnedilmiştir.⁹³

Harita 11: Piyale Paşa'nın Fatih ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Piyale Paşa'nın Kasımpaşa'da külliye olarak inşa ettirdiği eserlerinin, vakfiyeye bakıldığında kaptan-ı deryalık görevindeyken yapımına başlandığı anlaşılmaktadır. Büyük Piyale Paşa Camii ve külliyesi; türbe, medrese, sıbyan

⁹²Hâfız Hüseyin Ayvansarâyi, **Mecmuâ-i Tevârih**, haz: Fahri Ç. Derin- Vahid Çabuk, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1985, İstanbul, s.22.

⁹³İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s.71-72. (Bkz. Seyyid Lokman, **Zübdetü't-Tevârih**, haz: İbrahim Pazan, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı yayınları, İstanbul, 2022, s.267-268.

mektebi, tekke, hamam, çarşı ve şadırvandan oluşmaktadır. Ancak bu eserlerden sadece cami, şadırvan, türbe ve küçük bir bostan günümüze ulaşmıştır. Külliye'nin yapımına 1565 yılında başlandığı ve inşâsının 1573 yılında tamamlandığı bilinmektedir. Vakfın işlemesine gelir sağlaması için birçok yapı akar olarak inşâ edilmiştir. Aynı semtte bir de 1564 Küçük Piyale cami olarak anılan eserini yaptırmıştır. Vakfına gelir olarak Galata'nın dışında kalan Kozludere'de bir mescit, Eminönü Hobyar mahallesinde bir menzil, Karaköy'de odalar ve İstanbul dışında Gelibolu'da odalar, Çanakkale'de bir hamam⁹⁴ inşâ ettirmiştir. Büyük Piyale ve Küçük Piyale Paşa Cami'nin olduğu semt bugün hala “*Kaptanpaşa*” mahallesi olarak anılmaktadır. Piyale Paşa Türbesi caminin kuzeyinde yer almaktadır. Haziresinde 16. yüzyıldan 20. yüzyıl başına kadar tarihli kabirler yer almaktadır.⁹⁵ Piyale Paşa'nın yaptırmış olduğu medrese ve tekkenin bugüne hiçbir kalıntısı ulaşmamıştır. Medrese ve tekke cami avlusunun kuzeyinde yer almaktadır. Yirmi sekiz adet tekke hücrelerine ve on yedi adet medrese hücresi ile kare ve planlı bir yapıdan oluşmaktaydı.⁹⁶

2.10. KILIÇ ALİ PAŞA (1571)

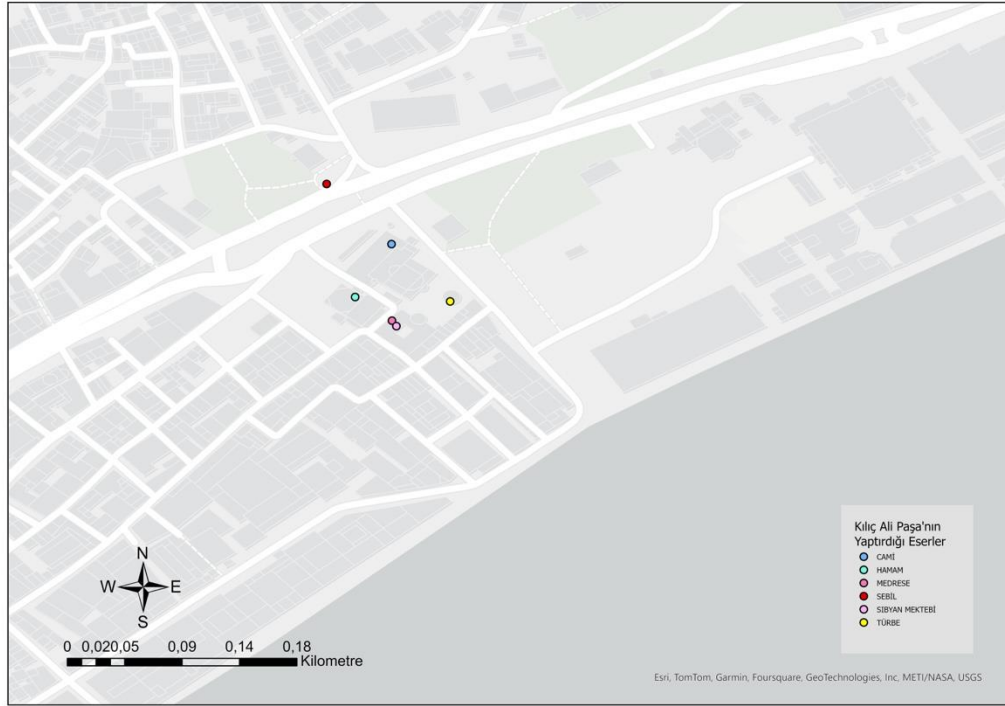
Kılıç Ali Paşa, Müslüman korsanlara esir düşmüş ve asıl adı Giovana Dionigi Galeni olan bu kişi, İtalya'nın Kalabriya şehrinde büyümüştür. Müslüman olarak esaretten kurtulan Kılıç Ali Paşa, Cezayir ve Malta gibi birçok önemli sefere katılmıştır. Özellikle 1571'de Kaptan-ı deryâ Müezzinzade Ali Paşa komutasındaki İnebahtı Seferi'ne katılmış, gerekli uyarılarda bulunmuş ancak tavsiyeleri dikkate alınmamıştır. Bu ihmal sonucunda Osmanlı donanmasına ait gemiler yakılarak ağır bir yenilgi yaşanmıştır, ancak Kılıç Ali Paşa'nın filosu bu yenilgiden kurtulmayı başarmıştır. Gayretlerinden dolayı II. Selim 1571 yılında Cezayir-i Bahr-i Sefid Beylerbeyliği ile kaptanpaşa görevine getirilmesi ile fermana göre “Uluç” lakabı yerine “Kılıç” lakabı getirilerek bu lakab ile anılmaya başlanmıştır. Tunus seferi ile ilgili olarak Kılıç Ali Paşa, II. Selim'in göndermiş olduğu takrirlerdeki emirleri gemilerde görev alacak askerlere özel muamele edilmesi, donanmanın hazırlanmasına

⁹⁴Hüseyin Çınar, Piyale Paşa'nın Vakıfları”, **Piyale Paşa Camii 2005-2007 Restorasyonu**, Gürsoy Grup Kültür Yayınları, İstanbul, 2011. s. 39-42.

⁹⁵Yunus Uğur (editör), **İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri Beyoğlu**, İBB Kültür yayınları, İstanbul 2019, s.111.

⁹⁶Yıldız Demiriz- M. Baha Tanman, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, c. 6, s.257.

kadar iki adet mavnanın yetiştirilmesi ve son olarak fetih ile dönülürse eğer kafir gemilerini korkutarak yüreklerinin yakılması tembihlenmiştir. Aynı zamanda “Uluç” lakabı Kuzey Afrika bölgesinde Arap olmayan kafirler için kullanıldığı için bu ifade ile anılmaktadır.⁹⁷ 1579 yılında Şirvan Seferi’ne çıkan orduya destek olmak için Karadeniz’e açılmıştır. 1584’te yeni tayin olmuş olan Kırım Hanı’nı Kefe’ye götürmüş. Aynı zamanda Sadrazam ile Osman Paşa Kırım’daki karışıklığı bastırmak için yola çıkmış ve Kılıç Ali Paşa orduyu donanması ile Kefe’den Sinop’a taşımıştır. 25 Haziran 1587 yılında kendi yaptırmış olduğu camide Cuma namazını kıldıktan sonra doksan yaşına yakın bir zamanda vefat etmiştir.⁹⁸

Harita 12: Kılıç Ali Paşa'nın Beyoğlu İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

⁹⁷Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfârî'l-Bihâr*, s. 42; İdris Bostan, "Kılıç Ali Paşa", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kilic-ali-pasa> (30.05.2024). Zafer Orgun, “Selim II.’in Kapudan-ı Deryâ Kılıç Ali Paşa’ya Emirleri”, **Tarih Vesikaları Dergisi**, Şubat 1943, Cilt: II, Sayı: 11, s. 325-334. (Ayrıca bkz. İdris Bostan, “Fetvanın Osmanlı Yönetimi ve Toplum Üzerindeki Etkisi; Ebussuûd Efendi’nin Kıbrıs ve İnebahtı Fetvaları”, **Tarih Dergisi- Turkish Journal of History**, 76 (2022/1): s.35-62.

⁹⁸İdris Bostan, **İstanbul’un 100 Denizcisi**, s.78, Coşkun Ünsal, Kaptan-ı Deryâ Kılıç Ali Paşa’nın Ölüm Tarihi ve Terekesi Meselesi, **Harp Tarihi Dergisi**, Sayı:2, s:45-57, Aralık 2020. (Kılıç Ali Paşa hakkında ayrıca bkz. Nusret Gedik, “Gemici Dili ile Kılıç Ali Paşa Hicviyesi”, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi** 37, İstanbul 2017, s.137-176.

Kılıç Ali Paşa Külliyesi, Tophane Meydanı'nda yer almakta olup cami, sebil, türbe, şadırvan, medrese ve hamamdan oluşmaktadır. Külliye'nin yapım tarihi hakkındaki bilgiler, kuzey ve doğu kapıları üzerindeki günümüzde hala mevcut olan kitabelerden öğrenilmektedir ve külliye'nin tamamlanma tarihi 1580 olarak belirtilmiştir. Cami, türbe ve hamam Mimar Sinan'ın yaptığı eserler listesinde olup medrese ise bu listede yer almamaktadır. Mimar Sinan'ın külliye'nin inşâ işini daha sonra kalfalarına bıraktığı bilinmektedir. Dolayısıyla medresenin daha sonradan külliye'ye eklenmiş olduğu düşünülmektedir. Kılıç Ali Paşa caminin göze çarpan ve dikkat çeken özelliği Ayasofya Cami'ne benzetilmesi ile bu benzerlikten dolayı Küçük Ayasofya olarak isimlendirilmektedir. Kılıç Ali Paşa Cami sadece hanedan üyelerinin yaptırmış olduğu camilerde rastlanan belirgin bir özelliğe; birden fazla minareye sahiptir. Cami eski gravürlere bakıldığında denize sıfır bir konumda inşâ edilmiş ancak bugün yol çalışmaları gibi nedenlerden deniz kıyısından daha içeride yer almaktadır.⁹⁹ Kılıç Ali Paşa türbesi küfeki taşından inşâ edilmiş olup giriş kapısında ahşap üçlü pencere bulunmaktadır. Türbe külliye içerisinde cami önünde ve günümüze ulaşmıştır. Kitabesinde “*Sâhibü'l-hayrât Kılıç Ali Paşâ-yı Gâzî-i merhûmun türbe-i şerîfesi H. 995*” yazısı ölüm tarihini vermektedir.¹⁰⁰ Külliye'nin hazine kısmı caminin yan tarafında yer almaktadır. Birçok önemli ismin ve Kaptan-ı deryâ Ateş Mehmed Paşa'nın kabri de hazirede bulunmaktadır.¹⁰¹ Kılıç Ali Paşa sebili 1580 yılında cami ile Mimar Sinan'a yaptırıldığı düşünülmektedir. Yapılan araştırmalara göre cami ile aynı tarihte olmadığı ve sonradan yapıldığı, aynı zamanda yol çalışmaları sebebiyle 1914 yılında cami çevre duvarının kesilerek yola gittiği ve köşesinde bulunan 1636 tarihli Mustafa Paşa sebilinin buraya monte edildiği düşünülmektedir. Diğer bir nokta ise caminin esaslı bir tamir gördükten sonra Mustafa Paşa sebilinin buraya taşınması fikridir.¹⁰²

⁹⁹Aptullah Kuran, “Tophanede Kılıç Ali Paşa Külliyesi”, **Boğaziçi Üniversitesi Dergisi-Beşerî Bilimler- Humanities**, vol:6-1978. s.175-176. Gülru Necipoğlu, *The Age Of Sinan Arcitectural Culture In The Ottoman Empire*, chapter.11, s.428-438.

¹⁰⁰Yunus Uğur (editör), **İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri Beyoğlu**, İBB Kültür Yayınları, İstanbul 2019, c.4. s.123-124,

¹⁰¹Semavi Eyice, "Kılıç Ali Paşa Külliyesi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kilic-ali-pasa-kulliyesi> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).

¹⁰²Ömer Faruk Şerifoğlu, **Su Güzeli İstanbul Sebilleri**, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul, 1995, s.138.

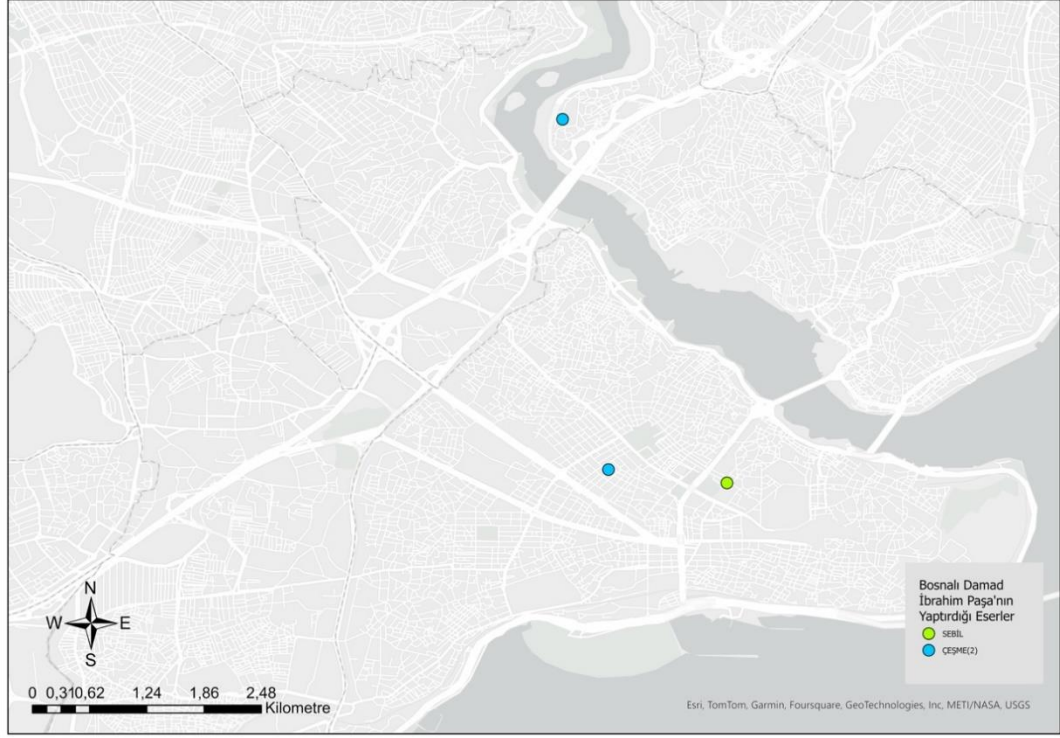
2.11. BOSNALI DAMAD İBRAHİM PAŞA (1587)

Damat İbrahim Paşa'nın doğum yeri olarak Bosna bilinmektedir. Kanijeli olduğuna dair bazı yorumlar bulunsa da kaynaklar, Bosnalı olduğu görüşünü daha güçlü bir şekilde desteklemektedir. Enderun'da yetişmiş, saray içi hizmetlerde III. Murad'ın rikâbdarlığına ve sonrasında silahtarlığı¹⁰³ kadar yükselmiştir. 1582 yılında Rumeli beylerbeyi olmuş ve III. Murad'ın kızıyla 1586 yılında evlenmiştir.¹⁰⁴ Evlilik için Suriye'den yola çıkan İbrahim Paşa Lübnan'daki Dürzi ayaklanmasını bastırmıştır. Bu başarıları ve donanma ile göndermiş olduğu ganimetlerle üçüncü vezirliğe kadar yükselmiştir. 1587 yılında Kılıç Ali Paşa'nın vefat etmesi üzerine kaptan-ı deryâliğe getirilmiştir. Ancak bu makamda fazla duramadan kubbe vezirliğine geçmiştir. Sadrazamlık makamına kadar yükselmiştir. Birçok askeri başarılar elde etmiştir. 1601 yılında Avusturya ile barış anlaşması için Belgrad'a giderken Özek mevkinde rahatsızlanmış, dört veya beş gün içerisinde ateşli hastalığı sebebiyle 10 Temmuz 1601'de vefat etmiştir. İlk olarak Belgrad'daki Bayrambey Cami'ne defnedilmiştir. Sonrasında İstanbul'daki Şehzadebaşı Camii haziresine nakledilmiştir.¹⁰⁵

¹⁰³Nezihe Aykut, Damad İbrahim Paşa,” Prof. Dr. M. Münir Aktepe'ye Armağan”, **Tarih Enstitüsü Dergisi**, İstanbul Üniversitesi Fakültesi, Sayı.15, Sene:1995-1997, s. 193-211. Seyyid Lokman, **Zübdet't-Tevârih**, Türkiye Yazma Eserleri Kurumu Başkanlığı Yayınları, Haz: İbrahim Pazan, İstanbul, 2022, S. 404. Mehmed Süreyyâ, **Sicill-İ Osmâni**, s. 93.

¹⁰⁴Metin And, “Kanijeli İbrahim Nasıl Evlenmişti? Şahane Düğün”, **Hayat Tarih Mecmuası**, Kasım1968, sayı:10, s. 32-36.

¹⁰⁵Nezihi Aykut, "Damad İbrâhim Paşa", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/damad-ibrahim-pasa> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).

Harita 13: Bosnalı Damad İbrahim Paşa'nın Fatih ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Bosnalı Damat İbrahim Paşa'nın yaptırdığı iki çeşme ve bir sebil ile Şehzadebaşı Camii haziresinde yer alan bir türbesi bulunmaktadır. Türbe, İbrahim Paşa'nın vefatından sonra Mimarbaşı Dalgıç Ahmed Ağa'nın gözetiminde inşa edilmiş olup, kitabesindeki mısralardan 1603 yılında tamamlandığı anlaşılmaktadır. Türbenin kimin tarafından yaptırıldığı tam olarak tespit edilmediği için eşi Ayşe Sultan'ın yaptırdığı tahmin edilmektedir. Türbe çini sanatının 16. yüzyıldaki zenginliğini göstermektedir.¹⁰⁶ Çeşmelerden biri Söğütözü'nde Hamam sokağında bulunan Mahmud Ağa mezarlığının karşısında bulunmaktadır. Diğer çeşme ise Şehzadebaşı semtinde ve Şehzade cami cümle kapısının sağ yanında avlu duvarının üzerinde yer almaktadır. Çeşme III. Murad'ın kızı Ayşe Sultan tarafından eşi Damad İbrahim Paşa adına 1602 tarihinde yaptırılmıştır. Bu sebeple Ayşe Sultan çeşmesi olarak isimlendirilmektedir. Vefa semtinde 1600 yılında bir sebil yaptırmış, ancak sebil günümüze ulaşmamıştır.

¹⁰⁶İsmail Orman, "Bosnalı İbrahim Paşa'nın Türbesi ve Bu Türbeye Ait İki Çini Pano Hakkında", **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, sayı:14, İstanbul,1998, 64-68.

Sütlüce'deki çeşme kesme taştan ve klasik üslupta yapılmış bir çeşmedir. Çeşme kitabesinde şu metin yer almaktadır.¹⁰⁷

*Teşme-diller nûş idüp bu mâdan itdükte safâ
Sadr-ı a'zam sahibü'l-hayrâta edeler dua
Vire kevser Hak ivaz derbânı didi tarihin
İdüb İbrahim Paşa bir çeşme-i zibâ binâ
Sene H. 1008¹⁰⁸*

2.12. ULUÇ HASAN PAŞA (1588)

Uluç Hasan Paşa Anadolu'dan Cezayir'e gitmiş ve Kılıç Ali Paşa'nın himayesinde yetişmiştir. 1577 yılında Cezayir Garp beylerbeyi olan Ramazan Paşa'nın azledilmesinden sonra Selanik beyi olan Uluç Hasan Paşa Cezayir Garb beylerbeyi olmuştur. 1588 yılında kaptan-ı deryâ olan İbrahim Paşa'nın azlinden sonra 1588 yılında Mağrib'den İstanbul'a gelen Uluç Hasan Paşa kaptan-ı deryâ olmuştur.¹⁰⁹ Kılıç Ali Paşa'nın hedefi olan Atlas Okyanusu'na açılma hedefini gerçekleştirmek için 50-60 kadirgadan oluşan filo ile 1589'da Akdeniz'e doğru yola çıkmıştır. Aynı zamanda Trablusgarp'ta kendini mehdi ilan eden Yahya bin Yahya üzerine gönderildi.¹¹⁰ Başarılı olduktan sonra İstanbul'a dönmüştür.¹¹¹ Ağustos 1591 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.¹¹² Yanında yetiştiği Kılıç Ali Paşa'nın türbesine yanına defnedilmiştir.¹¹³

¹⁰⁷Egemen Affan, **İstanbul Çeşme ve Sebilleri**, s.409. Engin Özdeniz, **İstanbul'daki Kaptan-ı Deryâ Çeşmeleri ve Sebilleri**, s. 305-107.

¹⁰⁸<https://www.suvakfi.org.tr/cesme/adalar/ibrahim-pasa-cesmesi-h-1008-m-1589> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

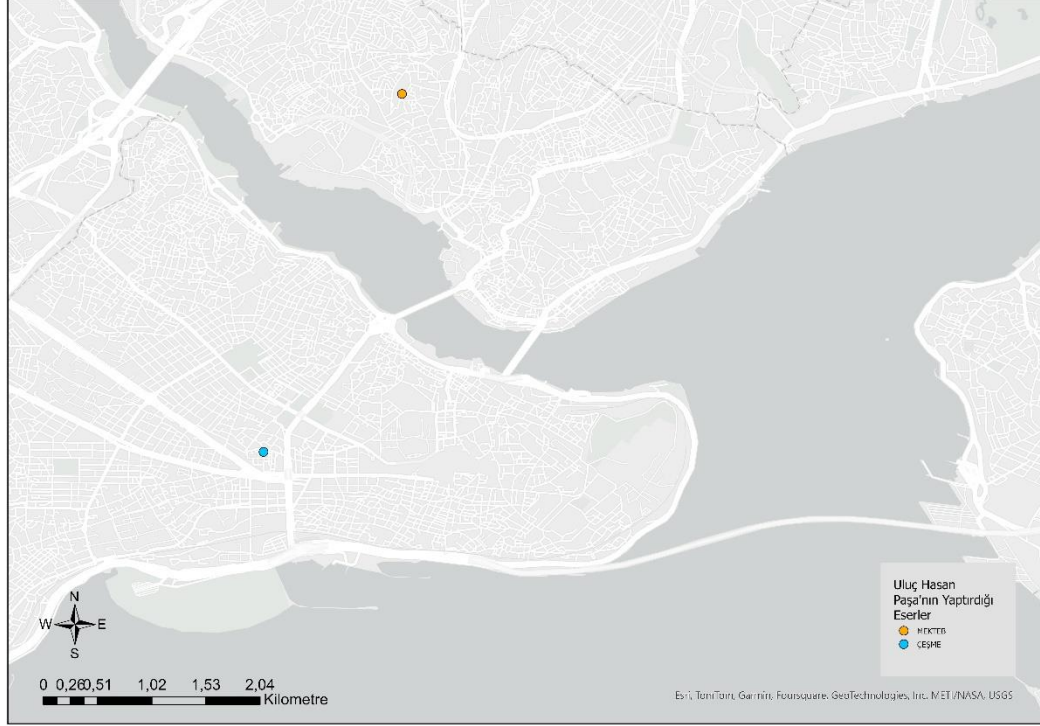
¹⁰⁹Mehmed Süreyyâ, **Sicilli Osmani**, s. 133. İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, c.5, s.183-184. Seyyid Lokman, **Zübdetü't-Tevârih Osmanlı Tarihi**, s.387 ve 483 ve ölümü hakkında 502. (Mehmet İzzet Bey, Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ eserinde Uluç Hasan Paşa'nın çocukken Venedik'ten esir alındığını yazmaktadır. s. 43.)

¹¹⁰İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 80.

¹¹¹Davut Adlığ, **“Şehrîzâde Mehmed Saîd Efendi'nin Tuhfe-i Mustafâviyye fî Beyân-ı Kapudanân-ı Devlet-i Aliyyesi'nin transkripsiyon ve değerlendirilmesi”**, Diyarbakır 2020, Doktora tezi, Dicle Üniversitesi, s. 77.

¹¹²Kâtip Çelebi, **Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfârî'l-Bihâr**, s. 221.

¹¹³İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 80.

Harita 14: Uluç Hasan Paşa'nın Fatih ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Uluç Hasan Paşa sıbyan mektebi Sinan Paşa Yumak Sokağında bulunmaktadır. Ancak sıbyan mektebi günümüze ulaşmamıştır.¹¹⁴ Uluç Hasan Paşa çeşmesi 16. yüzyılda inşa edilmiş olup, çeşme Kumkapı'da bulunmaktadır. Kitabesi ve çeşmenin kendisi günümüze ulaşmamıştır.¹¹⁵

2.13. CİĞALZADE YUSUF SİNAN PAŞA (1591)

Vakfiyesinde adı Yusuf Sinan b. Abdurrahman olarak geçen paşanın devşirme olduğu anlaşılmaktadır. 1544 yılında Messina'da doğan ve Cicala (Cigala) ailesine mensup olan Yusuf Sinan Paşa, Cerbe Savaşı sırasında babasıyla birlikte esir alınmıştır. Bu esaret öncesinde ise Napoli Krallığı'nın hizmetinde çalışmaktaydı. Kanuni Sultan Süleyman döneminde saraya alınıp Enderun'da yetiştirilen Yusuf Sinan Paşa, Kanuni'nin vefatının ardından şehzadeler arasında II. Selim'i desteklemiştir. 1571'de çeşnigirlik görevine getirilmiş, 1574 yılında ise kapıcıbaşıliğe yükselmiştir.

¹¹⁴Ergün Engin, "Kasımpaşa'nın Tarihi Gelişimi Mimari Eserleri", İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1996, s.132.

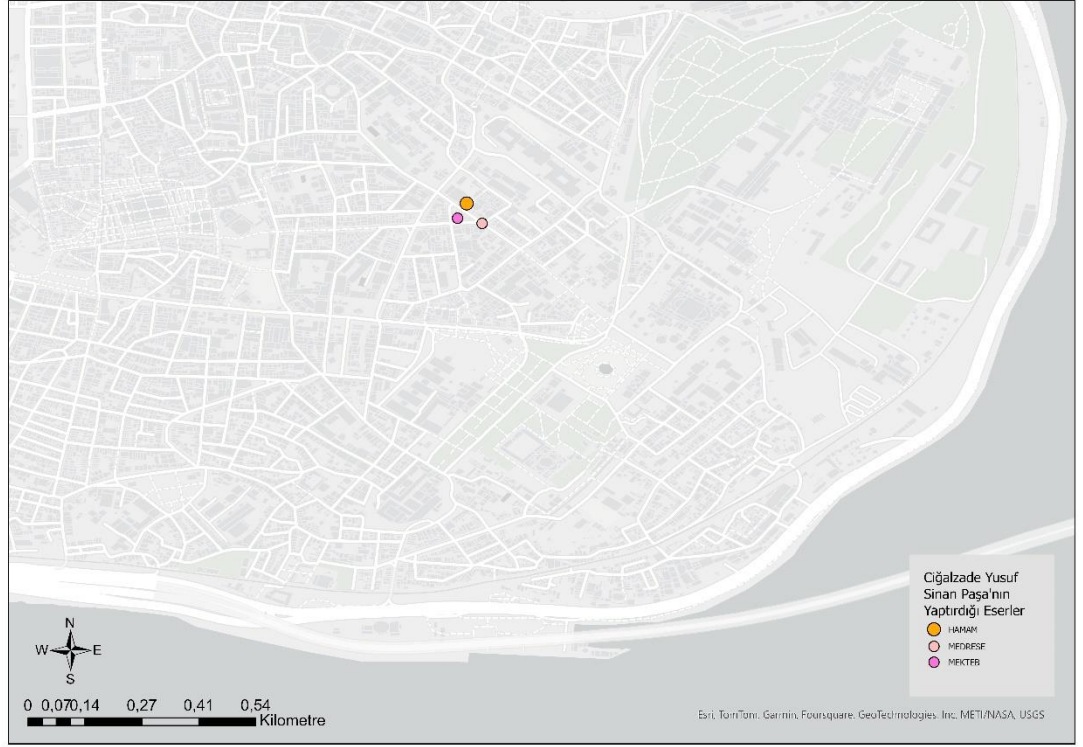
¹¹⁵Engin Özdeniz, İstanbul'daki Kaptan-ı Deryâ Çeşmeleri ve Sebilleri, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı / Deniz Müzesi, s.219.

Saray dışındaki ilk görevi ise Karadeniz'deki Kili Kalesi'ni koruma sorumluluğu olmuştur.¹¹⁶ Van beylerbeyliği yapmış ve Revan kalesini başarılı bir şekilde hakimiyete almasıyla vezirlik makamına yükselmiştir. 1591 yılında Erzurum'dayken İstanbul'a çağırılarak Uluç Hasan Paşa yerine kaptan-ı deryâ olmuştur.¹¹⁷ Cıgalzade ailesine imkân sağlamak için nüfuzunu kullanmış ve bunun sonucunda kaptan-ı deryâlıktan azledilmiştir. 1596 yılında Haçova Meydan Savaşı'ndaki başarısı sebebiyle veziriazam ve sonrasında Şam beylerbeyliğine getirilmiş ancak kısa süre sonra 1598 yılında tekrar kaptan-ı deryâ olmuştur. 1604 yılında I. Ahmed tarafından kaptan-ı deryâ olarak Şark seferine gönderilmiştir. Seferde başarısızlıkla sonuçlanınca Van'a kadar geri çekilmiş, ardından Diyarbakır'a gitmiş ve 1606 yılında vefat etmiştir.¹¹⁸

¹¹⁶Levent Kaya Ocakaçam, **Cıgalazade Yusuf Sinan Pasha (C.1545-1606)** (Ayrıca Bkz. Evrim Türkçelik, *Un Noble Italliano En La Corte Ottomana: Cıgalazade Y El Mediterraneo (1591 – 1606)*, Albators Ediciones, 2018.) Mahmut H. Şakiroğlu, "Cıgalazâde Sinan Paşa", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cigalazade-sinan-pasa> (Erişim Tarihi: 01.08.2024). (Şam'a tayin olması ile ilgili bkz. Selânikî Mustafa Efendi, **Tarih-İ Selânikî (971 – 1003 / 1563- 1595)**, haz. Prof. Dr. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.711- 720.

¹¹⁷Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, **Hasan Bey-Zâde Târihi Metin ve İndeks (1003 – 1045 / 1595 – 1635)** haz. Şevki Nezihi Aykut, Türk Tarih Kurumu, 2004 c. II, s. 398- 399n. Na'imâ Mustafa Efendi, **Târih-İ Na'imâ**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, c.II, s.70 – 73, haz. Mehmet İpşirli, Ankara, 2014.

¹¹⁸Na'imâ Mustafa Efendi, **Târih-İ Na'imâ**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, c.II, s.114-115, haz. Mehmet İpşirli, Ankara, 2014. İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 80-85.

Harita 15: Cağaloğlu Yusuf Sinan Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

İstanbul'un Cağaloğlu semti, muhteşem sarayının burada bulunmasından dolayı Yusuf Sinan Paşa'nın adıyla anılmaktadır. Ayrıca, İstanbul'da mescit, medrese ve mektep gibi birçok hayır eseri yaptırmış olan Paşa'nın bu eserlerinden bazıları günümüze ulaşmıştır. Fatih'teki bu semt, Yusuf Sinan Paşa'nın hayır işleri sayesinde hala Cağaloğlu olarak bilinmektedir. Yusuf Sinan Paşa'nın aynı semte mescit, medrese ve mektep yaptırdığı bilinmektedir.¹¹⁹ Cağaloğlu Hamamı ismiyle anılmakta olan hamam I. Mahmud tarafından 1741 yılında yaptırılmıştır. Hamam Osmanlı Mimari sanatında yabancı akımların etkisinin başladığını gösteren örnekler arasındadır.¹²⁰

¹¹⁹İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 85.

¹²⁰Semavi Eyice, "Cağaloğlu Hamamı", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cagaloglu-hamami> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).

2.14. KAYSERİLİ HALİL PAŞA (1607)

Kayserili Halil Paşa, 1570 yılında Maraş'a bağlı Zeytun'lu kasabasında dünyaya gelmiş ve vezir Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa'nın kardeşidir. Bu sayede ilk olarak Acemi Oğlanlar Ocağı'na alınmış sonrasında Enderun'da eğitim görmüştür. Doğancıbaşılik görevine getirilen Halil Ağa (Halil Paşa), yetenekleriyle padişahın dikkatini çekmiş ve ardından çakırcıbaşıliğa yükseltilmiştir. 16. yüzyılın başlarında Celâlî isyanlarının artmasıyla birlikte Osmanlı-İran ve Osmanlı-Avusturya savaşları sürerken, Osmanlı Devleti'nin isyanlara karşı aldığı önlemler yetersiz kalmıştır. Veziriazam Kuyucu Murad Paşa Celâlî isyanlarını bastırmak için serdar tayin edilmiş, kudretli ve güçlü bir kaptan-ı deryâ ihtiyacı sebebiyle Maryol Hüseyin Paşa'nın yerine Halil Ağa bu göreve tayin edilmiştir (1607).¹²¹ Denizcilikten gelmeyen bir paşa olsa da deniz seferlerinde başarılı olmuştur. 1611 yılında kaptan-ı deryâlıktan azledilmiş ve Damad Mehmed Paşa yerine getirilmiştir.¹²² 1607 yılında birinci kaptan-ı deryâlığını, Öküz Mehmed Paşa'dan sonra ikinci kaptan-ı deryâlığını 1613 yılında, üçüncü kaptan-ı deryâlığını Güzelce Ali Paşa'dan sonra 1619 yılında ve 1623 yılında dördüncü defa kaptan-ı deryâlık yaptığı düşünülmektedir.¹²³ Halil Paşa, Karadeniz'deki kaçak mal ticaretinin yapılmasından dolayı buraya bir donanma göndermiş kendisi Akdeniz'e açılmış ve başarılı olmasından dolayı 1616'da sadrazamlık makamına yükseltilmiştir. 1617- 1619 yılları arasında Osmanlı- İran savaşları ile ilgilenirken bu süre zarfında iki padişah değişikliği olmuş ve görevinden azledildiğini öğrenmiştir. Yeni bir görevi kabul etmeyen Halil Paşa Aziz Mahmud Hüdayi tekkesine yerleşmiş, ancak vezir olduğu için Divan toplantılarına katılmaya devam etmiştir. 23 Aralık 1619'da ikinci defa kaptan-ı deryâ olarak görevlendirilmesi ardından, 1626 yılında IV. Murad onu tekrardan sadrazam yapmıştır. Hem Anadolu'daki isyanları bastırmasını hem de İran ile sulh yapmasını emredilmiş olan Halil Paşa başarılı olamamıştır. İstanbul'a döndüğünde hala

¹²¹Naima, **Târih-İ Na'imâ**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, haz. Mehmet İpşirli, s. 331. (Bazı kaynaklarda ilk kaptan-ı deryâlığı hakkında 1609 yılı Hafız Ahmed Paşa'dan sonra kaptan-ı Deryâ olduğunu yazmaktadır. İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi** s.186) Alexander H. De Groot, "Halil Paşa, Kayserili", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/halil-pasa-kayserili> (Erişim Tarihi: 01.09.2024). (Doğancılık görevi hakkında Mustafa Sâfi, *Zübdetü't-Tevârih*, C. I, Haz. İbrahim Hakkı Çuhadar, TTK, Ankara 2003, s.102., (Çarkçıbaşılik görevi hakkında Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, C. II, Haz. Mehmet İpşirli, Ankara 1999, s.441.)

¹²²Alexander H. De Groot, "Halil Paşa, Kayserili", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/halil-pasa-kayserili> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).

¹²³İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, Cilt 5, s. 186-188.

vezirlik makamındadır. 5 Ağustos 1629 yılında vefat etmiş ve Aziz Mahmud Hüdayi haziresine defnedilmiştir.¹²⁴

Harita 16: Kayserili Halil Paşa'nın Fatih ve Üsküdar İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Kayserili Halil Paşa, Vakfiyesi 23 Şubat 1629 tarihli. Vakfiyeye bakıldığında Fatih'te Mustafa Ağa mahallesinde cami, Üsküdar'da Sarı Kadı ziyareti için köprü, Galata kazasında Baltaoğlu limanı için köprü, İstanbul Hazinekar karyesi için çeşme, Eyüp'te çeşme ve sebil ve bunların dışında vakıflarına akar olarak beş yüz bin akçe vakfedilmiştir.¹²⁵ Aziz Mahmud Hüdayi dergâhı yanında Aziz Mahmud Efendi sokağı ile Açık Türbe sokağının kesiştiği köşede bugün hala mevcut olan türbe, sebil, çeşme hayratı vardır.¹²⁶ Bunların dışında sarnıç ve su kuyusu yaptırmış ancak türbenin tam olarak yapıldığı tarih bilinmemektedir. Vakfiyesine göre 17. yüzyılın

¹²⁴İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 89, Meltem Aydın, **Gazânâme-i Halil Paşa (1595-1623)**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2010, s.10-18.

¹²⁵Meltem Aydın, "Halil Paşa İbn Pirî Vakfiyesi" **Vakıflar Dergisi**, Haziran 2012, sayı 37, s. 7-8.

¹²⁶Alexander H. De Groot, "Halil Paşa, Kayserili", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/halil-pasa-kayserili> (Erişim tarihi: 01.08.2024).

başlarında yapıldığı düşünülmektedir. Türbe kapısının üzerinde bulunan tek satırlık kitabesi 1799-1800 tarihli olup onarım sonrasında yerleştirilmiştir.¹²⁷

2.15. ÖKÜZ MEHMED PAŞA (1611)

Öküz Mehmed Paşa, öküz lakabını babasının İstanbul Karagümrük'te nalbant işi yapması sebebiyle bu sıfat ile anılmıştır. 1567 yılında Enderun'da eğitim alan paşa, 1607 yılında Mısır Beylerbeyi olmuş ve burada sergilediği başarılı yönetim sayesinde 1611 yılında kaptan-ı deryâ unvanına layık görülmüştür. I. Ahmed'in kızı Gevher Sultan ile evlenerek saraya damat olmuştur. Artık Damad Mehmed Paşa olarak anılmaya başlanmıştır.¹²⁸ Revan Seferi'ne görevlendirilmiş olup veziriazamlık ve donanmaya serdar tayin edilmiştir.¹²⁹ Sisam Adası yakınlarında gerçekleşen düşman donanması saldırısı sonucunda Osmanlı gemileri İspanyolların eline geçmiş, üç gemi ile İstanbul'a geri dönen Damad Mehmed Paşa 1613 yılında kaptan-ı deryâlık görevinden alınmıştır. Daha sonra donanmayı toparlaması için on kadirga yaptırmayı emredilmiş. 1614 yılında Nasuh Paşa yerine sadrazam olmuştur.¹³⁰ İran'a elçi olarak gönderilen İncili Çavuş'tan haber alınamaması üzerine Mehmed Paşa 1615 Şark Seferi'ne çıkmakla görevlendirilmiştir. Mehmed Paşa sefer için Üsküdar'dan hareket etmesinden sonra Osmanlı ve İran elçilerinin hediye ve anlaşma ile beraber Van'a geldikleri haberi alınmış ancak İran Seferi'ne devam edilmiştir. Mehmed Paşa ve Halil Paşa zamanında yapılan müzakereler sonucunda İran ile anlaşma sağlanmıştır.¹³¹ Kaptan-ı deryâ Güzelce Ali Paşa ile aralarındaki muhalefet sebebiyle 1619 yılında sadrazamlık görevinden alınmış ve İstanbul'dan uzaklaştırılması adına Halep

¹²⁷Güneş Alçı, "Üsküdar'da Kayserili Halil Paşa Türbesi ve Bağlı Birimleri", **Vakıf Restorasyon Yıllığı**, yıl 2012, sayı:4, s. 74-87.

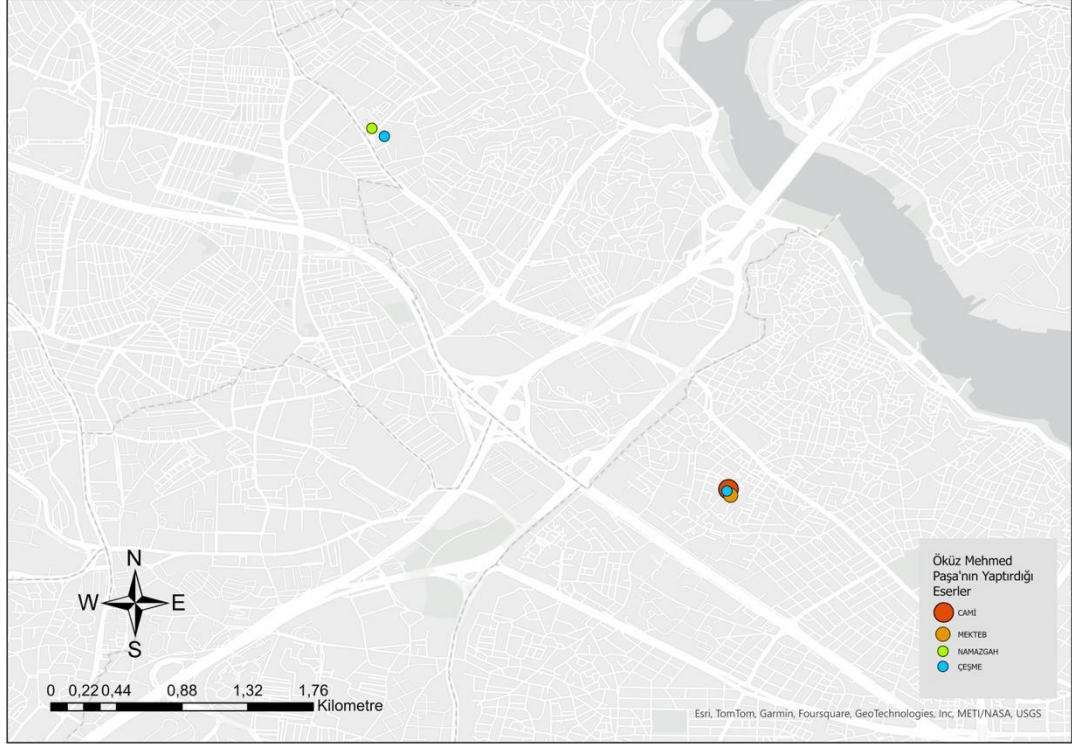
¹²⁸MAHMUT AK, "MEHMED PAŞA, Damad", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-pasa-damad> (Erişim Tarihi:01.08.2024)., Mehmet İzzet Bey, **Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ**, s. 46. İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, Cilt 5, s.186.

¹²⁹**Hasan Beyzade Ahmed Paşa, Hasan Bey-zade Tarihi**, Haz. Şevki Nezih Aykut, Türk Tarih Kurumu, 2004 Ankara, c. III, s. 888-889.

¹³⁰Sadeleştiren: Vahid Çabuk, yayına haz. H. Halik Atlı, **Solakzâde Tarihi**, İBB Kültür Yayınları, Aralık 2016, İstanbul, s. 765-766- 775-776.

¹³¹Bekir Küttükoğlu, **Osmanlı-İran Siyâsî Münasebetleri (1578 – 1612)**, İstanbul Fetih Cemiyeti yayınları, 1993, s.277-279.

beylerbeyliği verilmiştir. Hastalanarak 1620 yılında Halep’de vefat etmiştir. Türbesi Halep şehri sur dışında Şeyh Ebubekir zaviyesi civarındadır.¹³²

Harita 17: Öküz Mehmed Paşa’nın Fatih ve Üsküdar Bulunan Eserlerinin Haritası

Öküz Mehmed Paşa’nın Türkiye’nin farklı şehirlerinde birçok hayratı bulunmaktadır. 1619 yılına ait olan vakfiyesine göre İstanbul, Sakız, Çatalca, Sultaniye, Bozcaada, Halep, Maraş, Ulukışla, Kudüs, Mısır ve Kuşadası’nda bunların dışında bazı semt ve mahallelerde vakfa gelir sağlama için yaptırmış olduğu akarlar bulunmaktadır. Cami ve mescit olarak inşa ettirdiği eserler İstanbul Karagümrük semti, Rumeli Çatalca, Sakız ve Bozcaada, Yarhisar kazası, Ulukışla, Halep, Maraş ve Mısır’dır. İstanbul Karagümrük bölgesinde yaptırmış olduğu eserler tam bir külliye hüviyetinde değildir. Dağınık halde İstanbul’un birçok yerinde hayratı bulunmaktadır. Karagümrük’te cami, kahvehane, çörekçi dükkânı ve 14 bab oda, Edirnekapi’da menziller, 12 bab oda, hamam ve ayrı Acıçeşme mahallesinde 7 bab oda yine Sarmaşık mahallesinde 4 oda, 2 menzil ve Cibali kapısında 20 bab oda ve son olarak Üsküdar

¹³²İdris Bostan, **İstanbul’un 100 Denizcisi**, s. 90-91(Hasan Beyzade Tarihi, s. 888-889 c.III, Halep beylerbeyi iken vefatı hakkında s.902-925.)

İstavroz köyünde menzil ve hamam inşâ ettirmiştir. Karagümrük'teki camiyi 1617 yılında inşâ ettirmiştir. Bu cami Karagümrük semtinde Hırka-i şerif mahallesinde yer almaktadır. Caminin ana inşâ maddesi ahşaptır, Balat'ta 1792 yılında çıkmış olan yangın sonucunda tamamen yok olmuştur. 1987 yılında ise aslına uygun bir şekilde tekrardan yapılmıştır.¹³³ Bunların dışında Edirnekapı'da bir namazgahı bulunmaktadır. Öküz Mehmed Paşa'nın, Üsküdar'da 1615 yılında yaptırmış olduğu çeşme kitabesi "*Oldu bu aynın adı ayn-ı Halil*"¹³⁴ ve yine aynı semtte 1617 tarihli bir sebil inşâ ettirmiştir. Sebil, Türk klâsik mimarî özelliklerini taşımakta ve mimarbaşı Mehmet Ağa döneminde yapılmıştır.¹³⁵

2.16. GÜZELCE ALİ PAŞA (1617)

Güzelce Ali Paşa, 1581 yılında doğmuştur ve annesi sayesinde "seyyid" unvanına sahiptir. Babası, Tunus Beylerbeyi İstanköylü Ahmed Paşa'dır ve 1590 yılında mehdilik iddiasında bulunan Yahya bin Yahya ile girdiği çatışmada hayatını kaybetmiştir. "Güzelce" lakabıyla tanınan Ali Paşa, aynı zamanda "İstanköylü" veya "Çelebi" olarak da anılmıştır. Dimyat sancakbeyliği ve ardından Tunus valiliği yapmıştır. Üç yıl Mora sancakbeyliği yaptıktan sonra 1617 yılında Halil Paşa'nın yerine kaptan-ı deryâ olmuş ve yine bu tarihte Naima'da geçen "*Ben kadırğa içinde doğmuş büyümüşüm*" ifadesiyle sefere çıkma isteğini belirtmiştir. Navarin'e sefer gerçekleştirmiş ancak başarılı olamamıştır.¹³⁶ Hazine giderlerini karşılamak adına birçok devlet adamının ve kendisini himaye edenlerin dahi mallarını müsadere etmiştir. 1619 yılında Öküz Mehmed Paşa yerine sadrazam olmuş ve II. Osman'ın

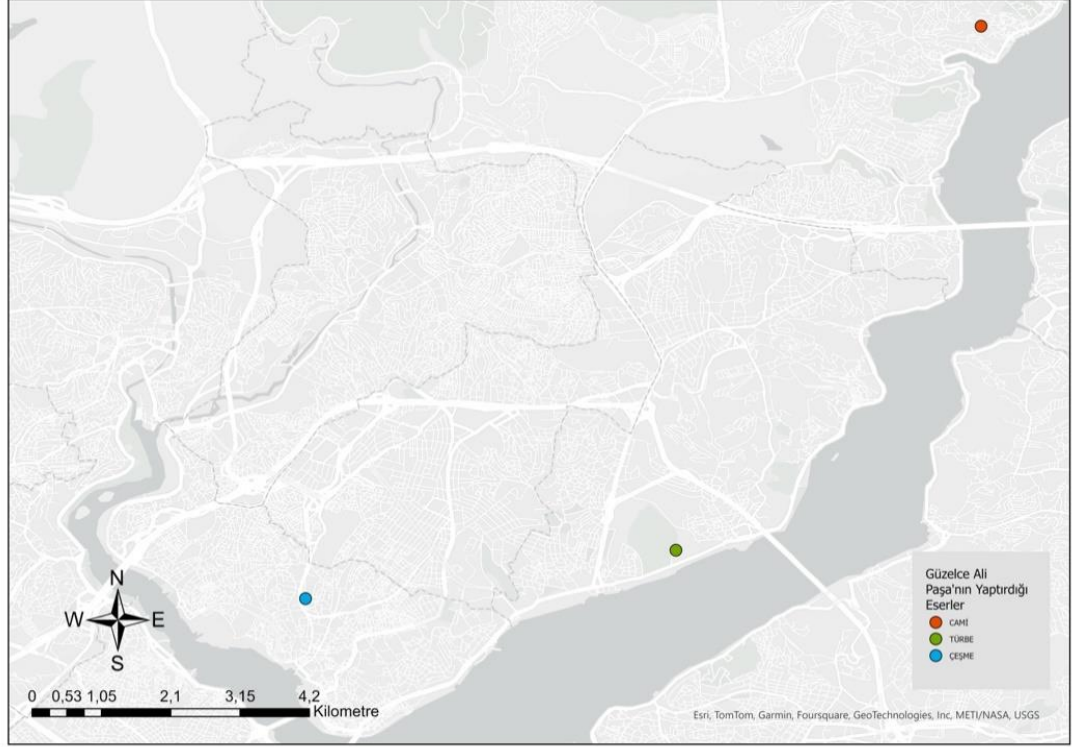
¹³³Yrd. Doç. Dr. Bülent ÇELİK, **Bir Osmanlı Devlet Adamının Yaratmaya Çalıştığı Ticari Ağ: Öküz Mehmed Paşa Vakfiyesi ve Düşündürdükleri**, s.1-29. Mahmut Ak, "Mehmed Paşa, Damad", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-pasa-damad> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).; İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 91.

¹³⁴<https://www.suvakfi.org.tr/cesme/adalar/kaptan-i-derya-sadrazam-halil-pasa-cesmesi-h-1024-m-1615>, Engin Özdeniz, **İstanbul'daki Kaptan-ı Deryâ Çeşme ve Sebilleri**, s. 205.

¹³⁵Engin Özdeniz, **a.g.e.**, s. 208. İzzet Kumbaracılar, **İstanbul Sebilleri**, s. 19.

¹³⁶Na'ima, **Târih-İ Na'imâ**, c.II, s. 433, sadrazamlığı; s.450. İdris Bostan, "Ali Paşa, Güzelce", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ali-pasa-guzelce> (Erişim Tarihi: 30.05.2024). Katip Çelebi, **Tuhfetül Kibar fî Esfâril**, s. 223. İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarih Kronolojisi** Cilt 5, s. 187. (Hüseyin Ayvansârâyî'nin Hadikatü'l-Cevâmî adlı eserinde Güzelce Ali Paşa'nın babasının adı Ali olarak geçmektedir. s. 515)

Lehistan Seferi'ne katılmış, sonrasında 7 Mart 1621 yılında vefat etmiştir. Yahya Efendi dergahına defnedilmiştir.¹³⁷

Harita 18: Güzelce Ali Paşa'nın Beyoğlu ve Sarıyer İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Güzelce Ali Paşa'nın yaptırdığı eserler, bugün Sarıyer'e bağlı Yeniköy semtinde yer almaktadır. Ayrıca, Yeniköy'de Güzelce Ali Paşa adını taşıyan bir mahalle bulunmaktadır. Paşa'nın türbesi Kılıç Ali Paşa Camii haziyesinde yer almakta olup, kendisinin 1621 yılında ahşap olarak inşa ettirdiği cami ise günümüze ulaşamamıştır. Güzelce Ali Paşa çeşmesi Kasımpaşa'da Kulaksız'da Saçlı Emir Efendi Dergâhı Camii'nin avlu kapısı bitişiğinde bulunmaktadır. Çeşme'de dört ayrı kitabe yer almaktadır. Kabartma süslemeli ayna taşı vardır. Kitabesinde aşağıdaki metin yer almaktadır;

“Âbakınca içinden bâkisi tarih olur”

“Kıldı âb-ı pâki Ali Paşa Revan” (H.1029)

¹³⁷Na'ima, Târih-î Na'imâ, c.II, s. 459-460. (Bkz. Güzelce Ali Paşa'nın başarılarından bahseden eser hk. Meryem Bursalı, **Mehdiye-i Ali Paşa ve Gencine-i Pür-temâşâ: Çeviri yazılı metin ve inceleme**, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016, s.15-18.)

Çeşmenin 1124'te Nezir Ağa tarafından ihyasına dair kitabesi;

"Gelüb bir ehl-i Hak tahsin idüb Dürri didi tarih"
"Bu ma-ı can-fezayı kıldı bir ehl-i sevab ihya" (H.1124)

Çeşme III. Mustafa tarafından da tamir ettirilmiştir. Bu tamire ait tarih metin;

"Hamdiyâ çıkıldı iki hâtif didi tarihini"
"İşbu âb-ı nâbı Sultan Mustafa itdi revan" (H. 1147)¹³⁸

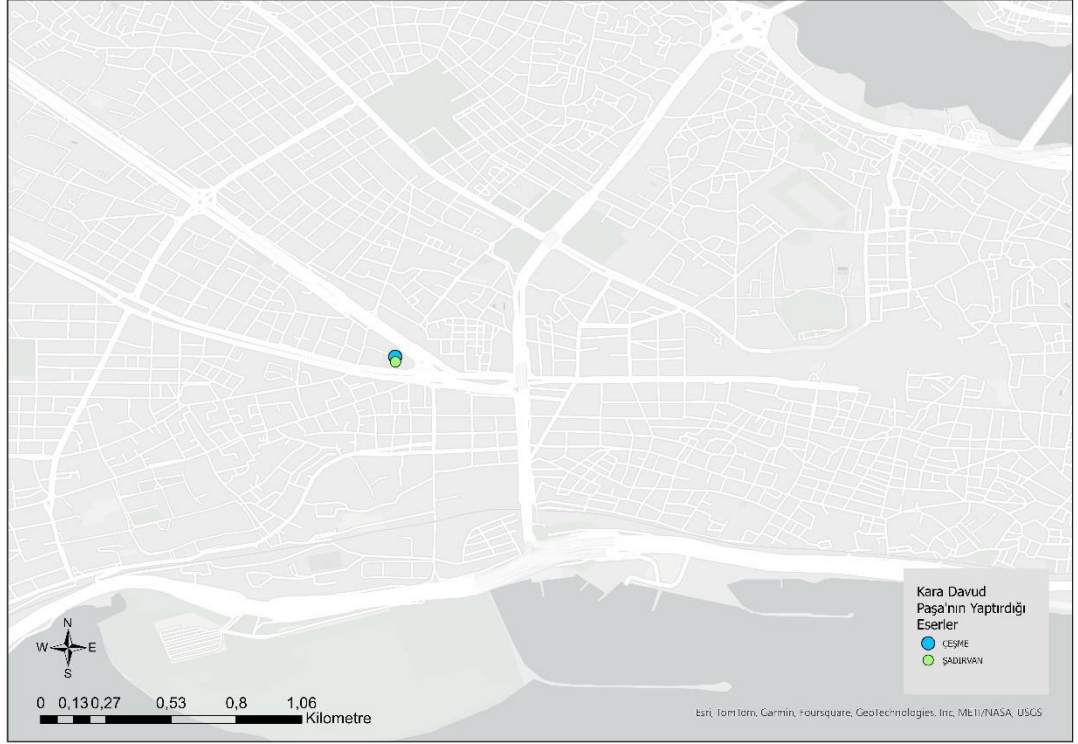
2.17. KARA DAVUD PAŞA (1617)

Kara Davud Paşa, Bosna asıllı olup Enderun'da yetişmiştir. Başkapıcıbaşılığa kadar yükselen Paşa, 1604 yılında Rumeli beylerbeyi olarak atanmış ve birkaç gün sonra vezirlik rütbesini almıştır. Nasuh Paşa'nın 1605 yılında Bolvâdin'de yenilmesi sonucundan I. Ahmed Davud Paşa'yı serdarlıktan alarak Anadolu Seferi'ne padişah çıkmaya karar verdi. Bursa'da kendisini affettiren Davud Paşa daha sonra III. Mehmed'in kızı ile evlenmiştir. Bununla beraber artık 1606 yılında Rumeli beylerbeyliğine getirilmiştir. I. Mustafa tahta çıktığında kız kardeşinin eşi olması hasebiyle 1617 yılında kaptan-ı deryâ olmuştur.¹³⁹ Yeni bir padişah değişikliğiyle II. Osman'ın tahta geçmesi sonrasında kaptan-ı deryâ görevinden ve vezirlikten azledilmiştir. I. Mustafa'nın hükümdarlığı tekrar almasıyla 1622'de Kara Davud Paşa sadrazamlık makamına gelmiştir. 1623 yılına gelindiğinde II. Osman'ın ölümü üzerine ciddi kargaşaların çıkması ve sipahilerin Davud Paşa için idam istemeleri üzerine Sultan Mustafa'nın fermanıyla Orta Cami'ye getirilen Davud Paşa katledildi. Cesedi Aksaray'daki Murad Paşa caminin haziresine defnedilmiştir. Mezar taşında bir şey yazmamaktadır. "Padişah katili" olarak şöhret kazanmıştır.¹⁴⁰

¹³⁸Egemen Affan, İstanbul Çeşme ve Sebilleri, s.124. <https://www.suvakfi.org.tr/cesme/adalar/ali-pasa-sadrazam-cesmesi-h-1029-m-1619>

¹³⁹DR. İbrahim Hakkı Çuhadar, **Mustafa Sâfi'nin Zübdetü't-Tervârih'i**, c.II, Türk tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2003, s.300. İsmail Hami Danişmed, **İzahlı Osmanlı Tarih Kronolojisi** Cilt 5, s 187.(Bkz: MEHMED SÜREYYÂ, SİCİLLİ OSMANİYYE, c.III, s.357.)

¹⁴⁰Nezihi Aykut, "Dâvud Paşa, Kara", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/davud-pasa-kara> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).

Harita 19: Kara Davud Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Kara Davud Paşa, Aksaray'da bulunan Murad Paşa Camii'ne ek olarak bir çeşme ve şadırvan inşa ettirmiştir. Çeşme, caminin avlusundaki hazire duvarında yer almakta olup, kitabe günümüze ulaşmamıştır. Klasik üslupla inşa edilmiş olan çeşme çevre ve yol çalışmaları sebebiyle değişikliklere maruz kalmış bu günkü halini kazanmıştır.¹⁴¹ Caminin kuzeyindeki avluda yer alan sekizgen yapılı şadırvan son dönemlerde yenilenmiştir.¹⁴²

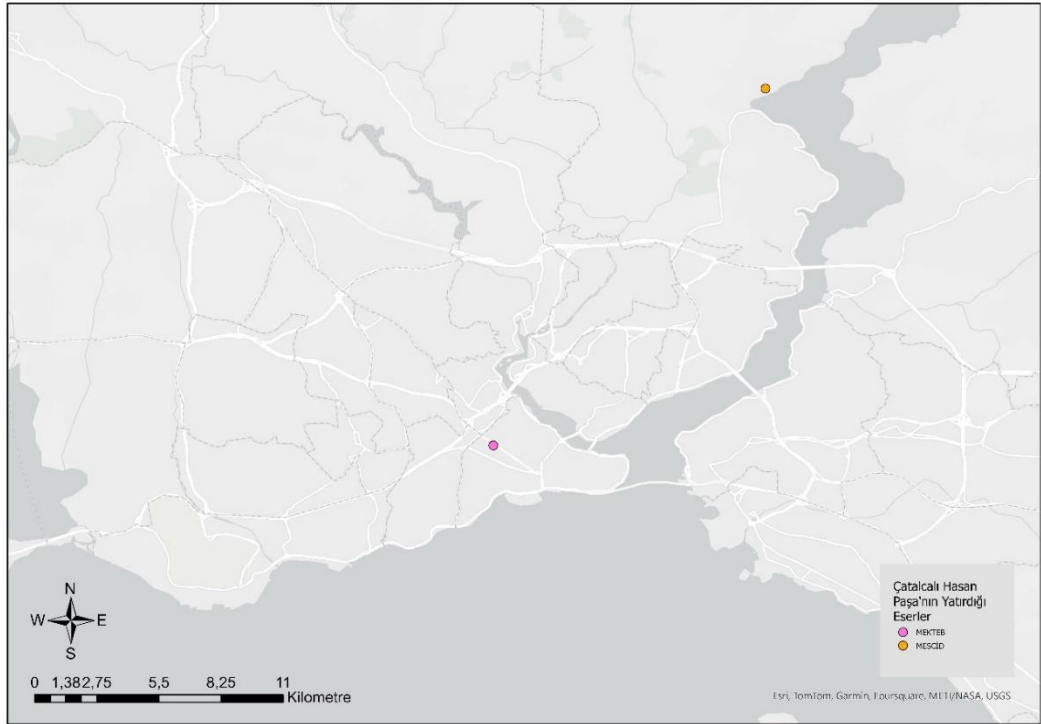
2.18. ÇATALCALI HASAN PAŞA (1626)

Çatalcalı lakabıyla tanınan ve bir yeniçerinin oğlu olan Hasan Paşa, Darüssaâde Ağası Hacı Mustafa tarafından yetiştirilmiş; 1615 yılında kapıcıbaşı ve ardından mirâhûr-ı evvel olmuş, 1624 yılında ise I. Ahmed'in kızı Fatma Sultan ile evlenmiştir. Ancak bu evlilik padişahın emriyle iki yıl sonra bitmiştir. 13 Temmuz 1626 yılında ise beylerbeylik payesi ile kendisine kaptanpaşa görevine getirilmiştir. Akdeniz ve Karadeniz üzerine seferler

¹⁴¹Engin Özdeniz, **İstanbul'daki Kaptan-ı Deryâ Çeşmeleri ve Sebilleri**, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kültür Yayınları, İstanbul, 1995, s.192.

¹⁴²Zeynep Hatice Kurtbil, "Murad Paşa Külliyesi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islammansiklopedisi.org.tr/murad-pasa-kulliyesi> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).

düzenlemiş, 1627 yılında Karadeniz kıyılarına ve İstanbul'a kadar gelen Kazaklara karşı sefer için görevlendirilmiştir.¹⁴³ Özi kalesine kadar giden Hasan Paşa seferde başarılı olmuştur. İstanbul'a dönüşünde büyük şenlikler hazırlanmıştır. Kırım hanlığı tahtına Canbek Giray'ı görevlendirilmiş Ancak Hasan Paşa'nın başarısını kıskanan Topal Receb'in diğer paşalarında olaya müdahil olmasıyla Hasan Paşa görevinden alınmıştır. 1630 yılında yeni görevi Budin beylerbeyliğine getirilmesiyle, Rumeli'den asker toplamak için giderken Tırhala mevkiinde 1 Ağustos 1631 yılında vefat etmiştir. Cenazesi Gedikpaşa Akarçeşme semtinde yaptırmış olduğu mektebin yanına defnedilmiştir.¹⁴⁴

Harita 20: Çatalcalı Hasan Paşa'nın Fatih ve Sarıyer İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Çatalcalı Hasan Paşa'nın Gedikpaşa mahallesinde sıbyan mektebi ve Sarıyer Kefeliköy'de bir mescid yaptırmıştır. Ancak yapıların hiçbirisi günümüze ulaşmamıştır.¹⁴⁵

¹⁴³Rusya Seferi İçin Ayrıca Bkz. Mahmut Halef Ceviroğlu, **Kaptan-I Deryâ Çatalcalı Hasan Paşa'nın Rus Çarı Mihail Feodoroviç'e Mektubu, 1627 (Transkripsiyon – Tahlil)** Rusad 7, 2022, S.1-18.

¹⁴⁴Mehmet İzzet Bey, **Harita-i Kapudânân-ı Deryâ Osmanlı Kaptanıderyâları (1352-1853)**, s. 48, Kazasker Mehmed Hafid, Sefinetü'l- Vüzera, s.28, Ali İhsan Gencer, "Hasan Paşa, Çatalcalı", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hasan-pasa-catalcali> (Erişim Tarihi: 30.05.2024)., İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s.96. İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronoloji**, c.5, s.188.

¹⁴⁵İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 96. <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/kefelikoy-camii/> - [17.1/41.153282/29.038481](https://kulturenvanteri.com/tr/yer/kefelikoy-camii/) (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

2.19. KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA (1635)

Kemankeş Kara Mustafa Paşa, Avlonya’da doğmuş ve Yeniçeri Ocağı’nda yetişmiştir. 1635 yılında yeniçeri ağası olarak IV. Murad ile Revan Seferi’ne katılmış, bu seferdeki başarısından dolayı aynı yıl kaptan-ı deryâlık makamına atanmıştır. Ardından Akdeniz’de sefere çıkmıştır.¹⁴⁶ 1636 yılında Akdeniz’e doğru açılmış ve 100 esir toplayarak Kıbrıs’a doğru yola çıkmıştır. Donanmanın deniz seferi mevsimi gelene kadar sahillerin muhafazasıyla ilgilenmiş ve sonrasında Kemankeş Kara Mustafa Paşa İstanbul’a dönmüştür. Aynı yıl Sakızlı korsanların tüccar gemilerine saldırması üzerine gemiler ile Beşiktaş’a gelerek Çanakkale Boğazına doğru sefere çıkmıştır. Kemankeş Kara Mustafa Paşa, 1638’de Bağdat Seferi’ne katılmış, IV. Murad’ın Bağdat Seferi’nde gösteriş olduğu başarılar nedeniyle kendisine sadrazamlık görevi verilmiştir.¹⁴⁷ Sadrazamlık makamında bulunan Kemankeş Kara Mustafa Paşa görevini iyi bir şekilde yerine getirmiştir. Örneğin Sultan İbrahim’in tahta çıkmasıyla bütün eyaletlere adalet emri göndermiştir. Özellikle divan-ı hümayun toplantılarına aktif olarak katılmış ve kendi konağında da halkın sorunlarını dinlediği bilinmektedir.¹⁴⁸ Bağdat Seferi’nden sonra uzun yıllar Osmanlı – İran arasındaki anlaşmazlık Kasr-ı Şirin Antlaşmasının imzalanması ile sorunlar giderilmeye çalışılmış ve Kemankeş Kara Mustafa Paşa anlaşmanın imzalanmasında etkili olmuştur (1639). İkinci defa kaptan-ı deryâ makamına getirilmiş ve tersanenin gelişimine katkı sağlamıştır. Sadrazamlık görevinin beş yıl sürdürmüş ve 1644 yılında idam edilmiştir. Çarşıkapı’da yaptırmış olduğu külliye’nin türbesine defnedilmiştir.¹⁴⁹

¹⁴⁶Ersin, Kırca, “Dönemin Yazarlarının Gözünden Kemankeş Kara Mustafa Paşa (1639 -1644)”, **Hazine-i Evrak Arşivi ve Tarih Araştırmaları Dergisi**, 2023, cilt:5, sayı:5, s.34. Mehmet İzzet Bey, **Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ Osmanlı Kaptanıderyâları (1352-1853)**, s. 49.

¹⁴⁷Kadızade Ahmed Çelebi, **Fetihnâme-İ Bağdâd Mısırlı Bir Divan Çavulu’nun Kaleminden Iv. Murad’ın Bağdat Seferi (1638)**, haz. Mehmet Fatih Gökçek, Libra Kitapçılık ve yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 16 -17, s.56.; Abdülkadir Özcan, "Kemankeş Mustafa Paşa", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kemankes-mustafa-pasa> (Erişim Tarihi:01.08.2024). (Ayrıca bkz. Kemankeş Mustafa Paşa’nın yazdırmış olduğu eser için; Nermin Yıldırım, Yüksek Lisans Tezi, **Kara Çelebi- Zâde Abdülaziz Efendi’nin Zafername Adlı Eseri (Tarihçe-İ Feth-İ Revan ve Bağdad) Tahlil Ve Metin**, İstanbul, 2005, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. IV.Murad’ın Üsküdar’dan Revân’a hareket tarihi olan 21 Ramazan 1044 (10 Mart 1635) den başlar, Kara Mustafa Paşa’nın Kasr-ı Şirin antlaşması sonrası İstanbul’a gelişi olan (5 Ocak 1640) tarihine kadar devam eder ve olayları yedi bölümde anlatır. Sonuna eklenen sekizinci bölümde ise Sadrazam Kemankeş Kara Mustafa Paşa’nın ülkeye yaptırdığı imar faaliyetlerinden ve onun üstün yönlerinden bahseder.)

¹⁴⁸Ersin, Kırca, **Dönemin Yazarlarının Gözünden Kemankeş Kara Mustafa Paşa (1639 -1644)**, s.36.

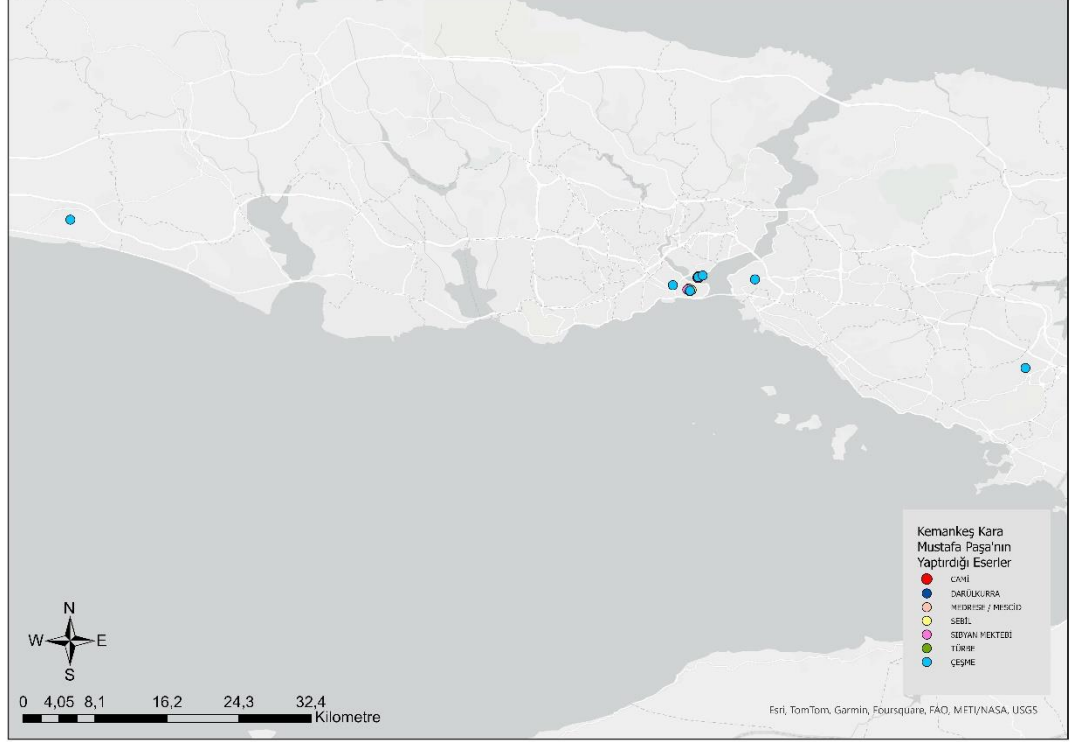
¹⁴⁹İdris Bostan, **İstanbul’un 100 Denizcisi**, s. 100-101

Harita 21: Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın Fatih, Beyoğlu ve Üsküdar İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Kemankeş Kara Mustafa Paşa, İstanbul'da külliye hüviyeti oluşturan iki semtte vakıf eserleri bırakmıştır. Bu külliye yapılarının dışında aynı zamanda birçok tek yapı halinde çeşme de inşa ettirmiştir. İlk olarak Galata bölgesine yaptırmış olduğu külliye'nin 1641-1642 yıllarında yapıldığı bilinmektedir. Külliye cami, sıbyan mektebi ve çeşmeden oluşmaktadır. Galata'da yaptırmış olduğu cami günümüze ulaşmış ve Kemankeş Kara Mustafa Paşa tarafından 1642 yılında kiliseden camiye çevrilmiştir. Fatih'e bağlı olan Çarşıkapı semtindeki külliyesi ise eser miktarı olarak Galata'daki külliye'den daha çok eser barındırmaktadır. Çarşıkapı külliyesi medrese, darülkurra, sıbyan mektebi, türbe, çeşme ve sebül zamanla genişleyen bir hazireye sahiptir. Ancak yapıların çoğu günümüze ulaşmamıştır. Çarşıkapı külliyesinin yapım tarihi 1641 ve 1644 yılları arasındadır. Külliye tarihi medrese ve çeşme üzerindeki kitabeden öğrenilmiştir. Ancak sıbyan mektebi üzerindeki kitabede 1644 tarihine ulaşılmıştır.

Kemankeş Kara Mustafa Paşa türbesi, medresenin bitişiğinde yer almaktayken, 1957 yılında yol çalışmaları sebebiyle bugün mevcut değildir.¹⁵⁰

Harita 22: Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın Silivli, Fatih, Beyoğlu, Üsküdar ve Pendik İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın yaptırmış olduğu çeşmeler Kıztaşı, Üsküdar, Pendik, Silivri ve Bülbülderesi olarak çeşitli ilçe ve semtlere yayılmaktadır. Bunların dışında Sivas Yıldızeli'nde ayrı bir külliyesi daha bulunmaktadır.¹⁵¹ Medrese'nin dersane kısmı mescid olarak kullanılmıştır. 1957 yılında yol yapımı sebebiyle medresenin kalan kısmı da yıkılmıştır.¹⁵² Çarşıkapı'da külliye içerisinde bulunan çeşme 1644 yılında yapılmıştır. Kitabe metni şöyledir;

*"Hamdi-i dfü görünce didi bir hoş tarih Çeşme-i Mustafa Paşadan için ab-ı zülali"*¹⁵³

¹⁵⁰Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Yok Olan Bri Yapı: Kemankeş Kara Mustafa Paşa Külliyesi", İstanbul,2001, **Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları Yıldız Demiriz'e Armağan**, s.33-36.

¹⁵¹Kemal Karaça, **Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın Baniliği**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı 2016 Aralık, YL.s. 38-67 / 119-130. (Bkz. Hüseyin Kahraman, **Kemankeş Kara Mustafa Paşa Vakıfları**, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Burdur, 2019.)

¹⁵²Mübahat S. Kütükoğlu, **1869'da Faal İstanbul Medreseleri**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1977, s.346.

¹⁵³Ahmet Vefa Çobanoğlu, **a.g.e.**, s.38.

Üsküdar'da bulunan çeşmesi eski Üsküdar merkez karakolunun bulunduğu yerde, Karacaoğlan sokağı ve Hakimiyet-i Milliye caddesinin birleştiği yerdedir. Bugün mevcut değildir. Çeşme kitabe metni şöyledir:

"Mahallinde yapıldı çeşme-i âb-ı hayât-efzâ Sene (...)"¹⁵⁴

2.20. TÛCCARZADE SÎLAHTAR MUSAHİP MUSTAFA PAŞA (1638)

Silahtar Mustafa Paşa'nın doğum tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, babası Bosnalı bir tüccar olan Hacı Sinanüddin Yusuf ya da Sinan olarak anılmaktadır ve 1609 yılında Saraybosna'da dünyaya gelmiştir. Küçük yaşta saraya alınan Silahtar Mustafa Paşa, silahtarlık makamına kadar yükselmiş (1634) ve İstanbul'da "ekabir" hizmetinde bulunan Hattat Hasan'ın maiyetine katılmıştır. IV. Murad'ın dikkatini çekmiş ve has odabaşı görevine tayin edilmiştir. Daha sonra Silahtar Hüseyin Ağa'nın yerine Budin beylerbeyi olarak atanması üzerine 1634 yılında Mustafa Paşa silahtar tayin edilmiştir. IV. Murad'ın 1635'teki Revan Seferi'ne musahibi ve silahtarı olarak katılan Silahtar Mustafa Paşa'nın, sefer sonrasında padişahla birlikte avladığı hayvanları yediği bilinmekte olup, kendisine ikinci vezirlik payesi ve Şam beylerbeyliği verilmiştir. 1635-1639 yılları arasında sürekli Üsküdar'ı ziyarette bulunduğu bilinmektedir.¹⁵⁵ 1638 yılında kaptan-ı deryâ olmuş ve Sultan Murad ile Bağdat Seferine katılmıştır. 1641'de Tımışvar beylerbeyi olmuş ve bu görevini yerine getirirken Bostancıbaşı Sinan Ağa tarafından 1642 yılında boğularak öldürülmüştür.¹⁵⁶

¹⁵⁴Hatice Aynur, **İstanbul Çeşmelerine Kaynak Olarak Evliyâ Çelebi Seyâhatnâme'si, Osmanlı Mimarlık Kültürü Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Hâtırasına**, Kubbealtı neşriyat, İstanbul, 2016.s.210.

¹⁵⁵Na'ima, **Tarihi Na'ima**, kaptan seçilmesi, c.III ve IV, s. 894, Rumeli beylerbeyi, s.945, Tımaşvar beylerbeyi 945-985.(Naima'da daha Silahdar Paşa olarak geçmektedir.) Nejat Göyünç, **Eski Malatya'da Silâhdar Mustafa Paşa Hanı**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1970, sayı:1, Ekim, s.69-70.) İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, c.5 s. 190. Doğukan Bozkurt, "IV. Murad'ın ve Silahdar Paşaları: Silahdar Mustafa Paşa Örneği", **Tarih Tetkikleri Dergisi**, sayı:1, Aralı, 2023, s.22, Uğur Demir, **Silahdar Mustafa Paşa (ö.1642) ve Üsküdar** s. 31-34. Mehmet İzzet Bey, **Harita-i Kapudane-i Deryâ**, s.111-112.

¹⁵⁶Kâtip Çelebi, **Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr**, s. 224 (Uğur Demir, **Silahdar Mustafa Paşa (ö.1642) ve Üsküdar**, s. 34-35.)

Harita 23: Tüccarzade Silahtar Mustafa Paşa'nın Üsküdar İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Silahtar Mustafa Paşa, İstanbul dışında Malatya, Kütahya ve Silivri gibi şehirlerde çeşitli yapılar inşa ettirmiştir. İstanbul'da ise sık sık Üsküdar'ı ziyaret eden Paşa, burada uzun süreli kalmıştır. Üsküdar'da ziyaret etmiş olduğu semtler İstavroz, Fener, Hasan Kalfa ve Kandilli bahçeleridir. İstanbul'daki imar faaliyetlerinin ilk olarak Okçular Tekkesi'ni tamir ettirmiştir. Hemen yanına bir mescit ve mescide bir mihrap ekletmiştir. Yenibahçe mahallesinde Aynalı Çeşme mescidini yaptırmıştır. Tophane'de sebil ve çeşme, Cihangir ve Aynalıkavak'ta çeşmeler yaptırmıştır. Fatih ilçesinde Sarıgerz semtinde cami yaptırmış, Fatih'te yıkılan bir tekkenin duvarlarını tamir ettirmiştir. Üsküdar için yaptırmış olduğu binalar bir kiler, bir mutfak, bir kuyu, bir kerevit, bir oda ve Üsküdar Bahçesi'nde bir hamam yanında Üsküdar kaldırımlarını da yaptırmıştır. Silahtar Mustafa Paşa imar faaliyetleri dışında para yardımları yaptığı bilinmektedir.¹⁵⁷

¹⁵⁷Prof. Dr. Uğur Demir, **Silahdar Mustafa Paşa (ö.1642) ve Üsküdar** s. 31-56.

Silahtar Mustafa Paşa'nın, Cihangir'de bulunan çeşmesi 1638 yılında yapılmış ve kitabesinde Cevrî Divânı'nda tam metnini vermektedir.¹⁵⁸

2.21. SADRAZAM SİYAVUŞ PAŞA (1640 -1641)

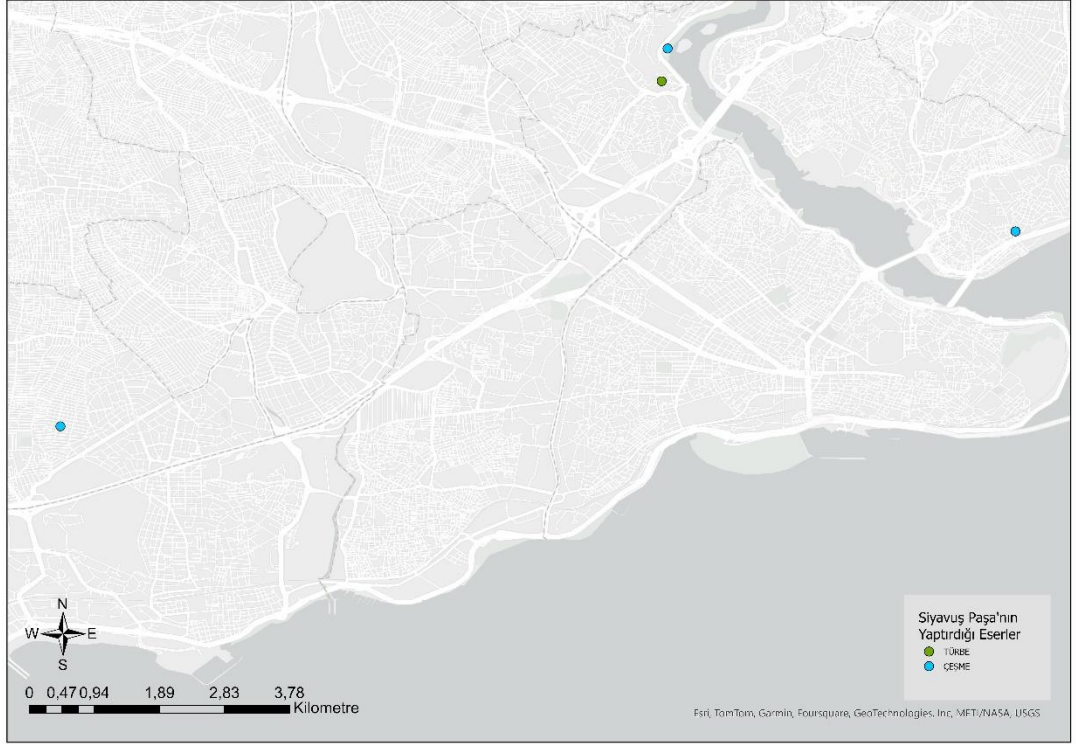
Siyavuş Paşa, Abaza asıllıdır. Kendisini yetiştiren Celali Abaza Paşa'nın öldürülmesi üzerine saraya alınmıştır; burada IV. Murad'ın dikkatini çekerek önce çuhadar, ardından 1639'da silahtar ağası olmuştur. IV. Murad'ın vefatı sırasında yanında bulunmuş, padişahın vefatı üzerine yüzüne bir şal ile örtterek durumu dönemin sadrazamı Kara Mustafa Paşa'ya bildirmiştir.¹⁵⁹ Sultan İbrahim'in hükümdarlığında 1640- 1641 vezirlik verilerek kaptan-ı deryâlığa tayin edilmiştir. Azak Kalesi'nin geri alınması için sefere çıkarken donanma serdarı olması hasebiyle şenlikler düzenlemiştir. Azak Kalesi kuşatılmış ancak beş ay süren kuşatma sonucunda başarılı olunamamış ve kış mevsimi sebebiyle İstanbul'a geri dönüş yapılmıştır. 1642 yılına geldiğimizde ise Siyavuş Paşa kaptan-ı deryâlıktan alınmış, vezirlik rütbesi ile divan katılmaya devam etmiştir. Daha sonra birçok sancak için beylerbeylik yapmış, 1651 yılında Melek Mehmed Paşa'nın yerine sadrazam olarak tayin edilmiştir.¹⁶⁰ Ancak bu görevi yalnızca bir buçuk ay sürmüştür. 1656 yıllarında İstanbul'daki iç karışıklıkları düzeltmek için Silistre'den gemi ile İstanbul'a gelirken sıtma hastalığına yakalanarak 26 Nisan 1656 yılında vefat etmiştir. Çemberlitaş'taki Ali Atik Paşa Cami haziresine defnedilmiştir.¹⁶¹

¹⁵⁸<https://www.suvakfi.org.tr/cesme/adalar/kaptan-i-deryâ-tuccarzade-silahdar-musahip-mustafa-pasa-cesmesi-h-1048-m-1638> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

¹⁵⁹Mahmut Ak, "Siyavuş Paşa", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/siyavus-pasa> (Erişim Tarihi: 01.08.2024). Naima, Tarihi Naima, c. III, (IV. Murad'ın vefatı) s.941, (kapudanpaşalık) c.III. 946. Mehmed Süreyya, **Sicilli Osmani**, c. III, s. 129.

¹⁶⁰Abdurrahman Abdi Paşa, **Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'-Nâmesi (Osmanlı Tarihi. 1648-1682.)**, haz. Dr. Fahri Ç. DERİN, s.37. (Siyavuş Paşa ve Kanijeli Siyavuş Paşa ile karıştırılmaktadır.)

¹⁶¹İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 102-103. (Eyüp'te bulunan türbe Sadrazam Siyavuş Paşa'ya aittir. Sadrazam Siyavuş Paşa'nın vefat yılı 1602'dir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Zeynep Hatice Kurtbil, "Siyavuş Paşa Türbesi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/siyavus-pasa-turbesi> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).

Harita 24: Siyavuş Paşa'nın Bahçelievler Eyüp ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Siyavuş Paşa'nın yaptırmış olduğu vakıf eserleri birkaç çeşme ve türbeden oluşmaktadır. Türbesi Çemberlitaş'daki Ali Atik Paşa Cami haziresinde yer almaktadır. Türbesinin 1656 yılında inşâ edilmiş ve Atik Ali Paşa Cami haziresi hakkında yapılan çalışmalara göre hazirenin Divanyolu cephesi duvarındaki kitabelerin 1766 depreminden öncesine ait olduğu düşünülmektedir ve mezar taşlarının tarihlendirmesi buna göre yapılmıştır.¹⁶² Tophane'de yaptırmış olduğu bir çeşme bulunmaktadır. Çeşme'nin kitabesi ebced hesabına göre toplandığında 1640 yılını vermektedir. Kitabe metni şöyledir;

*“Çâh-ı Zemzem menba-ı âb-ı Hayât-ı dil-küşâ” (...)*¹⁶³

¹⁶²Aygül AĞIR / Tarkan Okçuoğlu, “Osmanlı Mezar Taşları Envanter Çalışması: Çemberlitaş Atik Ali Paşa Camii Haziresi Örneği”, **TÜBA Kültür Envanteri Dergisi**, 2004, s.267.

¹⁶³Engin Özdeniz, **İstanbul'daki Kaptan-ı Deryâ Çeşme ve Sebilleri**, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kültür Yayınları, İstanbul, 1995, s. 450. (Engin Özdeniz'in kitabında çeşmenin kitabe tarihi H. 1042/ M. 1638 tarihi vermektedir.)

Çeşme kitabesi Cevrî Çelebi tarafından yazılmış ancak Topkapı Sarayı'nda bulunan Silahtar odasında yaptırdığı çeşme için yazılmıştır.¹⁶⁴ Tophane'de Siyavuş Paşa'ya ait bir çeşme daha bulunmaktadır. Ancak inşâ tarihi kaynaklarda farklılık göstermektedir.

2.22. UZUN PİYALE PAŞA (1642)

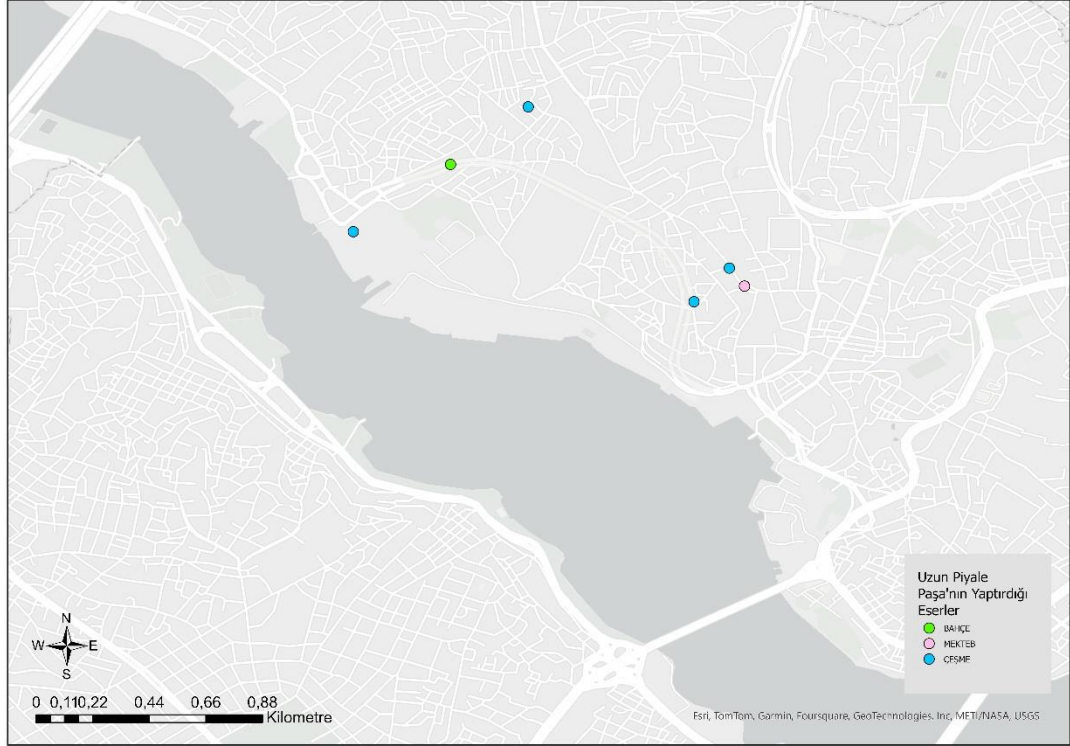
Uzun Piyale Paşa, tersanede yetişmiş ve donanmayla birçok sefere katılarak başarılarıyla öne çıkmıştır; bu başarıları kaptan-ı deryâ Recep Paşa'nın dikkatini çekmiş ve neticede tersane kethüdalığına getirilmiştir.¹⁶⁵ Uzun Piyale Tersane kethüdası iken Karadeniz için görevlendirilmiştir. 1642 yılında kaptan-ı deryâlığa tayin edilmiş ancak vezirlik verilmemiştir.¹⁶⁶ Uzun Piyale Paşa Trablusgarp'taki bazı sorunları düzenlemek için gazilerin reisi olan Mehmed Dayı ile görüşmek istemiştir. Ancak Mehmed Dayı görüşmeye gelmemiştir. Mehmed Dayı hem Uzun Piyale Paşa'ya hem de padişaha hediyeler göndermiştir. Piyale Paşa getirmiş olduğu hediyeleri eksik bir şekilde padişaha sunduğu duyulması üzerine Yalı Köşk'ünde padişahın huzurunda hesaba çekilmiş ve evi aranmıştır. Evinde bulunan padişahın adı yazılı olan hediyeler sebebiyle 13 Mart 1644 yılında idam edilmiştir.¹⁶⁷

¹⁶⁴Hatice Aynur, *İstanbul Çeşmelerine Kaynak olarak Evliyâ Çelebi Seyâhatnâme'si*, s. 220.

¹⁶⁵Mehmet İzzet Bey, *Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ Osmanlı Kaptanıderyâları (1352-1853)*, s. 50

¹⁶⁶Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfârî'l-Bihâr*, s. 224. Mehmed Hafid Efendi, *Sefinetül Vüzera*, s.32., *Tarih-i Naima*, c.III, s. 670.(Kaptanlık: s. 961) (Katli s.994)

¹⁶⁷İdris Bostan, *İstanbul'un 100 Denizcisi*, s. 104-107

Harita 25: Uzun Piyale Paşa'nın Beyoğlu İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Uzun Piyale Paşa'nın yaptırmış olduğu eserler ayrı ayrı olarak inşâ edilmiştir. Yapılar üç çeşme ve bir mektepten oluşmaktadır. Sıbyan mektebini tahmini olarak 1644 yılında inşa edildiği düşünülmektedir. Yapı zaman içerisinde birçok müdahaleye maruz kalmıştır. 1894 tarihinde yaşanmış olan depremle hasar görmüş ve altında kalan taş zemin üzerine ahşap eklentiler yaparak yapıyı kullanılmaya devam edilmiştir. Kare bir yapı gibi inşâ edilmiş olan mektep aynı zamanda kesme küfeki taşı ile üç sıra tuğlanın kullanıldığı almalı örgüsü tespit edilmektedir. Kaptan-ı deryâ Uzun Piyale Paşa Mektebi'nin bahçesinde metfundur. Mektebin güneydoğu yönünde bulunan Cezayirli Hasan Paşa çeşmesi ile arasında küçük bir hazire bulunmaktadır.¹⁶⁸ Mektebin dışında Uzun Piyale Paşa üç adet çeşme yaptırdığı tespit edilmiştir. 1638 tarihli çeşme Kasımpaşa Yeniçeşme mahallesi Kadı Mehmet Caddesi ile İbadullah Sokağının kesiştiği köşede yer almaktadır. Çeşme tamamen yenilenmiş olarak

¹⁶⁸Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Kaptan-ı Deryâ Uzun Piyâle Paşa Sıbyan Mektebi Restorasyonu Öncesi Tespitler". **Necdet Sakaoglu'na Armağan- Sanat Tarihi Yazıları**, 2020, (pp..251-261), İstanbul: Kriter Yayınevi, s. 251-261.

günümüze ulaşmıştır. Çeşmenin teknesi sivri kemerli şekilde inşâ edilmiş ve nişte herhangi bir tezeyinat yoktur. Kitabe metni şöyledir;

*“Merhum ve magruf sahibü 'l-hayrat ve 'l-hasenat
Uzun Piyale Paşa Kapudan- Deryâ sene 1048”¹⁶⁹*

Diğer iki çeşmesi ise Kasımpaşa Nalıncı Yokuşu ve Nalıncı Mektebi'nin birleştiği yerdedir. Çeşme bugün harabe halde olup kalıntılarından anlaşıldığı kadarıyla iki sıra tuğla ve bir sıra kesme taştan oluşan almaşık örgüyle inşâ edilmiştir. Zamanla yol yapımı ve kaldırımların yükselmesiyle bugün sadece ayna taşının altı görülebilmektedir. Çeşmenin inşâ kitabesi mevcut olmadığı için banisi Uzun Piyale Paşa düşünüldüğünde 1638-1639 yılında yapılmıştır. Sonuncusu ise Kasımpaşa Yeniçeşme mahallesinden Cadde Sokağında inşâ edilmiştir.¹⁷⁰

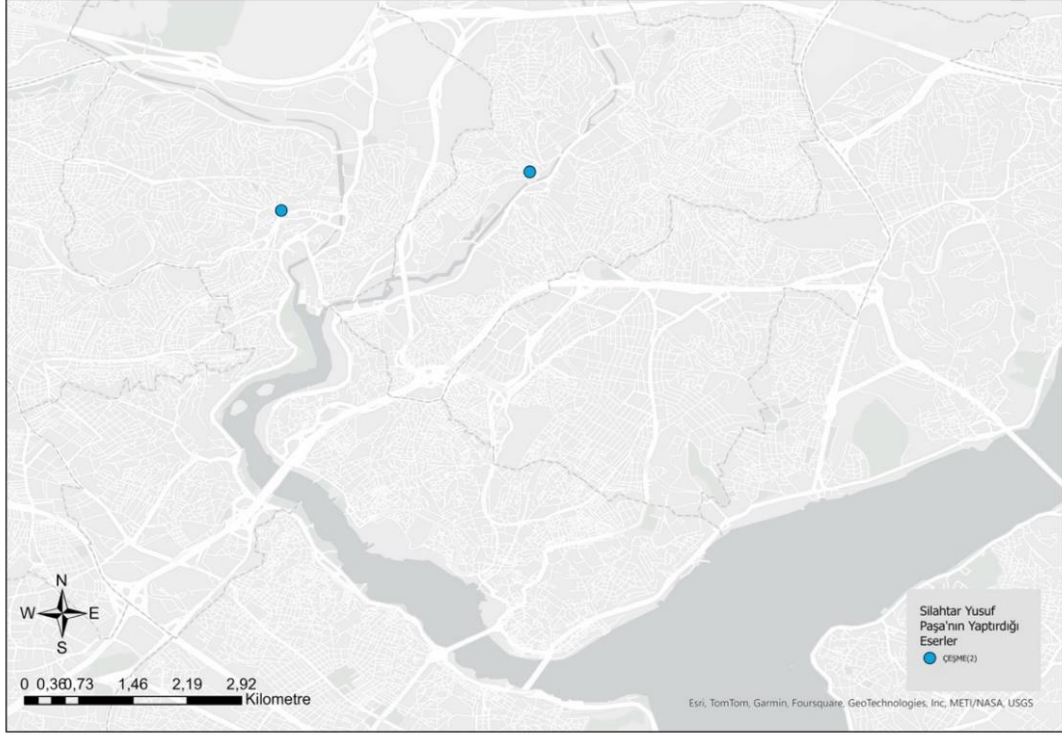
2.23. SİLAHTAR YUSUF PAŞA (1644)

Silahtar Yusuf Paşa, asıl adı Josef Maskoviç olup Bosnalı olduğu düşünülmektedir; saraya girdikten sonra silahtarlığa yükselmiş ve Sultan İbrahim'in en gözde musahibi olarak güvenini kazanmıştır. Sultan İbrahim'in kızı Fatma Sultan ile nikahlanarak saraya damat olmuştur. Silahtar Yusuf Ağa 1644'te vezir ünvanıyla kaptan-ı deryâ olmuştur. Girit Seferi için görevlendirilen Silahtar Yusuf Paşa'ya, hazırlık sürecinde bizzat Sultan İbrahim de destek vermiştir. Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra 30 Nisan 1645 yılında serdar olarak Kaptan-ı Deryâ Yusuf Paşa Malta Seferi adı altında Girit Seferi için Akdeniz'e hareket etmiştir. İki ay süren kuşatma sonrasında Hanya kalesi ele geçirilmiştir. Seferde Yusuf Paşa'nın gayreti ve başarısı nedeniyle, Yusuf Paşa'dan rahatsız olan Sadrazam Sultanzade Mehmed Paşa, padişah Sultan İbrahim'i Yusuf Paşa'nın aleyhine doldurmuştur. Ancak Valide Sultan ve Cinci hocanın araya girmesiyle Yusuf Paşa hapsedilmekten kurtulmuştur. Daha sonra bütün gayreti ile Sadrazam Sultanzade Mehmed Paşa, kışkırtmalara devam etmiş

¹⁶⁹Prof. Dr. Sedat Bayrakal, *Hattat ve Şairleriyle Beyoğlu Çeşme ve Sebilleri*, Yılmazlar Basın, İstanbul, Ocak 2022, s.50-51

¹⁷⁰Engin Özdeniz, *İstanbul'daki Kaptan-ı Deryâ Çeşmeleri ve Sebilleri*, s.427-431.

ve 22 Ocak 1646 yılında Yusuf Paşa idam edilmiştir. Kabri İstanbul Çayırbaşı semtinde bulunmaktadır.¹⁷¹

Harita 26: Silahtar Yusuf Paşa'nın Eyüp ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Silahtar Yusuf Paşa'nın yaptırdığı iki çeşmeden biri Kasımpaşa'da, diğeri ise Alibeyköy'de yer almakla birlikte, Alibeyköy'deki çeşmenin kime ait olduğu kesin olarak bilinmemektedir. İlk olarak kaynaklara baktığımızda 1595 tarihinde III. Murad'ın silahtarı Yusuf Ağa tarafından yaptırıldığı başka bir kaynakta ise çeşme Abdullah ağa çeşmesi olarak da bilinmektedir. Çeşme, IV. Murad'ın silahtarı tarafından da yaptırıldığı düşünülmektedir. Ancak IV. Murad'ın silahtarı Sultan İbrahim'in de silahtarıdır. Asıl karışıklığa sebep olan şey isim benzerliğidir. Bununla beraber Alibeyköy'de Silahtar Yusuf adından bir kimse tarafından yaptırılmış bir çeşme olması sebebiyle karışıklık yaşanmaktadır.¹⁷² Silahtar Yusuf Paşa'nın Kasımpaşa'da yaptırdığı çeşmesi Dâye Hatun

¹⁷¹İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 107-110. Metin Menekşe, "17. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Makbul İken Maktul Olan Bir Devlet Adamı: Katpan-ı Deryâ Silahtâr Yusuf Paşa", **Stratejik ve Sosyal Araştırma Dergisi**, s.3, Kasım, 2021, s.528-553.

¹⁷²Egemen Affan, **İstanbul Çeşmeleri** s. 831, Engin Özdeniz, **İstanbul'daki Kaptan-ı Deryâ Çeşmeleri ve Sebilleri**, s. 479.

Cami karşısında inşâ edilmiş ve günümüze ulaşmamıştır. Çeşme, III. Mustafa tarafından tamir ettirilmiş ve daha sonra tekrar harap olan çeşmeyi Mihrişah Valide Sultan tekrardan yaptırmıştır. Çeşmenin tamir kitabesi Dâye Hatun Cami duvarında bulunmaktadır.¹⁷³

2.24. MUSA PAŞA (1646)

Enderun'da yetişmiş olan ve "Koca Musa Paşa" olarak anılan Musa Paşa, Budin, Silistre ve Mısır valiliklerinde rikab-ı hümayun kaymakamlığı yapmış; IV. Murad, 1638 yılındaki Bağdat Seferi'ne çıkarken İstanbul'un muhafazası için onu görevlendirmiştir. Girit Seferi kararı alınmasıyla beraber Silahtar Yusuf Paşa'ya yardımcı olması için vezir olarak tayin edilmiştir. Kendisinden önce gelen Silahtar Yusuf Paşa'nın vefatı üzerine 22 Ocak 1646 yılında kaptan-ı deryâliğe getirilmiştir. Koca Musa Paşa bu görevde bir yıl kalabilmiştir. Kaptan-ı deryâlık görevindeyken Girit Seferi sırasında donanmaya sevkıyat sağlamak için yola çıkmış Eğriboz açıklarından Venedikliler ile girişmiş olduğu muharebede şehit düşmüştür.¹⁷⁴

Harita 27: Musa Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

¹⁷³Engin Özdeniz, **İstanbul'daki Kaptan-ı Deryâ Çeşmeleri ve Sebilleri**, s. 484.

¹⁷⁴İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, Cilt 5, s. 192 (Koca Musa ve Kara Musa Paşalar bulunmaktadır. Koca Musa Paşa 1 yıl kaptan-ı deryâlık yapmış. Kapucubaşı Kara Musa Paşa ise 147 yılında 5-6 ay süreli kaptan-ı deryâlık yapmıştır. Koca Musa Paşa'yı tercih etmemizden nedeni kaynaklarda sebili inşâ ettirmiş olan kaptan-ı deryânın 2 yıl bu görevde bulunduğu bahsedilmektedir.) Mehmet İzzet Bey, **Harita-i Kapudânân-ı Deryâ Osmanlı Kaptanıderyâları (1352-1853)**, s. 110-112.

Koca Musa Paşa tarafından 1647 yılında Cağaloğlu semtinde inşâ edildiği tespit edilmiş olan sebil ne yazık ki günümüze ulaşmamıştır.¹⁷⁵

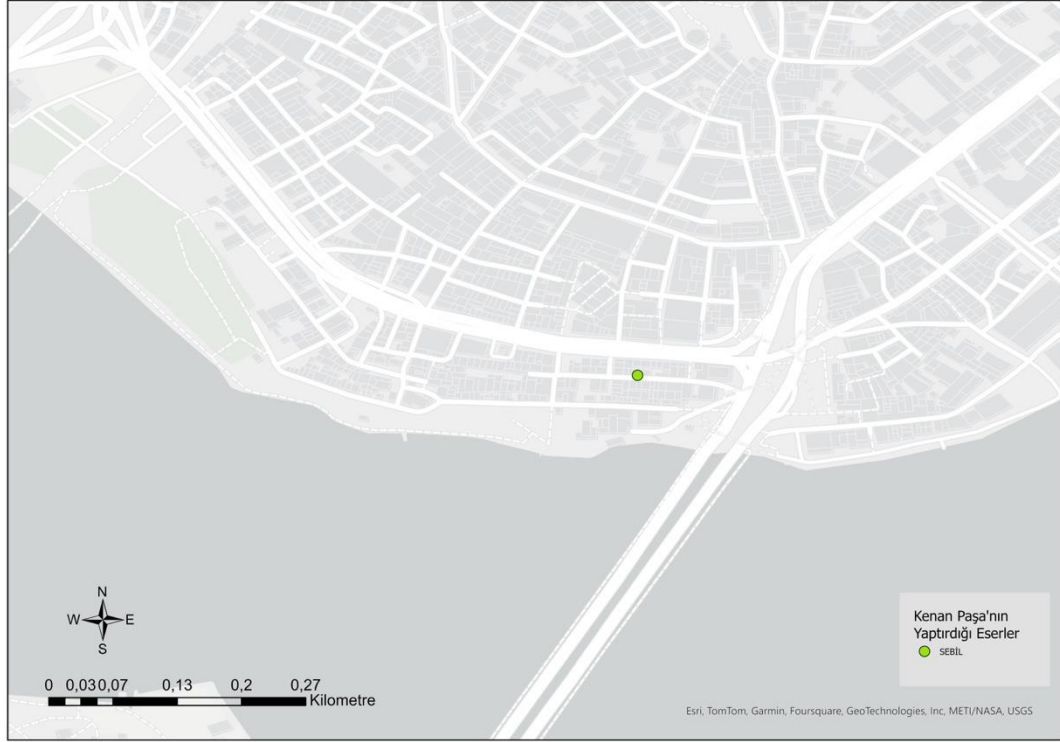
2.25. KENAN PAŞA (1656)

Kenan Paşa, "Sarı," "Topal," ve "Uzun" gibi birçok lakapla anılmış olup, aslen nereli olduğu tam olarak bilinmemekle birlikte Rus, Çerkes veya Gürcü kökenli olduğuna dair tahminler vardır. Köle olarak geldiği İstanbul'da saraya girerek rikâb ağası olan Kenan Paşa, 1639'da Sultan İbrahim'in tahta geçmesiyle musahiplik görevine atanmış ve daha sonra Sultan İbrahim'in kızı Beyhan Sultan ile evlenerek saraya damat olmuştur. Padişah'ın tahtan indirilmesi üzerine saraydan uzaklaştırılmak istenmiş, Çanakkale Boğazına gönderilmiş ve Vendik donanması karşısında ciddi bir yenilgi yaşamıştır. İki yıl burada kaldıktan sonra 1656 yılında Silistre beylerbeyliği için görevlendirilmiş ancak gidememiştir. Aynı yıl 3 Mayıs 1656 tarihinde kaptan-ı deryâlığa getirilmiş ve Akdeniz'e sefer için açılmıştır.¹⁷⁶ Önce Eğriboz daha sonra Celâli Abaza Hasan'ın muhtemel saldırılarını önlemek için görevlendirilmiştir. Kenan Paşa ve Köprülü Mehmed Paşa'nın aralarının iyi olmaması sebebiyle, Kenan Paşa Bursa yakınlarında Abaza Hasan ile görüşerek onlara katılmıştır. Abaza Hasan'ın yanında yer alanlar arasında bulunan Kenan Paşa'nın, 1659 yılında başı kesilerek öldürülmüştür. Başı Üsküdar Dedeler mevkiine defnedilmiştir.¹⁷⁷

¹⁷⁵İzzet Kumbaracı, İstanbul Sebilleri, s. 25. (Egemen Affan, s.621, Sebilin yapım tarihi 1645. Günümüze ulaşmadığı yazılmıştır.)

¹⁷⁶Kâtib Çelebi, **Tuhfetül Kibar**, s.214. Mehmet İzzet Bey, Harita-i Kapudane-i Deryâ, s.57. Mehmed Hafid Efendi, **Sefinetül Vüzera**, s.36. Naima, c. VI. 1674-1675.

¹⁷⁷Nejat Göyünç, "Kenan Paşa", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kenan-pasa> (30.05.2024). (Bkz. "Ozaj Suliman, Tulû'î'nin Paşa-Nâme'si İnceleme-Metin", Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslâm Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Bursa, 2017. Paşa-nâme, gazaanme olarak da geçmektedir. IV. Murad'ın zamanında kaleme alınmış olup. Özellikle Celâli isyanları konu edinirken Kenan Paşa'nın seferlerini ve bazı kişisel özelliklerinden hakkında bilgiler vermektedir.)

Harita 28: Kenan Paşa'nın Beyoğlu İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Kenan Paşa Sebili günümüze ulaşmamıştır. 1645 yılında inşa edildiği düşünülmektedir. Kaynaklarda geçen bilgilere göre Galata'da Kürekçiler kapısı haricinde Yayıclar çarşısı içerisinde konumlanmıştır.¹⁷⁸

2.26. MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA (1661)

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, 1634/1635 yılında Merzifon'un Marıcan köyünde doğmuştur; Osmanlı kaynaklarında nereli olduğu konusunda bazı çelişkiler bulunsa da çoğu kaynak onun Merzifonlu olduğu konusunda hemfikirdir.¹⁷⁹ 1660 yılına geldiğimizde Diyarbakır eyaletine vali olmuş ve Fazıl Ahmed Paşa'nın sadrazamlığı döneminde 23 Aralık 1661 yılında kaptan-ı deryâ olarak tayin edilmiş, 4 yıl bu görevde bulunmuştur. Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa'nın Girit Seferi'ne çıkmasıyla Kara Mustafa

¹⁷⁸Engin Özdeniz, **Kaptan-ı deryâların Çeşme ve Sebilleri**, s. 325. (Aynı bilgi tekrar etmektedir. Egemen Affan, s.467.) <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/kenan-pasa-sebili/> - 17.1/41.022453/28.9737 (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

¹⁷⁹Abdülkadir Özcan, "Merzifonlu Kara Mustafa Paşa", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/merzifonlu-kara-mustafa-pasa> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)., İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronoloji**, c.5, s.198. (Merzifonlu Kara Mustafa Paşa hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Metin Aydar, **Kızıl Elma'ya Adanan Bir Ömür Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Hayatı, Siyasî ve Askerî Faaliyetleri**, TİMAŞ yayımlar, İstanbul, 2023.)

Paşa 1666 tarihinde sadaret kaymakamlığı görevine getirilmiştir. 1672 yılında Kamanîçe Kalesi'nin fethine bizzat katılmış ve kaleyi alarak altı kiliseyi camiye çevirmiş ve kendi adına bir de cami inşâ ettirmiştir. 1676 yılında Fazıl Ahmed Paşa'nın hastalanarak vefat etmesi üzerine hemen sonrasında Padişah sadrazamlık mührünü Kara Mustafa Paşa'ya vermiş ve ilk olarak Kara Mustafa Paşa Çehrin Kalesi'ne Ruslar üzerine hareket etmiştir. Sonrasında sadrazamlık döneminde ikinci önemli adımı olan II. Viyana Seferi'ni gerçekleştirmiştir.¹⁸⁰ 14 Temmuz 1683 tarihinde Viyana¹⁸¹ önüne gelinmiş şehrin teslim edilmesi adına teklifte bulunulmuş ancak düşman kuvvetlerinin kaleyi teslim etmemesi üzerine top atışları başlamıştır. Kuşatma Eylül ayının başına kadar devam etmiş ve başarısızlık ile sonuçlanması üzerine Osmanlı ordusu geri çekilmiştir. Kış Belgrad konaklayıp tekrar Viyana üzerine hareket etmeyi düşünen Kara Mustafa Paşa, padişahın emri ile kuşatmada başarısız olması sebebiyle 25 Aralık 1683'te idam edilmiş ve başı İstanbul'da bulunan külliyesine defnedilmiştir.¹⁸²

Harita 29: Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Zeytinburnu, Fatih ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

¹⁸⁰ Abdülbaki Yeşil, **Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ve Hiç Bilinmeyen Vakfiyesi Hakkında Bazı Notlar**, Isparta, 1996, s.265-266

¹⁸¹ Prof. Dr. Ercüment Kuran, "II. Viyana Kuşatması ve Sonuçları", **Türk Kültür Araştırmaları**, Prof. Dr. Oktay Aslanapa'ya Armağan, Ankara, 1995, s.279-281.

¹⁸² İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 142-145.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın İstanbul dışında Merzifon ve Kayseri'de olmak üzere üç şehirde külliyesi bulunmaktadır. İstanbul'daki külliye 1683 yılında başlanmış ve 1690-1691 yılları arasında tamamlanmıştır. Medrese, derslane, mescid, sıbyan mektebi, sebil, su deposu, dükkanlar ve zamanla oluşan hazireden meydana gelmektedir. İnşasına başlanan külliyenin oğlu Ali Bey tarafından tamamlandığı bilinmektedir.¹⁸³ Külliyenin dışında İstanbul'da Üsküdar ve Sirkeci'de semtlerinde birer camileri bulunmaktadır. Üsküdar'da yaptırmış olduğu cami Aziz Mahmud Hüdayi Efendi yakınında yer almaktadır. Cami ilk olarak Hamza Fakih namında kimse tarafından yaptırılmış Kaymak Mustafa Paşa harap olan camiyi onarmış daha sonra Merzifonlu Kara Mustafa tarafında tekrar onarılmıştır. Tekrar bir yangında hasar görmüş olan cami Nefise Hanım tarafından yenilenmiştir.¹⁸⁴ Sirkeci'deki cami Hocapaşa mahallesinde Vezir Çıkmazı sokağında yer almaktadır.¹⁸⁵ Sebili külliyeyle dahil olarak inşa edilmiş ve bugün hala mevcuttur. 1953-54 yılında Divanyolu üzerindeki yol çalışması sebebiyle külliye orijinal görünümünü kaybetmiş şadırvan ve dükkanlar ortadan kaldırılmıştır. Sebil ve hazire ise yol çalışması sebebiyle yan tarafa alınmıştır.¹⁸⁶ Medrese için özellikle kütüphane tesis edilmiştir. İstanbul Fetih Cemiyeti ve Yahya Kemal Enstitülerinin faaliyette olduğu bina bugün ise Yahya Kemal Müzesi olarak da kullanılmaktadır. Medrese dönemin klâsik üslubu ile inşa edilmiş ve dersâne kısmı mescit olarak kullanıldığı bilinmektedir.¹⁸⁷

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın dört çeşme yaptırdığı bilinmektedir. Bu çeşmelerden biri, 1677 yılında Eminönü Kantarcılar Sabuhane Sokağı'nda inşa edilmiştir. Kazlıçeşme'de Kasaplar Mescidi duvarında yer alan çeşme ise bugün mevcut değildir. Ayrıca, Hocapaşa'da bulunan çeşmenin 1930 yılına kadar ulaştığı düşünülmektedir. Eminönü Kemeraltı Sokağı'nda yaptırdığı diğer bir çeşme de günümüze ulaşmamıştır.¹⁸⁸

¹⁸³ Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Külliyesi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/merzifonlu-kara-mustafa-pasa-kulliyesi--istanbul> (30.05.2024).

¹⁸⁴ İbrahim Hilmi Tanışık, **İstanbul Camileri**, c.I.s.640

¹⁸⁵ https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=21365 (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

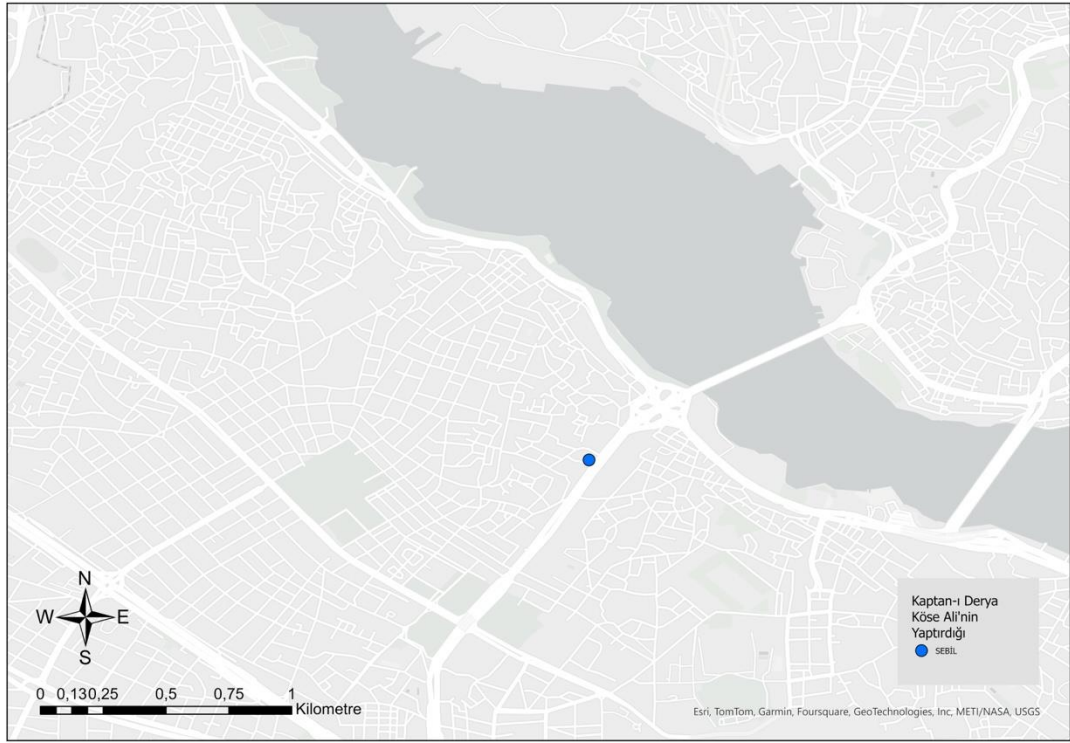
¹⁸⁶ Egemen Affan, **İstanbul Çeşme ve Sebilleri**, s. 646. Ömer Faruk Şerifoğlu, **Su Güzeli İstanbul Sebilleri**, s.46.

¹⁸⁷ Mübahat Kütükoğlu, **1869'da faal İstanbul Medreseleri**, s.355

¹⁸⁸ Engin Özdeniz, **İstanbul'daki Kaptan-ı Deryâ Çeşmeleri ve Sebilleri**, 394-399.

2.27. KÖSE ALİ PAŞA (1672)

Eğribozlu Köse Ali Paşa'nın, deryâ beylerinden biri olduğu bilinmektedir. Kaptan Vezir Mustafa Paşa Halep eyaletine görevlendirilince, onun yerine Mora Sancak Beyliği'nden Köse Ali Paşa, Nisan 1672'de Cezayir-i Bahr-i Sefid Beylerbeyliğine atanmış ve kaptan-ı deryâlık görevine getirilmiştir.¹⁸⁹ Kaptan- deryâlığa görevlendirilmesinden sonra kırk kadirga ile Karadeniz'e açılmış, daha sonra otuz üç kadirgadan oluşan bir donanma ile Kardenize tekrar açılan Köse Ali Paşa fırtınaya yakalanmıştır. Köse Ali Paşa komutasındaki baştardası ve üç kadirga Ereğli limanına sığınmıştır. Bazı gemiler Sinop limanına sığınarak kurtulmuştur. Bu duruma dayanamayan Köse Ali Paşa çok yaşamamış ve donanma yeni mevsime hazırlanırken 1676-1679 yılında vefat etmiştir.¹⁹⁰

Harita 30: Köse Ali Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

¹⁸⁹Abdurrahman Abdi Paşa, **Abdurrahman Abdi Paşa Vekayinamesi**, s.358, “**Silahdar Fındıklı Mehmed Ağa, NUSRETNÂME, İNCELEME- METİN**” haz. Mehmet Topal, TÜBA, Ankara, 2018, s. 73. Mehmed Süreyya, **Sicilli Osmani**, c. III, s. 604.

¹⁹⁰İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 147-148, İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, c.5, s. 198.

Köse Ali Paşa tarafından yaptırılmış olan sebil Unkapanı semtinden inşâ edilmiştir. Ancak günümüze ulaşmamıştır. Kaynaklara bakıldığında Kumbaracılar, sadece tarih düşülen beytini aktarmıştır. Beyit şöyledir;

Virin evliyâ teşneler su

*Didiler tarihi: 'Ya Gai Hû' H. 1082*¹⁹¹

2.28. KÜÇÜK SİPAHİ MUSTAFA PAŞA (1681)

Küçük Sipahi Mustafa Paşa, Yozgat/Bozok doğumlu olduğu için bu isimle de anılmaktadır. Babası Derviş Mehmed olan Mustafa Paşa, at biniciliğinde gösterdiği üstün başarı sayesinde bölgede görev yapan paşaların dikkatini çekmiş ve IV. Mehmed döneminde kazandığı cündî ünvanıyla Enderun'a kabul edilmiştir. Enderun'da yetiştirildikten sonra silahtarlık görevine getirilmiştir. Uzun süre silahtarlık görevini yerine getirmiş, yedinci vezirlik pâyesiyle kaptan-ı deryâliğe tayin edilmiştir. Kaptan-ı deryâliği sırasında Fransa ile ilişkilerde sorunlar yaşanmıştır. Sakız Liman'ında demirli olan kalyonların Fransız gemileri tarafından bombalanması üzerine Sakız adasına 5 ay kalan Sipahi Mustafa Paşa Fransız donanmasını rehin tutmuştur. 1683 yılında kaptan-ı deryâlikten azledilmiş ve Kamanîçe eyaleti valiliğine görevlendirilmiştir. 1685'te Özi valiliğine ve Lehistan cephesi serdarlığına getirilen Sipahi Mustafa Paşa, 1691'de sadâret kaymakamlığına tayin edilmiş olup devlet işlerinin yanı sıra av merakıyla da tanınmaktadır. 1698 tarihinde vezirlik pâyesi verilerek yeniden sadâret kaymakamlığına gelmiştir. Bu görevdeyken damla hastalığına yakalanmış ve iş göremez bir hale gelmiş 17 Aralık 1698'de vefat etmiştir. Edirne'de Üç Şerefeli Cami hazîresine defnedilmiştir.¹⁹²

¹⁹¹Ömer Faruk Şerifoğlu, **Su Güzeli İstanbul Sebilleri**, s.100. Engin Özdeniz, **İstanbul'daki Kaptan-ı Derya Çeşme ve Sebilleri**, s.181. **İstanbul sebilleri**. / İzzet Kumbaracılar. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1938.

¹⁹²Mücteba İlgürel, "Mustafa Paşa, Bozoklu", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-pasa-bozoklu> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).; İsmail Hami Danişmend, **"İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi"**, c.5 s. 200.

Harita 31: Küçük Sipahi Mustafa Paşa'nın Üsküdar İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Küçük Sipahi Mustafa Paşa çeşmesi 'Silahtar Mustafa Ağa' çeşmesi olarak da bilinmekte, Üsküdar ilçesi Salacak'ta İskele caddesinde yer almaktadır. Çeşme klasik üslupta ince silmelerle dikdörtgen şekilde inşâ edilmiş ve kemer köşeliklerinde gülbezek motifler işlenmiştir. Çeşmenin sağ tarafında kurnadan ibaret dikdörtgen gövdeli bir çeşmecik yer almaktadır. İnşa kitabesinin metni şöyledir;

*Ol Silâh-dâr-ı şeh-i hûrşîd-fer
Ya'nî kim sâhib-kemâl ü nik-hû
Sene 1094*

*Kodu şehir-i Üsküdâr'a bir eser
Eyledi böyle sevâba cüst-ü-cû
Sene 1094*

*'Ayn-ı sâkî remz idüb gûyâ ki dir
Âb-ı sâf nûş ider isen gel berü
Sene 1094*

*Teşne-gân-ı Kerbelâ'nın yâdına
Mâ li-rûh-ı Hasaneyn 'aşkına su
Sene 1094*

*Dir Zamîrî hâl ile târîh için
Çeşme-sâr-ı Mustafâ'dan akdı su
Sene 1094¹⁹³*

2.29. AMCAZADE HÜSEYİN PAŞA (1694)

Amcazade Hüseyin Paşa'ya, Köprülü Mehmed Paşa'nın yeğeni olması sebebiyle "amcazade" denmiştir. 1644 yılında doğduğu tahmin edilen Hüseyin Paşa, devlet memuru olan babası sayesinde refah içinde bir hayat sürmüştü ve Girit Seferi'ne babası ve akrabalarıyla birlikte katılmıştır. II. Viyana Seferi'ne katılmış ve başarısızlık ile sonuçlanmasından dolayı hapsedilmesi ardından 1683 yılında Şehrizor beylerbeyi olmuştur. Sakızlılar adasında Venediklilerden koruma talebinde bulunmaları üzerine, 1694 yılında Venedikliler Sakız Adası'nı işgal ettiler. Kaptan-ı Deryâ olan Yusuf Paşa gerekli tedbirleri almadığı gerekçesiyle görevinden azledildi ve yerine Amcazade Hüseyin Paşa kaptan-ı deryâ olarak görevlendirilmiştir.¹⁹⁴ Sakız Adası'nın geri alınması için Amcazade Hüseyin Paşa gerekli olan bütün hazırlıkları yapmıştır. Özellikle donanma ihtiyacı olan gıda ve mühimmatı hazırlatmış ve yirmi parça kalyon ve yirmi dört parça çekirtici ile İstanbul'dan sefer için hareket edilmiştir.¹⁹⁵ Sakız adasını Venediklilerden geri alınması konusunda başarılı olan Amcazade Hüseyin Paşa 1695'te Sakız muhafızlığına getirilmiştir. 1697 tarihinde sadrazamlık makamına tayin edilmiştir.¹⁹⁶ 1699 Karlofça Antlaşması ile toprak kaybetmeye başlayan Osmanlılar artık denizcilik içinde yeni bir dönem başlatmışlardır. 1701 Bahriye Kanunnamesi ile donanma personeli ıslah edilerek ve gemilerin daha modern inşâ edilmesi hedeflenmiştir. 1702 yılında sadaret görevini bırakmış ve istirahat çekildiği Kemerburgaz çiftliğinde 22 Eylül 1702'de vefat etmiştir. Sarayhanedeki Darülhadis haziresine defnedilmiştir.¹⁹⁷

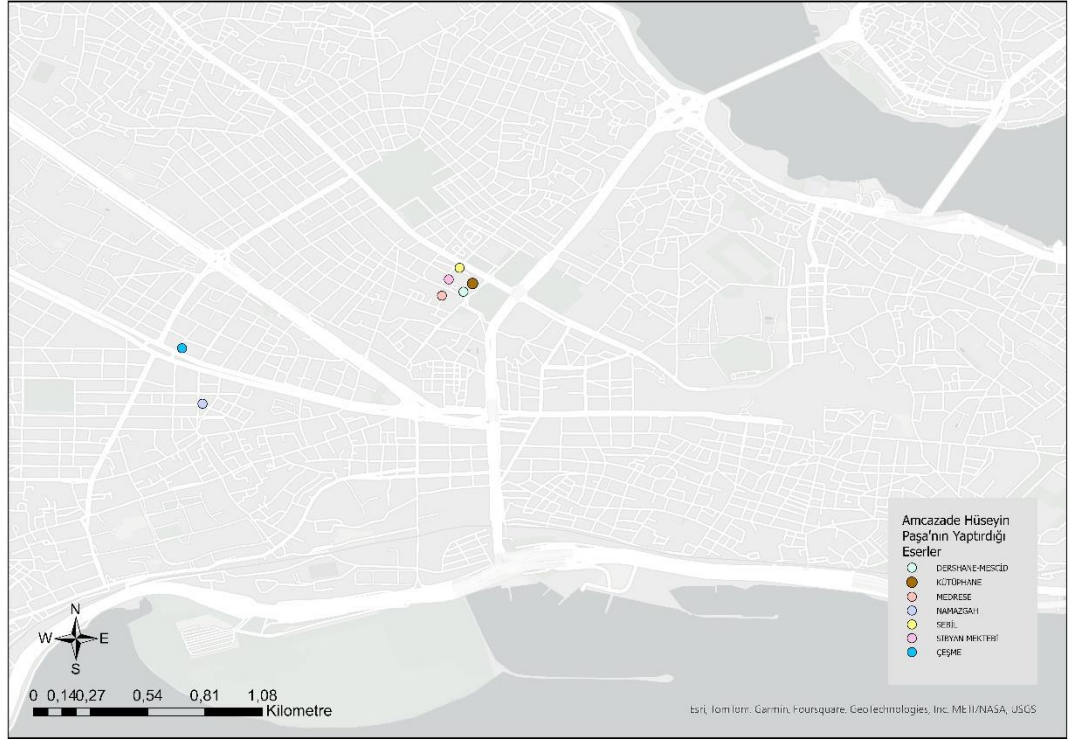
¹⁹³Beyza Taymaz, **Osmanlı Dönemi İstanbul Sebîl ve Çeşme Kitabelerinin Biçim ve İçerik Açısından Değerlendirilmesi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2022, s.155-156. Engin Özdeniz, **İstanbul'daki Kaptan-ı Deryâ Çeşmeleri ve Sebilleri**, s. 401.

¹⁹⁴Mehmet İzzet Bey, **Harita-i Kapudan-i Deryâ**, s. 124.; M. Münir Aktepe, "Amcazâde Hüseyin Paşa", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/amcazade-huseyin-pasa> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).; İsmail Hami Danişmend, **"İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi"** c.5, s.202-203

¹⁹⁵Selim Hilmi Özkan, **Amcazade Hüseyin Paşa Dönemi Denizcilik Alanında Yapılan Faaliyetler**, s.3.

¹⁹⁶Silahdar Fındıklı Mehmed Ağa, **Nusretname**, s. 752.

¹⁹⁷İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 166-168. (Ayrıca Bkz. Dr. Selim Hilmi Özkan, **Köprülü Amcazade Hüseyin Paşa (1644-1702)**, Vatandaş Matbaacılık, Vezirköprü, 2010.)

Harita 32: Amcazade Hüseyin Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Amcazade Hüseyin Paşa, sadareti döneminde Fatih'in Saraçhane semtinde yer alan külliyesini 1697 yılında yapımına başlayarak 1702 yılında tamamlatmıştır. Külliye, derslane, mescid, kütüphane, sıbyan mektebi, on altı odalı medrese hücreleri ve sebilden oluşmaktadır. Medresesi, kütüphane ve derslane mescidi arasında uzanan bölümdedir. 1697 yılında yapılmış ve on yedi odalıdır. Medrese¹⁹⁸ 1700 yılında külliyenin bir parçası olarak inşa edilmiştir. Türk inşaat ve Sanat eserleri müzesi olarak günümüzde kullanılmaktadır. Sıbyan mektebinde çeşme, sebîl, kapalı oyun yerleri ve helalar vardır. Aynı zamanda sıbyan mektebi tek derslik bulunmaktadır. Mescid, üç tarafı toplam yirmi iki sütunlu revnaklı avluya sahiptir. Kubbesi çapraz tonoz ve ayna tonoz ile örtülüdür. Külliye içerisinde bir de sekiz köşeli şadırvan yapılmıştır. İstanbul'da Haseki Hastanesi arkasında Başçı Mahmud Çeşmesi altında 698 tarihli bir çeşme¹⁹⁹ ve Anadoluhisarı yakınlarında şu an mevcut olmayan yalı inşa ettirmiştir.

¹⁹⁸Mübahat Kütükoğlu, İstanbul Medreseleri, s. 212.

¹⁹⁹Şennur (Aydın) Şentürk, "Amcazâde Hüseyin Paşa Külliyesi", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/amcazade-huseyin-pasa-kulliyesi> (Erişim Tarihi: 30.05.2024). Dr. Selim Hilmi Özkan, **Köprülü Amcazade Hüseyin Paşa (1644-1702)**, Vatandaş Matbaacılık, Vezirköprü, 2010, s.203-212.

2.30. MORALI- BASMACIZADE İBRAHİM PAŞA (1706)

Moralı Hacı İbrahim Paşa, Mora'nın Trapoliçe kazasından İstanbul'a gelerek akrabalarının yardımıyla Matbah-ı Amire'ye girmiş ve koyun katipliği yapmıştır. 1704 yılında sadrazam Çorlulu Ali Paşa'nın kethüdalığına getirildikten sonra, 1706 yılında vezaret payesiyle kaptan-ı deryâ olmuştur.²⁰⁰ İlk deniz seferine olarak Akdeniz'e açılmış ve daha sonra tekrardan 1709 yılında tekrardan Akdeniz'e açılan Moralı İbrahim Paşa Livorno ve kırk toplu Malta korsan kalyonunu ele geçirmiştir. Elde edilen ganimet ve paraları gaziler arasında dağıttıktan sonra kalanı İstanbul'a göndermiş ve aynı yıl 26 Ekim tarihinde kaptan-ı deryâlıktan azledilerek Mısır beylerbeyliğine görevlendirilmiştir. Mısır beylerbeyliğini suistimal ettiği fikriyle hapsedilmiş, ardından yine birçok devlet görevinde bulunmuştur. 1718 yılında Trabzon'a tayin edilmiş ve asıl görevi ise Azak Kalesi'nin muhafızlığı için gönderilmiş, üç yıl sonra Kandiye muhafızlığına görevlendirilmiştir.²⁰¹ Ancak Nisan 1725 yılında Kandiye'de vefat etmiştir.²⁰²

²⁰⁰Silahdar Tarihi, **Nusretname**, haz. Mehmet Topal, s.844. İsmail Hami Danişmend İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c.5 s. 205. Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmani**, İstanbul,1308. C. 1, s. 122. (Sefer sonrası başarısı hk s.855) (1715 cami yaptırmış, kaptanı deryâ bu sırada) s.865. Akdenize açılması hk. S.866.) Kandiye muhafızlığı s. 1145.)

²⁰¹Raşid Mehmed Efendi – Çelebizâde İsmail Âsım Efendi, **Târih-i Râşid ve Zeyli**, c.III, haz. Abdülkadir Özcan, Yunus Uğur, Baki Çakır, Ahmet Zeki İzgöer, Klasik yayınları, Mayıs, 2013, s. 1425-1429.

²⁰²İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 176-179. Mehmet İzzet Bey, **Harita-i Kapudânân-ı Deryâ**, s. 65.

Harita 33: Moralı Basmacızade İbrahim Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Çorlulu Moralı Basmacızade İbrahim Paşa'nın vakıfları, İstanbul, Kandiye ve Mora'da bulunmaktadır. İlk olarak 1706 yılında inşa ettirdiği sıbyan mektebi ile başlayan İstanbul Fatih semtindeki vakıf eserleri, zamanla cami, sebil, abdesthane, hamam, odunluk, su kuyusu, tuvaletler, dükkanlar ve evler eklenerek bir külliye haline gelmiştir. Sıbyan mektebi, iki katlı ve çatısı kurşunlu olup üst katı derslik alt katı ise abdesthane olarak kullanılmaktadır. Kaptan İbrahim Paşa cami olarak bilinen cami İstanbul Üniversite'nin arka tarafında yer almaktadır. Cami için hat yazıları Hattat Durmuşzâde Ahmed Efendi tarafından yazılmıştır. Caminin mimarîsi bir sıra kesme taş iki sıra tuğladan almaşık düzende inşâ edilmiştir. 1987 yılında cami tekrardan onarılarak ibadete açılmıştır. Hamam, İstanbul Üniversitesi tarafından kütüphane olarak kullanılmıştır.²⁰³ Sebili Beyazıt'tan Süleymaniye'ye giden İstanbul Üniversitesi yan kapısının karşısında caminin yanında üniversitesi kütüphanesi hizasındadır. Üzeri kubbeli ve kemerlidir.

²⁰³Emine Naza, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, İstanbul, c.4,2003, s.433.

Kitabe metni şöyledir:

“Yaptı İbrahim Paşa ayın- zemzemdir sebil”

Sebilin inşâ tarihi 1708 yılını bu kitabeden anlaşılmaktadır.²⁰⁴ Sebil Besim Ömer Paşa Caddesi ile Prof. Ümit Yaşar Doğanay Sokağı'nın birleştiği yerde bulunmaktadır. Vakfiyede hamamın yanında camekân, su kuyusu, mahzen, dolap ve hamamda kullanılacak odunlardan da bahsedilmektedir.²⁰⁵

İbrahim Paşa Cami'nde Ayvansarayi'nin aktardığına göre Sadrazam Çorlulu Ali Paşa'nın çok kıymetli mushafların bulunduğunu ifade etmiştir. İbrahim Paşa'nın yaptırmış olduğu külliye dışında Kum Kapı civarında Nişancı Paşa mahallesinden tahtani ve fevkani ikişer oda su kuyusu ve yirmi adet oda yaptırmıştır.²⁰⁶ Haziresi külliyenin bir parçasıdır. Aşçı İbrahim Paşa inşâ ettirdiği külliyenin haziresine defnedilmek istediği vakfiyesinde şöyle ifade edilmiş: “...Cami-i şerîf mukâbilinde türbe için ittihâz olunan arsa-i hâliye ve bahçeti...” anlaşılmaktadır.²⁰⁷ Ancak Kandiye'de vefat ettiği için oraya defnedilmiştir.

2.31. KAYMAK MUSTAFA PAŞA (1721)

Kaymak Mustafa Paşa, Mısır muhafızının oğlu ve Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın torunu olup, küçük yaşta saraya alınarak Enderun'da eğitim görmüştür; Damat İbrahim Paşa'nın kızıyla evlenmiş ve 1718 yılında kayınpederinin desteğiyle vezir olarak nişancı görevine getirilmiştir. Üç sene nişancılık görevini yaptıktan sonra kaptan-ı deryâ Hoca Süleyman Paşa'nın vefatı üzerine 11 Eylül 1721 yılında kaptan-ı deryâlığa tayin olmuştur.²⁰⁸ 1727 yılında Tunus ve Trablusgarp ocaklarının Avusturya ile anlaşma sağlaması için Cezayir'e gönderilen Kaptan-ı Deryâ, aynı zamanda İstanbul kaymakamlığına atanmış olup, Patrona Halil İsyanı patlak verdiğinde bu görevde

²⁰⁴Dr. Özkan Özer, “Hacı İbrahim Paşa'nın Vakıf Hizmetleri”, **History Studies**, Haziran 2021, s.944-945. (Sebilin kitabe bilgisi) İzzet Kumbaracılar, **İstanbul Sebilleri**, MED, Devlet Basımevi, 1938, s.31. Soner Şahin, “Süleymaniye Semtin'de Bir III. Ahmed Devri Eseri: Kaptan İbrahim Paşa Külliyesi”, **Ulusal Süleymaniye Sempozyumu**, İstanbul, 2010, s.494-495.

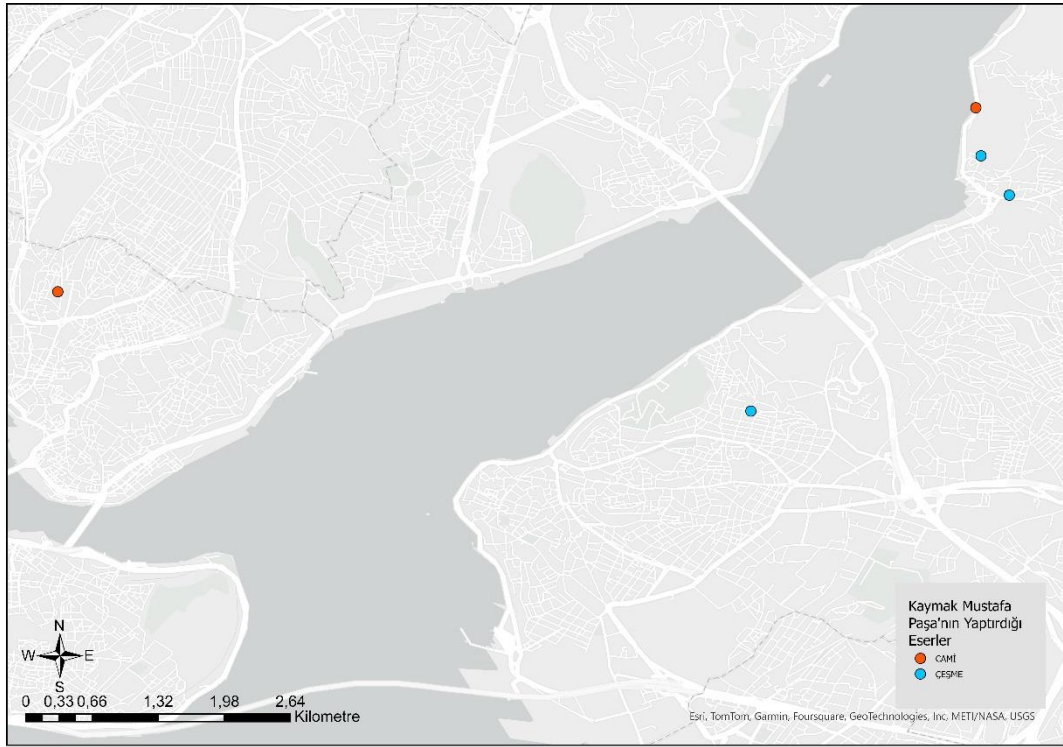
²⁰⁵Dr. Özkan Özer, “Hacı İbrahim Paşa'nın Vakıf Hizmetleri”, **History Studies**, Haziran 2021, s.944-945.

²⁰⁶M. Münir Aktepe, “Kapuân-ı Deryâ Morali Aşçı Hacı İbrahim Paşa ve Vakfiyeleri”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, Ekim 1975, sayı:6, s.185.

²⁰⁷Hüsamettin AKSU, “Kaptan İbrahim Paşa Hazîresi”, **Semavi Eyice Armağanı İstanbul Yazıları**, İstanbul, 1992, s. 234. (TDV **İslam ansiklopedisi**, İbrahim Paşa Külliyesi, c.21, s. 343-345)

²⁰⁸ Raşid Tarihi, Kapudanlık verilmesi (Tevki Mustafa Paşa olarak geçmekte) c.II, 1232- 1233.

bulunmaktadır. İsyanı haber alan Kaymak Mustafa Paşa Çengelköy'deki yalisından isyanı bildirmek için Üsküdar'a geçmiştir. Diğer devlet adamları tarafında sadrazam Kaymak Mustafa Paşa'nın meseleye gerekli önemi vermediğini düşünülmüştür.²⁰⁹ 1 Ekim 1730 yılında Patrona İsyanı sırasında Patrona Halil Paşa tarafından kayınpederi Nevşehirli Damad İbrahim Paşa ve Kaymak Mustafa Paşa boğdurtularak öldürülmüşlerdir. Asileri sıkıştırması ve asayişî sağlamaya çalışırken Şeyhülislam'ın ölümüne fetva vermesi ile son ibadetini yapmış ve öldürülmüştür. Cenazesi Çarşıkapı'da bulunan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi haziresine defnedildi.²¹⁰

Harita 34: Kaymak Mustafa Paşa'nın Beyoğlu ve Üsküdar İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

²⁰⁹H. Mustafa Eravcı-İlker Kiremit, "Lale Dönemi ve Patrona Halil İsyanı Üzerine Değerlendirme", **Tarih Okulu**, Eylül- Aralık, 2010 Sayı: VIII, s.79-93.

²¹⁰İsamil Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı tarihi Kronolojisi**, c.5, s.208 -209, İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 188-190. (Mustafa Öksüz, **Şem'dânizâde Fındıklı Süleyman Efendi'nin Mür'i't- Tervârih Adlı Eserinin (180B-345A) Tahlil ve Tenkidi Metni**, YL, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Orta çağ Tarihi Programı, İstanbul 2009, Kaymak Mustafa hakkında geçen bilgiler Kapudan Kaymak Paşa olarak ifade edilmektedir. s.367-368, Vezir Kethudsa ile Bahçe kapısındaki konağındaki görüşme s. 370-371, s.374-375-376)

Kaymak Mustafa Paşa, İstanbul, Denizli ve İzmir'in Sığacak sancağında vakıf eserleri yaptırmıştır. Kaymak Mustafa Paşa'nın İstanbul'daki eserlerini şöyle sıralayabiliriz. 1724 yılına ait olan yayınlanmış vakfiyesine göre Muradpaşa mahallesinde köhne hamam, taş oda, bostan, Sarı Bayezid mahallesinde Şerif Ahmed Çelebi arsası üzerinde menzil ve yine aynı mahallede diğer bir menzil, Akşemseddin mahallesinden tahtani ve fevkani odalık, bakkal dükkânı ve yine menzil, Kasımpaşa Sahhaf Muhiddin mahallesinde cami, Kuleli'de mescid ve çeşme olduğu bilgini içermektedir.²¹¹ Kaymak Mustafa Paşa Çeşmesi 1730 yılında yaptırılmış ve kitabesini son iki beyiti şöyledir;

*"Nedîmâ böyle tahrîr eyledi târîh-i itmamın
Bu dil-cû çeşmeyi yaptı Kapudân Muştafâ Paşa"*²¹²

Kuleli Bahçe cami olarak bilinen caminin banisi Kaymak Mustafa Paşa'dır. Caminin yapım yılı 1720'dir. Caminin minberini sonradan Voyvoda Ahmed Ağazade Hattat Hasan Efendi koymuştur. Zamanla harap olan cami II. Mahmud tarafından 1837 yılında yenilemiş ve yenilenme kitabesi aşağıdaki gibidir;

*Sultân-ı cihân kutb-ı zamân Mahmûd Han
Bir misli ne geldi ne gelür devrâna
Yapdırdı bu nev-ma'bedi çün kasr-ı behişt
Döndü bu kazâ sâmile-i Rıdvâna
Bir beyt ile yazdım iki târîh-i güzîn
Pertev iderek hamd ü senâ Yezdân'a
"Kıldı Kuleli semtini cây-ı Firdevs" (H. 1253)
"Nev câmi'-i zibâ eser-i şâhâne" (H. 1253)*²¹³

Üsküdar'daki Kaptan Paşa cami 1727'de onarmıştır.²¹⁴

²¹¹Münir Aktepe, "XVIII. Yüzyıl Vezirlerinden Kapdân-ı Deryâ Kaymak Mustafa Paşa'ya Ait Vakfiyeler." **Vakıflar Dergisi**, 8 (1969): 15-35.s. 15-35. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Erkan Atak, "Kaptanıderyâ Kaymak Mustafa Paşa'nın İstanbul'daki İmar Faaliyetleri", **Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, Ekim, 2020.) (Denizli Vakıfları için ayrıca bkz. H. Mustafa Eravcı, "Kaptan-ı Deryâ Kaymak Mustafa Paşa ve Vakfı", **Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu**, Ocak, 2007, s. 177-188)

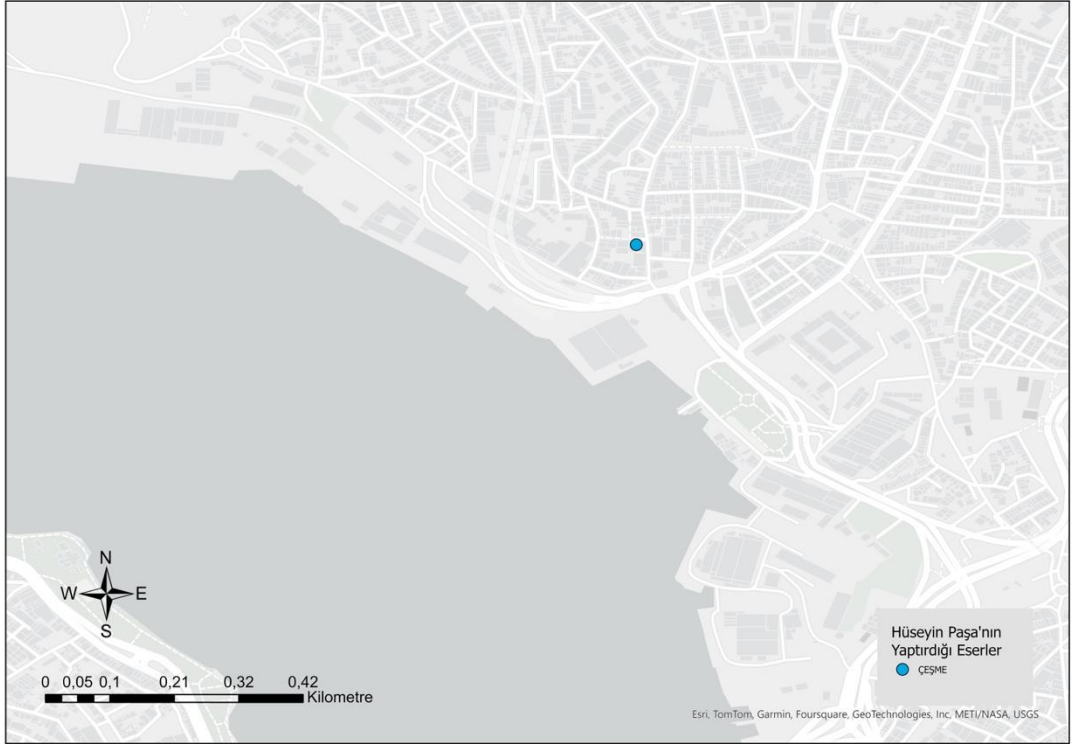
²¹²<http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=896&hid=995> Erişim Tarihi: 01.08.2024)

²¹³İsmail Hilmi Tanışık, **İstanbul Camileri**, c.I,s. 593.

²¹⁴İsmail Hilmi Tanışık, **İstanbul Camileri**, c.I,s. 640.

2.32. MARYOL HACI HÜSEYİN PAŞA (1731)

Maryol Hacı Hüseyin Paşa, tersanede yetişmiş, liman reisliği yapmış ve Subhi Tarihi'nde "murabıt" ve "el-Hac" gibi lakaplarla anılmış olup, 18 Mayıs 1731'de kaptan-ı derya Abdi Paşa'nın yerine asaleten kaptan-ı deryâlığa atanmıştır. Kaptan-ı deryâlık görevini beş ay on iki gün kadar yapmış, sonrasında liman reisliğine geri dönmüştür. Şahin Mehmed Paşa'nın kaptan-ı deryâlıktan azledilmesi sonrasında 30 Kasım 1731 tarihinde tekrar kaptanpaşa görevinde bulunmuştur. 31 Aralık'ta 1731 resmen kaptan-ı deryâ olmuştur. Maryol Hacı Hüseyin Paşa 1732'de azledilmiştir. Sonrasında İzmit vali olarak atanmış ve 1733'te vefat etmiştir.²¹⁵

Harita 35: Maryol Hacı Hüseyin Paşa'nın Beyoğlu İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

²¹⁵Subhi, Vak'anüvis Subhî Mehmed Efendi Subhi Tarihi Sâmi ve Şâkir Tarihleri ile Birlikte (İnceleme ve Karşılaştırmalı Metin), haz: Mesut AYDINER, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 2007, Kaptanlık: s. 94-85; tekrar kaptanlık: 122-123, 133. İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, s. 210. İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 191. Mehmed Süreyyâ, **Sicilli Osmani**, c. II, s.225.

Maryol Murabıt Hacı Hüseyin Paşa tarafından 1732 yılında yaptırılmış ve Kasımpaşa semtinden Sipahi fırın sokağında bulunmaktadır. Günümüze ulaşmıştır. Ancak su akmamaktadır. Kitabe metni;

*“Kapudan Paşa ki icrâ eyledi.
Oldu hakka işbu çeşme-i nûr-ı ayn.
Hüsn-i hâl ile murabıtdır veli.
Nâm -u şânıdır ki el- Hâc Hüseyin”²¹⁶*

Bu beyitler çeşmenin yapım tarihini vermektedir.

2.33. EBU BEKİR PAŞA (1732)

Ebu Bekir Paşa, Alanyalı olup, Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın çavuşbaşılığını yapmış, ardından vezirlik makamına getirilerek sırasıyla Cidde, Habeş, Mısır ve tekrar Cidde valiliği görevlerinde bulunmuştur. 1731 yılına gelindiğinde Anadolu valisi olmuş ve İran Seferinde serasker olarak görevlendirmiştir. İran seferinden sonra İstanbul'a dönüşte 1732 yılında ilk defa kaptan-ı deryâ olmuştur. On bir ay sonra bu görevden alınmış, Rumeli beylerbeyi olarak atanmıştır. 1740 tarihinde II. Mustafa'nın kızı Safiye Sultan ile evlenmiş ve daha sonra yine birçok yerde valilik görevinde bulunmuştur. 1749 yılında tekrardan kaptan-ı deryâlığa tayin edilmiştir. Cidde valiliği yaparken 1751 yılında yaşının ilerlediği gerekçesiyle istifa etmiştir. Eşi Safiye Sultan'ın sarayında ikamet ederken 1759 yılında yaklaşık 90 yaşlarındayken vefat etmiş, İstanbul Aksaray'da yaptırmış olduğu mektebin avlusuna defnedilmiştir.²¹⁷

²¹⁶Mehmed Süreyya, **Sicilli Osmani**, c. I, s. 172, (Ebu Bekir Paşa Alanya değil, Alâiyeli olarak geçmektedir.) İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, c.5, s. 211 (Yine burada da Alâiyeli olarak geçmektedir. Alâiye: Bugün Alanya'yı ifade etmektedir.) İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s.191; http://www.ottomaninscriptions.com/information.aspx?ref=list&bid=1125&hid=1356/Kaptan_Hacı_Hüseyin_Paşa_Ceşmesi/_Su_vakfı (Erişim Tarihi: 30.05.2024)

²¹⁷İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 192.

Harita 36: Ebu Bekir Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Hacı Damad Ebu Bekir Paşa'nın İstanbul, Kıbrıs, Mora ve Cidde'de vakıf eserleri bulunmaktadır. İstanbul'da Aksaray'da yaptırdığı eserler arasında sıbyan mektebi-sebil ikilisi, üç çeşme, su terazisi ve hazireden oluşan bir yapı kompleksi yer almaktadır. Ebu Bekir Paşa İstanbul'daki eserlerini Divan-ı Hümayun Çavuşbaşı görevindeyken yaptırmıştır. Eserlerin inşâ tarihi 1723 yılı 1723'tür. Aksaray Namık Kemal Caddesi'nde bulunan Sıbyan mektebi Çocuk kütüphanesi olarak kullanılmıştır. Sebül binanın altındadır. 1938 yılında harap olan sebil 1954-957 yılında tamir edilmiştir.²¹⁸ Ebu Bekir Paşa sebili kesme taştan inşâ edilmiştir. Sebül kitabesinde divan çavuşlarının başı olduğu bilgisi paylaşılmaktadır. Kitabesi şöyledir;

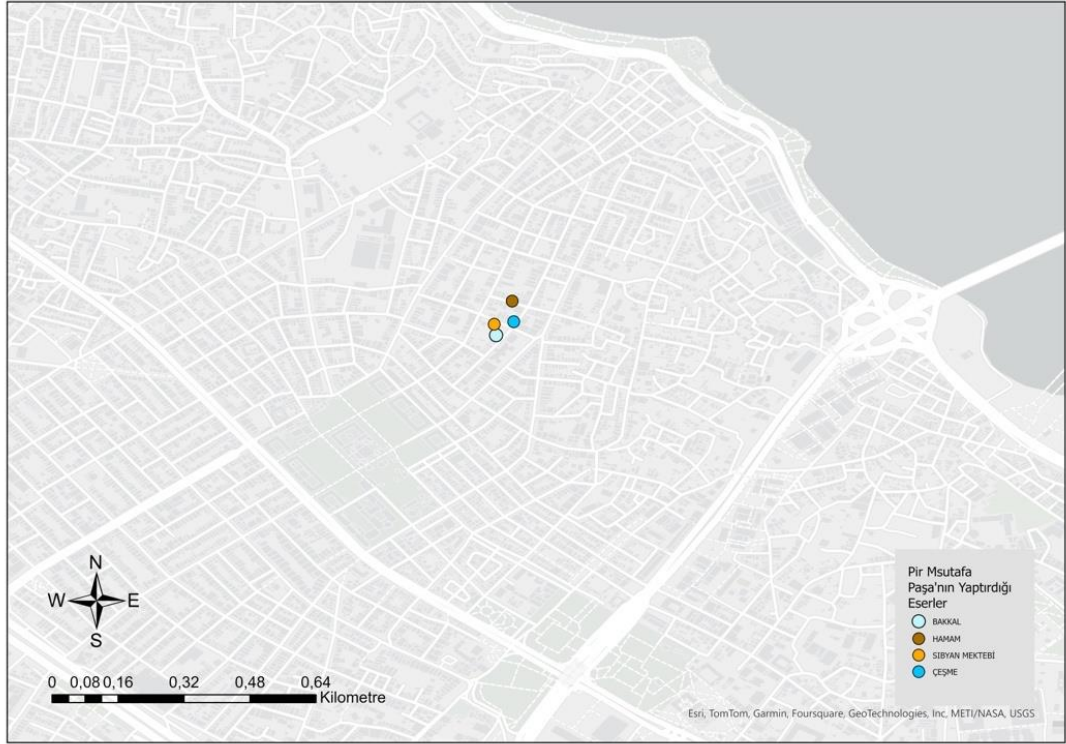
*“Ederken fikr-i târihin semâ'a bir nidâ geldi
Ebû Bekir'in sebîl ü meltabin makbul ede Allâh” (1136)*²¹⁹

²¹⁸Fatma Şensoy, “Ebu Bekir Paşa'nın İstanbul'daki Sıbyan Mektebi ve Sebül Vakfının 1867-68 Yıllarına ait Muhasebe Defterleri Üzerinden Vakıflardaki Kayıt Düzeni ve Dinamik Yapı”, **Akademik İnceleme Dergisi**, c.13, sayı:1, Nisan 2018, s.391 416.

²¹⁹Hatice Aynur- HakanT. Karateke, **III. Ahmed Devri İstanbul Çeşmeleri (1703-1730) Aç Besmeleyle İç Suyu**, İBB, İstanbul, 2022. s.124, İzzet Kumbaracılar, **İstanbul Sebilleri**, s.33, <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/ebubekir-aga-sebili/> - 17.1/41.009133/28.950204 (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

2.34. PİR MUSTAFA PAŞA (1743)

Pîr Mustafa Paşa, Hacı Mehmed Ağa'nın oğlu olup vezir unvanıyla anılmakta; 1738 yılında rikab-ı hümayun kethüdası, 1740 yılında ise sipahi ağalığına atanmıştır.²²⁰ Bunların dışında sadaret kethüdalığı yapmış ve 1742 yılında vezirlik unvanıyla Belgrad muhafızlığına tayin olmuş hemen sonrasında Kasım 1743 yılında kaptan-ı deryâliğe tayin edilmiş, iki ay yirmi dört gün bu görevde bulunmuştur.²²¹ Yine aynı tarihte Rumeli beylerbeyliği yapmıştır. Rakka vilayeti valisi fazla vergilendirme yaptığı şikâyet üzerine Pîr Mustafa Paşa 1745'te Rakka beylerbeyliği için görevlendirilmiştir. Rakka halkı aşırı vergilendirme yaptığı gerekçesiyle Pîr Mustafa Paşa yönetiminden memnun kalmamış başkasının görevlendirilmesi talebinde bulunulmuştur. Ancak Pîr Mustafa Paşa 6 Ocak 1751 yılında Rakka'da vefat etmiştir.²²²

Harita 37: Pîr Mustafa Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

²²⁰Subhi, **Subhi Tarihi**, s. 612.

²²¹Subhi, **Subhi Tarihi**, s. 837. Sadaret kethüdası, s. 719, İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, s. 212. Mehmed Süreyya, **Sicilli Osmani**, c. IV/II, s. 431.

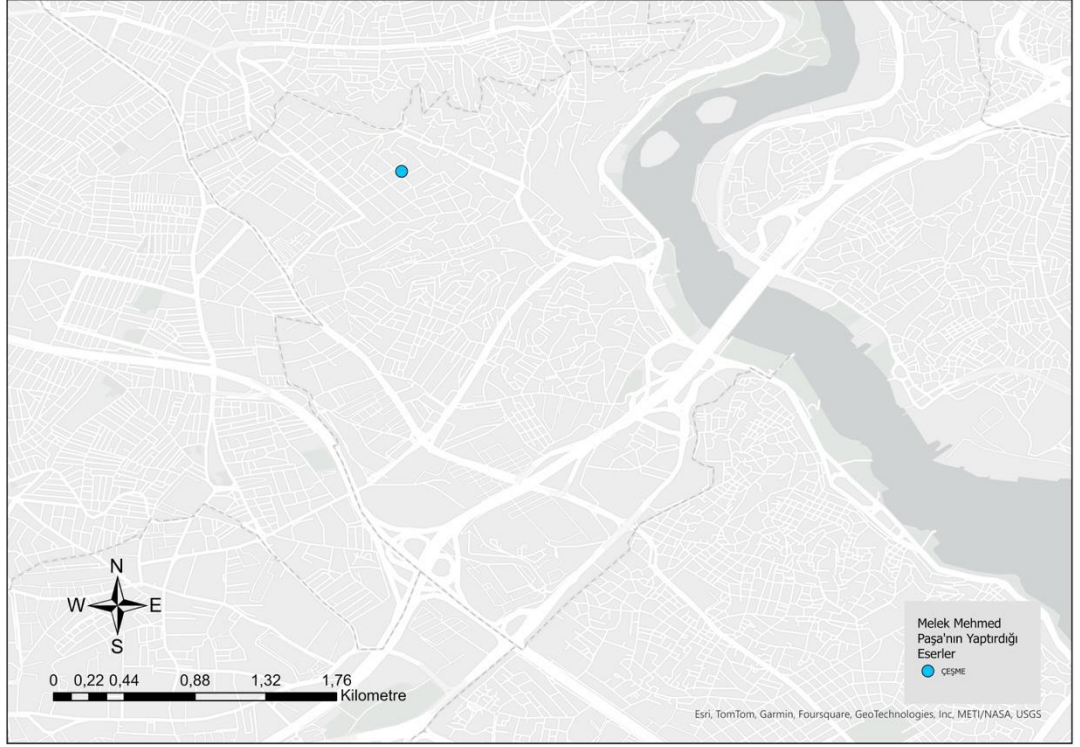
²²²Ayşe Dereli, "Ekonomik Bir Pazar ve İstihdam Alanı olarak Vakıflar: Pîr Msutafa Paşa Örneği", **İzmir Üçüncü İktisat Kongresi Bildirileri-1**, Nisan 2019. s. 32.

2.35. MELEK MEHMET PAŞA (1752)

Damat Melek Mehmet Paşa, deryâ beylerinden Bosnalı Fındıklı Süleyman Paşa'nın oğlu olup, doğum tarihi kesin olmamakla birlikte 1719 olarak tahmin edilmektedir ve tersanede yetişmiştir. Sultan I. Mahmud tarafından tersanede yapmış olduğu çalışmaların beğenilmesi üzerine 8 Kasım 1752 yılında iki tuğlu (derece-i sâmiye-i mîr-i mîrânî) beylerbeyliği ile kaptan-ı deryâ olmuştur. Daha sonra vezirlik makamına getirilmiş ve Akdeniz'e açılmıştır. III. Osman'ın tahta geçmesi sebebiyle Hekimoğlu Ali Paşa sadrazam olmuş Melek Mehmet Paşa kaptan-ı deryâlıktan azledilerek vezirlik rütbesiyle İstanköy'e gönderilmiştir. 1765 yılında Zeynep Sultan ile evlenmiş ve saraya damat olmuştur. Aynı yıl sadaret kaymakamlığı yaparken tersanede çıkan bazı sorunlar sebebiyle Tosun Mehmed Paşa'nın yerine ikinci defa kaptan-ı deryâlığa tayin edilmiştir. 1768-1774 Osmanlı - Rus savaşı başladığı sırada kaptan-ı deryâlıktan alınmıştır.²²⁵ Savaş bittikten sonra 1774'e üçüncü defa Cezayirli Hasan Paşa yerine kaptan-ı deryâ olarak tayin edilmiştir. 1790'da vezirlik ile Kandiye muhafızlığı için görevlendirilmiştir. Ardından sadrazam Yusuf Paşa'nın yerine 1792'de sadrazam görevine tayin edilmiş, ancak bu görevi esnasında yaşlı ve oldukça güçsüzdür. 1794 yılında sadrazamlıktan azledilince istirahate çekilmiştir. 1802'de vefat etmiş ve Gülhane'de bulunan Zeynep Sultan haziresine defnedilmiştir.²²⁶

²²⁵Fatih Yeşil, "Melek Mehmed Paşa", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/melek-mehmed-pasa> (Erişim Tarihi: 01.08.2024). İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s.196-197, İsmail Hamî Danişmend, **İzahlı Osmanlı tarihi Kronolojisi**, c.5, s. 218 – 220 – 221. Mustafa Nuri Paşa, **Netayic ül-Vukuat Kurumlar ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi**, c. III-IV, sadeleştiren: Prof. Dr. Neşet Çağatay, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1980, s. 196-197. Mehmed İzzet Bey, **Harita-i Kapudan Deryâ**, s. 71.

²²⁶İbrahim Hakkı Uzunçarşılı, Üçüncü Sultan Selim Zamanında Yazılmış Dış Ruznâmesinden 1206/1791 ve 1207/1792 Senelerine Âit Vekayi, s.638.

Harita 39: Melek Mehmet Paşa'nın Eyüp İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Melek Mehmed Paşa İstanbul'da ve Sakız Adasında yaptırmış olduğu birer çeşme bulunmaktadır. İstanbul'da yaptırmış olduğu çeşme kitabesi 1771/1772 tarihini vermektedir. Çeşme Kitabesi şöyledir;

“Sahibü'l-hayrat Ka'im-makam Mehmed Paşa” (H. 1185)²²⁷

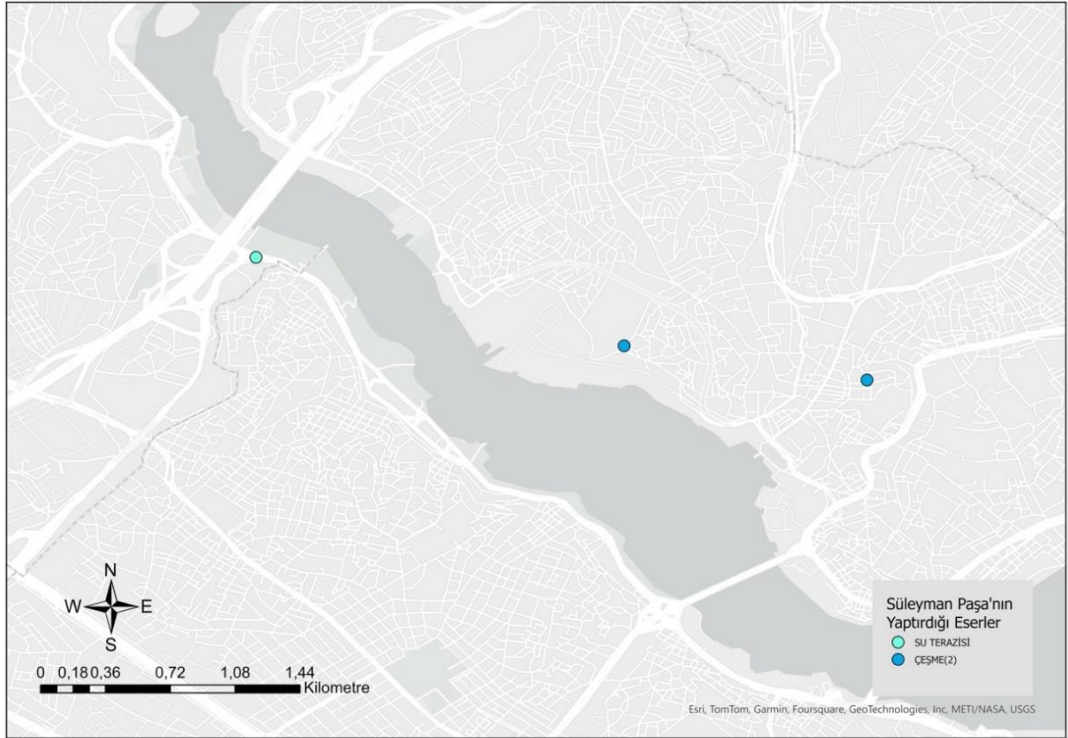
Aynı zamanda çeşmeyi kaymakamlık döneminde yaptırdığı anlaşılmaktadır.

2.36. SÜLEYMAN PAŞA (1755)

Süleyman Paşa, Karabağlı Süleyman Paşa olarak da bilinmekte olup, Tersane'de denizci olarak yetişmiş ve kaptanlığa kadar yükselmiştir. Akdeniz sahilindeki ve adalardaki müslümanları esir olarak satan Yanaki adlı bir korsanı öldürmüş, esir edilen müslümanları kurtarmıştır. Uzun süre kalyon kaptanlığı yapmış olan Süleyman Paşa 10 Nisan 1755'de Melek Mehmed Paşa yerine kaptan-ı deryâlığa

²²⁷<http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=923&hid=1029> (Erişim Tarihi: 01.08.2024); Affan Egemen, *İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri*, İstanbul, 1993, s. 587; Engin Özdeniz, *İstanbul'daki Kaptan-ı Deryâ Çeşmeleri ve Sebilleri* s. 372-374.

getirilmiştir. Akdeniz'e açılmış olan Süleyman Paşa'ya başarılı olarak İstanbul'a dönüşünde vezirlik payesi verilmiş ve kaptan-ı deryâlıktan alınmıştır. İkinci defa kaptan-ı deryâlığı 1757 yılında verilmiştir. 1759'da tekrar azledilmiş ve Sağrı Kalesi için görevlendirilmiş, 1763 yılında vezir rütbesi ile üçüncü defa kaptan-ı deryâ olmuştur. İstanbul Tersanesi'ne ve Okmeydanı kapısına birer çeşme yaptırmıştır. Kaynaklara göre Rodos'ta veya Karabağ'da 1765 yılında vefat ettiği yazmaktadır.²²⁸

Harita 40: Kaptan-ı Deryâ Süleyman Paşa'nın Eyüp ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Karabağlı Süleyman Paşa, Kasımpaşa'da iki çeşme ve Eyüpsultan'da bir su terazisi yaptırmıştır; Kasımpaşa Hasköy yolundaki çeşme ise 1749 yılında inşa edilip Seferikoz Camii'nin tam karşısında, yolun ortasında yer almaktadır. Çeşme 1993'te toprak altından çıkarılarak eski bulunduğu yerin tam karşısına bugünkü konuma yerleştirilmiş ve günümüze ulaşmıştır. Ancak su akmamaktadır. Orijinal kesme taştan,

²²⁸İdris Bostan, *İstanbul'un 100 Denizcisi*, s. 198-200. Mehmed İzzet Bey, *Harita-i Kapudan-ı Deryâ*, s.71. Kazasker Mehmed Hafid Efendi, *Sefinetül Vüzera*, s.51. İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osman Tarihi Kronolojisi*, c. 5 (Devlet Erkânı), s.214. Subhi, *Tarihi Subhi*, s. 514-515 (kaptanlığı)

klâsik üslupta ve küp gövdeli bir yapıya sahiptir. Egemen Affan'ın yazdığına göre kitabe kısmına kadar toprak altında kalmıştır.²²⁹

2.37. NİŞLİ MEHMED PAŞA (1763)

Doğum tarihi tam olarak bilinmeyen Nişli Mehmed Paşa, doğum yeri olan Niş'ten dolayı bu sıfatla anılmakta olup, 1722-1723 yıllarında Rusya'ya sefir olarak görevlendirilmiştir. Rusya sefareti sırasındaki amacı Osmanlı ve Rusya arasındaki ihtilafli olan sınır meselelerini görüşmek ve iki devlet arasında barışın sağlanması adına neler yapılabileceğini öğrenmektir. Daha sonra Sadaret kaymakamlığından 1763 yılında III. Mustafa'nın emriyle vezirlik rütbesi ile kaptan-ı deryâliğe getirilmiştir. III. Ahmed 'in kızı Saliha sultan ile 1764 yılında evlenmiş ve saraya damat olmuştur.²³⁰ Yeniçeri ağalığı yaptığı için Ağa lakabı ile de anılmaktadır. Ağa Mehmed Paşa Vidin valiliği ve daha sonra Anadolu beylerbeyliği yapmıştır.²³¹

Harita 41: Nişli Mehmed Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

²²⁹Egemen Affan, **İstanbul Çeşme ve Sebilleri**, s. 768-771. <https://www.suvakfi.org.tr/cesme/adalar/kaptan-i-deryâ-suleyman-pasa-cesmesi-h-1163-m-1749> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

²³⁰ Rûmeysa Kars, "Sultan III. Ahmed'in Kızı Saliha Sultan ile Kaptan-I Deryâ Nişli Mehmed Paşa'nın Düğün Merasimi". **Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi**, 9(24), s.391- 418. s. 391-412. Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, IV/I. 299. **Harita-i kapudan Deryâ**, s. 138.

²³¹ İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osman Tarihi Kronolojisi**, s. 217.

Nişli Mehmed Paşa çeşmesi Fatih ilçesi Fındıkzade mahallesinde inşâ edilmiştir. Çeşme günümüze ulaşmamıştır. 1763 tarihinde yapılmıştır.²³²

2.38. CEZAYİRLİ/ GÂZİ HASAN PAŞA (1770)

Cezayirli Hasan Paşa, Kafkasyalı olup İran sınırında esir alınarak Tekirdağ'da Hacı Osman veya Mehmed Ağa adında bir tüccara satılmış ve onun yanında yetişmiş olup Palabıyık lakabıyla da anılmaktadır. Cezayirli Hasan Paşa çocukken oldukça gözü pek, atılgan ve cesur bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir.²³³ Esirlikten çıktıktan sonra ticaretle uğraşmaya başlamıştır. 1738 yılında yeniçeri ocağına katılmış ve Avusturya- Rusya seferi sırasında Belgrad muhasarasında yeteneklerini göstermiştir. Cezayir'e gitmek için bir gemiye dahil olmuştur. Katıldığı gemi yabancılara ait olması sebebiyle gemi taifesini üstesinden gelmiş ve sonrasında gemiyi almıştır. Bu olayla beraber Cezayirli Hasan Paşa'ya kahvehane verilmesiyle Dayılar grubuna dahil olmuştur.²³⁴ Cezayir'e ulaşan Cezayirli Hasan Paşa, Tilimsan sancakbeyliği görevindeyken diğer beylerin baskılarına karşı duramayarak İstanbul'a gelmiştir. 1761'de kalyon kaptanı olarak Osmanlı donanmasına dahil olmuş ve hızlıca diğer mertebelere ulaşmış riyâle ve sonrasında 1766 Neheng-i Behrî kalyonuna patrona olduktan sonra kapudane olmuştur. Çeşme Liman'ında Osmanlı Donanması'nın Rus ordusu tarafından 6 Temmuz 1770'te ateşe verilerek imha edilmesi akabinde Cezayir Hasan Bey Çanakkale boğazına ulaşmış ve devlete vahim olayı bildirmesi üzerine beylerbeylik verilmiştir.²³⁵ Cezayirli Hasan Paşa denizcilik adına yenilikler getirmiştir. Özellikle Çeşme baskını sonrasında Karadeniz Boğazı'nda güvenliği attırması, teranede gemilerin daha modern şekilde inşâ edilmesi için büyük çapta tezgahlar yaptırmış ve bahriye teşkilatı içerisinde de yenilikler getirmiştir.²³⁶ Limni kalesini Rus işgalinden kurtarmış ve bu başarısından dolayı Gazi unvanı verilmiştir. Vezir olarak birinci defa 1770'te kaptan-ı deryâ tayin edilmiştir. Aynı zamanda Boğaz

²³²Engin Özdeniz, **İstanbul'daki Kaptan-ı Deryâ Çeşmeleri ve Sebilleri**, s.371.

²³³İbrahim Hakkı Uzunçarşılı, **Cezayirli Gazi Hasan Paşa'ya Dair**, s.2.

²³⁴Mehmed Süreyyâ, **Sicill-i Osmâni Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmaniyye**, haz. Ziya Yılmaz, c. II, s. 172-173.

²³⁵Mahir Aydın, "Cezayirli Gazi Hasan Paşa", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cezayirli-gazi-hasan-pasa> (Erişim Tarihi:02.08.2024).

²³⁶Tevfik Temelkuran, **Gazavat-ı Cezâyirli Gazi Hasan Paşa (Tahlil ve Tenkildi Metin)** Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2000, s.115-116

seraskerliği verilmiştir. 1774'te III. Mustafa ölümüyle kaptan-ı deryâlıktan azledilmiştir. Sonrasında Küçük Kaynarca anlaşması imzalanması ile tekrar kaptan-ı deryâ olmuştur. Son olarak III. Selim'in tahta çıkmasıyla üçüncü defa kaptan-ı deryâlıktan alınıp Özi kalesine muhafızlığına görevlendirilmiştir. Cezayirli Hasan Paşa 15 yıl kaptan-ı deryâlık görevinde bulunmuştur. 1789 yılında Rusları yenilgiye uğrattıktan sonra sadrazam olmuştur.²³⁷ Sadrazamlığı cephede geçmiş 30 Mart 1790'da Şumnu'da vefat etmiştir.²³⁸

Harita 42: Cezayirli Hasan Paşa'nın Beyoğlu, Beşiktaş ve Sarıyer İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası-1

Cezayirli Hasan Paşa, İstanbul, Çanakkale, Gelibolu, Nağra Burnu, Rodos, Mekke ve Medine'de birçok vakıf eseri inşa ettirmiştir. İstanbul'da yaptırdığı eserler ağırlıklı olarak Kasımpaşa ve Sarıyer semtlerinde yoğunlaşmakta olup, bu eserlerin başında 16 Nisan 1782 tarihinde inşa edilen Kalyoncu Kışlası gelmektedir. 18. yüzyılın barok klasik mimari özelliklerini yansıtan kışla, deniz doldurularak

²³⁷Ahmed Cevdet Paşa, *Tarihi Cevdet*, c.V, s. 16-17.

²³⁸İdris Bostan, *İstanbul'un 100 Denizcisi*, s. 202-205.

yapılmış bir zemin üzerine inşa edilmiştir.²³⁹ Kalyoncu Kışlası, günümüzde restorasyon işlemleri tamamlanmış olarak Beyoğlu Kaymakamlığı tarafından aktif bir şekilde kullanılmaktadır. 1784 yılında Kasımpaşa’da inşa ettirilen kışlada birçok yenilik yapılmış ve içerisine 1782 yılında bir cami yapılmıştır. Cami, kârgir minaresi sonradan eklenmiş olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Ancak, kışla vakıf eseri olarak yaptırılmamıştır. Cami yıktırılarak 1789 yılında tekrardan inşâ edilmiştir. Cami kapısı üzerindeki mahfil kenarında Kaside-i Bürde’den bir kısım boylu boyuna yazılı “Ketebe ez’afü’l-küttâb Osman el-Hilmi sene 119” imzasıyla bitirilmiştir.²⁴⁰ Kasımpaşa kalyoncular kışlasının önüne sonradan aslanlı Cezayir Hasan Paşa heykeli yapılmıştır. Bunun dışında Sarıyer’de 1781 yılında yıkılan bir camiyi tekrardan inşâ ettirmiş ve kendi adı ile anılmaktadır. Yine aslanlı Cezayir Hasan Paşa heykeli mevcuttur.²⁴¹

Harita 43: Cezayirli Hasan Paşa’nın Beyoğlu, Beşiktaş ve Sarıyer İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası-2

²³⁹ Ali Fuat Örenç, “Kasımpaşa Kalyoncu Kışlası”, **Osmanlı İstanbulu V. Bildileri**, Mayıs, 2017, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 151-186.

²⁴⁰ İbrahim Hilmi Tanışık, **İstanbul Camileri -I**, Üsküdar belediyesi, s. 478

²⁴¹ <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/cezayirli-gazi-hasan-pasa-camii/#17.1/41.156958/29.036027> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

Cezayirli Hasan Paşa, uzun yıllar kaptanpaşa olarak görev yapmış olup İstanbul'un çeşitli yerlerinde birçok eser inşa ettirmiştir; yukarıda belirtildiği gibi iki cami de bu eserler arasında yer almaktadır. Camilerin dışında Kasımpaşa ilçesi Yel değirmeni mahallesi Akbaba Yokuşu'nda konak yedi odalı, bir salon ve üst katında üç oda, salon, iki oda bunların yanında hamam, sarnıç, kiler, mutfak ve hela yaptırmıştır. Tersane-i Amire içinde Ali Paşa Camii bitişiğinde deniz kenarında bir çeşme, İstinye nahiyesi Rumeli Feneri Deniz kıyısında çeşme, yine Sarıyer Fener köyünde çeşme, Garipçe kalesinin deniz kıyı tarafında çeşme, Akbaba yokuşunda çeşme, Kasımpaşa Kadı Mehmed Efendi mahallesinde iki katlı beş odalı ev ve 2 katlı üç odalı ev (kiralananabilir), İstinye nahiyesinde iki su kuyusu, hamam ve fırın, Kasımpaşa Halat meydanında on kurnalı hamam, Kasımpaşa Kalyoncu kışlası içerisinde cami, Kur'an öğrenilmesi için okul, Beşiktaş Yahya efendi kapısının önüne iki çeşme, Büyükdere Cerrah Mehmet Efendi mahallesine cami, yine Kalyoncu kışlasının önüne fırın gibi yapılar inşa ettirmiştir. Cezayirli Hasan Paşa ipekçi, kebabçı ve çeşitli dükkânlarda yaptırmıştır.²⁴²

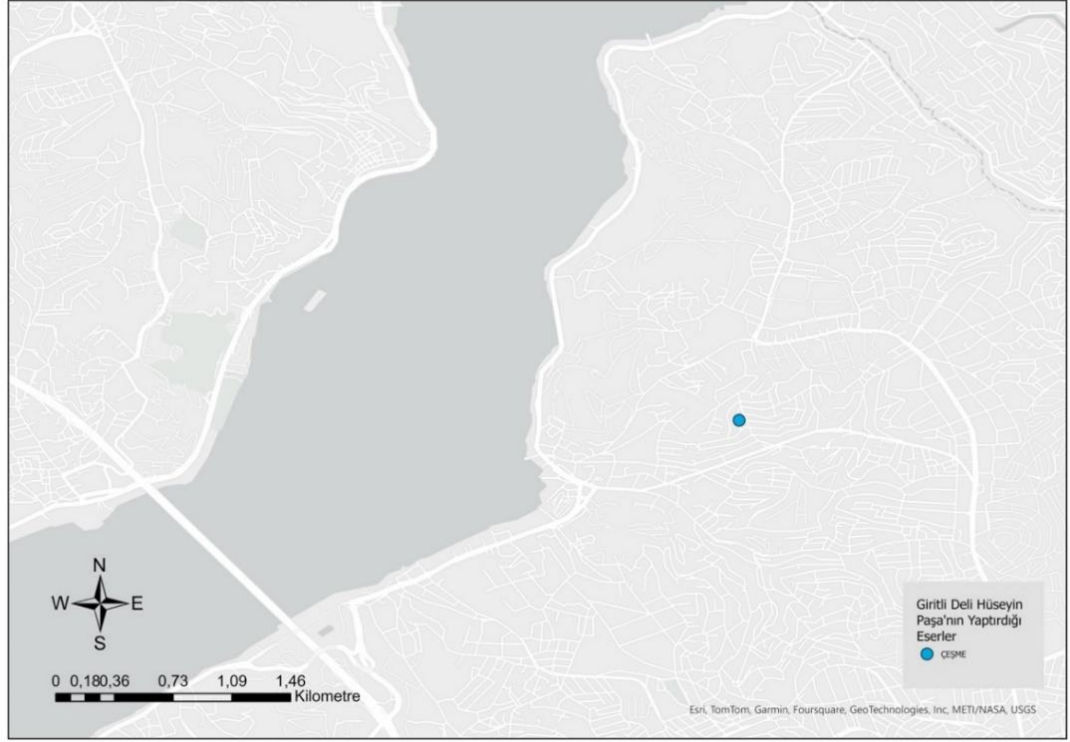
Cezayirli Hasan Paşa, en çok çeşme yaptıran kaptanpaşa olarak diyebiliriz; Kasımpaşa semtinde on dört, Sarıyer'de beş, Beşiktaş'ta iki ve Rumeli Kavağı'nda bir çeşme inşa ettirmiştir.

2.39. GİRİTLİ HÜSEYİN PAŞA (1789)

Hüseyin Paşa, Giritli olması nedeniyle bu lakapla anılmakta olup, 1788 yılında liman reisi olmuş, ardından 1789 yılında Rumeli beylerbeyi payesiyle kaptan-ı deryâlığa tayin edilmiştir. Cezayirli Hasan Paşa'nın ikinci kaptan-ı deryâlığından sonra bu göreve tayin edilmiştir. İki yıl kadar bu görevine devam etmiştir. Giritli Hüseyin Paşa kaptan-ı deryâlığa tayininden sonra Bender muhafızlığı ve son vazifesi olan Trablusşam'a gönderilmiştir.²⁴³

²⁴²Emin Yakıtıl, "Deryâ Kaptanı Gâzi Hasan Paşa'nın Vakfiyeleri", **IX. Türk Tarih Kongresi Bildiriler**, c.III, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1989, s. 1261-1275.

²⁴³İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, c.5. s. 221. Mehmet İzzet Bey, **Harita-i kapundane Deryâ**, s. 140. Mehmed Süreyyâ, **Sicilli Osmani**, c.II, s.235.

Harita 44: Giritli Deli Hüseyin Paşa'nın Üsküdar İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Giritli Deli Hüseyin Paşa, 1794 yılında İstanbul Çengelköy'de, kible yönünde bir namazgâhın altında yer alan, yekpare mermerden yapılmış ayna taşına sahip bir çeşme inşa ettirmiştir. Çeşme kitabesi talik hattı ile iki satır yazılmıştır. Kitabesi şöyledir;

*“Ol Kapudan-ı kerem-inşâ Hasan Paşa ki Hak”
“Böyle bir hayratı mevkuf eylemiştir lütfuna”
“Bu mahremde bu ne fâzıl ne târîh-i hasen”
“Çeşmeden mâ-i zülâl iç Hüseyin'in aşkına” (H. 1209)²⁴⁴*

2.40. KÜÇÜK HÜSEYİN PAŞA (1792)

Küçük Hüseyin Paşa'nın Gürcü veya Çerkes kökenli olduğu tahmin edilmekte olup, Silahtar İbrahim Paşa'nın kölesi olduğu düşünülmektedir; dokuz veya on yaşlarında saraya intisap eden Hüseyin Paşa, Enderun'da iyi bir eğitim almıştır. Hüseyin Ağa'nın 1758 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Başçuhadar olarak

²⁴⁴Engin Özdeniz, **İstanbul'daki Kaptan-ı Deryâ Çeşme ve Sebilleri**, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kültür Yayınları, İstanbul, 1995, s.293. Egemen Affan, **İstanbul Çeşmeleri**, s. 393.

görevlendirildiğinde, en önemli görevlerinden biri sadaret mührünü Cezayirli Hasan Paşa'ya teslim etmek olmuştur. Bundan çok memnun olmuş olan Cezayirli Hasan Paşa Hüseyin Ağayı hediyeler taktim etmiş, bu teveccüh sonrasında III. Selim'in sevgi ve takdirini kazanmasıyla 10 Mart 1792 yılında vezir rütbesiyle kaptan-ı deryâ olmuştur.²⁴⁵ Küçük Hüseyin Paşa, on bir yıl boyunca ve vefatına kadar görevini sürdürmüş, aynı yıl I. Abdülhamid'in kızı Esmâ Sultan ile evlenerek saraya damat olmuş, kaptan-ı deryâ olarak atandıktan sadece üç ay sonra sefere çıkmıştır. İlk görevi Venedik bandıralı gemilerle Akdeniz'de korsanlık faaliyetinde bulunan kıyılara baskınlar düzenleyip baskınlar yapan Lambro ile Karakağan adlı korsanlar kontrol altına almak için sefere çıkmıştır.²⁴⁶ Rusya ve Avusturya'nın Rumeli'deki bazı isyancı grupları alttan alta desteklerimi sonucunda Pazvandoğlu İsyanı patlak vermiştir. 27 Kasım 1797 tarihinde toplanan meşveret meclisinde Küçük Hüseyin Paşa'nın isyanı bastırmak için seraskerlik görevine getirilmesi adına gerekçeler ifade edilmiş ve sonrasında Rumeli seraskerliğine tayin edilmiştir.²⁴⁷ 1801 yılında İngilizlerin Ebu Hur çıkarmasına katılarak seksen gemiden oluşan donanma ile İskenderiye'yi geri almıştır. Donanma adına yeni bir düzenlemeler getirilmesi adına çalışmalar yürütürken vereme yakalanarak vefat etmiştir. Tarihçi Vasıf "*Gülşen-i adn ola mesken Kapudan Paşaya*" mısrası 1803 yani vefat tarihini vermektedir. Sefinetü'l-vüzerâ'yı müellifi Mehmed Hafid Efendi, Küçük Hüseyin Paşa'ya takdim etmiştir. 1798 tarihinde Kasımpaşa Hastane yokuşuna bir çeşme yaptırmıştır.²⁴⁸ Küçük Hüseyin Paşa'nın denizcilik adına yapmış olduğu yenilikler baktığımızda 11 Temmuz 1792 tarihine ait bir Nizamnâme hazırlatmıştır. Bu Nizamnâme'ye göre kaptanpaşa görevleri belirlenmiş, Süvari kaptanların atamasında liyakat ve denizcilik hakkında bilgisine bakılacak, savaş ve barış zamanından gemi personeli gemiden ayrılmayacak gibi yeniliklere yer verilmiştir.²⁴⁹

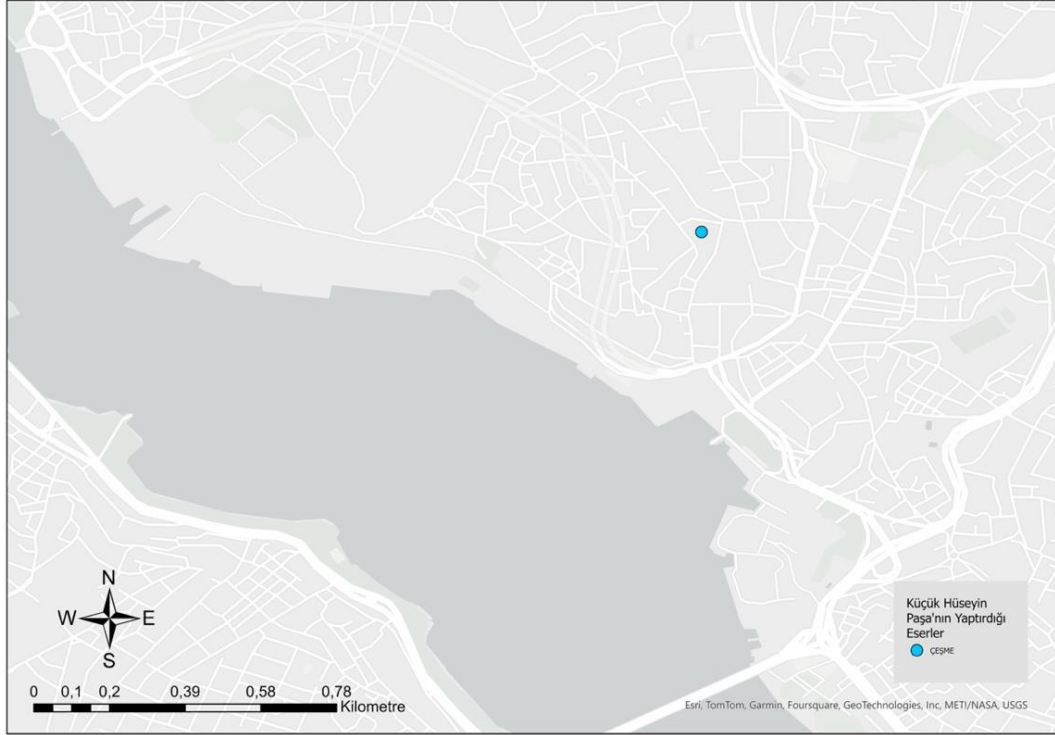
²⁴⁵Nejat Göyünç, "Kapudan-ı Deryâ Küçük Hüseyin Paşa", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, tarih Dergisi**, c.II, Sayı: 3-4, Eylül 1950 -Mart 1951, s.36. Nejat Göyünç, "Hüseyin Paşa, Küçük", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/huseyin-pasa-kucuk> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).

²⁴⁶Ertan Ünlü, **Kaptan-ı Deryâ Küçük Hüseyin Paşa'nın Deniz Seferleri (1792-1803)**, TOBİDER, 2022, s. 121-123.

²⁴⁷Ertan Ünlü, "Kaptan-ı Deryâ Küçük Hüseyin Paşa'nın Rumeli Seraskerliği", **Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi**, 2021, s. 463-466.

²⁴⁸İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, c.5, s. 221. İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 205-207. Mehmed Süreyya, **Sicilli Osmani**, c.II. s.237.

²⁴⁹Ebru Hakyemez, **Kaptan-ı Deryâ Küçük Hüseyin Paşa'nın Devlet Hayatı**, YL, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ordu, 2022, s. 81-83.

Harita 45: Küçük Hüseyin Paşa'nın Beyoğlu İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

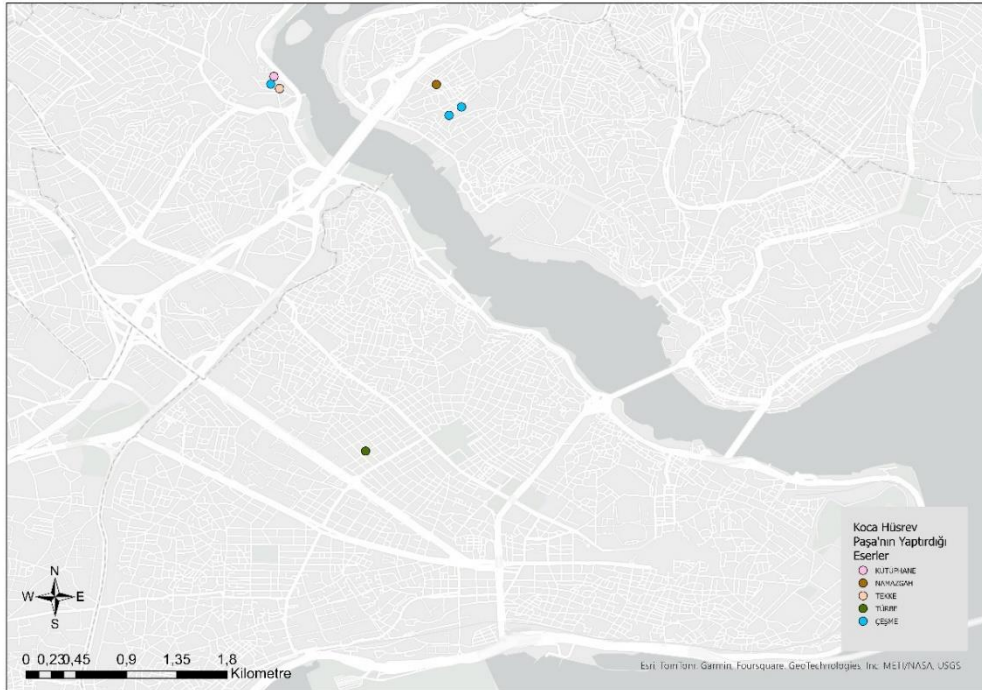
Küçük Hüseyin Paşa Çeşmesi, Kasımpaşa'da Deniz Hastanesi yokuşunun alt köşesinde bulunmakta olup 1798 yılında Küçük Hüseyin Paşa tarafından yaptırılmıştır. Günümüze ulaşan çeşmenin musluğunda su akmamakta, mermer kitabesinin altındaki ayna taşında ise üç adet fener motifi işlenmiş bulunmaktadır.²⁵⁰

2.41. KOCA HÜSREV MEHMED PAŞA (1811)

Koca Hüsrev Mehmed Paşa'nın 1765 yılında doğduğu tahmin edilmekte olup Abaza asıllıdır. Köle olarak alındıktan sonra Enderun'a giren Hüsrev Mehmed Paşa, III. Selim'in tahta çıkışıyla başçuhadar ve Kaptan-ı Deryâ Küçük Hüseyin Paşa'nın mühürdarı olmuştur; gösterdiği başarılar sonucunda ise Mısır valiliğine tayin edilmiştir. Sonrasında Eğriboz, Bosna ve tekrar Selanik'te de valilik görevi yapmıştır. 1810 Osmanlı-Rus savaşı sırasındaki başarıları sebebiyle 29 Aralık 1811'de kaptan-ı deryâ olarak tayin edilmiştir. 1812'de Karadeniz'e 1813'te Akdeniz'e seferler düzenlemiş ve 1816 yılına

²⁵⁰Küçük Hüseyin Paşa Çeşmesi /Kültür Envanteri, <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/kaptan-i-derya-haci-huseyin-pasa-cesmesi/#17.1/41.035343/28.970947> (Erişim Tarihi: 30.05.2024). Engin Özdeniz, *İstanbul'daki Kaptan-ı Deryâ Çeşmeleri ve Sebilleri*, s. 294.

geldiğimizde İzmir’de çıkan karışıklığı durdurmak için görevlendirilmiştir. Hamisi olan Sadrazam Rauf Paşa’nın azlinden sonra 1818 yılında kaptan-ı deryâlıktan azledilerek Trabzon valisi olmuştur. Daha sonra 1822 yılında ikinci defa kaptan-ı deryâlık için tayin edilmiştir. Ancak Mora isyanı Mısır’a kadar uzanmıştır. Mısır valisi Mehmed Ali Paşa oğlu İbrahim Paşa’yı isyanı için görevlendirmiştir. Koca Hüsrev Paşa ve İbrahim Paşa donanmaların hareketleri konusunda anlaşmazlığı düşmüşlerdir. 1822’de Mora isyanını bastırmak için düzenlenen seferde Koca Hüsrev Paşa Mora yarımadasının etrafında isyancıların deniz ile irtibatını kesmiştir. Mehmed Ali Paşa, Bâbîâli’ye gönderdiği yazılarda Hüsrev Paşa’nın yetersiz olduğunu ifade etmiş, bu nedenle Hüsrev Paşa daha sonra Anadolu valiliğine görevlendirilmiştir. Osmanlı Devleti Mısır meselesi ile uğraşırken yeni tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Koca Hüsrev Paşa, 1839’da sadrazam olmuş, ancak Mısır meselesinin iyice kötüye gitmesi üzerine Tekirdağ’a sürgün edilmiş ve yaşlılık sebebiyle son günlerini Emirgan’daki yalısında geçirmiştir. Doksan yaşlarındayken 3 Mart 1855’te vefat etmiş ve Eyüp’teki Bostan İskelesi’nde yaptırmış olduğu külliyeyle defnedilmiştir.²⁵¹

Harita 46: Koca Hüsrev Paşa’nın Eyüp, Fatih ve Beyoğlu İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

²⁵¹Halil İnalcık, "Hüsrev Paşa, Koca", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/husrev-pasa-koca> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı tarihi Kronolojisi*, s. 225, 227.; İdris Bostan, *İstanbul’un 100 Denizcisi*, s.214-215.

Koca Hüsrev Paşa tarafından yaptırılan külliye, Eyüp ilçesi Merkez Mahallesi'nde, Bostan İskeleyi Sokağı ile Boyacı Sokağı üzerinde yer almakta olup türbe, tekke, kütüphane ve çeşmeden oluşmaktadır. Ayrıca Çengelköy, Baklalıköy, Hasköy ve Küçükçekmece semtlerinde Koca Hüsrev Paşa'ya ait çeşmeler bulunmaktadır. Külliye yapıları Kütüphane 1839 yılında tamamlanmış, türbe ise Koca Hüsrev Paşa hayattayken yapılmıştır.²⁵² Tekke, 1857 yılında inşa edilmiş, külliye 1858 yılında ise bir çeşme eklenmiştir. Kare planlı ve kubbe ile örtülü olan türbenin girişinin hemen sağında türbedar odası bulunmaktadır.²⁵³ Kütüphane, 1839 yılından itibaren kütüphane olarak kullanılmaya başlanmış olup kitaplar üzerindeki vakıf mührü 1855 yılını göstermektedir. İlk inşa döneminde 1015 cilt kitabın bulunduğu tahmin edilen kütüphanedeki kitap sayısı, sonraki yıllarda 1159'a yükselmiştir. Haliç'e yakın olması sebebiyle kitapların rutubetlenmemesi için 1957 yılında Süleymaniye Kütüphanesine taşınmıştır. Eyüp Halk kütüphanesi olarak kullanılmış daha sonra 1985'te terkedilmiş, 1990 yılında ise Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün hizmetine verilmiştir.²⁵⁴ Kütüphane dahilinde bulunan Koca Hüsrev Paşa çeşmesi dört yüzlü tepesinde oymalı bir başlık bulunan mermer bir sütundan ibarettir. Enderunlu Âsaf'a ait iki beyitlik kitabesi;

"Hüsrev-i zî-cûd-i meremmet-menba'ın"
"Ruhu şâd olsun demâdem rahmet-i Rahmandan"
"Söyledim Âsaf bu dil-cû çeşmeye târih-i tam"
"Âb-ı hayvanı akıtdı sâlih-i Bostandan" (H. 1275)²⁵⁵

Koca Hüsrev Paşa tarafından 1818 yılında Hasköy'de Turşucu Mahallesi Çeşme Arkası Sokağı'nda inşa ettirilen namazgâh ve çeşmenin yeri günümüzde kaybolmuştur.²⁵⁶ Bunların dışında, Söğütçe, Eyüp ve Büyükdere semtlerinde de Koca Hüsrev Paşa'ya ait çeşmeler bulunmaktadır.

²⁵²Halil İncalcık, "Hüsrev Paşa, Koca", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/husrev-pasa-koca> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).

²⁵³Yunus Uğur, **İstanbul, Türbe, Hazire ve Kabirleri Eyup Sultan**, İBB, s. 233

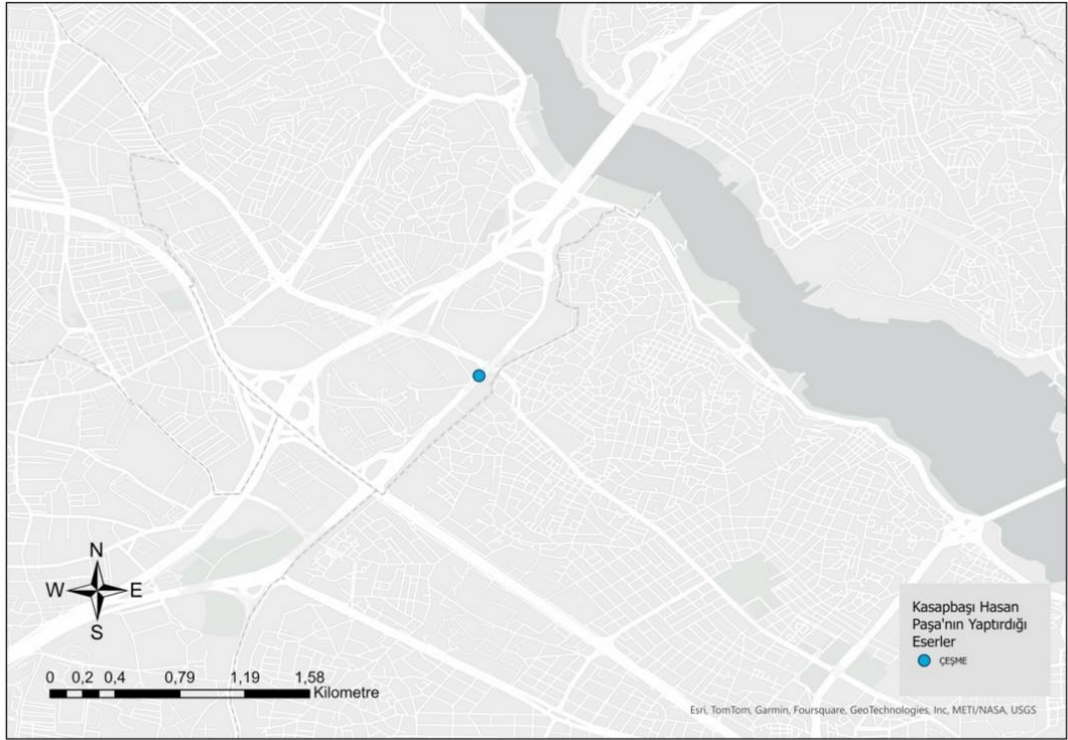
²⁵⁴Atilla Çetin, "Hüsrev Paşa Kütüphanesi", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/husrev-pasa-kutuphanesi> (01.09.2024).

²⁵⁵Egemen Affan, **İstanbul Çeşmeleri**, s. 396.

²⁵⁶Yavuz Tiryaki, **Geçmişten Günümüze Beyoğlu, Namazgâhlar**, c.I, İstanbul, 2004, s.417

2.42. KASAPBAŞI HASAN PAŞA (1818)

Pomak asıllı Hasan Paşa, Kıbrıs'ta tahsildarlık yaparak ün kazanmış, kasapbaşı olarak göreve gelmiş ve ardından vezirlik rütbesiyle Bursa'ya gönderilmiştir. İki kez kasapbaşı görevine getirildiği için bu lakapla anılmış, 1818 yılında kaptan-ı deryâ olmuş ancak bir ay sonra görevden azledilmiştir. Daha sonra çeşitli valiliklerde görev yapmış, ardından İzmir'e sürülmüş ve orada vefat etmiştir.²⁵⁷

Harita 47: Kasapbaşı Hasan Paşa'nın Fatih İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Kasapbaşı Hasan Paşa Çeşmesi, II. Mahmud dönemine ait olup Edirnekapı'da Kasapbaşı Hasan Efendi tarafından yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı ve düz çatılı çeşme cephesi kalın dikdörtgen bir çerçeve içine alınmıştır. Ayna taşının üst kısmında dört satırlık kitabesi yer almaktadır. Yuvarlak kemer motifi içinde uçları kıvrık iki akantüs yaprağı arasında oval madalyon içinde “*Maşallahu teala kan 8 Ra sene 1231*” yazısı çeşmenin inşâ tarihini vermektedir. Buna göre 1815 yılında inşâ edilmiştir.

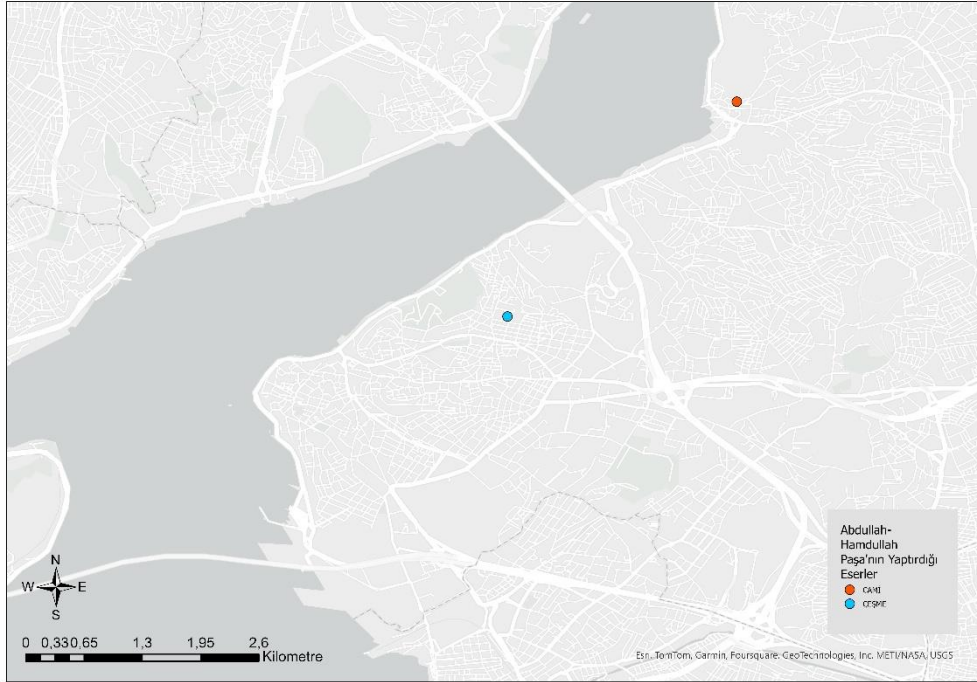
²⁵⁷İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, s. 225-226. Mehmet İzzet Bey, *Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ Osmanlı Kaptanıderyâları (1352-1853)*, s. 79

Dört satırlık kitabesi şöyledir;

“Sâhibü’l-hayrât şerîf-neseb eşref-i Hâcegân / Hasan Efendi Kassâbbaşı-i hûb-hısâl”
“Yapdı bu çeşme-i dil-cûyu rızâ’en li’llâh / Haşre dek defterine yazıla ahsen-i a’mâl”
“Nice hayrâta muvaffak ide lutfiyle anı / Ecrini eyleye makbul Hüdâ-yı müte’âl”
“Hayriyâ verdi safâ teşnelere târihin / Hasaneyn aşkına mâ-i çeşmeden iç âb-ı zülâl”
“Maşallahu teala kan 8 Ra sene H. 1231²⁵⁸

2.43. ABDULLAH-HAMDULLAH PAŞA (1819)

Çengelköy’de bir kayıkçının oğlu olarak doğan ve Deli Abdullah Paşa olarak da bilinen Abdullah Paşa, kayıkçılık işinde maharet kazanarak saltanat kayığında görev almıştır. I. Mahmud’un tahta çıkmasıyla 1809 yılında bostancıbaşı olmuştur. 1819 yılında vezirlik rütbesi ile kaptan-ı deryâ olmuştur. Denizcilik bilgisi donanma kontrolü için yeterli olmadığına kaptan-ı deryâlıktan azledilmiştir. 1822’de sadrazam olmuştur. Sadrazamlık görevini dört ay sürdürmüştür. 1823 yılında görevden alınmış ve İzmir’e gönderilmiştir. Aynı tarihte hastalanarak vefat etmiştir.²⁵⁹

Harita 48: Abdullah Hamdullah Paşa’nın Üsküdar İlçesinde Bulunan Eserlerinin Haritası

²⁵⁸Yrd. Doç. Dr. Necdet Ertuğ, **İstanbul Tarihî Çeşmeler Külliyesi**, 2.cilt, İSKİ Kültür Hizmetleri, s.196

²⁵⁹İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, s. 226. Mehmet İzzet Bey, **Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ Osmanlı Kaptanıderyâları (1352-1853)**, s. 79. Şevket Rado, “Bostancıbaşı Defteri 1802 Yılında Boğaziçi ve Haliç Kıyılarında Kimler Otururdu?”, İstanbul, 1972, **Hayat Tarih Mecmuası** ilavesidir, s.4.

Abdullah Hamdullah Paşa tarafından yaptırılmış olan cami Çengelköy iskelesinin yakınında yer almaktadır. Aynı zamanda caminin batı kısmı denize bakmaktadır. Caminin yapılış tarihi 1819 yılıdır. Zamanla harap olmuş cami 1963 yılında onarılmıştır. Tavanı ahşap, yeşil yağlıboya ve çatısı yeni kiremitlidir. Çınarlı Cami olarak da bilinmektedir. Çınarın deniz tarafına kalın direklerle desteklenmiş uzun dalının karşısında üstü oluklu sacı zemini beş basamak yüksekte iki helâsı vardır. Günümüzde halâ ibadete açıktır.²⁶⁰ Abdullah Ağa çeşmesi Beylerbeyi Eski Çınar sokağı isminin aldığı sokağın birleşim noktasında yer almaktadır. Kitabesine ulaşamamıştır. Su akmayan çeşmeler arasındadır. Çeşme Barok üslubunda yapılmış olup, Abdullah Ağa tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Ancak kitabesine ulaşamadığı için hangi tarihte yapıldığı tespit edilememiştir.²⁶¹

2.44. MEHMED ALİ PAŞA (1845)

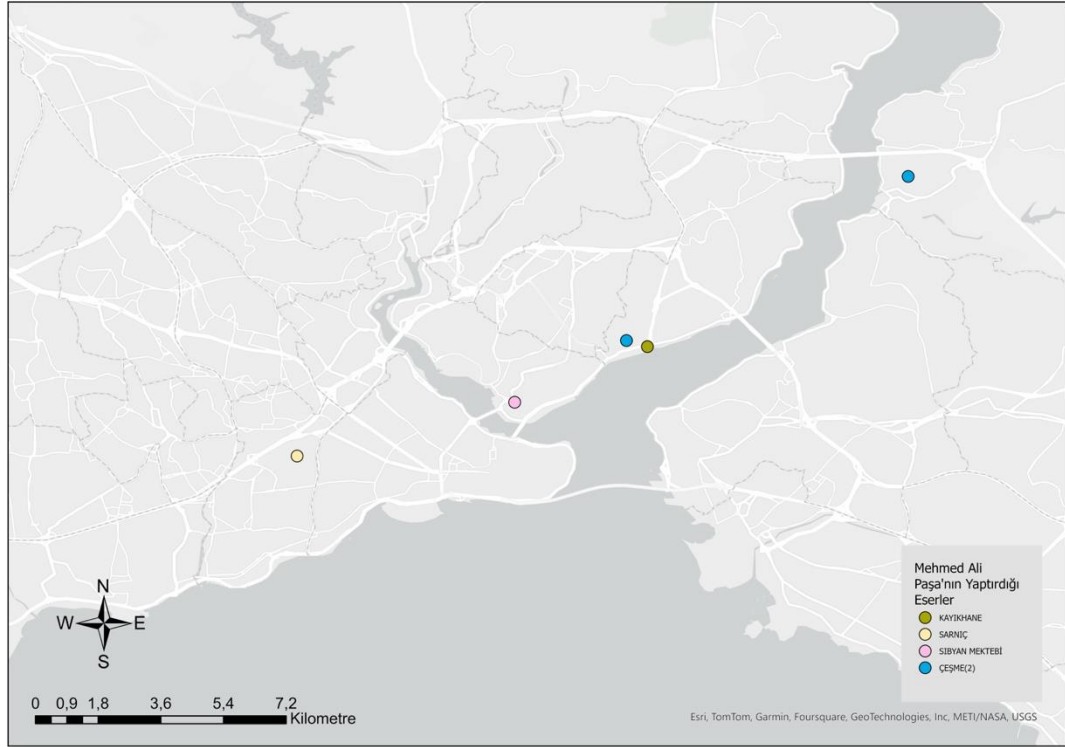
Mehmed Ali Paşa, 1813 yılında Rize'nin Hemşin ilçesinde dünyaya gelmiş olup, Galata Baş Ağası Hacı Ömer'in oğludur ve İstanbul'a geldiğinde kaptan-ı deryâ Papuççu Ahmed Paşa'nın himayesinde yetişmiştir. 1827 yılında Enderun'a girmiştir. 1830 yılında II. Mahmud'un esvaplığına getirilmiştir. Başarıları sebebiyle hızla yükselmiş Galata, Liman ve Karantina nezaretiyle 1844 yılında Tophane-i Âmire müşirliğine getirilmiştir.²⁶² II. Mahmud'un kızı Adile Sultan ile 1845 yılında evlenmiş Üsküdar Haydarpaşa sahrasında düğünleri yapılmıştır. Aynı tarihte ilk defa kaptan-ı deryâlık görevine tayin edilmiştir. 1847'de kaptan-ı deryâlıktan azledilerek Meclis-i Aliye'de görevlendirilmiştir. 1848'de ikinci defa kaptan-ı deryâ olmuş sonrasında seraskerliğe gönderilmiş 1851 yılında üçüncü defa kaptan-ı deryâ olmuştur. Sadrazamlığı ise 1852 yılında getirilmiş ilk iş olarak rakibi olan Mustafa Raşid Paşa ve ekibini İstanbul'dan uzaklaştırmak istemiştir. 1855 yılında sadrazamlık görevinden istifa etmiştir. 1867 yılında altıncı defa kaptan-ı deryâlığa getirilmiş yeni düzenlemelerin yapıldığı bir dönem olduğundan ve Bahriye Nezareti'nin kurulmuş olmasından dolayı 12 Mart 1867 "kaptana-ı deryâ" unvanı kaldırılmıştır. En son bu

²⁶⁰İbrahim Hilmi Tanışık, **İstanbul Camileri**, Üsküdar Belediyesi Kültür yayınları, c.2, s.357-358

²⁶¹Egemen Affan, İstanbul Çeşmeleri, s.19 <https://www.suvakfi.org.tr/cesme/adalar/abdullah-aga-cesmesi-bostancibasi> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

²⁶²Serap Sunay, "Mehmed Ali Paşa, Damad", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-ali-pasa-damad> (Erişim Tarihi: 01.09.2024).

kavramı kullanan kaptan-ı deryâ Mehmed Ali Paşa olmuştur. On iki yıldan fazla kaptanpaşalık görevini yapmıştır. Mehmed Ali Paşa elli yedi yaşındayken 1868 yılında Kuruçeşme'deki Saray-ı Sultanisinde vefat etmiştir. Eyüp'teki Bostan iskelesindeki türbesine defnedilmiştir.²⁶³

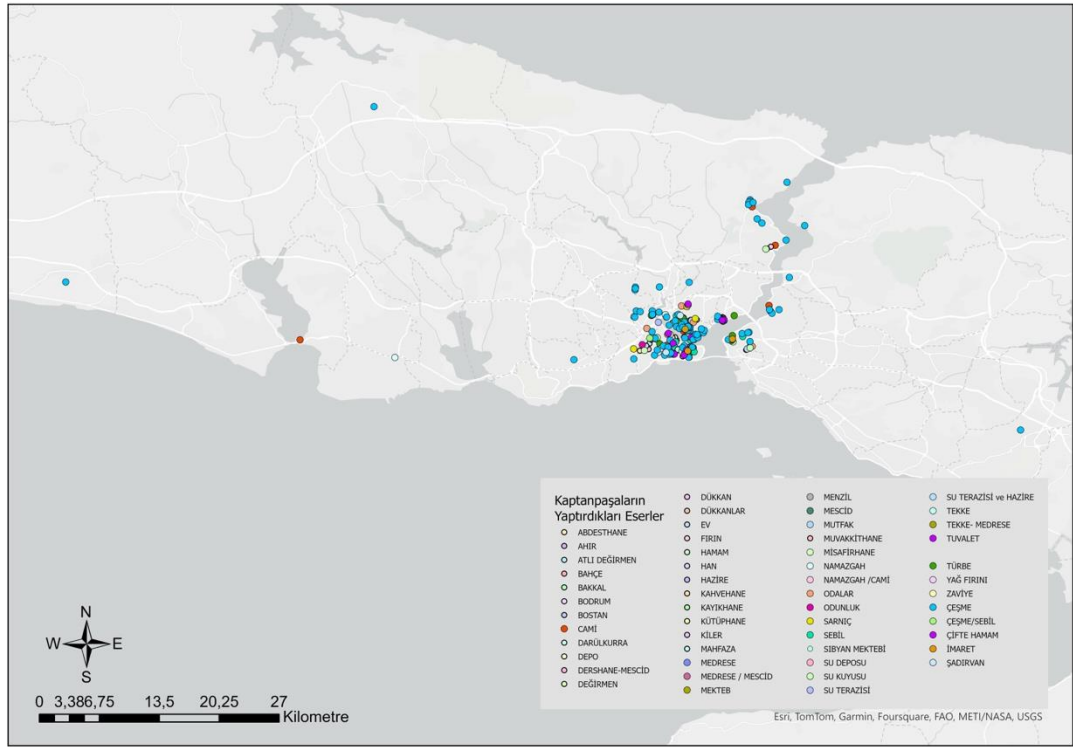
Harita 49: Mehmed Ali Paşa'nın Fatih, Beyoğlu ve Beykoz İlçelerinde Bulunan Eserlerinin Haritası

Mehmed Ali Paşa, Galata'da Arap Camii civarında bir sıbyan mektebi yaptırmıştır; ayrıca Beşiktaş İhlamur'da bir çeşme, Sinan Paşa Türbesi yakınında bir kayıkthane ve Yenikapı Mevlevîhânesi'nde bir sarnıç inşa ettirmiştir.

²⁶³İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, s. 230,231. İdris Bostan, **İstanbul'un 100 Denizcisi**, s. 226-228.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KAPTANPAŞA ESERLERİNİN İSTANBUL’UN ŞEHİRLEŞMESİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

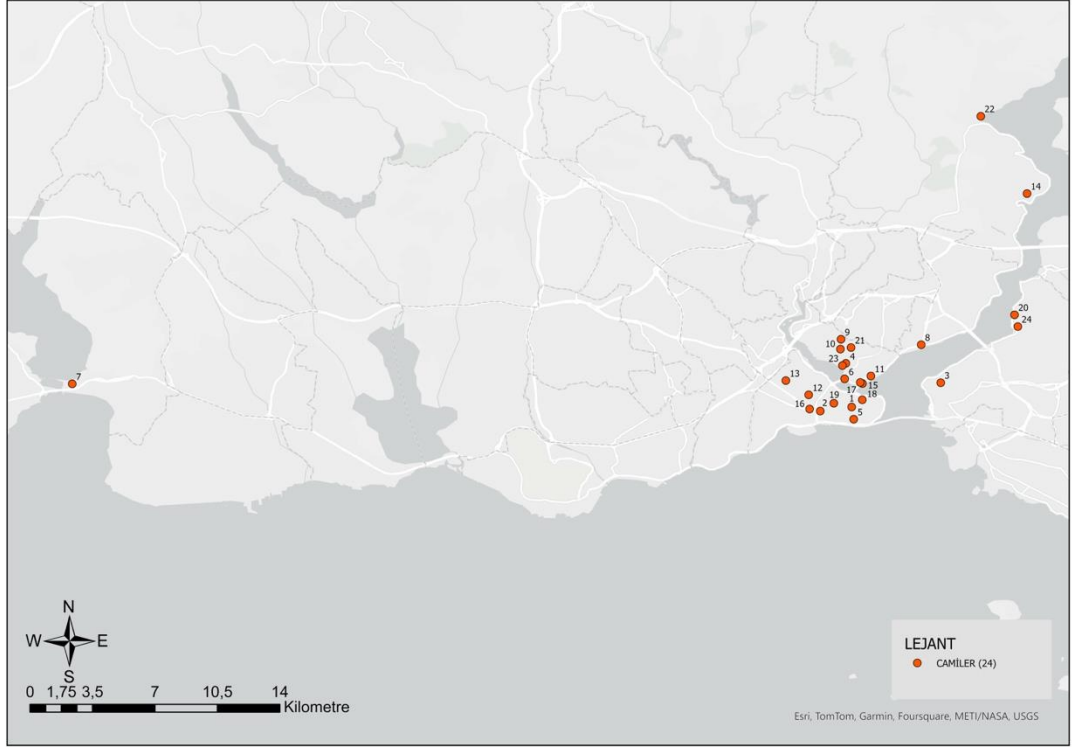

Harita 50: Kaptanpaşaların İstanbul’daki Eserlerinin Genel Haritası

Fatih Sultan Mehmet’in 1453’te İstanbul’u fethetmesiyle birlikte başlamış olan imâr faaliyeti, sonraki dönemlerde aynı şekilde hanedan üyeleri ve devlet adamları tarafından adeta bir “Ben de varım!” demek gibi devam ettirilmiştir. Osmanlı medeniyetinin öne çıkan özellikleri arasında yer alan eser bırakma geleneği, kaptanpaşalar tarafından da fazlasıyla yerine getirilmiştir. İkinci bölümde ele almış olduğumuz kaptanpaşalar, bunun bir göstergesidir. Osmanlı medeniyetinde, İslam dininin etkisiyle beraber şehir görüntüsü; kent merkezinde cami, çeşme, hamam ve

imaret etrafında oluşmuştur. Kaptanpaşalar göreve geldiklerinde, çoğunlukla tersane çevresi ve dışında imâr faaliyetleriyle İstanbul'un gelişimine katkı sağlamışlardır.

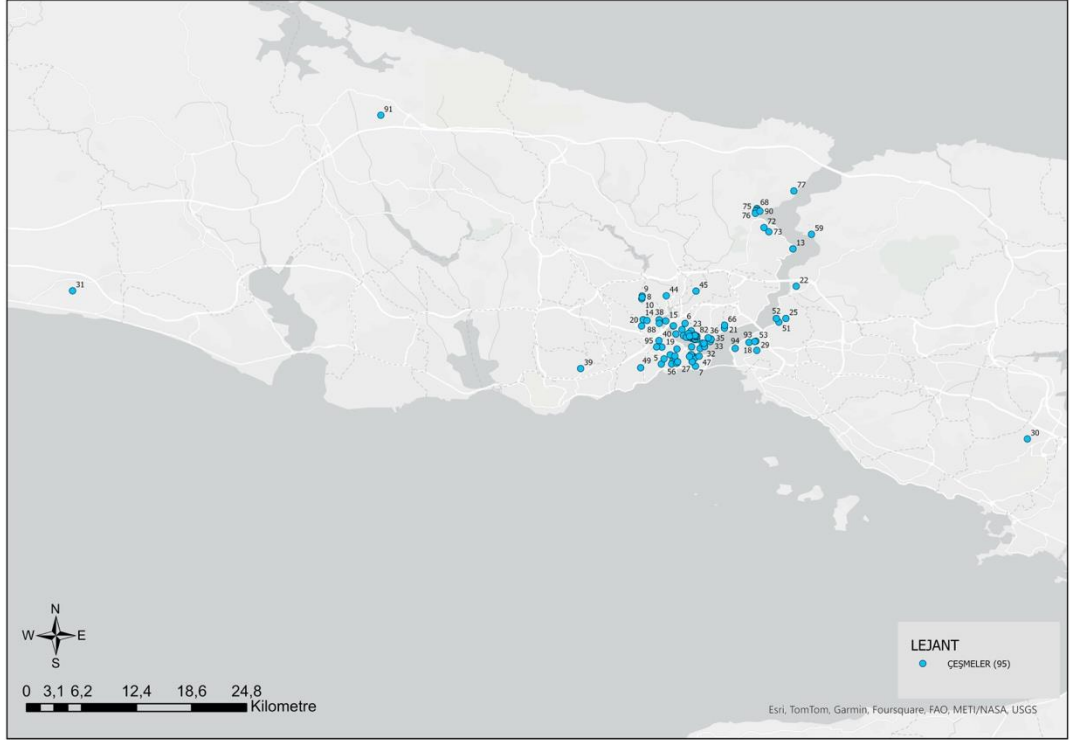
Genel olarak kaptanpaşaların yaptırdığı eserler kompleks yapılar şeklinde külliye olarak inşâ edilirken, bazı kaptanpaşaların dağınık halde bir veya birkaç yapı bıraktıkları tespit edilmiştir. Kaptanpaşaların yaptırdıkları eserlerin İstanbul'un şehirleşmesine etkisini ortaya koymaya çalışırken, türler üzerinden ve daha sonra semtlere göre dağılımını ele alınacaktır.

Harita 51: Kaptanpaşaların İstanbul'daki Eserlerinden Camilerin Haritası

Kaptanpaşa eserleri arasında camileri incelediğimizde, yirmi dört adet cami tespit edilmiştir. Camilerin Fatih, Beyoğlu ilçelerinde yoğunlaşırken aynı zaman da boğazın sahil hattına yayıldığı anlaşılmaktadır. Büyükçekmece'den Sarıyer'e kadar kaptanpaşaların İstanbul'un genişlemesine katkı sağladıkları görülmektedir. Camilerin bazıları büyük külliyele merkez oluştururken, bazıları ise tek bir yapı olarak inşâ edilmiştir. İlk olarak 15. yüzyılda Veli Mahmut Paşa ile başlayıp, 16. yüzyılda Güzelce Kasım Paşa, Sokullu Mehmet Paşa, Sinan Paşa, Piyale Paşa ve Kılıç Ali Paşa ile devam ederken, 17. yüzyıla geldiğimizde Kemankeş Mustafa Paşa ve son olarak 18. yüzyılda Basmacıade İbrahim Paşa'nın külliye merkezli camiler yaptırdığı tespit

edilmiştir. Külliye inşâ ettiren paşaların, kaptanpaşa görevi dışında başka makamlarda görev aldıkları anlaşılmaktadır. Kaptanpaşa görevi ile külliye yaptıran paşaları sayacak olursak; Kılıç Ali Paşa, Piyale Paşa ve Sinan Paşa'yı sayabiliriz. Tek yapı olarak cami yaptıran kaptanpaşalar; Mesih Paşa, Küçük Kara Davud Paşa, Sokullu Mehmet Paşa'nın "Köprübaşı Camii", Piyale Paşa'nın "Küçük Piyale Paşa Camii", Kayserili Halil Paşa, Öküz Mehmet Paşa, Güzelce Ali Paşa, Tüccarzade Mustafa Paşa, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Kaymak Mustafa Paşa, Cezayirli Hasan Paşa ve Abdullah Hamdullah Paşa'dır. Mesih Paşa'nın yaptırmış olduğu cami, kiliseden camiye çevrilmiştir. Camilerin bazıları günümüze ulaşırken; bazıları yol çalışması, yangın ve doğal afetler sebebiyle günümüze ulaşmamıştır.

Harita 52: Kaptanpaşaların İstanbul'daki Eserlerinden Çeşmelerin Haritası

Temel ihtiyaç olması, İstanbul'un her dönemde olduğu gibi suya ulaşma yönünde yaşadığı sorunlar düşünüldüğünde ve aynı zamanda İslam kültüründe sadaka-i cariye olarak kişi öldükten sonra yapmış olduğu iyiliğin devam etmesi fikri ile kaptanpaşaların, hayrat olarak en çok çeşme yaptırdıkları tespit edilmiştir. Kaptanpaşalar, tespit edildiği kadarıyla, doksan beş adet çeşme inşâ ettirmiş, bunlar çeşmelerin Fatih, Beyoğlu, Sarıyer, Üsküdar, Eyüp ve İstanbul'un merkezine uzak

olan Silivri, Pendik ve Zeytinburnu ilçelerine kadar yayılmıştır. Cezayirli Hasan Paşa, kaptanpaşalar arasında yirmi iki adet çeşme ile en çok çeşme yaptırmış olan paşadır. Kaptanpaşalar arasında, eser olarak sadece çeşme bırakmış olan paşalar; Giritli Hüseyin Paşa, Kenan Paşa, Köse Ali Paşa, Maryol Hacı Hüseyin Paşa, Melek Mehmed Paşa, Nişli Mehmet Paşa, Küçük Hüseyin Paşa, Kasapbaşı Hasan Paşa ve Küçük Sipahi Mustafa Paşa'dır.

Harita 53: Kaptanpaşaların İstanbul'daki Eserlerinden Hamamların Haritası

Kaptanpaşa hamamları, beş adet çifte hamam ve dokuz adet tek hamam olarak inşa edilmiştir. Hamam yaptırmış olan kaptanpaşalar; Veli Mahmud Paşa, Gedik Ahmed Paşa, Barbaros Hayreddin Paşa, Sinan Paşa, Güzelce Kasım Paşa, Kılıç Ali Paşa, Ciğalzade Yusuf Sinan Paşa, Öküz Mehmet Paşa, Tüccarzade Mustafa Paşa, Basmacızade İbrahim Paşa, Pir Mustafa Paşa ve Cezayirli Hasan Paşa'dır. Günümüze ulaşmış ve meşhur olmuş hamamlar, Gedik Ahmed Paşa'nın Fatih'te kendi adıyla anılan semtte bulunan hamamı, Barbaros Hayreddin Paşa'nın Fatih Zeyrek'te "Çinili Hamam" olarak bilinen hamamı ve Ciğalzade Yusuf Sinan Paşa tarafından yaptırılmış olan "Cağaloğlu Hamamı"dır.

Harita 54: Kaptanpaşaların İstanbul'daki Eserlerinden Türbelerin Haritası

Türbe yaptırmış olan kaptanpaşalar Veli Mahmud Paşa, Barbaros Hayreddin Paşa, Sokullu Mehmed Paşa, Piyale Paşa, Kılıç Ali Paşa, Kayserili Halil Paşa, Kemankeş Mustafa, Siyavuş Paşa ve Koca Hüsrev Paşa'dır. Kaptanpaşa türbeleri Fatih, Beyoğlu, Beşiktaş, Üsküdar ve Eyüp ilçelerinde bulunmaktadır. Kaptanpaşa türbelerinden dokuz tanesi günümüze ulaşırken ancak bir tanesi Kemankeş Mustafa Paşa'nın türbesi günümüze ulaşmamıştır. En dikkat çeken kaptanpaşa türbesi ünlü denizci Barbaros Hayreddin Paşa'nın Beşiktaş ilçesindeki günümüze ulaşmış olan türbesidir.

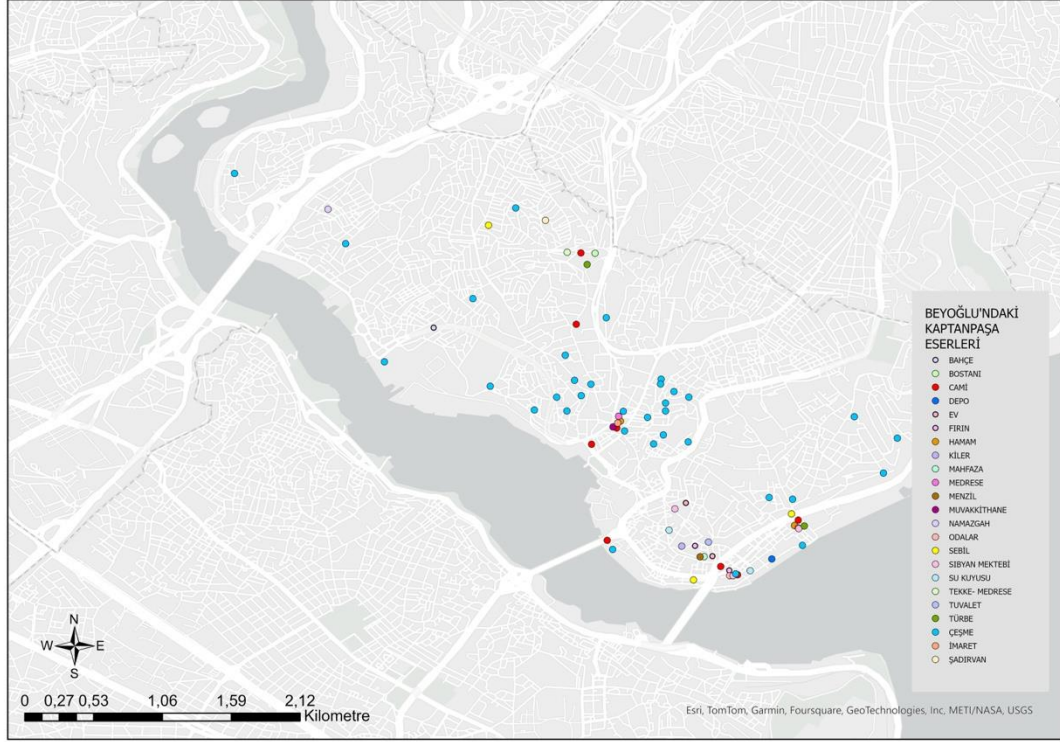
Harita 55: Kaptanpaşaların İstanbul'daki Eserlerinden Medreselerin Haritası

Kaptanpaşaların yaptırmış olduğu eğitim kurumları; mekteb, sıbyan mektebi ve medrese olarak ayrılmaktadır. Dokuz adet medrese, on tane sıbyan mektebi ve altı adet mekteb inşa edilmiştir. Eğitim kurumları; Fatih, Beyoğlu, Beşiktaş ve Beyoğlu ilçelerine dağılmıştır. On üç tane eğitim kurumu Fatih'te bulunurken, bir tane Eyüp'te, altı tane Beyoğlu'nda ve üç adet Beşiktaş'ta yaptırılmıştır.

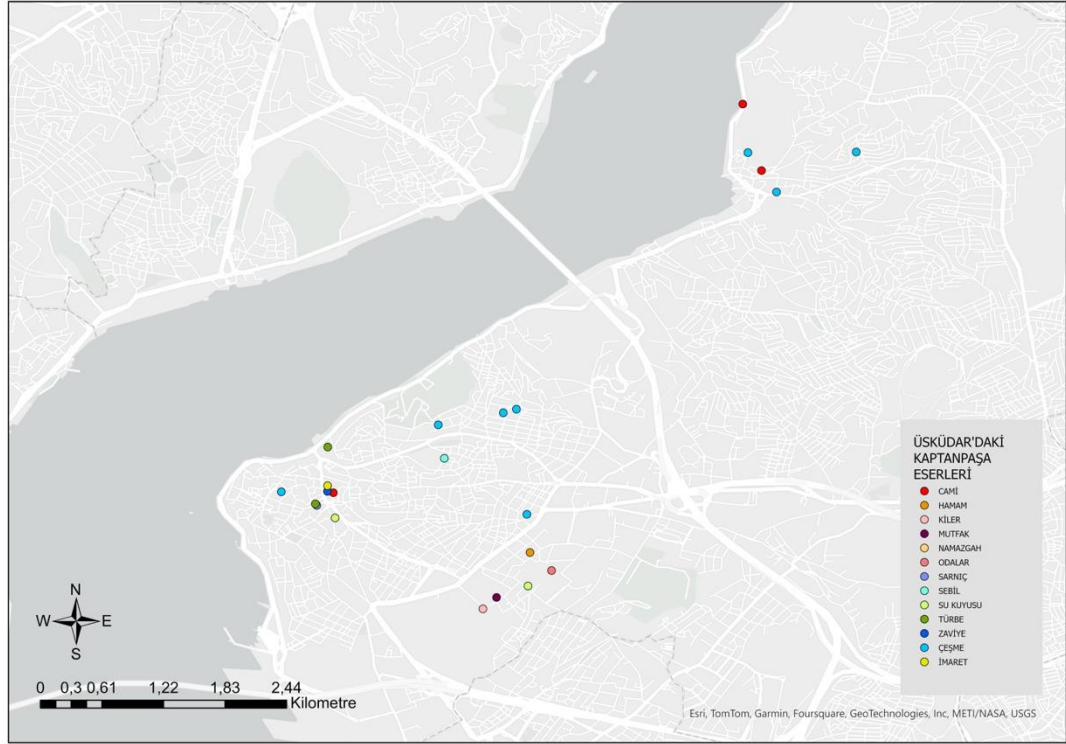
Harita 56: Kaptanpaşaların Faith İlçesindeki Eserlerinin Genel Haritası

En yoğun kaptanpaşa eserlerinin bulunduğu Fatih ilçesidir. Tespit edilmiş olduğu kadarıyla yüz yirmi sekiz tane yapı bulunmaktadır. Eserler külliye ve tek yapı şeklinde dağılmaktadır. Sarayburnu ekseninde yoğunlaşan eserler Fevzi Paşa caddesi ve Ahmed Vefik Paşa caddesine doğru dağılmıştır. İstanbul'un imar faaliyetleri geçmişten günümüze kadar nüfus yoğunluğunun fazla olduğu Fatih ilçesinde kendisini hissettirmektedir. Barbaros Hayreddin Paşa Fatih ilçesinde otuz yedi adet eseri bulunmaktadır. Eserlerin çoğu günümüze ulaşmamış ve günümüze ulaşmış olan Zeyrek semtinde yaptırmış olduğu eseri Çinili Hamam'dır. İlk olarak Barbaros Hayreddin Paşa'nın Fatih ilçesindeki eserleri Beşiktaş ilçesinde yaptırmış olduğu medrese ve diğer eserler için akar olarak yaptırılmıştır. İkinci olarak Veli Mahmut Paşa'nın on iki tane eseri bulunmakta ve Veli Mahmut Paşa'nın eserleri külliyeden oluşmaktadır. Kaptanpaşalarında Fatih ilçesi için özel bir ilgi ile yapılarını bu ilçede yaptırdıklarını düşünebiliriz.

Harita 57: Kaptanpaşaların Beyoğlu İlçesindeki Eserlerinin Genel Haritası

Kaptanpaşa eserlerinin en yoğun olduğu ikinci Haliç Tersanesinin bulunduğu Beyoğlu semtidir. Eserlerin dağılımı Karaköy'den başlayarak Galata, Kasımpaşa-Hasköy ve Haliç köprüsüne doğru yayılmaktadır. Tersane inşası ile başlayan yapılaşma hareketi kaptanpaşa eserlerinin dahil olmasıyla beraber tersane etrafı adeta şehirleşme gerçekleşmiştir. Haliç tersanesinden yukarı doğru Kasımpaşa, Şişhane ve Galata'ya doğru eserler yoğunlaşmaktadır. Beyoğlu'nda en fazla çeşme inşâ ettirilmiştir. En fazla çeşme inşâ ettirmiş olan kaptanpaşa Cezayirli Hasan Paşa'dır. Beyoğlu'nda yetmiş dört tane kaptanpaşa eseri bulunmaktadır. Yaptırılmış olan eserler çeşme, cami, hamam, medrese, imaret, fırın, şadırvan, türbe ve depo gibi yapılardır. Osmanlı Devleti'nin meşhur denizcilerin Piyale Paşa ve Kılıç Ali Paşa'nın külliyesi Beyoğlu ilçesindedir.

Harita 58: Kaptanpaşaların Üsküdar İlçesindeki Eserlerinin Genel Haritası

Üsküdar'da yirmi altı adet kaptanpaşa eserleri bulunmaktadır. Küçük Kara Davud Paşa, Kayserili Halil Paşa, Giritli Hüseyin Paşa, Kemankeş Mustafa Paşa, Tüccarzade Mustafa Paşa, Siyavuş Paşa, Kaymak Mustafa Paşa, Abdullah-Hamdullah Paşa ve Küçük Sipahi Mustafa Paşa'nın eser yaptıran paşalardır. Üsküdar sahil bölgesinde ve Çengelköy semtinde yoğunlaşmaktadır.

Diğer ilçelere baktığımızda kaptanpaşa eserlerinin Eyüp'te on altı tane, Sarıyer'de on dört tane ve Zeytinburnu, Büyükçekmece ve Silivri ilçelerinde bir veya iki eser bulunmaktadır.

SONUÇ

1453 İstanbul'un fethi ile tersanenin İstanbul'a taşınmasıyla donanma teşkilatında büyük değişiklikler yapılmış ve kaptanpaşalar devlet içerisinde daha aktif rol oynamaya başlamışlardır. Bununla beraber yine Fatih Sultan Mehmet ile başlayıp hanedan ve devlet erkânıyla devam eden İstanbul'daki imar faaliyetleri, her padişah döneminde sürekli olarak devam etmiştir. 15. yüzyıl ve sonrasında nüfus artışı ile sur içi İstanbul'un dışına çevre ilçelere doğru yayılan yeni yerleşim alanları oluşmuştur. Böylelikle İstanbul daha büyük bir şehir hüviyeti kazanmış ve büyüyen İstanbul için kaptanpaşaların yaptırmış oldukları eserler ile katkı sağladıkları anlaşılmaktadır.

Kaptanpaşaların imâr faaliyetleri 15. yüzyıldan 19. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Kaptanpaşalar sadece İstanbul için değil Osmanlı Devleti'nin hâkim oldukları topraklara, doğdukları memleketlere ve kendilerinin fethettikleri beldelere eserler bırakmışlardır. Balkanlar ve Anadolu coğrafyası başta olmak üzere Cezayir, Tunus vb. birçok eyaletlerde eserler yaptırmışlardır. Yaptığımız araştırmaya göre elde ettiğimiz verilerle kaptanpaşaların İstanbul imar faaliyetine ve gelişimine etkileri oldukça büyük olmuştur.

Envanterlerden ulaşabildiğimiz bilgilere göre İstanbul'da eser yaptırmış kırk dört kaptanpaşanın yaklaşık 298 tane eser bilgisine ulaşılmıştır. Eserlerin kimi külliye biçiminde kimi de tek yapı şeklinde inşâ edilmişlerdir. Bu eserlerin türleri cami, mescit, şadırvan, mektep, sıbyan mektebi, medrese, hamam, çifte hamam, kütüphane, türbe, namazgah, sarnıç, su kuyusu, su terazisi, ahır, fırın, menzil, değirmen, dükkân, oda, tuvalet, hazire, kiler, depo, bahçe, bostan, mutfak, bakkal, odunluk, ev, han, kahvehane, tekke, su deposu, sebil, türbe zaviye, imaret ve darülkurra şeklindedir.

Yine envantere göre 24 cami, 4 mescid, 95 çeşme, 10 medrese, 6 mektep, 10 sıbyan mektebi, 9 hamam, 5 çifte hamam, 12 sebil, 13 su kuyusu, 2 su terazisi, 1 su deposu, 2 han, 4 namazgah, 2 darülkurra, 4 kütüphane, 4 ev, 10 odalar 4 sarnıç, 2 şadırvan, 7 tuvalet, 2 tekke, 3 mutfak, 3 imaret, 5 fırın ve 10 türbe tespit edilmiştir.

Eserler Fatih, Beyoğlu, Üsküdar, Sarıyer, Eyüp, Zeytinburnu, Silivri ve Büyükçekmece gibi ilçelere dağılmaktadır. En yoğun eserin bulunduğu ilçeler Fatih, Beyoğlu ve Üsküdar'dır. İstanbul geneline bakacak olursak eğer Haliç tersane çevresinden Beyoğlu'na doğru geniş bir eser dağılımı olmuştur. Temel ihtiyaçların

başında gelen ve İstanbul için her dönemde sorun teşkil etmiş olan su ihtiyacını karşılamak aynı zamanda evlerde su bulunmaması gibi nedenler temelinde kaptanpaşalar tarafından en fazla çeşme inşâ ettirilmiştir. Araştırmalarda ulaştığımız verilere göre 17. yüzyıl kaptanpaşa eserlerinin imâr hareketliliğin daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Eser yaptıran kaptanpaşalar arasında Kılıç Ali Paşa ve Piyale Paşa'nın külliyesi mimarî özellikleri ve büyüklükleriyle dikkat çekici yapılar arasındadır.

Genel olarak baktığımızda İstanbul'un imâr faaliyetlerine katkısı ilk yıllarda Fatih ilçesinde yoğunlaşırken, Beyoğlu'nda tersanenin kurulmasıyla çevresi büyük bir şehirleşme hareketliliğine sahne olmuştur. Tersane etrafında şehirleşme artmış ve imar faaliyetleri sonucunda İstanbul ile bütünleşmesi sağlanmıştır. Diğer taraftan kaptanpaşa eserleri Osmanlı Vakıf kültürünü ayakta tutmuş ve şehirleşmeyi hızlandırmıştır.

Sonuç olarak yaptığımız incelemeler neticesinde İstanbul'un Osmanlı Devleti'nin her döneminde önemini artırırken kaptanpaşaların yaptırmış oldukları eserlerle İstanbul'a zenginlik kattığı anlaşılmış, Osmanlı vakıf medeniyetinin gelişiminde ve bugüne taşınmasında büyük bir paya sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman Abdi Paşa**, (2008). *Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'-Nâmesi (Osmanlı Tarihi. 1648-1682.)*, haz. Dr. Fahri Ç. DERİN, Çamlıca Basımevi, İstanbul.
- Abdülkadir Özcan**, "Kemankeş Mustafa Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kemankes-mustafa-pasa> (Erişim Tarihi:01.08.2024).
- Abdülkadir Özcan**, "Merzifonlu Kara Mustafa Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/merzifonlu-kara-mustafa-pasa> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).
- Açıl, B.**, (2021). "Fetihten sonra İstanbul'un kültürel imarı Mahmud Paşa Kütüphanesi", *Z kültür, Sanat, Şehir Tematik Dergisi*, İstanbul, s. 129 – 152.
- Adlıg, D.**, (2020). "*Şehrîzâde Mehmed Saîd Efendi'nin Tuhfe-i Mustafâviyye fî Beyân-ı Kapudanân-ı Devlet-i Aliyyesi'nin transkripsiyon ve değerlendirilmesi*", Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Ağır, A. ve Okçuoğlu, T.**, (2004). "Osmanlı Mezar Taşları Envanter Çalışması: Çemberlitaş Atik Ali Paşa Camii Haziresi Örneği", *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi*, İstanbul, s.259-284.
- Ahmed Cevdet Paşa**, (2018). *Târih-İ Cevdet I*, haz. Prof. Dr. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara.
- Ahmet Vefa Çobanoğlu**, "Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Külliyesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/merzifonlu-kara-mustafa-pasa-kulliyesi--istanbul> (30.05.2024).
- Aksu, H.**, (1992). "Kaptan İbrahim Paşa Hazîresi", *Semavi Eyice Armağanı İstanbul Yazıları*, İstanbul.
- Aktepe, M. M.**, (1975). "Kapudân-ı Deryâ Morali Aşçı Hacı İbrahim Paşa ve Vakfiyeleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyet Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, Ekim, s.177-203.
- Aktepe, M.**, (1969). "XVIII. Yüzyıl Vezirlerinden Kapdân-ı Deryâ Kaymak Mustafa Paşa'ya Ait Vakfiyeler." *Vakıflar Dergisi*, sayı:8, s. 15-35.
- Alçı, G.**, (2012). "Üsküdar'da Kayserili Halil Paşa Türbesi ve Bağlı Birimleri", *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, İstanbul.
- Alexander H. De Groot**, "Halil Paşa, Kayserili", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/halil-pasa-kayserili> (Erişim Tarihi: 01.09.2024).
- Ali İhsan Gencer**, "Bahriye Nezâreti", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bahriye-nezareti> (30.05.2024).

- Ali İhsan Gencer**, "Bahriye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bahriye#2> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Ali İhsan Gencer**, "Hasan Paşa, Çatalcalı", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hasan-pasa-catalcali> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Altınay, A. R.**, (2001). *Sokullu (Tarihte Yolculuk, Geçmiş Asırlarda Osmanlı Hayatı)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları (İş Bankası Kültür Yayınları), İstanbul.
- And, M.**, (1968), "Kanişeli İbrahim Nasıl Evlenmişti? Şahane Düğün", *Hayat Tarih Mecmuası*, Kasım, sayı:10.
- Atak, E.**, (2020). "Kaptanıderyâ Kaymak Mustafa Paşa'nın İstanbul'daki İmar Faaliyetleri", *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Ekim, s.168 – 181.
- Atilla Çetin**, "Hüsrev Paşa Kütüphanesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/husrev-pasa-kutuphanesi> (01.09.2024).
- Aycibin, Z.**, (2001). *Katib Çelebi, Fezleke Tahlil ve Metin*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul.
- Aydar, M.**, (2023). *Kızıl Elma'ya Adanan Bir Ömür Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Hayatı, Siyasî ve Askerî, Timaş Yayınları*, İstanbul.
- Aydın, M.**, (2010). *Gazânâme-i Halil Paşa (1595-1623)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- Aydın, Meltem.**, (2012). "Halil Paşa İbn Pirî Vakfiyesi" *Vakıflar Dergisi*, Haziran, s.99-136.
- Aykut, N.**, (1995-1997). "Damad İbrahim Paşa," *Prof. Dr. M. Münir Aktepe'ye Armağan, Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Fakültesi, sayı.15, s.193-219.
- Aynur H. ve Karateke H. T.**, (2022). *III. Ahmed Devri İstanbul Çeşmeleri (1703-1730) Aç Besmeleyle İç Suyu*, İBB Kültür Yayınları, İstanbul.
- Aynur, H.**, (2016). *İstanbul Çeşmelerine Kaynak Olarak Evliyâ Çelebi Seyâhatnâme'si, Osmanlı Mimarlık Kültürü Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Hâtırasına*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.
- Ayvansarâyî, H.**, (2001). *Hadikatü'l-Cevâmi' (İstanbul Câmileri ve Diğer Dînî-Sivil Mi'mârî Yapılar) I-II*, haz. Ahmed Nezih Galitekin, İstanbul.
- Ayvansarâyî, Hâfız H.**, (1985). *Mecmuâ-İ Tevârih*, haz: Fahri Ç. Derin- Vahid Çabuk, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Barkan, Ö. L- Ayverdi, E. H.**, (1970). *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri 953(1546) Târihli*, Baha Matbaası, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü 61.sayı, İstanbul.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi -BOA.EV.VKF.6.7 (H:29.12.954) /1547**

- Bayrakal, S.,** (2022). *Hattat ve Şairleriyle Beyoğlu Çeşme ve Sebilleri*, Yılmazlar Basın, İstanbul.
- Bostan, İ.** (2011). “Cezayir-i Bahr-ı Sefid Eyaletinin Kuruluşu”, *Tarih Dergisi* (38), s.61-78.
- Bostan, İ.** (2017). *Osmanlılar ve Deniz: Deniz Politikaları Teşkilat Gemiler*, Küre Yayınları, İstanbul.
- Bostan, İ.,** (2011). “Esaretten Vezarete Bir Osmanlı Kaptanıderyâsı: Piyale Paşa”, *Piyale Paşa Camii 2005-2007 Restorasyonu*, Gürsoy Grup Kültür Yayınları, İstanbul.
- Bostan, İ.,** (2018). *İstanbul’un 100 Denizcisi*, İBB Kültür Yayınları, İstanbul.
- Bostan, İ.,** (2022). “Fetvanın Osmanlı Yönetimi ve Toplum Üzerindeki Etkisi; Ebussuûd Efendi’nin Kıbrıs ve İnebahtı Fetvaları”, *Tarih Dergisi-Turkish Journal of History*, sayı:76, s.35-62.
- Bozkurt, D.,** (2023). “IV. Murad’ın ve Silahdar Paşaları: Silahdar Mustafa Paşa Örneği”, *Tarih Tetkikleri Dergisi*, sayı:1, Aralık, s.12-32.
- Bursalı, M.,** (2016). *Mehdiye-i Ali Paşa ve Gencîne-i Pür-temâşâ: Çeviri yazılı metin ve inceleme*, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ceviroğlu, M. H.,** (2022). “Kaptan-ı Deryâ Çatalcalı Hasan Paşa’nın Rus Çarı Mihail Feodoroviç’e Mektubu, 1627 (Transkripsiyon – Tahlil)”, *Rusya Araştırma Dergisi* (Rusad), sayı: 7, s.1-18.
- Crane, H.,** (2000). “The Garden Of The Mosque Hafız Hüseyin Al-Ayvansarayi’s Guide To The Muslim Monuments Of Ottoman Istanbul”, *Brill, Leiden, Boston, Köln*.
- Çelebi, E.,** *Seyahatname, I. Kitap*, hazırlayanlar: Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, cilt: I, Altan Matbaacılık.
- Çelebi, K.,** (2018). *Tuhfetü’l-Kibâr fî Esfâri’l-Bihâr*, haz: İdris Bostan, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.
- Çelebi, Ş.,** (1988). *Tezkiretü’l Bünyan Mimar Sinan’ın Kendi Ağzından Hayatı ve Eserleri*, Binbirdirek Yayını, haz: Dr. Sadık Erdem, İstanbul.
- Çelik, B.,** (2018). “Bir Osmanlı Devlet Adamının Yaratmaya Çalıştığı Ticari Ağ: Öküz Mehmed Paşa Vakfiyesi ve Düşündürdükleri”, *Kuşadası Kültürel ve Tarihi Mirası Koruma Derneği yayınları*, İstanbul.
- Çelik, N.,** (1998). “Menakıb-ı Mahmut Paşa”, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Çınar, H.,** (2011). “Piyale Paşa’nın Vakıfları”, *Piyale Paşa Camii 2005-2007 Restorasyonu*, Gürsoy Grup Kültür Yayınları, İstanbul.

- Çobanoğlu, A. V.,** (2001). “Yok Olan Bir Yapı: Kemankeş Kara Mustafa Paşa Külliyesi”, *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları Yıldız Demiriz’e Armağan*, İstanbul.
- Çobanoğlu, A. V.,** (2020). “Kaptan-ı Deryâ Uzun Piyâle Paşa Sıbyan Mektebi Restorasyonu Öncesi Tespitler”. *Necdet Sakaoğlu'na Armağan- Sanat Tarihi Yazıları*, 2020, (pp.251-261), İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Çuhadar, İ. H.,** (2003). *Mustafa Sâfi'nin Zübdetü't-Tervârih'i*, cilt: II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Danişmend, İ. H.,** (1972). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınevi, Cilt:5, İstanbul.
- Demir, T.,** (2016). *Denizlerdeki Osmanlı: Kısa Bir Tarihçe: Kaptan Paşalar, Tersaneler ve Ticari Denizcilik*, Yakın Kitabevi, İstanbul.
- Demir, U.,** (2012). “Silahdar Mustafa Paşa (ö.1642) ve Üsküdar”, *Osmanlı Araştırmaları*, s.39-40, İstanbul.
- Demiriz, Y. ve Tanman M. B.,** *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 6.
- Dereli, A.,** (2019). “Ekonomik Bir Pazar ve İstihdam Alanı olarak Vakıflar: Pîr Mustafa Paşa Örneği”, *İzmir Üçüncü İktisat Kongresi Bildirileri-1*, Nisan.
- Dirimtekin, F.,** (1958) “Sadr-ı Âzam Adnî Mahmud Paşa”, *İstanbul Enstitüsü Mecmuası*, cilt IV, İstanbul-Baha Matbaası, İstanbul.
- Ebuziyya Tevfik,** (2019). *Yeni Osmanlılar Tarihi*, Kapı Yayınları, Temmuz.
- Egemen, Affan,** (1993). *İstanbul Çeşme ve Sebilleri*, Arıtan Yayınevi, İstanbul.
- Engin, E.,** (1996). “Kasımpaşa'nın Tarihi Gelişimi Mimari Eserleri”, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Enverî,** (1012). *Düstûrnâme-i Enveri (19-22.Kitaplar) [Osmanlı Tarihi] (1299-1465)*, haz. Prof. Dr. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul.
- Eravcı, H. M. ve Kiremit İ.,** (2010). “Lale Dönemi ve Patrona Halil İsyanı Üzerine Değerlendirme”, *Tarih Okulu*, Eylül- Aralık. 2010 Sayı: VIII.
- Eravcı, M.,** (2007) “Kaptan-ı Deryâ Kaymak Mustafa Paşa ve Vakfı”, *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Ocak.
- Ergin, Nina,** (2017). “1752 İstanbul’unda Hamamların ve Hamam Çalışanlarının Haritasını Çıkarmak”, *Ekmek Aslanın Ağzında Osmanlı Şehirlerinde Hayatlarını Kazanmak İçin Mücadele Eden Zanaatkarlar*, (der. Suraiya Faroqhi), İstanbul.
- Ergüz, E.,** (2020). *Nakkaş Nigâri'nin Kaptan-ı Deryâ Sinan Paşa'nın Gazavatnamesi*, Palet Yayınları, Kasım, İstanbul.
- Erhan Afyoncu,** "Sokullu Mehmed Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sokullu-mehmed-pasa> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).

- Ersin, K.**, (2023). “Dönemin Yazarlarının Gözünden Kemankeş Kara Mustafa Paşa (1639 -1644)”, *Hazine-i Evrak Arşivi ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt:5, sayı:5, s.71-82.
- Ertuğ, N.**, (2006). *İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyesi*, 2.cilt, İSKİ Kültür Hizmetleri Yayınları, İstanbul.
- Eyice, S., ve Sözen, M., ve Belge, M.**, (1993). *İstanbul*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara. Faaliyetleri, TİMAŞ Yayınları, İstanbul.
- Faruk Sümer**, "Kasım Paşa, Güzelce", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kasim-pasa-guzelce> (30.05.2024).;
- Faruk Sümer**, "Kasım Paşa, Güzelce", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kasim-pasa-guzelce> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Fatih Yeşil**, "Melek Mehmed Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/melek-mehmed-pasa> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).
- Filiz Gündüz**, "Sinan Paşa Külliyesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sinan-pasa-kulliyesi--istanbul> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Gallotta, A.**, (1981). *Gazavat-ı Hayreddin Paşa*, Çeviren: Dr. Salih. Akdemir, Belleten, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Gedik, N.**, (2017). “Gemici Dili ile Kılıç Ali Paşa Hicviyyesi”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 37, İstanbul.
- Göyünç, N.**, (1951) “Kapudan-ı Deryâ Küçük Hüseyin Paşa”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, c.II, Sayı: 3-4, s.35-50.
- Göyünç, N.**, (1970). “Eski Malatya’da Silâhdar Mustafa Paşa Hanı”, *Edebiyat Fakültesi Matbaası*, İstanbul, sayı:1, Ekim.
- Gündoğdu, A. ve Şahin H. Ş. ve Altun, D.**, (2019). *Barbaros Hayreddin Paşa Gazavâtnamesi ve Zeyli*, Panama Abdullah Gündoğdu, Hüseyin Güngör Şahin, Dilek Altun Yayıncılık, Aralık, İstanbul.
- Güneş Görgöz, G.**, (2019). *Gedik Ahmed Paşa'nın Hayatı ve Eserleri (Ö.1482)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.
- Hafız Hüseyin b. İsmail Hüseyin Ayvansarayi**, (2001).*Hadikatü'l-Cevâmi: (İstanbul camileri ve diğer dini-sivil mimari yapılar)*, Ali Sâti' Efendi, Süleymân Besim Efendi ; haz. Ahmed Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul.
- Hakyemez, E.**, (2022). *Kaptan-ı Deryâ Küçük Hüseyin Paşa'nın Devlet Hayatı*, Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ordu.

- Halil İnalçık**, "Hüsrev Paşa, Koca", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/husrev-pasa-koca> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).
- Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa**, (2004). *Hasan Bey-Zâde Târihi Metin ve İndeks (1003 – 1045/1595 – 1635)*, haz. Şevki Nezihi Aykut, Türk Tarih Kurumu, 2004 c. II.
- Haskan, M. M.**, (1995) *İstanbul Hamamları*, Türkiye Turing ve Otomobil Yayınları, İstanbul.
- Hedda Reindl-Kiel**, "Gedik Ahmed Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gedik-ahmed-pasa> (erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Hedda Reindl-Kiel**, "Mesih Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mesih-pasa> (30.05.2024).;
- Hoca Sadettin Efendi**, (1992). Tacü't- Tervarih III, haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- <http://www.ottomaninscriptions.com/information.aspx?ref=list&bid=1125&hid=1356> / Kaptan Hacı Hüseyin Paşa Çeşmesi / Su vakfı (Erişim Tarihi: 30.05.2024)
- <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=896&hid=995> Erişim Tarihi: 01.08.2024)
- <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=923&hid=1029> (Erişim Tarihi: 01.08.2024);
- <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/cezayirli-gazi-hasan-pasa-camii> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)
- <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/ebubekir-aga-sebili> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)
- <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/kefelikoy-camii> Erişim Tarihi: 01.08.2024)
- <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/kenan-pasa-sebili> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)
- <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/piri-mustafa-pasa-hamami> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)
- https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=21365 (Erişim Tarihi: 01.08.2024)
- <https://www.suvakfi.org.tr/cesme/adalar/abdullah-aga-cesmesi-bostancibasi> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)
- <https://www.suvakfi.org.tr/cesme/adalar/ali-pasa-sadrazam-cesmesi-h-1029-m-1619> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)
- <https://www.suvakfi.org.tr/cesme/adalar/ibrahim-pasa-cesmesi-h-1008-m-1589> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)
- <https://www.suvakfi.org.tr/cesme/adalar/kaptan-i-deryâ-pir-mustafa-pasa-cesmesi-18-yy> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

<https://www.suvakfi.org.tr/cesme/adalar/kaptan-i-deryâ-sadrazam-halil-pasa-cesmesi-h-1024-m-1615> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

<https://www.suvakfi.org.tr/cesme/adalar/kaptan-i-deryâ-tuccarzade-silahdar-musahip-mustafa-pasa-cesmesi-h-1048-m-1638> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

<https://zeyrekcinilihamam.com/tr/history> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)

İdris Bostan, "Ali Paşa, Güzelce", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ali-pasa-guzelce> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).

İdris Bostan, "Deryâ Beyi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/deryâ-beyi> (30.05.2024).

İdris Bostan, "Kapudan Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kapudan-pasa> (30.05.2024).

İdris Bostan, "Kılıç Ali Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kilic-ali-pasa> (30.05.2024).

İnalçık, H., (1997). "Batı Anadolu'da Yükselen Denizci Gazi Beylikleri, Bizans ve Haçlılar", *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu İstanbul*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s.173- 185, Haziran 23-25.

İsmail E. Erünsal, "Mahmud Paşa Kütüphanesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahmud-pasa-kutuphanesi> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).;

İz, F., (1971). "Barbaros Hayreddin Paşa Gazavatnamesi Üzerinde Yeni Bir Araştırma", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara.

Kadîzade Ahmed Çelebi, (2021). *Fetihnâme-i Bağdâd Mısırlı Bir Divan Çavulu'nun Kaleminden IV. Murad'ın Bağdat Seferi (1638)*, haz. Mehmet Fatih Gökçek, Libra Kitapçılık ve yayıncılık, İstanbul.

Kahraman, H., (2019). *Kemankeş Kara Mustafa Paşa Vakıfları*, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Burdur.

Kara, H. F. (Ensari), (2006). "Eyüp'te Yatan Bir Büyük Devlet Adamı Sokullu Mehmet Paşa", *Eyüp Sultan Sempozyumu X*, Kasım.

Karaça, K., (1016). *Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın Baniliği*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aralık.

Kars, R., (2022). "Sultan III. Ahmed'in Kızı Saliha Sultan ile Kaptan-ı Deryâ Nişli Mehmed Paşa'nın Düğün Merasimi", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 9(24), 391- 418.

Kemal, İ., (1957). *Tevarih-i Âl-i Osman VII. Defter*, haz. Dr. Şerafettin TURAN, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

- Konyalı, İ. H.**, (2021). *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi, cilt: II*, Üsküdar Belediyesi Kültür yayınları, Mayıs, İstanbul.
- Kubbealtı Lugat**, <http://lugatim.com/s/kaptanpaşa>. (Erişim Tarihi: 30.05.2024)
- Kumbaracılar, İ.**, (1938). *İstanbul Sebilleri*, İstanbul Devlet Basımevi, İstanbul.
- Kuran, A.**, (1978). "Tophanede Kılıç Ali Paşa Külliyesi", Boğaziçi Üniversitesi Dergisi-Beşerî Bilimler- Humanities, vol:6, s. 520-533.
- Kuran, A.**, (1988). *Mimar Sinan'ın Camileri, Mimar Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri 1*, T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul.
- Kuran, E.**, (1995). "II. Viyana Kuşatması ve Sonuçları", *Türk Kültür Araştırmaları, Prof. Dr. Oktay Aslanapa'ya Armağan*, Ankara.
- Kuruçay, A.**, (2012). *İstanbul'un 100 Hamamı*, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul.
- Küçük Hüseyin Paşa Çeşmesi** /Kültür Envanteri, <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/kaptan-i-derya-haci-huseyin-pasa-cesmesi/#17.1/41.035343/28.970947> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Kütükoğlu, B.**, (1993). *Osmanlı-İran Siyâsî Münasebetleri (1578 – 1612)*, İstanbul Fetih Cemiyeti yayınları, İstanbul.
- Kütükoğlu, M.**, (1991). *Lutfi Paşa Âsâfnâmesi: Yeni Bir Metin Tesis Denemesi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Lokman, S.**, (2022). *Zübdetü't-Tevârih*, haz: İbrahim Pazan, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı yayınları, İstanbul.
- Lowry, H. W.**, (2015). Lingerings Questions Regarding the Lineage Life & Death of Barbaros Hayreddin Paşa, Chapter Koninklijke Brill Nv. Leiden.
- M. Münir Aktepe**, "Amcazâde Hüseyin Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/amcazade-huseyin-pasa> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).;
- Mahir Aydın**, "Cezayirli Gazi Hasan Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cezayirli-gazi-hasan-pasa> (Erişim Tarihi:02.08.2024).
- Mahmut Ak**, "MEHMED PAŞA, Damad", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-pasa-damad> (Erişim Tarihi:01.08.2024).
- Mahmut Ak**, "Mehmed Paşa, Damad", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-pasa-damad> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Mahmut Ak**, "Siyavuş Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/siyavus-pasa> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).
- Mahmut H. Şakiroğlu**, "Cezâyir-i Bahr-i Sefid", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cezayir-i-bahr-i-sefid> (30.05.2024).

- Mahmut H. Şakiroğlu**, "Cigalazâde Sinan Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cigalazade-sinan-pasa> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).
- Mehmet İzzet Bey**, (2021). *Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ Osmanlı Kaptanıderyâları (1352-1853)*, haz. Cemil Sağlam, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul.
- Menekşe, M.**, (2021). "17. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Makbul İken Maktul Olan Bir Devlet Adamı: Kaptan-ı Deryâ Silahtâr Yusuf Paşa", *Stratejik ve Sosyal Araştırma Dergisi*, Kasım, s.528-553.
- Murphey, R.**, (2001). Seyyid Muradi's Prose Biography Of Hızır Ibn Yakub, Aliad Hayreddin Barbarossa, *Acta Orientalia Academia Scientiarum Hun.* Volume 54 (4).
- MUSTAFA NURİ PAŞA**, (1980). *Netayic ül-Vukat Kurumlar ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi, c. III-IV*, sadeleştiren: Prof. Dr. Neşet Çağatay, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Mücteba İlgürel**, "Mustafa Paşa, Bozoklu", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-pasa-bozoklu> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).
- Na'imâ, M.**, (2014). *Târih-i Na'imâ*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, cilt: II, haz. Mehmet İpşirli, Ankara.
- Naza, E.**, (2003). *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Türkiye'de Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul.
- Necipoğlu, G.**, (2005). *The Age Of Sinan Arcitectural Culture In The Ottoman Empire*, chapter.11, London.
- Nejat Göyünç**, "Hüseyin Paşa, Küçük", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/huseyin-pasa-kucuk> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).
- Nejat Göyünç**, "Kenan Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kenan-pasa> (30.05.2024).
- Neşrî, M. M.**, (2008). *Cihânnümâ [Osmanlı Tarihi (1288-1485)]*, haz. Prof. Dr. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul.
- Nevzat, S.**, (2018). "Kara Davud Paşa Camii İmâreti Vakfı", *On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı:45,s.243-290. Aralık.
- Nezihi Aykut**, "Damad İbrâhim Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/damad-ibrahim-pasa> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Nezihi Aykut**, "Dâvud Paşa, Kara", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/davud-pasa-kara> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Ocakaçam, L. K.**, (2015). "Cıgalazade Yusuf Sinan Pasha (C.1545-1606)", *Mediterranea Ricerche Storiche*, pp.325-340, 12, August.

- Orgun, Z.**, (1941). “Osmanlı İmparatorluğunda Kaptan Paşalara ve Donanmaya Yapılan Merasim (Teşrifat-ı Kadime)”, *Tarih Vesikaları Dergisi*, cilt:1, sayı: 2, s.135-144, Ağustos.
- Orgun, Z.**, (1943). “Selim II.’in Kapudan-ı Deryâ Kılıç Ali Paşa’ya Emirleri”, *Tarih Vesikaları Dergisi*, Cilt: II, Sayı:11, s.325-334, Şubat.
- Orman, İ.**, (1998). “Bosnalı İbrahim Paşa’nın Türbesi ve Bu Türbeye Ait İki Çini Pano Hakkında”, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, sayı:14, s.64-68, İstanbul.
- Oruç b. Âdil**, (2007). *Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi – 1288-1502]*, haz. Prof. Dr. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul.
- Öksüz, M.**, (2009). Şem’dânizâde Fındıklı Süleyman Efendi’nin Mür’i’t- Tervârih Adlı Eserinin (180B-345A) Tahlil ve Tenkidi Metni, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Orta çağ Tarihi Programı, İstanbul.
- Örenç, A. F.**, (2017). “Kasımpaşa Kalyoncu Kışlası”, *Osmanlı İstanbulu V. Bildileri*, Mayıs, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, s.151-186.
- Özbay, A., & Şengözer A.**, (Editör),(2023). *Barbaros’un Çinili Hamamı: Sinan’dan Bir Başyapıt*, Yem yayın, İstanbul.
- Özdeniz, E.**, (1995). *İstanbul’daki Kaptan-ı Deryâ Çeşmeleri ve Sebilleri*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kültür Yayınları, İstanbul.
- Özer, Ö.**, (2021). “Hacı İbrahim Paşa’nın Vakıf Hizmetleri”, *History Studies*, s.939-362, Haziran.
- Özkan Ertuğrul**, "Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/barbaros-hayreddin-pasa-turbesi> (Erişim Tarihi: 01.08.2024)
- Özkan, S. H.**, (2010). *Köprülü Amcazade Hüseyin Paşa (1644-1702)*, Vatandaş Matbaacılık, Vezirköprü.
- Özkan, S. H.**, (2013). “Amcazade Hüseyin Paşa Dönemi Denizcilik Alanında Yapılan Faaliyetler”, *Uluslararası Pîrî ve Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu*, s. 1-12, İstanbul.
- Pamir, A.**, (2004). “Kaptan Paşa ve Hukukî Statüsü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sayı: 53, s.39-60, Ağustos.
- Polattaş, F. Z.**, (2017). *Sokullu Mehmed Paşa’nın İstanbul’daki İmar Faaliyetleri*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aralık, İstanbul.
- Rado, Ş.**, (1972). *Bostancıbaşı Defteri 1802 Yılında Boğaziçi ve Haliç Kıyılarında Kimler Otururdu?*, (Hayat Tarih Mecmuası eki), Hayat Yayınları, İstanbul.
- Raşid Mehmed Efendi – Çelebizâde İsmâil Âsım Efendi**, (2013). *Târîh-i Râşîd ve Zeyli*, c.III, haz. Abdülkadir Özcan, Yunus Uğur, Baki Çakır, Ahmet Zeki İzgöer, Klasik yayınları, Mayıs.

- Sâfi, M.**, (2003). *Zübdetü't-Tevârih*, cilt: I, haz. İbrahim Hakkı Çuhadar, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Samarcı, R.**, (1995). *Dünyayı Avuçlarında Tutan Adam Sokullu Mehmed Paşa*, Çeviren: Meral Gaspıralı, Sabah Kitapları, Temmuz, İstanbul.
- Sami, Ş.** (2006). *Kamûs-ı Türki*, Yeditepe yayınları, İstanbul.
- Selânikî, M.**, (1999). *Tarih-i Selânikî* (971 – 1003 / 1563- 1595), haz. Prof. Dr. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Sema Doğan**, "Kasım Paşa Camii ve Külliyesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kasim-pasa-camii-ve-kulliyesi> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Semavi Eyice**, "Bodrum Camii", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bodrum-camii> (30.05.2024).
- Semavi Eyice**, "Cağaloğlu Hamamı", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cagaloglu-hamami> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Semavi Eyice**, "Dâvud Paşa Camii", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/davud-pasa-camii> (Erişim Tarihi 01.08.2024).;
- Semavi Eyice**, "İBRÂHİM PAŞA KÜLLİYESİ", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibrahim-pasa-kulliyesi--beyazit> (02.08.2024).
- Semavi Eyice**, "Kılıç Ali Paşa Külliyesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kilic-ali-pasa-kulliyesi> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Semavi Eyice**, "Kürkçü Han maddesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kurkcu-hani> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).
- Serap Sunay**, "Mehmed Ali Paşa, Damad", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-ali-pasa-damad> (Erişim Tarihi: 01.09.2024).
- Sevgi Parlak**, "Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sokullu-mehmed-pasa-kulliyesi--eyup> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Silahdar Fındıklı Mehmed Ağa**, (2018). *Nusretnâme*, İnceleme- Metin haz. Mehmet Topal, TÜBA, Ankara.
- Solakzâde Mehmed Hemdemî**, (2016). *Solakzade Tarihi*, haz. H. Halik Atlı, İstanbul: İBB Kültür Yayınları, (Sadeleştirilmiş metin).
- Subhi**, (2007) *Vak'anüvis Subhî Mehmed Efendi Subhi Tarihi Sâmi ve Şâkir Tarihleri ile Birlikte (İnceleme ve Karşılaştırmalı Metin)*, haz: Mesut AYDINER, Bayrak Matbaacılık, İstanbul.

- Suliman, O.,** (2017). *Tulû 'i'nin Paşa-Nâme'si İnceleme-Metin*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslâm Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Bursa.
- Süreyyâ, M.,** (1996). *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşâhir-i Osmaniyye I*, yayına hazırlayanlar: Doç. Dr. Mustafa Keskin, Yrd. Doç. Dr. Ayhan Öztürk, Yrd. Doç. Dr. Ramazan Tosun, Sebil Yayınevi, İstanbul.
- Şahin, H. G.,** (2018). *İspanyol ve Osmanlı Kroniklerinde Barbaros Hayreddin Paşa*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Dilleri ve Edebiyatları İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Şahin, S.,** (2012).“Süleymaniye Semtin’de Bir III. Ahmed Devri Eseri: Kaptan İbrahim Paşa Külliyesi”, *Ulusal Süleymaniye Sempozyumu*, s.494-501, İstanbul.
- Şehabeddin Tekindağ,** "Mahmud Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahmud-pasa> (30.05.2024).
- Şehabeddin Tekindağ,** "Mahmud Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahmud-pasa> (30.05.2024).
- Şennur (Aydın) Şentürk,** "Amcazâde Hüseyin Paşa Külliyesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/amcazade-huseyin-pasa-kulliyesi> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Şensoy, F.,** (2018). “Ebu Bekir Paşa’nın İstanbul’daki Sıbyan Mektebi ve Sebil Vakfının 1867-68 Yıllarına ait Muhasebe Defterleri Üzerinden Vakıflardaki Kayıt Düzeni ve Dinamik Yapı”, *Akademik İnceleme Dergisi*, c.13, sayı:1, s. 391 – 416, Nisan.
- Şerafettin Turan,** "Barbaros Hayreddin Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/barbaros-hayreddin-pasa> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Şerare Yetkin,** "Çinili Hamam", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cinili-hamam> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Şerifoğlu, Ö. F.,** (1995). *Su Güzeli İstanbul Sebilleri*, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Tali, Ş.,** (2011). *Tarihi İstanbul Şadırvanları*, Kariyer Matbaacılık, Ankara, 2011.
- Tanışık, İ. H.,** (2023). *İstanbul Camileri*, I. Cilt, Üsküdar Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul.
- Taymaz, B.,** (2022). *Osmanlı Dönemi İstanbul Sebil ve Çeşme Kitabelerinin Biçim ve İçerik Açısından Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- Teber, Ö. F.,** (2002). “Osmanlı Toplumunda Bir Sosyal Kurum Olarak Vakıf Çeşitleri ve İşleyişi”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, c.4, sayı: 12, Haziran, s.197-205.

- Temelkuran, T.**, (2000). *Gazavat-ı Cezâyirli Gazi Hasan Paşa (Tahlil ve Tenkildi Metin)*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Tietze, A.**, (2016). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*, 4.cilt, TÜBA Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Tiryaki, Y.**, (2004). “Namazgâhlar”, *Geçmişten Günümüze Beyoğlu*, c.I, İstanbul, s. 415-420
- Tülbentçi, F. F.**, (1956). “Sokullu Mehmet Paşa’nın Dul Zevcesi”, *Resimli Tarih Mecmuası Dergisi*, Ekim.
- Türkçelik, E.**, (2018). *Un Noble Italien En La Corte Ottomana: Cıgalazade Y El Mediterraneo (1591 – 1606)*, Albators Ediciones. Valencia.
- Uluçay, M. Ç.**, (1980). *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H.**, (1965). “Değerli Vezir Gedik Ahmet Paşa II. Bayezid Tarafından Niçin Katledildi?”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, cilt: 29, sayı:115 , Ankara, s.491-497.
- Uzunçarşılı, İ. H.**, (1973). “Üçüncü Sultan Selim Zamanında Yazılmış Dış Ruznâmesinden 1206/1791 ve 1207/1792 Senelerine Âit Vekayi”, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, cilt: 37, sayı: 148, Ankara, s.607 – 662.
- Uzunçarşılı, İ. H.**, (1988). *Osmanlı Devleti Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Ünlü, E.**, (2021). “Kaptan-ı Deryâ Küçük Hüseyin Paşa’nın Rumeli Seraskerliği”, *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, cilt: 2, sayı: 4, Ankara, s.457 – 489.
- Ünlü, E.**, (2022). “Kaptan-ı Deryâ Küçük Hüseyin Paşa’nın Deniz Seferleri (1792-1803)”, *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, cilt: 6, sayı: 2, s.119 – 157.
- Ünsal, C.**, (2020). “Kaptan-ı Deryâ Kılıç Ali Paşa’nın Ölüm Tarihi ve Terekesi Meselesi”, *Harp Tarihi Dergisi*, sayı:2, Aralık, s. 45 – 57.
- Ünver, S.**, (2006). “Mahmud Paşa Vakıfları ve Ekleri”, *Vakıflar Dergisi*, sayı:4, İstanbul, s. 65-76.
- Yakıtıl, E.**, (1989). “Deryâ Kaptanı Gâzi Hasan Paşa’nın Vakfiyeleri”, *IX. Türk Tarih Kongresi Bildiriler*, C.III, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 1261-1275.
- Yeşil, A.**, (1996). “Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ve Hiç Bilinmeyen Vakfiyesi Hakkında Bazı Notlar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 2, s.264-270, Isparta.
- Yıldırım, N.**, (2005). *Kara Çelebi- Zâde Abdülaziz Efendi’nin Zafername Adlı Eseri (Tarihçe-İ Feth-İ Revan ve Bağdad) Tahlil ve Metin*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Yılmaz, F.**, (2019). “Osmanlı Hanedanı, Kullar ve Korsanlar: Beşiktaş’ın Doğuşu ve İktidar Rekabeti (1534-1557)”, *Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi*, cilt: 52, Aralık, s. 397-426.
- Yunus Uğur (editör)**, (2019). *İstanbul Türbe, Hazire ve Kabirleri Beyoğlu*, İBB Kültür yayınların, İstanbul.
- Yüksel, İ. A.**, (1992). “Murad Paşa Câmii Kabristanındaki Mesih Paşa Kabri Hakkındaki Birkaç Söz”, *Semavi Eyice Armağanı: (İstanbul Yazılar)*, İstanbul, s. 121-138.
- Yüksel, İ. A.**, (2003). “Kara Davud Paşa”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt:4, Numune Matbaacılık, İstanbul.
- Zararsız, A.**, (2021). “Osmanlı Kroniklerinde Sokullu Mehmed Paşa ve Sokoloviç Ailesi”, *Mediterranean Journal of Humanities XI*, s. 321-354.
- Zeynep Hatice Kurtbil**, "Murad Paşa Külliyesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/murad-pasa-kulliyesi> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).
- Zeynep Hatice Kurtbil**, "Siyavuş Paşa Türbesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/siyavus-pasa-turbesi> (Erişim Tarihi: 01.08.2024).
- Zirajevic, O.**, (2022). “Yugoslav Kaynak ve Rivayetleri Işığında Sokullu Mehmed Paşa”, çev: Mehmet Yılmaz Akbulut, *Journal of Balkan and Black Sea Studies*, Year 5, sayı: 8, s. 155 – 167.

EKLER

EK 1: KAPTANPAŞALARIN YAPTIRDIKLARI İLK ESERLERİNİN İNŞA TARİHİNİ GÖSTEREN TABLO

SIRA	BANİSİ	GÖREV TARİHİ	ESERİN İNŞA TARİHİ	KONUM	TÜRÜ
1	VELİ MAHMUD PAŞA	1469	1473-74	FATİH	KÜLLİYE
2	GEDİK AHMED PAŞA	1477	1475	FATİH	KÜLLİYE
3	MESİH PAŞA	1480	1501	FATİH	TEK YAPI
4	KÜÇÜK KARA DAVUD PAŞA	1493	1618	ÜSKÜDAR	TEK YAPI
5	GÜZELCE KASIM PAŞA	1525	1533	KASIMPAŞA	KÜLLİYE
6	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	1534	1547	BEŞİKTAŞ	KÜLLİYE
7	SOKULLU MEHMET PAŞA	1546	1578	AZAPKAPI	KÜLLİYE
8	SOKULLU MEHMET PAŞA	1546	1574	KADIRGA	KÜLLİYE
9	SOKULLU MEHMET PAŞA	1546	1567	BÜYÜKÇEKMECE	TEK YAPI
10	SİNAN PAŞA	1549	1555	BEŞİKTAŞ	KÜLLİYE
11	PİYALE PAŞA	1555	1573	KASIMPAŞA	KÜLLİYE
12	PİYALE PAŞA	1555	1564	KASIMPAŞA	TEK YAPI
13	KILIÇ ALİ PAŞA	1571	1580	TOPHANE	KÜLLİYE
14	BOSNALI DAMAD İBRAHİM PAŞA	1587	1603	FATİH	TEK YAPI
15	ULUÇ HASAN PAŞA	1588	1600	KASIMPAŞA	TEK YAPI
16	CİĞALZADE YUSUF SİNAN PAŞA	1591	1741	CAĞALOĞLU	TEK YAPI
17	KAYSERİLİ HALİL PAŞA	1607	1617	FATİH	TEK YAPI
18	ÖKÜZ MEHMET PAŞA	1611	1621	FATİH	TEK YAPI
19	GÜZELCE ALİ PAŞA	1617	1621	SARIYER	TEK YAPI
20	KARA DAVUD PAŞA	1617	1650	AKSARAY	TEK YAPI
21	ÇATALCALI HASAN PAŞA	1626	1700	SARIYER	TEK YAPI
22	KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA	1635	1641	BEYOĞLU	KÜLLİYE
23	KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA	1635	1641	FATİH	KÜLLİYE

24	TÜCCARZADE SİLAHTAR MUSTAFA PAŞA	1638	1638	ÜSKÜDAR	TEK YAPI
25	SİYAVUŞ PAŞA	1640	1632	EYÜP	TEK YAPI
26	UZUN PİYALE PAŞA	1642	1638	KASIMPAŞA	TEK YAPI
27	SİLAHTAR YUSUF PAŞA	1644	1791	KAĞITHANE	TEK YAPI
28	MUSA PAŞA	1646	1700	FATİH	TEK YAPI
29	KENAN PAŞA	1656	1645	BEYOĞLU	TEK YAPI
30	MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA	1661	1690	FATİH	KÜLLİYE
31	KÖSE ALİ PAŞA	1672	1671	FATİH	TEK YAPI
32	KÜÇÜK SİPAHİ MUSTAFA PAŞA	1681	1682	ÜSKÜDAR	TEK YAPI
33	AMCAZADE HÜSEYİN PAŞA	1694	1700	FATİH	KÜLLİYE
34	BASMACIZADE İBRAHİM PAŞA	1706	1708	FATİH	KÜLLİYE
35	KAYMAK MUSTAFA PAŞA	1721	1720	ÜSKÜDAR	TEK YAPI
36	MARYOL HACI HÜSEYİN PAŞA	1731	1732	BEYOĞLU	TEK YAPI
37	EBU BEKİR PAŞA	1732	1723	FATİH	TEK YAPI
38	PİR MUSTAFA PAŞA	1743	1800	ÜSKÜDAR	TEK YAPI
39	MELEK MEHMET PAŞA	1752	1771	EYÜP	TEK YAPI
40	SÜLEYMAN PAŞA	1755	1749	KASIMPAŞA	TEK YAPI
41	NİŞLİ MEHMED PAŞA	1763	1723	FATİH	TEK YAPI
42	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	1770	1776	SARIYER	TEK YAPI
43	KÜÇÜK HÜSEYİN PAŞA	1792	1798	BEYOĞLU	TEK YAPI
44	GİRİTLİ HÜSEYİN PAŞA	1798	1794	ÜSKÜDAR	TEK YAPI
45	KOCA HÜSREV PAŞA	1811	1839	EYÜP	KÜLLİYE
46	KASAPBAŞI HASAN PAŞA	1818	1815	FATİH	TEK YAPI
47	ABDULLAH-HAMDULLAH PAŞA	1819	1813	ÜSKÜDAR	TEK YAPI
48	MEHMET ALİ PAŞA	1845	1870	BEŞİKTAŞ	TEK YAPI

EK 2: KAPTANPAŞALARIN İSTANBUL'DA YAPTIRDIKLARI ESERLERİN ENVARTER LİSTESİ

SIRA	BANİSİ	TÜRÜ	ÇEŞİDİ	TARİHİ	DURUMU	KONUMU
1	VELİ MAHMUD PAŞA	CAMİ	KÜLLİYE	1473-74	MEVCUT	FATİH
2	VELİ MAHMUD PAŞA	TÜRBE	KÜLLİYE	1473-75	MEVCUT	FATİH
3	VELİ MAHMUD PAŞA	ÇİFTE HAMAM	KÜLLİYE	1473-76	MEVCUT	FATİH
4	VELİ MAHMUD PAŞA	MEDRESE	KÜLLİYE	1473-77	MEVCUT DEĞİL	FATİH
5	VELİ MAHMUD PAŞA	HAN	KÜLLİYE	1473-78	MEVCUT	FATİH
6	VELİ MAHMUD PAŞA	SIBYAN MEKTEBİ	KÜLLİYE	1473-79	MEVCUT DEĞİL	FATİH
7	VELİ MAHMUD PAŞA	İMARET	KÜLLİYE	1473-80	MEVCUT DEĞİL	FATİH
8	VELİ MAHMUD PAŞA	KÜTÜPHANE	TEK YAPI	1472	MEVCUT	FATİH
9	VELİ MAHMUD PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1605	MEVCUT DEĞİL	FATİH
10	VELİ MAHMUD PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1500	MEVCUT DEĞİL	FATİH
11	VELİ MAHMUD PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1500	MEVCUT DEĞİL	FATİH
12	VELİ MAHMUD PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1500	MEVCUT DEĞİL	FATİH
13	GEDİK AHMED PAŞA	ÇİFTE HAMAM	TEK YAPI	1475	MEVCUT	FATİH
14	GEDİK AHMED PAŞA	DÜKKANLAR	TEK YAPI	1475	MEVCUT DEĞİL	FATİH
15	MESİH PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1501	MEVCUT	FATİH

16	KÜÇÜK KARA NİŞANCI DAVUD PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1500	HARABESİ	FATİH
17	KÜÇÜK KARA NİŞANCI DAVUD PAŞA	ZAVİYE	TEK YAPI	1500	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
18	KÜÇÜK KARA NİŞANCI DAVUD PAŞA	İMARET	TEK YAPI	1500	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
19	KÜÇÜK KARA NİŞANCI DAVUD PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1505	MEVCUT	ÜSKÜDAR
20	GÜZELCE KASIM PAŞA	CAMİ	KÜLLİYE	1533-1534	MEVCUT	BEYOĞLU
21	GÜZELCE KASIM PAŞA	İMARET	KÜLLİYE	1533-1534	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
22	GÜZELCE KASIM PAŞA	MEDRESE	KÜLLİYE	1533-1534	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
23	GÜZELCE KASIM PAŞA	HAMAM	KÜLLİYE	1533-1534	MEVCUT	BEYOĞLU
24	GÜZELCE KASIM PAŞA	MUVAKKİTHANE	KÜLLİYE	1533-1534	MEVCUT	BEYOĞLU
25	GÜZELCE KASIM PAŞA	SEBİL	KÜLLİYE	1533-1534	MEVCUT	BEYOĞLU
26	GÜZELCE KASIM PAŞA	ÇEŞME	KÜLLİYE	1533-1534	MEVCUT	BEYOĞLU
27	GÜZELCE KASIM PAŞA	ŞADIRVAN	KÜLLİYE	1533-1534	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
28	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	MESCİD	TEK YAPI	1534	MEVCUT DEĞİL	BEŞİKTAŞ
29	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	ÇİFTE HAMAM	TEK YAPI	1530-40	MEVCUT	FATİH
30	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	TÜRBE	TEK YAPI	1541	MEVCUT	BEŞİKTAŞ
31	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	MUTFAK	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEŞİKTAŞ
32	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	DEPO	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEŞİKTAŞ
33	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	MİSAFİRHANE	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEŞİKTAŞ

34	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	SEBİL	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEŞİKTAŞ
35	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	AHIR	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEŞİKTAŞ
36	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	MEDRESE	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEŞİKTAŞ
37	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	ÇİFTE HAMAM	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEŞİKTAŞ
38	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	ZAVİYE	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEŞİKTAŞ
39	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	ATLI DEĞİRMEN	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
40	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	ODALAR	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
41	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	SU KUYUSU	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
42	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	TUVALET	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
43	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	BAHÇE	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
44	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	EV	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
45	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	SU KUYUSU	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
46	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	FIRIN	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
47	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	TUVALET	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
48	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	BODRUM	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
49	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	ODALAR	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
50	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	DEPO	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
51	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	BODRUM	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH

52	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	SARNIÇ	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
53	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	SU KUYUSU	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
54	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	TUVALET	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
55	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	EV	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
56	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	FIRIN	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
57	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	DEĞİRMEN	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
58	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	SU KUYUSU	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
59	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	BAHÇE	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
60	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	EV	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
61	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	ODALAR	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
62	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	DEPO	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
63	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	SU KUYUSU	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
64	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	FIRIN	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
65	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	ODALAR	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
66	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	FIRIN	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
67	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	SU KUYUSU	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
68	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	BAHÇE	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
69	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	TUVALETLER	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH

70	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	DEPO	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
71	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	ATLI DEĞİRMEN	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
72	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	ODALAR	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
73	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	YAĞ FIRINI	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
74	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	SU KUYUSU	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
75	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	BAHÇE	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
76	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	TUVALET	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
77	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	ODALAR	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
78	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	DEĞİRMEN	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
79	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	SU KUYUSU	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	FATİH
80	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	EV	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
81	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	MENZİL	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
82	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	KİLER	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
83	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	SU KUYUSU	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
84	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	FIRIN	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
85	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	MAHFAZA	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
86	BARBAROS HAYREDDİN PAŞA	TUVALET	TEK YAPI	1547	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
87	SOKULLU MEHMED PAŞA	ÇEŞME/SEBİL	TEK YAPI	1567	MRVCUT DEĞİL	EYÜP

88	SOKULLU MEHMED PAŞA	TÜRBİE	KÜLLİYE	1568	MEVCUT	EYÜP
89	SOKULLU MEHMED PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1569	MEVCUT	EYÜP
90	SOKULLU MEHMED PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1570	MEVCUT DEĞİL	EYÜP
91	SOKULLU MEHMED PAŞA	MEDRESE	KÜLLİYE	1571	MEVCUT	FATİH
92	SOKULLU MEHMED PAŞA	DARÜLKURRA	KÜLLİYE	1571	MEVCUT	FATİH
93	SOKULLU MEHMED PAŞA	ÇEŞME	KÜLLİYE	1571	MEVCUT	FATİH
94	SOKULLU MEHMED PAŞA	CAMİ	KÜLLİYE	1571	MEVCUT	FATİH
95	SOKULLU MEHMED PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1577	MEVCUT	BEYOĞLU
96	SOKULLU MEHMED PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1600	MEVCUT DEĞİL	EYÜP
97	SOKULLU MEHMED PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1600	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
98	SOKULLU MEHMED PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1600	MEVCUT DEĞİL	SARIYER
99	SOKULLU MEHMED PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1600	MEVCUT	BÜYÜKÇEKMECE
100	SOKULLU MEHMED PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1600	MEVCUT DEĞİL	EYÜP
101	SİNAN PAŞA	TÜRBİE	TEK YAPI	1553	MEVCUT	ÜSKÜDAR
102	SİNAN PAŞA	CAMİ	KÜLLİYE	1550-1553	MEVCUT	BEŞİKTAŞ
103	SİNAN PAŞA	MEDRESE	KÜLLİYE	1550-1554	MEVCUT DEĞİL	BEŞİKTAŞ
104	SİNAN PAŞA	MEKTEB	KÜLLİYE	1550-1555	MEVCUT DEĞİL	BEŞİKTAŞ
105	SİNAN PAŞA	ÇİFTE HAMAM	KÜLLİYE	1550-1556	MEVCUT DEĞİL	BEŞİKTAŞ

106	PİYALE PAŞA	CAMİ	KÜLLİYE	1573	MEVCUT	BEYOĞLU
107	PİYALE PAŞA	BOSTANI	KÜLLİYE	1573	MEVCUT	BEYOĞLU
108	PİYALE PAŞA	TEKKE- MEDRESE	KÜLLİYE	1573	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
109	PİYALE PAŞA	TÜRBE	KÜLLİYE	1573	MEVCUT	BEYOĞLU
110	PİYALE PAŞA	HAN	TEK YAPI	1578	MEVCUT DEĞİL	FATİH
111	PİYALE PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1587	MEVCUT	BEYOĞLU
112	KILIÇ ALİ PAŞA	CAMİ	KÜLLİYE	1580	MEVCUT	BEYOĞLU
113	KILIÇ ALİ PAŞA	HAMAM	KÜLLİYE	1583	MEVCUT	BEYOĞLU
114	KILIÇ ALİ PAŞA	TÜRBE	KÜLLİYE	1587	MEVCUT	BEYOĞLU
115	KILIÇ ALİ PAŞA	SEBİL	KÜLLİYE	1588	MEVCUT	BEYOĞLU
116	KILIÇ ALİ PAŞA	MEDRESE	KÜLLİYE	1588	MEVCUT	BEYOĞLU
117	KILIÇ ALİ PAŞA	SIBYAN MEKTEBİ	KÜLLİYE	1588	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
118	BOSNALI DAMAD İBRAHİM PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1599	MEVCUT	BEYOĞLU
119	BOSNALI DAMAD İBRAHİM PAŞA	SEBİL	TEK YAPI	1600	MEVCUT DEĞİL	FATİH
120	BOSNALI DAMAD İBRAHİM PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1603	MEVCUT DEĞİL	FATİH
121	ULUÇ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1600	MEVCUT DEĞİL	FATİH
122	ULUÇ HASAN PAŞA	MEKTEB	TEK YAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	FATİH
123	CİĞALZADE YUSUF SİNAN PAŞA	HAMAM	TEK YAPI	1740	MEVCUT	FATİH

124	CİĞALZADE YUSUF SİNAN PAŞA	MEKTEB	TEK YAPI	1800	MEVCUT DEĞİL	FATİH
125	CİĞALZADE YUSUF SİNAN PAŞA	MEDRESE	TEK YAPI	1800	MEVCUT DEĞİL	FATİH
126	DAMAD KAYSERİLİ HALİL PAŞA	SARNIÇ	TEK YAPI	1615	MEVCUT	ÜSKÜDAR
127	DAMAD KAYSERİLİ HALİL PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1617	MEVCUT DEĞİL	FATİH
128	DAMAD KAYSERİLİ HALİL PAŞA	SU KUYUSU	TEK YAPI	1617	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
129	DAMAD KAYSERİLİ HALİL PAŞA	DÜKKANLAR	TEK YAPI	1619	MEVCUT DEĞİL	FATİH
130	DAMAD KAYSERİLİ HALİL PAŞA	KAHVEHANE	TEK YAPI	1619	MEVCUT DEĞİL	FATİH
131	DAMAD KAYSERİLİ HALİL PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1626	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
132	DAMAD KAYSERİLİ HALİL PAŞA	SEBİL	TEK YAPI	1626	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
133	DAMAD KAYSERİLİ HALİL PAŞA	TÜRBE	TEK YAPI	1626	MEVCUT	ÜSKÜDAR
134	DAMAD KAYSERİLİ HALİL PAŞA	ODALAR	TEK YAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	FATİH
135	ÖKÜZ MEHMED PAŞA	KAHVEHANE	TEK YAPI	1600	MEVCUT DEĞİL	FATİH
136	ÖKÜZ MEHMED PAŞA	DÜKKANLAR	TEK YAPI	1600	MEVCUT DEĞİL	FATİH
137	ÖKÜZ MEHMED PAŞA	ODALAR	TEK YAPI	1600	MEVCUT DEĞİL	FATİH
138	ÖKÜZ MEHMED PAŞA	HAMAM	TEK YAPI	1600	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
139	ÖKÜZ MEHMED PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1617	KALINTILARI VAR	EYÜP
140	ÖKÜZ MEHMED PAŞA	NAMAZGAH /CAMİ	TEK YAPI	1617	MEVCUT	FATİH
141	ÖKÜZ MEHMED PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1621	MEVCUT	FATİH

142	ÖKÜZ MEHMED PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1621	MEVCUT	FATİH
143	ÖKÜZ MEHMED PAŞA	MEKTEB	TEK YAPI	1621	MEVCUT DEĞİL	FATİH
144	GÜZELCE ALİ PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1619	MEVCUT	BEYOĞLU
145	GÜZELCE ALİ PAŞA	TÜRBE	TEK YAPI	1620-1621	MEVCUT	BEŞİKTAŞ
146	GÜZELCE ALİ PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	SARIYER
147	KARA DAVUD	ÇEŞME	TEK YAPI	1700	MEVCUT	AKSARAY
148	KARA DAVUD	ŞADIRVAN	TEK YAPI	1700	MEVCUT	AKSARAY
149	ÇATALCALI HASAN PAŞA	MESCİD	TEK YAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	SARIYER
150	ÇATALCALI HASAN PAŞA	MEKTEB	TEK TAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	SARIYER
151	KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1600	MEVCUT DEĞİL	FATİH
152	KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1600	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
153	KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1600	MEVCUT DEĞİL	PENDİK
154	KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1600	MEVCUT DEĞİL	SİLİVRİ
155	KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA	MEDRESE / MESCİD	KÜLLİYE	1641	MEVCUT DEĞİL	FATİH
156	KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA	DARÜLKURRA	KÜLLİYE	1641	MEVCUT DEĞİL	FATİH
157	KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA	SIBYAN MEKTEBİ	KÜLLİYE	1644	MEVCUT DEĞİL	FATİH
158	KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA	TÜRBE	KÜLLİYE	1641	MEVCUT DEĞİL	FATİH
159	KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	KÜLLİYE	1641	MEVCUT DEĞİL	FATİH

160	KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA	SEBİL	KÜLLİYE	1641	MEVCUT	FATİH
161	KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA	SIBYAN MEKTEBİ	KÜLLİYE	1641- 1642	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
162	KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA	CAMİ	KÜLLİYE	1641- 1642	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
163	KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	KÜLLİYE	1641- 1642	MEVCUT	BEYOĞLU
164	KEMANKEŞ MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1732	MEVCUT	BEYOĞLU
165	TÜCCARZADE SİLAHDAR MUSAHİP MUSTAFA PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	FATİH
166	TÜCCARZADE SİLAHDAR MUSAHİP MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1636	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
167	TÜCCARZADE SİLAHDAR MUSAHİP MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1636	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
168	TÜCCARZADE SİLAHDAR MUSAHİP MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1638	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
169	TÜCCARZADE SİLAHDAR MUSAHİP MUSTAFA PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	FATİH
170	TÜCCARZADE SİLAHDAR MUSAHİP MUSTAFA PAŞA	KİLER	TEK YAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
171	TÜCCARZADE SİLAHDAR MUSAHİP MUSTAFA PAŞA	MUTFAK	TEK YAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
172	TÜCCARZADE SİLAHDAR MUSAHİP MUSTAFA PAŞA	SU KUYUSU	TEK YAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
173	TÜCCARZADE SİLAHDAR MUSAHİP MUSTAFA PAŞA	ODALAR	TEK YAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
174	TÜCCARZADE SİLAHDAR MUSAHİP MUSTAFA PAŞA	HAMAM	TEK YAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
175	TÜCCARZADE SİLAHDAR MUSAHİP MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME/SEBİL	TEK YAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	FATİH
176	SADRAZAM SİYAVUŞ PAŞA	TÜRBE	TEK YAPI	1582-84	MEVCUT	EYÜP
177	SADRAZAM SİYAVUŞ PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1600	MEVCUT DEĞİL	EYÜP

178	SADRAZAM SİYAVUŞ PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1600	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
179	SADRAZAM SİYAVUŞ PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1632	MEVCUT	BEYOĞLU
180	UZUN PİYALE PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1638	MEVCUT	BEYOĞLU
181	UZUN PİYALE PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1638	MEVCUT	BEYOĞLU
182	UZUN PİYALE PAŞA	BAHÇE	TEK YAPI	1638	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
183	UZUN PİYALE PAŞA	MEKTEB	TEK YAPI	1642	MEVCUT	ŞİŞLİ
184	UZUN PİYALE PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
185	UZUN PİYALE PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
186	SİLAHTAR YUSUF PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1791	MEVCUT DEĞİL	EYÜP
187	SİLAHTAR YUSUF PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1794	MEVCUT	ŞİŞLİ
188	MUSA PAŞA	SEBİL	TEK YAPI	1700	MEVCUT	FATİH
189	KENAN PAŞA	SEBİL	TEK YAPI	1645	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
190	MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1670	MEVCUT	FATİH
191	MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1677	MEVCUT DEĞİL	FATİH
192	MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA	KÜTÜPHANE	TEK YAPI	1681	MEVCUT	FATİH
193	MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1685	HARABESİ	BEYOĞLU
194	MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA	MEDRESE	KÜLLİYE	1690-1691	MEVCUT	FATİH
195	MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA	DERSHANE-MESCİD	KÜLLİYE	1690-1692	MEVCUT	FATİH

196	MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA	SIBYAN MEKTEBİ	KÜLLİYE	1690-1693	MEVCUT	FATİH
197	MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA	SEBİL	KÜLLİYE	1690-1694	MEVCUT	FATİH
198	MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA	DÜKKANLAR	KÜLLİYE	1690-1694	MEVCUT DEĞİL	ÇARŞIKAPI
199	MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA	SU DEPOSU	KÜLLİYE	1690-1695	MEVCUT DEĞİL	FATİH
200	MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	FATİH
201	MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1700	MEVCUT DEĞİL	FATİH
202	MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1823	MEVCUT DEĞİL	ZEYTİNBURNU
203	KÖSE ALİ PAŞA	SEBİL	TEK YAPI	1671	MEVCUT DEĞİL	FATİH
204	KÜÇÜK SİPAHİ MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1682	MEVCUT	ÜSKÜDAR
205	AMCAZADE HÜSEYİN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1698	MEVCUT	FATİH
206	AMCAZADE HÜSEYİN PAŞA	DERSHANE-MESCİD	KÜLLİYE	1700	MEVCUT	FATİH
207	AMCAZADE HÜSEYİN PAŞA	SIBYAN MEKTEBİ	KÜLLİYE	1700	MEVCUT	FATİH
208	AMCAZADE HÜSEYİN PAŞA	MEDRESE	KÜLLİYE	1700	MEVCUT	FATİH
209	AMCAZADE HÜSEYİN PAŞA	SEBİL	KÜLLİYE	1700	MEVCUT	FATİH
210	AMCAZADE HÜSEYİN PAŞA	KÜTÜPHANE	TEK YAPI	1700	MEVCUT	FATİH
211	AMCAZADE HÜSEYİN PAŞA	NAMAZGAH	TEK YAPI	1794	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
212	MORALI BASMACIZADE İBRAHİM PAŞA	CAMİ	KÜLLİYE	1708	MEVCUT	FATİH
213	MORALI BASMACIZADE İBRAHİM PAŞA	SEBİL	KÜLLİYE	1708	MEVCUT	FATİH

214	MORALI BASMACIZADE İBRAHİM PAŞA	SIBYAN MEKTEBİ	KÜLLİYE	1708	KALINTILARI VAR	FATİH
215	MORALI BASMACIZADE İBRAHİM PAŞA	HAMAM	KÜLLİYE	1708	MEVCUT DEĞİL	FATİH
216	MORALI BASMACIZADE İBRAHİM PAŞA	HAZİRE	KÜLLİYE	1708	MEVCUT	FATİH
217	MORALI BASMACIZADE İBRAHİM PAŞA	ABDESTHANE	TEK YAPI	1708	MEVCUT DEĞİL	FATİH
218	MORALI BASMACIZADE İBRAHİM PAŞA	ODUNLUK	TEK YAPI	1708	MEVCUT DEĞİL	FATİH
219	MORALI BASMACIZADE İBRAHİM PAŞA	SU KUYUSU	TEK YAPI	1708	MEVCUT DEĞİL	FATİH
220	MORALI BASMACIZADE İBRAHİM PAŞA	TUVALETLER	TEK YAPI	1708	MEVCUT DEĞİL	FATİH
221	MORALI BASMACIZADE İBRAHİM PAŞA	DÜKKANLAR	TEK YAPI	1708	MEVCUT DEĞİL	FATİH
222	MORALI BASMACIZADE İBRAHİM PAŞA	EV	TEK YAPI	1708	MEVCUT DEĞİL	FATİH
223	KAYMAK MUSTAFA PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1625	MEVCUT	KASIMPAŞA
224	KAYMAK MUSTAFA PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1720	MEVCUT	ÜSKÜDAR
225	KAYMAK MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1724	MEVCUT	ÜSKÜDAR
226	KAYMAK MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1729	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
227	KAYMAK MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1730	MEVCUT	ÜSKÜDAR
228	MARYOL HACI HÜSEYİN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1732-1733	MEVCUT	BEYOĞLU
229	EBU BEKİR PAŞA	SIBYAN MEKTEBİ	TEK YAPI	1723	MEVCUT	FATİH
230	EBU BEKİR PAŞA	SEBİL	TEK YAPI	1723	MEVCUT	FATİH
231	EBU BEKİR PAŞA	SU TERAZİSİ	TEK YAPI	1723	MEVCUT DEĞİL	FATİH

232	EBU BEKİR PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1723	MEVCUT DEĞİL	FATİH
233	EBU BEKİR PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1723	MEVCUT DEĞİL	FATİH
234	EBU BEKİR PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1793	MEVCUT	FATİH
235	PİR MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1765	MEVCUR DEĞİL	BEYKOZ
236	PİR MUSTAFA PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1800	KALINTILARI VAR	FATİH
237	PİR MUSTAFA PAŞA	HAMAM	TEK YAPI	1800	KALINTILARI VAR	FATİH
238	PİR MUSTAFA PAŞA	SIBYAN MEKTEBİ	TEK YAPI	1800	MEVCUT DEĞİL	FATİH
239	PİR MUSTAFA PAŞA	BAKKAL	TEK YAPI	1800	MEVCUT DEĞİL	FATİH
240	MELEK MEHMED PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1771	HARABESİ	EYÜP
241	SÜLEYMAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1749	MEVCUT	BEYOĞLU
242	SÜLEYMAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1800	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
243	SÜLEYMAN PAŞA	SU TERAZİSİ	TEK YAPI	1800	MEVCUT DEĞİL	EYÜPSULTAN
244	NİŞLİ MEHMED PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1723	MEVCUT DEĞİL	FATİH
245	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1776	MEVCUT	BEYOĞLU
246	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ODALAR	TEK YAPI	1777	MEVCUT DEĞİL	KASIMPAŞA
247	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	HAMAM	TEK YAPI	1777	MEVCUT DEĞİL	KASIMPAŞA
248	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	MUTFAK	TEK YAPI	1777	MEVCUT DEĞİL	KASIMPAŞA
249	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	KİLER	TEK YAPI	1777	MEVCUT DEĞİL	KASIMPAŞA

250	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	SARNIÇ	TEK YAPI	1777	MEVCUT DEĞİL	KASIMPAŞA
251	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1777	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
252	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1777	MEVCUT DEĞİL	BEŞİKTAŞ
253	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1780	MEVCUT	BEYOĞLU
254	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1781	MEVCUT	SARIYER
255	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1782	MEVCUT	SARIYER
256	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1782	MEVCUT	SARIYER
257	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1782	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
258	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	SU KUYUSU	TEK YAPI	1784	MEVCUT DEĞİL	SARIYER
259	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	HAMAM	TEK YAPI	1784	MEVCUT DEĞİL	SARIYER
260	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	FIRIN	TEK YAPI	1784	MEVCUT DEĞİL	SARIYER
261	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	FIRIN	TEK YAPI	1784	MEVCUT	KASIMPAŞA
262	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	DÜKKANLAR	TEK YAPI	1784	MEVCUT DEĞİL	KASIMPAŞA
263	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1784	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
264	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1784	MEVCUT DEĞİL	SARIYER
265	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1784	MEVCUT DEĞİL	SARIYER

266	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1785	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
267	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1800	MEVCUT	BEYOĞLU
268	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1800	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
269	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1800	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
270	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1800	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
271	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1800	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
272	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1800	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
273	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1800	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
274	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1800	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
275	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1800	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
276	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1897	MEVCUT DEĞİL	SARIYER
277	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1897	MEVCUT DEĞİL	SARIYER
278	CEZAYİRLİ HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1928	MEVCUT DEĞİL	SARIYER
279	GİRİTLİ DELİ HÜSEYİN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1794	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
280	KÜÇÜK HÜSEYİN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1798	MEVCUT	BEYOĞLU
281	KOCA HÜSREV MEHMED PAŞA	NAMAZGAH	TEK YAPI	1818	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
282	KOCA HÜSREV MEHMED PAŞA	TÜRBE	KÜLLİYE	1834	MEVCUT	FATİH

283	KOCA HÜSREV MEHMED PAŞA	KÜTÜPHANE	KÜLLİYE	1839	MEVCUT	EYÜP
284	KOCA HÜSREV MEHMED PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1843	MEVCUT	BEYOĞLU
285	KOCA HÜSREV MEHMED PAŞA	NAMAZGAH	TEK YAPI	1852	MEVCUT DEĞİL	BEYLİKDÜZÜ
286	KOCA HÜSREV MEHMED PAŞA	TEKKE	KÜLLİYE	1857-58	MEVCUT	EYÜP
287	KOCA HÜSREV MEHMED PAŞA	ÇEŞME	KÜLLİYE	1858-1859	MEVCUT DEĞİL	EYÜP
288	KOCA HÜSREV MEHMED PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1900	MEVCUT DEĞİL	EYÜP
289	KOCA HÜSREV MEHMED PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1900	MEVCUT DEĞİL	SARIYER
290	KOCA HÜSREV MEHMED PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1900	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
291	KASAPBAŞI HASAN PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1815	MEVCUT	FATİH
292	ABDULLAH-HAMDULLAH PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1813	KİTABESİ MEVCUT	ÜSKÜDAR
293	ABDULLAH-HAMDULLAH PAŞA	CAMİ	TEK YAPI	1900	MEVCUT DEĞİL	ÜSKÜDAR
294	MEHMED ALİ PAŞA	SIBYAN MEKTEBİ	TEK YAPI	1726-1727	MEVCUT DEĞİL	BEYOĞLU
295	MEHMED ALİ PAŞA	KAYIKHANE	TEK YAPI	1800	MEVCUT DEĞİL	BEŞİKTAŞ
296	MEHMED ALİ PAŞA	SARNIÇ	TEK YAPI	1800	MEVCUT DEĞİL	ZEYTİNBURNU
297	MEHMED ALİ PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1870	MEVCUT DEĞİL	BEŞİKTAŞ
298	MEHMED ALİ PAŞA	ÇEŞME	TEK YAPI	1900	MEVCUT	BEYKOZ